

B
BIBLIOTECA POLIROM

Mihail Bulgakov

Cupa vieții

POLIROM

Table of Contents

<u>PREFAȚĂ</u>
<u>SĂPTĂMÎNA DE CULTURALIZARE</u>
<u>O ȘEDINȚĂ DE SPIRITISM</u>
<u>MOSCOVA ROȘIE</u>
<u>CAPITALA ÎN BLOCNOTES</u>
<u>COROANA ROȘIE</u>
<u>CUPA VIETII</u>
<u>CÎTĂ FRUNZĂ ȘI IARBĂ</u>
<u>SPECTACOL ÎN BENEFICIUL LORDULUI</u>
<u>CURZON</u>
<u>GÎNDAC</u>
<u>NOTE DE CĂLĂTORIE</u>
<u>CAZUL KOMAROV</u>
<u>ORAȘUL KIEV</u>
<u>LACUL DE RACHIU</u>
<u>O EXISTENȚĂ PREȚIOASĂ</u>
<u>CHANSON D'ÉTÉ</u>
<u>O ZI DIN VIAȚA NOASTRĂ</u>
<u>PSALM</u>
<u>ORAȘUL AURIU</u>
<u>FOCUL HANULUI</u>
<u>INSULA PURPURIE</u>
<u>SPAȚIU LOCATIV PE ROȚI</u>
<u>TRATAT DESPRE LOCUINȚĂ</u>
<u>SERVICIU GENERAL POLITICO-DIVIN</u>
<u>MUMIA EGIPTEANĂ</u>
<u>BIBLIOFETIERUL</u>
<u>NOUĂ METODĂ DE RĂSPÎNDIRE A CĂRȚII</u>
<u>BOEMĂ</u>
<u>ZĂLOGUL IUBIRII</u>
<u>MADemoiselle JANNA</u>
<u>OLANDEZUL ZBURĂTOR</u>
<u>UN TIP ȘMECHER</u>
<u>ENIGMA CASEI DE BANI</u>
<u>ENCEFALITA</u>

CORRESPONDENȚELE DE AUR ALE LUI
FERAPONT FERAPONTOVICI KAPORȚEV
AM UCIS
MORFINA

Mihail Bulgakov

Cupa vieții

Povestiri, schițe, foiletoane

1921-1927

Traduceri din limba rusă:

Denisa Fejes, Ion Vișoiu și Izolda Vîrsta

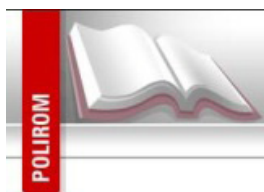
Prefață: Ion Vasile Șerban

Selecție, îngrijire de ediție și note:

Mircea Aurel Buiciuc

Editura Polirom

2006

© 2001, 2006 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

Seria de literatură universală a Bibliotecii Polirom este coordonată de Bogdan-Alexandru Stănescu.

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN eBOOK: 978-973-46-2046-3

ISBN: 973-683-763-7

Redactor: Mircea Aurel Buiciuc

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

Mihail Afanasievici Bulgakov, născut la Kiev în 1891, fiul unui profesor de dogmatică de la Academia de Teologie din oraș, se înscrie și termină strălucit Facultatea de Medicină a Universității din Kiev, practicându-și, timp de patru ani, profesiunea cu deosebită competență. Stabilite definitiv la Moscova în 1921, renunță la medicină în favoarea literaturii și publicisticii. De o mare diversitate – foileton, schiță, povestire, nuvelă, roman, farsă, dramă etc. –, scrierile sale au o inconfundabilă unitate a viziunii. Contestat adesea cu virulență de critica vremii – să nu uităm anii dramatici în care și-a desfășurat activitatea literară, 1920-1940, anul morții sale –, a reușit să publice prea puțin în timpul vieții, antologicele narațiuni fantastice *Diavoliada* și *Ouăle fatale*, precum și romanul *Garda albă* numărându-se printre excepții. Adevărata glorie a lui Bulgakov este postumă. Până și capodopera sa, *Maestrul și Margareta*, la care a lucrat și după ce și-a pierdut vederea, până în ultima zi a vieții, a apărut în U.R.S.S. abia în 1967, an ce marchează începutul publicării masive a operelor lui Bulgakov peste graniță, inclusiv în România. Culegerea de față cuprinde treizeci și șase de proze inedite, în care cititorul va descoperi, din nou, farmecul și actualitatea, neîntinate de timp, ale scrierilor bulgakoviene.

La alcătuirea selecției textelor au fost folosite mai multe ediții din proza scurtă a lui Bulgakov, printre care: *Ceașa jizni (Cupa vieții)*, Sovetskaia Rossia, Moskva, 1988; *Povesti, rasskazi, felietoni (Nuvele, povestiri, foiletoane)*, Sovetski pisatel, Moskva, 1988; *Hanskii ogon' (Focul hanului)* și *Zapiski na manjetah (Însemnări pe manșete)*, Hudojestvennaia literatura, Moskva, 1988.

PREFAȚĂ

Exerciții de istorie și de literatură

Nu se întâmplă oricând și pentru oricine ca intrarea în viață să coincidă cu o deschidere în istorie, așa încât momentul de pornire al propriului destin să se afle în punctul de geneză al unor cutremure sociale în stare să schimbe soarta tuturor, ca la un început de lume. Omul, aruncat sub o asemenea rară și întâmplătoare așezare a astrelor, va deveni – fără putință de alegere – fie o victimă, fie un privilegiat al ursitoarelor; și îi va fi greu să știe, fără un șir lung de îndoieli și întrebări, cui anume îi datorează mai mult, lui însuși ori Timpului său. Mihail Bulgakov a fost între cei aleși pentru o astfel de experiență.

Se naște la Kiev, la 3/15 mai 1891, într-o familie de profesori, beneficiind de posibilitățile unui mediu intelectual și ale unei atmosfere culturale menite să înnobileze bunăstarea condiției sociale burgheze. Copilăria și adolescența, dincolo de amintirile personale, nu ies din tiparele vârstei; vor fi fost, probabil, mai mult decât obișnuite într-o casă cu șapte copii, unde nu era loc nici de prea mult răsfăț, nici de vreo singurătate apăsătoare. Urmează cursurile unui gimnaziu cu faimă, „Alexandrovski”, și se înscrie la Facultatea de Medicină din Kiev, absolvită strălucit în 1916. La douăzeci și cinci de ani, în plină maturitate, medicul Mihail Bulgakov este gata de drum; în mod firesc, inteligența și voința lui ar fi trebuit să-i decidă opțiunile de viață.

Situația de atunci era însă una excepțională. Europa e în război de câțiva ani și, tocmai acum, în 1917, evenimentele ajung la o răscruce, forțate să se îndrepte intempestiv într-o direcție prea puțin bănuită. Intervenția Statelor Unite și abdicarea țarului Rusiei vor determina pe termen lung soarta lumii, pînă la începutul celuiilalt mileniu (nici

măcar întrezărit de oamenii timpului). Pieirea imperiului țarist, izbucnirea (în februarie, la Petrograd) a primei revoluții și victoria, apoi, a bolșevicilor după revoluția din octombrie au adus Rusia în vârtejul unor prefaceri cruciale și ireversibile. Pentru moment, pământurile nesfârșite ale Imperiului sînt invadate de foamete și nesiguranță, împinse în disperare de o iarnă mai dură ca de obicei și de o distorsionare haotică a tuturor structurilor de putere ale statului. Nu se ajunsese doar în pragul unui război civil (care va fi și se va termina), dar se anunța ambiguă, utopică, înspăimîntătoare, mistică o experiență socială dorită de puțini aventurieri, sperată de mulți nemulțumiți, neștiută de nimeni. În 1917, Rusia s-a trezit în chinurile facerii, fără să știe cînd, cum și ce se va naște. Într-un chip straniu, răsăritul și apusul se aflau pe aceeași parte a cerului și prea puțini puteau să le deslușească adevărata întruchipare; tot așa se aflau amestecate lumea cea veche și cea nouă, pînă la a nu putea fi distinse, mergînd împreună, dar îndreptîndu-se una spre moarte, alta spre necunoscut.

Oricîta liniște era în casa kieveană a Bulgakovilor, nu puteau să nu alarmeze veștile războiului și era imposibil să nu se reverbereze, măcar indirect, ecoul suferințelor de tot felul risipite de acum și prin cartierele cele mai răsărite ale orașului. Moartea tatălui adusese destulă nesiguranță în familia lor numeroasă, încît studentul în medicină nu aștepta decît sfîrșitul studiilor pentru a-și lua viața, pe cont propriu, sub o zodie mai bună. Atîta doar că speranțele deveneau tot mai puține și mai palide, într-o conjunctură mai mult decît dezastruoasă. Tînărul doctor Bulgakov nu prea are de ales în aceste condiții. Pleacă voluntar pe frontul de sud-vest, pentru a fi apoi mobilizat ca medic de țară în satul Nikolski, din gubernia Smolensk. Covîrșit de împrejurări, aproape că nu simte cum viața îl urcă

pe val și cum istoria îl absoarbe fără să-i lase nici timpul, nici libertatea unei judecăți sigure. Retrospectiv, momentul e rememorat în contururile unei imagini puternice, dar de o anume ambiguitate exterioară: „Viforul, iscat atunci, m-a purtat cu el ca pe un petec de ziar sfîșiat”. Vifornița, metaforă în literatura rusă postbelică (prezentă și la răscrucile lumii din *Garda albă*, primul său roman) e semnul sub care se așază, cu voia sau fără voia lui, destinul lui Mihail Bulgakov, medic într-o gubernie rătăcită a unui imperiu prăbușit.

Nimic nu prevedea schimbarea crucială de peste doar doi ani și e greu de știut dacă Bulgakov însuși ar fi intuit ceva între dorință ascunsă și vreo rătăcire surprinzătoare pe un neașteptat drum al Damascului. *Însemnările unui tânăr medic*, volumul de povestiri scrise între 1925 și 1927, dezvăluie ideea limpede a unui viitor dorit și ales. Aproape nimic nu ne oprește să dăm acestor mărturisiri narrative o credibilitate privilegiată în ordinea realității. Ereditatea auctorială a literaturii e un subiect teoretic care nu e ocolit sau negat de nici un studiu serios; despre latențele biografice ale întregii opere a lui Bulgakov critica s-a exprimat la unison; caracterul autobiografic al acestor „însemnări” e însă atât de evident (și nu doar fiindcă sînt scrise la persoana întâi, că naratorul e un tânăr medic etc.), încît fraze din unele narațiuni trec fără nici o modificare în autobiografia întocmită de autor, în 1924, pentru a însoți una din operele sale (după un obicei al editurilor rusești din anii '20, căruia i s-au conformat mulți dintre colegii de generație).

Însemnările unui tânăr medic sînt, în pofida imaginii mozaicate oferite de varietatea subiectelor și de alternanța personajelor, de absența unei continuități cronologice, mereu fracturată de caracterul episodic al narațiunii, un adevărat **bildungsroman**. Din întâmplările diverselor

povestiri, aparent fără nici o legătură între ele, descoperim, pas cu pas, printr-un ușor efort de reconstituire, dificila, dar nu mai puțin pasionanta experiență de formare a unui medic. E istoria unei aventuri plină de riscuri, tensionată de la început de spectrul neputinței și înfrângerii, un pariu făcut cu propria voință, inteligență și încredere de sine; ea urmează să se împlinească în calmul unei mulțumiri niciodată liniștite, capabilă însă la un moment dat să umanizeze suferința și să dea pînă și eșecului tragic o normalitate omenească, datorată unei adînci înțelegeri a sorții. Începutul acestei deveniri aventuroase, în ciuda unor anterioare opțiuni raționale, confirmate în ani lungi de pregătire, nu se află, totuși, cum ar părea firesc, în anii studenției; fapt pentru care ei nici nu-și găsesc un loc autonom în „însemnările” tînărului medic. Punctul zero al acestui **bildungsroman** se află după încheierea acelei perioade anevoioase, de acumulare a cunoștințelor, fără de care chiar dreptul la această aventură e pus în discuție. El este o împrejurare individuală, o atitudine interioară, motivată unic și irepetabil de fiecare parcurs în parte, cu argumente deopotrivă emoționale și intelectuale, greu de cîntărit ca atare. În medicină, ca și în artă, în medicina adevărată ca și în arta autentică e nevoie absolută de vocație. De aici se pornește spre mai bine sau spre mai puțin bine, spre o împlinire obișnuită sau spre o realizare eclatantă; dar fără vocație primul pas nu e posibil.

Însemnările unui tînăr medic insistă asupra acestui episod crucial al devenirii și al formării. Întîi de toate e alegerea: să pleci singur și „nesilit de nimeni” la cîteva sute de verste de Kiev, într-un loc „uitat de lume”, „iarna îngropat în nămeți, iar vara – în păduri aspre”, păstrînd doar nostalgia luminilor de pe marile bulevarde. Urmează apoi voința și curajul de a-ți lua „fatala răspundere pentru tot ce se întîmplă pe lume”; deoarece acolo, la marginea lumii, medicul răspunde de viața

tuturor și își asumă singur moartea fiecăruia. Prima întâlnire a tânărului medic cu un om suspendat între viață și moarte este asemenea unei aruncări în gol. Spaima lui este terifiantă, fără să aibă nici timpul, nici dreptul să o arate astfel. Episoade la rînd, se desfășoară acele întâmplări omenești banale și fundamentale deopotrivă: frica „ciocănitului nocturn, de rău augur, care mă putea sălta din pat și mîna în beznă, spre pericol și inevitabil”; prima dată în fața unei fete cu picioarele strivite de o mașină de melițat; prima incizie pe trahee care nu semăna cu nici o poză de manual; prima expresie de „mirare și respect” descoperită în ochii asistenților săi, iar – mai târziu – acel „ștergar alb ca zăpada, avînd pe margini niște cocoși roșii, brodați cu simplitate”, adus în dar de o fată frumoasă, sprijinită în cîrje, în locul piciorului amputat care i-a salvat viața. Apoi erorile nepriceperii inițiale, terminate cu bine, dar și sfîrșiturile dramatice în fața cărora trebuia să se recunoască învins. E un rit de inițiere, imposibil de trecut în afara vocației ori a imposturii. Mihail Bulgakov, medicul, se află între cei dăruți și aleși.

Sub semnul vocației și al muncii, tânărul medic începe să-și proiecteze cariera, mărturisindu-și bucuria primelor realizări. Fericirea anului 1917, amintită în autobiografie, își deconspiră în *Morfîna* (o nuvelă scoasă dintr-un roman niciodată terminat, *Boala*) adevăratele resorturi. Vifornița care bîntuia Rusia, spulbera oameni, familii, destine, îi aduce însă tânărului medic întîia împlinire. „Memorabil, vijelios, năvalnic an! Vijelia care se stîrnise m-a înhățat din zbor și m-a purtat dintr-o circumscripție uitată de lume într-o capitală de județ.” Pasul făcut însemna un spital adevărat, cu sală de operații, cu laborator și microscop Zeiss și cu lumină electrică. Situații inimaginabile pentru sute de medici ruși risipiți prin imperiu. Viitorul tânărului medic Bulgakov era mai limpede, mai aproape de idealurile lui. La

spitalul orășenesc din Viazma, ca șef al secției de boli infecțioase și venerice, va putea urma mai firesc cariera aleasă. Anul următor face încă un pas înainte, începînd o specializare la Kiev. Mobilizările pasagere, tot ca medic, în armata Hatmanului și a lui Petliura, apoi la Rostov-pe-Don, în 1919, cu trupele lui Denikin, țineau de accidente conjuncturii nefaste a războiului.

În *Însemnările unui tînăr medic*, „romanul formării” rămîne totuși neterminat. Putea să fie primul său volum, dar cel de al doilea nu va mai fi scris niciodată. Deoarece motivația lui nu era în primul rînd una literară, ci memorialistică (deși nimeni nu-i poate nega acurateța artistică). În 1925/27, Bulgakov era deja un scriitor format, autorul unui roman, al unui volum de proză scurtă, al cîtorva povestiri apărute în reviste, dramaturgul unui succes memorabil cu *Zilele Turbinilor*. Cu o intuiție sigură, el nu a scris pur și simplu niște pagini de jurnal, topind rememorarea într-o construcție narativă coerentă, dincolo de autonomia fiecărei povestiri. Firul epic al devenirii unui personaj virtual, regăsit în ipostaze disparate și diferite, păstrează relevanța continuității atît prin unitatea temei, cît și prin coeziunea lirică (înțeleasă nu stilistic, ci în cheie genetică). Bulgakov a vrut să scrie un **bildungsroman** neterminat spre a da sens unui eșec și unei metamorfoze. *Însemnările unui tînăr medic* este, de fapt, romanul autoformării neîmplinite, deoarece biografia e oprită să ajungă la capăt pe un același drum; precum un copac retezat pe trunchiul căruia e incizat un altoi, încît o altă creangă îl va ține în viață: o ramură cu aceleași frunze, dar cu fructe noi, altele, deosebite, neașteptate.

Astăzi știm ce s-a întîmplat; nu era nici în epocă un secret. Va fi fost, totuși, o noutate și o surpriză pentru mulți dintre cei apropiați. Destăinuirea este însă clară, decizia abruptă și sigură, fără să lase loc nici unei ambiguități: „În anul 1920, am renunțat

la medicină și am început să scriu...” Hotărîrea avusese, totuși, niște antecedente pregătitoare; autobiografia de mai târziu oferă cîteva detalii în plus, chiar dacă puțin explicative, mai mult de atmosferă și culoare. „Într-una din nopțile de toamnă târzie ale anului 1919 – își amintește autorul – într-un vagon hodorogit de cale ferată, la lumina unei lumînărele prinse de gîtul unei sticle, am început să scriu cea dintîi povestire a mea.” În pragul epocii moderne, vitalizată radical de o revoluție, Bulgakov nu se simte jenat de scenariul romantic al confesiunii sale. Poate voia chiar să fie în tonul unei sincerități emoționale care îi era caracteristică.

În timp, întîmplarea a trecut în arhiva documentară a istoriei literare. Spre deosebire de un Fedin sau de un Maiakovski (cu extraordinara lui poveste biografică, *Eu însumi*), autobiografia lui Bulgakov din 1924 se limitează la o relatare aproape contabilă de fapte și date, abia așezate într-o scenografie mai concretă. Așa încît, ceea ce nu știm (și ar fi fost de o semnificație vitală) este cauza interioară a acestei schimbări deopotrivă determinantă și intempestivă în viața unui om care părea să-și fi decis destinul ca medic în cunoștință de cauză, cu o dăruire afectivă, pasionantă, confirmată nu o dată și nu întîmplător. Nu ne rămîn decît supozițiile; nu atît căutarea unor documente (probabil efectiv inexistente), cît încercarea unui exercițiu divinatoriu în interpretarea unor fapte din viața viitorului scriitor, în unele din gesturile sale, dar – poate – și în gîndurile mărturisite ori numai bănuite, niciodată urcate la suprafață din penumbra căutărilor lăuntrice.

Ipotezele pot fi mai mult sau mai puțin credibile; important e să fie cît de cît simptomatice, cu anume consecințe comprehensive, să se impună măcar ca indicii de orientare în interiorul unei opere cu o traiectorie,

pînă la urmă, deloc obișnuită. Prima explicație la îndemînă ar fi impulsul mimetic. Un exemplu de autoritate, dar și de intimă legătură interioară putea fi Cehov, medic și el dedicat literaturii, aflat în prim plan cultural și național, la moartea lui, în 1904, atunci cînd subconștientul adolescentului de la gimnaziul „Alexandrovski” ar fi putut aduna suficiente percepții cu germinație întîrziată. În epocă, un Veresaev, autor al unei cărți cu temă și titlu ca și identice, *Însemnările unui medic*, cu audiență la publicul timpului, putea să-i ofere și el o încurajare în schimbarea de carieră. Desigur, în 1919, Bulgakov nu mai era un începător, iar opțiunile sale existențial-profesionale nu stau să se formeze acum. Dar rolul modelelor poate fi activ oricînd; în plus, se pare că anume gînduri literare existau încă înainte de prima povestire scrisă în tren, în cine știe care fugă din mijlocul luptelor războiului civil. Într-o altă mărturisire, din 1921, Bulgakov vorbește despre niște încercări anterioare plecării din Kiev, deloc accidentale, unde apare (chiar surprinzător) titlul unui volum confirmat public mult mai tîrziu: „Într-un sertar al biroului, am lăsat două manuscrise. Este vorba de *Însemnările unui medic* și *O maladie* (schiță), precum și un al treilea dactilografiat în întregime, intitulat *Primele flori*. Toate trei lucrările au o importanță deosebită pentru mine.” Ceea ce ne dă dreptul să avansăm și o altă supoziție, căutînd mai în adînc motivația unei transformări aparent imprevizibile.

Aventura dezastruoasă cu armatele lui Denikin, șir întreg de suferințe sîngeroase, de epidemii devastatoare (tînărul medic scapă, el însuși, mai mult prin șansă de ravagiile tifosului exantematic) ar fi putut să-i dea un sentiment de utilitate distorsionată a profesiunii de medic. Poate o nemulțumire datorată unui conflict de interese greu de ocolit, în care respectarea propriei îndatoriri impunea compromisuri cu hotărîrile altora, deseori

aberante, a diminuat entuziasmul și dăruirea de la început. Atîta doar că schimbarea unei profesii, aleasă din vocație (cum am încercat să dovedim) nu e niciodată posibilă în lipsa altei vocații, întotdeauna mai puternică și mai acaparatoare.

Date substanțiale și sugestive nu prea avem în acest sens. Pînă și autobiografia din 1924, mereu citată, e (cum și observasem) destul de opacă și zgîrcită în confesiuni. Dacă Maiakovski în *Eu însumi* se dezvăluie ca un personaj adevărat, dacă în schițele autobiografice ale lui Esenin găsim evocările lirice ale copilăriei, iar Boris Pasternak în *Oameni și situații* își povestește și își re trăiește viața, Mihail Bulgakov lasă prea puțin loc conotației subiective a rememorării.

Fără îndoială, nici faptele ca atare nu sînt mute și fără semnificație. Deseori, întîmplările cele mai terne, de o cotidianitate dezarmantă dezvăluie date relevante, chiar dacă nu oferă și explicația rîvnită de curiozitatea noastră. După dezintegrarea trupelor lui Denikin și sosirea Armatei Roșii în Ucraina, Bulgakov (destul de înstrăinat de Kievul natal) se oprește la Vladikavkaz, un mic orașel de provincie. Nici vorbă să se îndrepte spre vreun spital sau să încerce (chiar dacă vremurile erau tulburi) deschiderea unui cabinet medical. La Ordjonikidze (numele de azi al localității), vine un cu totul alt om; un tînăr care are în buzunar o povestioară (tocmai aceea scrisă la lumînarea hurducată din tren) pe care se gîndește să o propună spre publicare ziarului local, unde – datorită succesului presupus – va scrie în continuare alte foiletoane. Tînărul medic (dacă cineva îi mai cunoștea vechea identitate profesională) intră abrupt și fără complexe în activitatea publicistică și artistică locală; este numit destul de repede responsabil la secția literară a Comitetului de cultură, iar anul următor va deveni decan la o facultate a Universității populare din oraș. Va fi, chiar din 1920, între dramaturgii de

succes ai Teatrului din Vladikavkaz, una din multele noi instituții culturale postrevoluționare, cu sarcini precise de propagandă, aflat într-o acută „foame de repertoriu”.

Într-o scrisoare de familie din 1921, destăinuirile lui Bulgakov sînt mai mult decît revelatoare, lăsînd (poate anume) printre rînduri cîteva chei interpretative utile: „Îmi amintesc că aproape cu un an în urmă îți scriam că am început să public. Foiletoanele mele au apărut în multe ziare din Caucaz. Apoi piesele mele au văzut lumina rampei...” Nu încapă nici un dubiu că tînărul Bulgakov, scăpat ca prin minune de ucazurile lui Petliura, rătăcit apoi printre albgardiști, renunțase să mai răsfoiască manuale de chirurgie (ca la Nikolski) și încetase, de asemenea, „munca silnică la rețetarul pediatric” asumată zilnic, cu îndărătnicie, la spitalul din Viazma. În locul lor citea, probabil, povestirile lui Gogol, romanele lui Tolstoi, „schițele provinciale” ale lui Saltîkov-Șcedrin, teatrul și nuvelele lui Cehov, dascălii lui incontestabili. Mai mult ca sigur, la Vladikavkaz a ajuns un tînăr pregătit pentru o altă meserie și entuziasmat de alte iluzii. Mulțumirea citită în ochii asistenților săi după prima operație, cînd i s-au adresat pe neașteptate cu „domnule doctor”, era de-acum o amintire uitată în rumoarea mîngîietoare din sala de teatru. „Spectatorii aclamau «Autorul! », aplauzele nu mai conteneau... Cînd m-au chemat după actul al doilea, am pornit spre scenă... sala vuia. Și gîndeam: Vezi, visul mi s-a împlinit...” La Vladikavkaz, departe de rampele strălucitoare și de redacțiile insurgente din Moscova ori Petersburg, capătă act de cetățenie literară unul dintre cei mai însemnați scriitori sovietici.

În ciuda unei schimbări aparent precipitate, bănuite ușor și de oportunismul transformărilor revoluționare de toate felurile, Bulgakov se află, la începutul anilor '20, în momentul descoperirii

(poate târziu și imprevizibil) a adevăratei sale vocații. Un personaj din *Morfina* (la care lucra chiar în 1920), doctorul Poleakov, îi face colegului său, autorul, o caracterizare potrivită mai degrabă scriitorului, decît medicului: „Întotdeauna mi-ați părut un om cu fire iscoditoare și amator de documente umane”. Dacă ne gîndim la vorbele memorabile ale lui Dostoievski despre *Mantaua* (din care „am ieșit toți”, Bulgakov fiind adesea amintit între aceștia), mărturisirea lui Gogol: „Menirea mea e sufletul omenesc” nu-i va fi fost străină naratorului din povestirea *Morfina*, neîndoielnic un **alter-ego** al scriitorului, mereu aproape de experiența adunată în scurta perioadă cît a profestat medicina.

Certitudinea că ne aflăm în fața unei vocații literare autentice (în pofida amintitelor circumspecții explicabile) se regăsește atît în dorința autodepășirii, cît și în exigența propriei evaluări, atitudini caracteristice scriitorului adevărat. La prima chemare pe scenă, ca dramaturg, bucuria nu a fost deloc deplină, în ciuda unei mulțumiri de moment. În mărturisirea din scrisoarea amintită, își închipuise cu totul altfel primul său succes și, totodată, i se părea prea puțin meritat. „Ieșind în fața spectatorilor, am încercat un sentiment nelămurit. Visul mi se împlinise! Dar în ce împrejurări?! În locul unui teatru moscovit – o scenă de provincie, în locul unei drame – o piesă necizelată, înșirată la repezeală...” Nu e întîmplător, ci simptomatic că toate piesele scrise acum (cu o singură excepție, *Fiii muezinului*) vor fi distruse în 1923, iar încercările în proză vor rămîne îngropate în ziarele caucaziene. Gestul nu ține atît de îndoielile debutantului, cît de siguranța orgolioasă a celui care își cunoaște ținta și își alege conștient mijloacele spre a o atinge.

Medicul convertit la literatură are convingerea vocației redescoperite. Spre deosebire de eroul său din *Garda albă*, învățătorul Kozîr-Leșko, devenit

colonel în armata lui Petliura, realizat din întâmplare abia spre sfârșitul vieții, Bulgakov își forțează soarta cu voința celui ce crede în steaua lui fără să aștepte prezicerile astrologilor. Pare să nu vrea să-i acorde nici norocului prea mare greutate. După numai un an de sejur provincial, la sfârșitul lui mai 1921, părăsește Vladikavkazul și, după un ocol explorator prin Tbilisi și Batumi, ajunge toamna la Moscova unde se stabilește definitiv. Momentul debarcării în gara Briansk, la 20 septembrie, e notat în *Însemnări pe manșete* ca o dată fatidică: „Roțile încă se mai învârtesc, dar tot mai încet, mai încet. Și, iată, s-au oprit. Am ajuns la capătul drumului. Chiar la capăt.” Relatarea întâmplării are o cheie oximoronică. În fapt, era începutul drumului. Chiar începutul adevărat. „În clipele de slăbiciune și singurătate – va nota la 19 octombrie 1923, într-un jurnal descoperit abia în anii '80 – mă las pradă gândurilor triste și regretelor. Îmi pare cumplit de rău că am renunțat la medicină și m-am autocondamnat la o existență nesigură. Dar vede Dumnezeu că numai dragostea pentru literatură m-a îndemnat la asta.” Calea aleasă era de neocolit.

Revoluția din octombrie 1917, prin consecințele ei sociale și politice profunde, a schimbat dintr-o dată întregul destin al literaturii ruse. Marii scriitori ai secolului al XIX-lea (Dostoievski, Lev Tolstoi, Saltîkov-Șcedrin, Leskov, Fet, Alexandr Ostrovski, Cehov) dispar fizic încă înainte de a se încheia o eră prin căderea imperiului; în urma lor, epoca postrevoluționară acuză și deruta istorică, și schimbarea de generație. Cu mici excepții, „intelighenția” artistică privește cu surprindere, cu neîncredere și îndeosebi cu ostilitate puterea bolșevică. Cutremurul devastator al dictaturii în pregătire va mai întârzia însă o bună bucată de timp; bolșevicii nu au nici curajul, nici experiența, nici logistica unei schimbări grăbite și drastice. Chiar dacă după atentatul împotriva lui Lenin (din

august 1918) presa își pierde în mare măsură libertatea de expresie, cenzura era încă departe de a avea putere discreționară, iar supraviețuirea gardiștilor albi mai păstra în societate măcar iluzii, dacă nu speranțe. Abia după înfrângerea armatei lui Vranghel în Crimeea și sfârșitul războiului civil se decide marele val al emigrației: Ivan Bunin, Leonid Andreev, Dmitri Merejkovski, Zinaida Hippus, Konstantin Balmont, Marina Țvetaeva, Vladimir Nabokov, Nina Berberova și mulți alții. În ciuda unei asemenea hemoragii mortale, căreia numai forța unei mari literaturi îi putea rezista, noua viață literară sovietică își dovedește (cel puțin pînă la sfârșitul anilor '20) o forță prolifică și o efervescență inovativă extraordinară; includ aici și teoriile (încă teorii) ale Proletkultului, acompaniate de gesturile iconoclaste ale unui Briusov, de concesiile politice ale lui Blok, nenumăratele asociații de scriitori, de tendințe dintre cele mai diverse (Frații Serpion, 1921; Octombrie, 1922; Tînăra gardă, 1922, pînă la Frontul de stînga al artelor – LEF – al lui Maiakovski și la societățile de scriitori proletari – RAPP, MAPP, VAPP etc.). Dacă în primii ani postrevoluționari poezia se afirmă prin akmeism, prin imagiști și futuriști, între 1921 și 1926 se înregistrează o adevărată explozie în proză, cu debutul a peste 150 de scriitori între 20 și 30 de ani (Mihail Zoșcenko, Fedin, Pilniak, Isaak Babel, Kataev, Paustovski, Ehrenburg, Leonid Leonov sînt doar cîteva nume). Erau și experiențele teatrale ale lui Stanislavski și Meyerhold, era și anul de început al n.e.p.-ului (o încercare tactic-artificială de infuzie capitalistă pentru salvarea puterii bolșevice) și mai rămîneau încă aproape zece ani pînă cînd sinuciderea lui Maiakovski, la 14 aprilie 1930, înscrisa o dată simbolică pentru ca literatura rusă (cu noua sa poreclă, sovietică) să intre în hibernarea lungă cu destule experiențe

artistice interesante, dar și cu atâtea episoade tragice.

Aceasta era atmosfera vieții literare sovietice, a literaturii ruse prinse în vârtejul unor transformări inedite, dureroase, necunoscute, încercînd să se apere și să supraviețuiască, deseori insensibilă la deruta propriilor scriitori, în momentul în care nu prea tînărul Mihail Bulgakov își hotărîse destinul literar. El coboară în gara Briansk din Moscova, aducînd, de pe fronturile pe unde lucrase ca medic, doar ranița în care, în locul bastonului de mareșal, se aflau foile albe ale Cărții sale viitoare; și cu o convingere fermă: că „cititorului rus nu i se mai pot oferi opere scrise de parcă Tolstoi n-ar fi existat niciodată”. În 1921 își începe o ucenicie parcursă de unul singur, cu tenacitatea care îl ajută să treacă de atâtea obstacole, cu încrederea care îl ferește de compromisuri dăunătoare, sprijinit în tăcere de marii săi maeștri de suflet – Gogol, Saltîkov-Șcedrin și Cehov.

În primele luni moscovite lucrează la secția de literatură de la Direcția generală politico-culturală, una din noile instituții investite cu sarcina de a modela noul curs al culturii proletare. Rămas fără slujbă destul de curînd, într-un oraș în care scriitorii se băteau pentru o rație alimentară, își găsește un loc de cronicar și foiletonist la revista „Gudok” (Sirena), ziarul ceferiștilor. Lucrează aici timp de patru ani alături de Ilf, Petrov, Oleșa, I. Babel, Paustovski, publicînd de toate, de la corespondențe și reportaje, pînă la schițe literare și povestiri. În același timp, colaborează la revista berlineză „Nakanune”, ediția rusă, redactată de Alexei Tolstoi. Semnează și în „Krasnîi jurnal dlea vseh”, „Krasnaia panorama”, „Krasnaia gazeta” etc. Lucrează într-un regim de salahor pentru a-și asigura existența, dar o face totodată cu gîndul ucenicului decis să-și pregătească mîna și să se modeleze pe el însuși în așteptarea adevăratelor opere de mai tîrziu. „Nu mă gîndeam decît la un

singur lucru – scrie în paginile unui manuscris neterminat, din 1929, *Prietenului meu tainic* – cum să o șterg de la redacție și să ajung cât mai repede în odăița pe care o uram din tot sufletul, dar care adăpostea un teanc de foi scrise: romanul meu”. Era vorba de *Garda albă*, primul său roman, terminat în 1924 și publicat, în parte, de revista „Rossia”. Era cartea prin care s-a simțit realizat ca scriitor: „Țin la acest roman mai mult decât la oricare din lucrările mele”. Cu un an înainte, aceeași revistă, „Rossia”, îi publica *Însemnări pe manșete*, suită de povestiri așezate într-o narațiune cronologică de jurnal, nu lipsite de notații autobiografice reale, în care însă stilul memorialistic își întrerupe deseori continuitatea, lăsând să se coaguleze mici structuri nuvelistice autonome. Editura „Nedra” editează, în 1925, *Diavoliada*, singurul volum de proză apărut în timpul vieții scriitorului, luându-și titlul de la una dintre nuvele, alături de care sînt incluse în sumar *Ouăle fatale*, *Imobilul nr. 13*, *Isprăvile lui Cicikov*. O altă proză fantastică, *Inimă de cîine*, scrisă în 1922, nu va fi publicată decât peste aproape trei sferturi de veac, în 1987 (deși nuvela ajunsese la cititori, circulînd în manuscris, fiind poate una din primele probe ale samizdatului de mai tîrziu). În același an, „Vecerneaia krasnaia gazeta” îi va aduna însemnările de drum intitulate *Călătorie în Crimeea*, iar la Leningrad îi apare prima povestire din *Însemnările unui tînăr medic*, publicate în continuare de „Mediținskii rabotnik”.

Nimeni, nici atacurile tendențioase ale proletcultiștilor, nici aprecierile circumspecte ale unor critici de bună credință, nu mai putea contesta acum prezența unui scriitor puternic, original, cu un stil inconfundabil. Succesul extraordinar al dramatizării romanului *Garda albă* (în regia lui Stanislavski, la MHAT – Teatrul academic de artă din Moscova), cu titlul *Zilele Turbinilor*, a fost confirmarea deplină a vocației sale de care nu s-a

îndoit niciodată. În 1923, în una din acele zile de cumpănă existențială, scrie în jurnal cu spaima disperării, dar și cu forța unui jurământ și cu iluminarea unei premoniții: „Nu se poate ca vocea care mă tulbură acum să nu fie profetică. Nu se poate. Nu pot fi altceva decât scriitor.” Nu mai avea nimeni puterea să schimbe drumul unui destin. Peste puțin timp începe să scrie *Maestrul și Margareta*, la care va lucra până în ultima clipă înainte de a se stinge. Romanul său însemna mai mult decât un testament literar; era răspunsul orgolios, în umilința tăcerii obligate, al unui învingător care refuză decretul mincinos al înfrîngerii. În pofida tuturor conjuncturilor potrivnice, ale oamenilor ori ale istoriei, scriitorul Mihail Bulgakov a intrat în panteonul marilor valori ale literaturii universale.

Aceasta este și rațiunea unui volum care adună, pentru prima dată în românește, prozele lui Bulgakov din anii '20, altele decât nuvelele și povestirile cunoscute, publicate în reviste încă din anii '70 și în alte două ediții anterioare. Sînt texte inegale, diferite ca valoare, cu subiecte preluate în romane, cu motive retranscrise, dar care experimentează multe din mijloacele canonizate în arta de prozator a lui Bulgakov: satira ironică și acidă, schița lirică, autoironia îngăduitoare, dar și corozivă, jocul dintre real și fictiv deschis spre fantastic, tensiunea dramatică dezamorsată în parodie, notația realistă degradată în grotesc, meditația ascunsă după o mască burlescă, rîsul convertit deopotrivă în tristețe și speranță. Unele texte au un nucleu narativ coerent, chiar construit cu meticulozitate; altele se derulează doar ca un dialog continuu, iar uneori discursul e diluat și nesigur, căutîndu-și salvarea în poantă. Interesul lor pentru cititorul lui Bulgakov e însă în afara oricărui dubiu; sînt schițele pregătitoare ale „maestrului”, chiar dacă uneori îl recunoaștem mai dificil și în pofida faptului că nici una nu atinge

armonia și desăvârșirea capodoperei. Fără de ea, sigur că ar fi fost mai puțin interesante, mult mai puțin citite. Dar ele aparțin unui întreg care le dă, retrospectiv, semnificație, îi oferă cititorului justificarea de a le căuta și mulțumirea de a găsi, apoi, în plăcerea lecturii, o recompensă binemeritată.

E dificil de găsit o indicație de gen pentru aceste texte variate ca temă, diferit construite, apărute în niște ani tulburi ai istoriei și într-o etapă de formare a scriitorului, cu finalități literare și nu numai, investite chiar de autor (la momentul respectiv) cu motivații eclectice. Foiletoane, corespondențe, stilizări redacționale, schițe, povestiri; enumerarea ar putea suplini, într-o evaluare cuprinzătoare, această lacună de înțeles a paratextului. Referința individualizată nu mai este însă mulțumitoare. Sînt, fiecare în parte, alcătuiți distincte în care se exprimă fie scriitorul, fie ziaristul, vizînd uneori atitudinea artistică, alteori poziția cetățeanului. Particularitățile sînt de structură, dar și de finalitate, greu de suprapus peste conceptele consacrate. Un termen propus nu de mult de un prozator și un ziarist de excepție, Cristian Tudor Popescu, mi s-a părut a fi o soluție adecvată; el vorbea de „prozetărie”, combinînd gazetăria cu proza într-un cuvînt mai mult decît seducător. În context, termenul l-am socotit util, chiar dacă proza lui Bulgakov are trăsăturile ei indelebile, iar gazetăria din anii '20 ai tranziției sovietice este (cel puțin în parte) alta decît tranziția postcomunistă de azi. Ceea ce este important și remarcabil, ca fapt în sine ori ca fenomen de istorie literară (dar și de istorie în sens larg), este că fiecare „prozetărie” semnată de Bulgakov (parte din ele antologate în acest volum) depune mărturie de existența unei conștiințe vii, autentice, străină de orice compromis vulgar ori de oportunism duplicitar, dăruită fără concesi, angajată total nu în revoluție, nici măcar în istorie, cît în umanitate,

înăuntrul căreia voia să se situeze scriitorul exprimându-se pe el însuși.

„Prozetăriile”, nefiind – în general – texte de o certă amplitudine (deși *Morfina* și *Cazul Komarov* sînt nuvele extraordinare, de analiză subtilă, iar unele sînt adevărate bijuterii de proză scurtă), nu pot avea tensiunea interioară care clatină destinul Turbinilor, nici nu surprind – cu jocuri de planuri simbolice ambiguizate între fantastic și real – secretele din sufletul omului spre a-l feri de cădere și a-i da șansa înălțării ca în *Maestrul și Margareta*. „Prozetăriile” sînt instantanee, racursiuri din lume, fragmente izolate mai mult sau mai puțin întîmplător, anoste ori șocante, incredibile ori placide, înșelătoare, dramatice; împreună, chiar dacă fiecare din trăsăturile amintite își pierde relevanța de moment, ele se coagulează în acel întreg numit viață, realitate, existență omenească. Bulgakov, tînărul scriitor (nu în funcție de vîrstă, cît de măsura experienței creatoare, de echilibrul raportului dintre căutarea întrebărilor și formularea răspunsurilor), își testează acuitatea privirii, își modelează unghiurile perspectivei, exersează moduri de a descrie, tușe de portret, variante de zîmbet și de mîhnire, ca să rămînem la extremele măștilor de teatru. Nu e puțin lucru să asisti la repetițiile lui Sveatoslav Richter, chiar dacă nu îl găsești mereu pregătind Concertul pentru pian de Ceaikovski.

Bulgakov, ca individ, n-a fost un om obișnuit și de o sociabilitate comodă. Oricum, s-a născut prea tîrziu și inoportun, într-o vreme tulbure cînd oportunismul și compromisurile erau calități necesare viețuirii, precum apa și pîinea cotidiană. Fără de ele nici scriitorul nu supraviețuiește, căci deși are două inimi (cum spunea Goethe), ele bat într-un singur piept, prea pămîntesc acesta. A fost un conservator în viață și un tradiționalist în artă. Era desigur privit cu stupoare, în cel mai bun caz cu condescendență, cînd apărea ostentativ (măcar

în percepția celorlalți) cu hainele ieșite din modă, cu papion și monoclu, amestecat astfel prin mulțimea pestriță dominată de tunicile rupte ale Armatei Roșii. Schimbările sociale din 1917 i se par nepotrivite Rusiei, înapoiată și sărăcită, fără forța de a realiza saltul ce i s-a impus. Marea Revoluție a omorât proiectul „marii Evoluții” în care credea Bulgakov, luându-i Rusiei șansa reală de civilizare și progres. În artă, radicalismul avangardist – fie că era vorba de futurismul lui Maiakovski, de experiențele teatrale ale lui Meyerhold, ca să nu vorbim de apocalipsele proletcultiste prezentate în uniformă renașcentistă – îi displăceau, le refuza instinctual și i se păreau inacceptabile din punct de vedere estetic. Nu trăiește însă nici ostilitatea „dușmanilor poporului”, nu are nici gândul emigrației (convins că visul de scriitor rus nu se poate realiza în altă parte), dar nici nu se simte capabil de compromisurile deja curențe în epocă. „Încercări de a scrie o piesă comunistă n-am făcut, știind bine că o astfel de piesă nu mi-ar fi reușit”, scrie într-o întâmpinare adresată Guvernului în 1929, cu o sinceritate inocentă pe care oricine, atunci, ar fi putut-o interpreta ca pe un gest de batjocură ori de bravură nesăbuită. El crede însă doar în vocea lui lăuntrică și profetică, pe care o urmează asemenea unei **moire**. „Datoria mea de scriitor este să lupt cu cenzura de orice fel și sub orice putere s-ar afla. Sînt un admirator pătimaș al libertății...”, declară în aceleași rînduri trimise lui Stalin. Timp de aproape zece ani, a scris în gând cu aceste idealuri, căutînd să răzbească peste toate împotrivirile, asumîndu-și cu un fel de seninătate înconștientă categorisirea de „poputcik” (tovarăș de drum, nume inventat de Troțki pentru intelectualii neproletari, utili, dar necreditabili), fără să-l gîndească niciodată ca pe un stigmat incriminatoriu. Există în primii ani ai lui Bulgakov-scriitor, tocmai cînd își scrie

„prozetăriile”, o voință oarbă de a se naște, o dorință fără concesi de a reuși, o credință nestrămutată în idealul său, toate posibile doar datorită unei inexplicabile imunități la spaima și la pericolele care îl înconjurau.

Scriitorul autentic nu are de ales, dacă nu vrea să trădeze viața și să se trădeze pe sine în fața foii albe de hîrtie. Parafrazîndu-l pe Georg Lukács, el, scriitorul, nu poate rezolva decît problemele care i se pun, este obligat deci să răspundă, nu-și poate selecta întrebările, ci numai atitudinile. Ceea ce Bulgakov a început să facă din momentul scrierii primei povestiri, mărturisindu-se ca om al timpului său și exersîndu-se într-un discurs capabil să-i dezvăluie mărturisirea.

Lumea postrevoluționară este contextul tuturor „prozetăriilor” lui Bulgakov. În fața unei realități haotice și dezechilibrate, împinsă în pragul mizeriei cu bună-știință ori numai din prostie, înșelată și măsluită de șmecheri, părăsită și de Dumnezeu și de credința oamenilor, satira pare a fi singurul mijloc de percepție în același timp revelator și terapeutic; cum satira presupune refuzul, respingerea unei realități viciate în esența sa, Bulgakov (din prudență politică, din proprie înțelegere?) îi voalează asprimea, îi alătură un bemol ironic, îi împinge efectele în ridicol și burlesc. Nu exclude nici autoironia, acceptă pînă și ușoara alunecare în liric pentru a face mai acceptabilă înlăturarea răului. Cînd asociază satira și grotescul, formele monstruos-urîte și terifiante sînt diluate caricatural, cu o intenție critică mai agreabilă. Fantasticul își găsește aici mai puțin loc decît în marile povestiri (*Diavoliada* etc.), dar amestecul dintre real și supranatural (uneori doar straniu) intră în recuzita satirică, în mijloacele ironiei, în intenția ridiculizării ori în culorile caricaturale. Ceea ce impune e diversitatea mijloacelor reduse la satiră sau varietatea de întâmplări convertite în situații satirice.

Cîteva exemple pot oferi lecturii o deschidere. De pildă, implementarea programului revoluționar de răspîndire a culturii în mase duce la excluderea aberantă a știutorilor de carte din sălile de spectacol. Ridicolul izbucnește în contrastul dintre libertatea actului de cultură și desfășurarea cazonă a proiectului amintit, într-o cazarmă, unde soldații analfabeți sînt obligați să meargă săptămînal la operă, la concert și la teatru, opriți totodată să-și satisfacă dorința de a vedea un spectacol de circ (*Săptămîna de culturalizare*). Bibliofetierul (din schița cu același nume) e o creație bizară între bibliotecar și bufetier, personaj obligat să facă ambele meserii, în același timp, într-un vagon de cale ferată; realitatea e de un comic trist în care Gogol e amestecat între icre, iar Belinski se vede implicat într-o beție cu votcă. Situația degradată a cărții se descoperă la un depozit ocupat cu răspîndirea operelor literare la sate. Vânzarea nu se face pe bucăți, ci se cîntărește în funți și puduri pentru negustorul de scrumbii. În lipsa operelor lui Lermontov, e bună și Istoria Universală. Ironia e amară: „– Nu doriți broșate? Coperti de carton, stampate cu aur; – N-avem trebuință, răspunse cumpărătorul. Noi avem trebuință de hîrtie proastă.” Neînțelegerea se limpezește la sfîrșit, după ce între timp fusese refuzat Pușkin pe motiv că în cărțile sale sînt și poze, inutilizabile la împachetat (*Nouă metodă de răspîndire a cărții*). La *O ședință de spiritism* a rămășițelor vechiului regim, atmosfera concentrează toate elementele burlescului; Ksiușka, servitoarea, oscilînd „ca un pendul” între teamă și curiozitate, o descrie privind pe gaura cheii: „era întuneric ca în iad”. Clicul intrigii se declanșează în momentul cînd duhul lui Napoleon e interogat asupra soartei bolșevicilor. Din acest moment, planurile se intervertesc între ele și scena alunecă în grotesc: „În întunericul cețos, Socrate, care îi luase locul lui Napoleon, săvîrșea minuni. Tropăia ca descreieratul,

prevestind bolșevicilor o moarte grabnică.” Pe când nervii se întindeau la maxim și grecul se prăbușea lovind damele care țipau, duhurile se amestecau între ele. A trecut un timp pînă să-și dea seama că bătăile din ușă nu erau ale spiritelor, ci ale ofițerilor CEKA. În *Spațiu locativ pe roți* criza de locuințe din Moscova obligă cîteva familii, aduse în pragul disperării, să-și mute domiciliul în tramvai. Comicul buf, care ar fi trebuit să fie doar forma unui protest, se dezamorsează printr-o ilară intrare în obișnuit. Tot mai mulți moscoviți urmează opțiunea brevetată întîmplător. Epilogul e deopotrivă surprinzător și absurd: „Ne evacuează pe toți. Se mută instituții. Ne-au dat termen trei zile. În vagonul meu au instalat o secție de miliție.” În *Cupa vieții* autoironia naratorului se exprimă prin întîmplări ambigue, în care realul pare să iradieze lumini miraculoase, pe când fantasticul din vis e negat de semnele fără echivoc ale realității terne. Nu lipsesc schimbările savuroase de situații (*Orașul auriu*), suprapunerile de discurs cu efecte comice (*Serviciu general politico-divin*), acumulările de amănunte care assemblează tablouri kitsch ale unei realități incomprehensibile (*Corespondențele de aur ale lui Ferapont Ferapontovici Kaporțev*). În exercițiile de literatură ale ucenicului, mîna „maestrului” nu doar se anunță, se chiar vede.

Tînărul Bulgakov, abia întors din aventura războiului civil, trăită ca medic, nu putea nici să uite, nici să ocolească exercițiile de istorie. „Prozetăriile” își justifică încă mai mult numele, punînd în evidență caracterul lor efectiv documentar. Bulgakov are spirit de observație, intuiția detaliului, capacitatea izolării semnificației dintr-o învălmășeală cenușie de fapte, arta de a corela întîmplări disparate în tablouri coerente, de realism revelator. Între două tușe sarcastice, istoria adevărată a Rusiei anilor '20 se dezvăluie vie, concretă, autentică și credibilă. Poate chiar și-a

dorit să fie cronicarul cât mai exact al acestei lumi în mișcare, ascunzînd încă într-un colț de suflet speranța unor schimbări benefice. A făcut-o, mereu, în spiritul adevărului, chiar și cînd a început să capete certitudinea eșecului. În tot ce scrie acum, Bulgakov e un martor avizat și interesat al tranziției post-imperiale.

Ceea ce mă poate uimi pe mine, cititorul român, este sentimentul sigur al repetării istoriei aproape pînă la detaliu. Anii '20 ai Rusiei se regăsesc, cu minime diferențe, în anii '50 de pe malurile Dîmboviței. Și ce este mai curios, pasagera infuzie de capitalism a n.e.p. -ului într-o societate nici pe departe comunizată seamănă, în atîtea privințe, cu degringolada trecerii spre capitalism din România anilor '90, după lunga noapte a comunismului biruitor. Tîrgul din Arbat, unde „lumea stă claie peste grămadă, vînzînd și cumpărînd cu toptanul te miri ce: pe Lev Tolstoi, desculț și chel, cremă de ghetete, mere, pantaloni în dungi, cvas, Apărarea Sevastopolului, coacăze negre și covoare” e aproape la fel cu îngrămădirea de lume de lîngă piața din Drumul Taberei. Alba-neagra, într-o formă mai sofisticată pe bulevardul Novinski, care îl împinge la crimă pe Vasili Rogov, o regăsim și astăzi prin orașele noastre (*Gîndac*). Lumea îndobitocită de beție din *Lacul de rachiu*, abia adusă la sentimente mai bune de președintele blocului, nu are nevoie de detectivi specializați ca să fie identificată prin cartierele Bucureștiului. „Bătălia finală și decisivă cu comerțul stradal ilegal”, în Moscova anului 1923, își are și ea oglindirea perfectă, peste ani, în planurile administrațiilor mioritice; iar zidurile „de cărămidă roșie neterminate, abandonate în timpul războiului” au doar diferența că au fost substituite cu betonul cenușiu; altfel, tot „zid părăsit și neisprăvit!” (*Chanson d'été*). Subtitlul *Dispute pentru tractor* dintr-un text-corespondență rămîne inactual numai pentru că utopia lui trimitea atunci

la Lenin, iar acum se deschide spre nicăieri (*Orașul auriu*). Mîna nepmanului, pe degetele căruia „se lăfăie ceva ce amintea de crucea de pe Catedrala lui Hristos Mîntuitorul” e un obiect geamăn cu mîna milionarului de carton (și nu numai) din zilele tranziției românești (*Capitala în blocnotes*). „Postamentul gol” din *Moscova roșie*, unde odinioară „trona superb, călare, vînjos, Alexandru III”, s-a aflat și în cîteva piețe de la noi, atît de multă vreme că i se și uitase istoria. E un **corsi e ricorsi** cu frecvențe mult mai grăbite decît la Giambattista Vico, dar cu mult mai multe suferințe risipite darnic în acest decalaj cronologic, funcționînd totuși ca un perpetuum mobile; chiar dacă între bolșevismul de început și comunismul dictatorial de mai tîrziu diferențele sînt multe, diverse și tragice.

Diferențe erau și în viața literară. În cadrul intelighenției, Proletkultul avea puteri limitate și, mai ales (lucru greu de înțeles pe alte meleaguri), acționa pe bază de credință (bună sau rea) și nu de minciună profitoare; avea încă ideea misionară a sectanților. Între scriitori, dincolo de cei clarvăzători care au ales emigrația, de oportuniștii interesați doar de profit, erau cei cîtiva, puțini, care își împărțeau gîndurile între speranță și naivitate. Între aceștia s-a aflat și Bulgakov; el și-a urmat, o bună bucată de vreme, drumul său mai drept ori mai sinuos, încurajat de succese și încetinit de opreliști, ajutat de prieteni ori lovit de inamiciții personale. Dialogul cu societatea și cu istoria îl socotea normal, între aceste limite omenești. Tocmai de aceea, probabil, rămîne impasibil la atacul unui critic proletcultist care decretează că a continua tradițiile „satirice premergătoare lui Octombrie constituie o lovitură directă dată orînduirii noastre de stat și sociale”. Este poate doar trist la primirea neprietenoasă a romanului *Garda albă* și s-ar putea ca deocamdată să nu-l sperie critica violentă a RAPP-ului, care spune că

Ouăle fatale „reprezintă un atac răutăcios și plin de minciuni la adresa clasei muncitoare”. Repetarea unor asemenea poziții nu mai poate fi însă trecută cu vederea la infinit. Bulgakov e aproape obligat să iasă din starea lui anormală de inocență. Cuvintele lui Lunacearski, oficial care nu i-a fost totdeauna potrivnic („Puterea sovietică nu are nevoie de arta bulgakoviană”) erau mai mult decât un avertisment. Fie că nu l-a înțeles, fie că nu l-a acceptat, Bulgakov intră în 1928 sub umbra complotului tăcerii. Scrisoarea către Stalin, din 1929, e un gest disperat de clemență sau un protest care își ascunde orgoliul într-o mărturisire stînjenitoare?

E greu de știut. A urmat mai mult de un deceniu de marginalizare asumată și suportată, de „emigrant literar” care a refuzat și exilul, și emigrația. Premiera din 1936 a *Cabalei bigoșilor* îi aduce aceleași acuzații și același refuz. Sigur, nu va fi împușcat ca Boris Pilniak, nu va muri în lagărele siberiene ca Isaak Babel, nu-și va decide tragic sfîrșitul ca Maiakovski, Esenin ori Marina Țvetaeva. Dar cine știe ce va fi gîndit scriitorul corectînd pînă în ultima zi a vieții *Maestrul și Margareta* fără să aibă, înainte de moarte, în 1940, nici o minimă certitudine că eternitatea comunismului n-ar fi o realitate?

Posteritatea l-a reabilitat în contumacie. Din 1962 începe în Uniunea Sovietică publicarea operelor lui Bulgakov. După patruzeci de ani, *Garda albă* e tipărită în întregime; în 1966 revista „Moskva” publică *Maestrul și Margareta*, moment care marchează începutul difuzării mondiale a cărților sale. Publicul român s-a aflat într-o situație privilegiată. Primele traduceri apar în reviste chiar din 1967. *Garda albă*, *Roman teatral*, *Maestrul și Margareta*, *Viața lui Molière* apar în anii '70 la editurile Univers, Minerva, Junimea; un volum de teatru e publicat în 1986, iar acestora li se adaugă cărțile de proză *Ștergarul cu cocoș* și *alte*

povestiri, 1973 și *Diavoliada*, 1998. Meritul e și al traducătorilor Natalia Radovici, Alexandru Calais, Leonida Teodorescu, Tatiana Nicolescu, Natalia Cantemir, Maria Dinescu, Izolda Vîrsta, Ion Vișoiu, Denisa Fejes. Apariția acestui volum care îl aduce în actualitatea românească pe primul Bulgakov e încoronarea unei munci de decenii, la care au participat redactori, editori, critici și căreia Editura Polirom i-a oferit șansa necesară. Pentru orice cititor al lui Bulgakov, el va fi un extraordinar exercițiu de literatură și de istorie.

Ion Vasile Șerban

București, 1 august 2001

SĂPTĂMÎNA DE CULTURALIZARE

Într-o seară, trece comisarul pe la noi prin companie și-mi zice:

– Sidorov!

Eu, lui:

– Ordonăți!

Se uită el la mine pătrunzător și mă-ntreabă:

– Tu, zice, cum stai?

– Eu, zic, nicicum...

– Știi, zice, carte?

Eu, lui, se-nțelege:

– Tovarășu' comisar, raportează: nu știu.

El se mai uită o dată la mine și zice:

– Bun, dacă nu știi carte, atunci diseară te trimit la *Traviata*!

– Stați așa, zic, da' de ce? Nu sîntem noi de vină că eu nu știu carte. Sub vechiul regim nu ne-au școlit.

Iar el îmi răspunde:

– Mă prostule! De ce te-ai speriat? Asta nu-i o pedeapsă, e spre binele tău. O să-ți mai lumineze, acolo, mintea, vezi și tu un spectacol, garantez c-o să-ți placă.

Iar eu și cu Panteleev, ăl din compania noastră, tocmai ne chitiserăm să mergem în seara aceea la circ.

Așa că-i zic:

– Da' nu s-ar putea, tovarășu' comisar, să mă-nvoiți la circ în loc de teatru?

El își mijește ochii și întreabă:

– La circ?... De ce, mă rog frumos?

– Păi, zic, fiindcă-i grozav de interesant... O s-arate un elefant învățat, pe urmă sînt și clovni dintr-ăia cu părul roșcat, lupte greco-romane...

Începu să facă cu degetul.

– Ți-arăt eu ție, zice, elefant! Element inconștient ce ești! Auzi la el, clovni... cu păru'

roșcat! Uită-te mai bine la tine să vezi ce țărănoi roșcat ești! Elefanții măcar sînt învățați, pe cînd voi, nu, numa' belele pe capul meu sînteți! Ce folos ai tu de pe urma circului? Zi! Pe cînd la teatru o să ți se mai lumineze mintea... E frumos, e bine... Gata, scurt, n-am vreme să mă-ntind cu tine la discuții... Ia biletul, și fuga marș!

N-ai ce-i face – am luat biletul. Panteleev, nici el nu știe carte, și-a primit și el biletul și ne-am dus. Ne cumpărăm trei pahare de semințe și ajungem la „Teatrul Sovietic nr. 1”.

Zărim noi, lîngă grilaj, pe unde se dă drumul la oameni înăuntru, o adevărată babilonie. Se bulucesc grămadă să intre în teatru. Și printre noi ăștia fără de carte sînt și d-ăia cu carte, mai cu seamă domnișoare. Una se băgase pînă la controlor, i-a arătat biletul, iar ăla o întreabă:

– Stați așa, zice, tovarășă madam, dumneatale știi carte?

Aia se supără ca proasta:

– Ce întrebare! Bineînțele că știu! Eu am făcut gimnaziul!

– A, zice controlorul, gimnaziul. Îmi pare foarte bine. În cazul ăsta, dați-mi voie să vă spun la revedere!

Și i-a luat biletul.

– Cu ce drept, țipă domnișoara, cum așa?

– Uite așa, zice, foarte simplu, dăm drumul la ăia care nu știu carte.

– Dar și eu doresc să ascult o operă sau un concert.

– Ei, dacă 'mneavoastră, zice, doriți, atunci poftiți vă rog la Kavsoiuz¹. Acolo i-au adunat pe ăia ai voștri, cu carte – toți doctorii, felcerii, profesorii. Stau și beau ceai cu melasă, că nu primesc zahăr, iar tovarășul Kulikovski le cîntă romane.

Și uite-așa a plecat domnișoara.

Ei, pe mine și pe Panteleev ne-au lăsat să trecem fără probleme și ne-au dus direct la parter, de ne-

au așezat în rîndul al doilea.

Stăm.

Spectacolul încă nu începea, așa că, de plictiseală, am mâncat cîte-un păhăruț de semințe. Am stat noi așa vreun ceas jumate, pînă la urmă s-a făcut întuneric în teatru.

Mă uit, vine unul care se bagă într-un țarc, mai la vedere. Are căciulă de lutru și palton. Mustață, barbișon înspicat și stă încruntat. Vine, s-așază și, prima treabă, își pune *pince-nez* -ul.

Eu îl întreb pe Panteleev (o fi el fără carte, da' le știe pe toate):

– Țsta cine-o mai fi?

Iar el îmi răspunde:

– Țsta, zice, e derejorul. E ăl mai cu moț de-aici. Domn mare.

– Bine, întreb, da' de ce-l țin așa la vedere în țarc?

– Păi, îmi răspunde, fiindcă ăsta-i cel mai învățat de la ei din operă. De-aia ni-l și arată, să ne fie nouă de exemplu, cum ar veni.

– Atunci de ce l-au pus să stea cu fundul la noi?

– A, zice, așa îi e lui mai comod să mîne orchestra!...

Și dirijorul ăsta își pune în față nu știu ce carte, se uită în ea și dă o dată dintr-o nuielușă albă, și pe loc pe sub podea cineva începe să cînte din viori. Trist, subțirel, ce mai, te-apuca plînsul.

Ei, și într-adevăr dirijorul ăsta s-a dovedit că-n știință nu-i coada cozilor, că făcea două lucruri deodată – citea din carte și mai vîntura și nuiiau. Iar orchestra începe să bage mare. Mai încolo, și mai și! După viori vin fluierile, iar după fluier, toba. Începuse să duduie tot teatrul. Iar apoi, numai ce se-aude un răcnet dinspre dreapta. Mă uit în orchestră și strig:

– Panteleev, păi ăsta, să mă trăsnească Dumnezeu, e Lombard, ăla care-i trecut la noi în porție la regiment!

Se uită și el și zice:

– El e! Că nu mai e altul care să sufle așa de zdravăn din trombon!

Acuma eu m-am bucurat și unde-ncep a striga:

– Bravo, bis, Lombarde?

Numai că, de unde o fi apărut, nu știu, hop un milițian și, una-două, la mine:

– Te rog, tovarășe, nu tulbura liniștea!

Mă rog, am tăcut.

Între timp, perdeaua s-a dat la o parte și ce vedem: pe scenă – hărmălaie mare! Unii sînt în costum de haine, cavalerii, restul sînt dame în rochii, dansează, cîntă. Ei, și bineînțeles, se și bea, se joacă și șptic, mă-nțelegi.

Într-un cuvînt, vechiul regim!

Mă rog, și printre ăștia, care va să zică, e și unul Alfred. Bea și el, mai ia cîte-o gustare.

Și să vezi, frățioare dragă, că e-ndrăgostit el de asta, de Traviata. Numai că n-o zice cu vorbe, ci tot cîntînd, tot cîntînd. Mă rog, și ea, lui, tot așa îi răspunde.

Și iese treaba așa fel, că nu mai are ce face și trebuie să se însoare cu ea, numai că, să vezi, Alfred ăsta are un tată, pe nume Liubcenko. Și deodată, nu se știe de unde, în actul doi, hop și el pe scenă.

De înalt, nu cine știe ce, da' arătos, păr cărunt și voce zdravănă, groasă – bareton...

Și, nici una, nici două, începe să-i cînte lui Alfred:

– De ce, așa și pe dincolo, te-ai înstrăinat de-al Provenței drag pămînt?

Mă rog, i-a cîntat, i-a tot cîntat și i-a stricat dracului lui Alfred toată mașinația. Și s-a îmbătat Alfred de necaz în actul trei, și numai ce-i încinse, fraților, o mamă de scandal, Traviatei ăleia, a lui.

A-njurat-o de mama focului, de față cu toată lumea.

Cîntă:

– Ești, zice, așa și pe dincolo, și-n general, zice, nu mai vreau să am de-a face cu tine.

Mă rog, aia, se-nțelege, dă-i cu lacrimi, gălăgie, scandal!

Și unde nu se-mbolnăvește ea o dată în actul patru de oftică. Și-au trimis, bineînțeles, după doctor.

Vine doctorul.

Ei, și mă uit eu, o fi avut el costum, da' după toate semnele era de-al nostru – proletar. Păr lung și glas zdravăn, ca din butoi.

Se-apropie de Traviata și-ncepe să cînte:

– Poți fi liniștită, zice, boala matale-i periculoasă, o să mori negreșit!

Și nici măcar nu i-a mai dat vreo rețetă, i-a zis direct la revedere și a plecat.

Ei, vede Traviata că n-are ce face, trebuie să moară.

Mă rog, aicea au venit și Alfred, și Liubcenko, o roagă să nu moară. Liubcenko chiar își dă încuviințarea pentru însurătoare. Dar nu mai iese nimic!

– Scuzați, zice Traviata, nu pot, trebuie să mor.

Și într-adevăr, au mai cîntat ei o vreme în trei, și-a murit Traviata.

Iar dirijorul a închis cartea, și-a scos *pince-nez*-ul și-a plecat. Și s-au împrăștiat cu toții. Asta a fost tot.

Mă rog, mă gîndesc eu: slavă Domnului, ne-am luminat mințile, acum, basta! Plicticoasă poveste!

Și-i zic lui Panteleev:

– Ei, Panteleev, haida mîne la circ!

Și mă culc, da-n vis îmi tot apare cum cîntă Traviata și cum suflă Lombard în trombonul lui.

Ei, și vin eu a doua zi la comisar și-i zic:

– Tovarășu' comisar, învoiți-mă diseară să merg la circ...

Iar ăsta numai ce răcnește odată:

– Tot mai ești, zice, cu mintea la elefanți? Nici un fel de circ! Nu, băiete, azi mergi la Sovprof², la concert. O să vă cînte, zice, acolo, tovarășul Bloch și orchestra lui, Rapsodia a doua!

Am rămas ca trăsnet, gîndindu-mă:

„Na, poftim elefanți!”

– Adică cum, întreb eu, iar o să-i dea foale Lombard cu trombonul lui?

– Negreșit, zice.

Se vede treaba că, Doamne iartă-mă, unde-s eu, acolo-i și el cu trombonul lui.

Mă mai uit la el o dată și zic:

– Ei, da' mîine se poate?

– Nici mîine, zice, nu e voie. Mîine vă trimit pe toți la o dramă.

– Bine, dar poimîine?

– Poimîine iarăși la operă!

Și-n general, zice, v-ajunge cît ați bătut circurile. Sîntem în săptămîina de culturalizare.

La vorbele astea, am început să văd negru înaintea ochilor! Stau și mă gîndesc: așa poți să și mori, naibii. Și-l întreb:

– Adică cum, așa o să fie chinuită toată compania noastră?

– De ce, zice, „toată”. Ția care știu carte n-o să fie. Care știe carte e bun și fără Rapsodia a doua! Asta-i numai pentru voi, draci analfabeți ce sînteți. Care știe carte, n-are decît să se ducă unde-o vedea cu ochii!

Plec eu de la el și mă gîndesc. Văd că treaba-i groasă! Dacă nu știi carte, înseamnă că te lipsești de orice bucurie...

M-am gîndit eu, m-am tot gîndit, și pînă la urmă mi-a venit o idee.

Mă duc la comisar și-i zic:

– Permiteți să raportez!

– Raportează!

– Dați-mi și mie, zic, voie la școală.

De astă dată, comisarul zîmbește și-mi zice:

– Bravo! – și m-a înscris la școală.

Ei, și am mers eu ce-am mers la școală și ce credeți, pînă la urmă au reușit să mă învețe! Iar acum de nimic nu-mi mai pasă, fiindcă știu carte!

- 1 Uniunea caucaziană.
- 2 Clubul sindicatelor sovietice.

O ȘEDINȚĂ DE SPIRITISM

Să nu-l invoci!

Să nu-l invoci!

Recitativul lui Mefistofel

I

Proasta de Ksiuška dădu raportul:

– O venit badea ăla al tău...

Madame Luzina se aprinse la față:

– În primul rînd, de cîte ori ți-am spus să nu mă mai tutuiești?! Care „bade”?

Și ieși plutind în antreu.

În antreu, Ksaveri Antonovici Lisinevici își agăța cascheta în coarnele de cerb și zîmbea acru. Auzise raportul Ksiușkăi.

Madame Luzina se aprinse a doua oară.

– Ah, Doamne! Scuzați, Ksaveri Antonovici! Țăranca asta proastă!... La toți le zice așa... Bună seara!

– O, dar nu face nimic!... își desfăcu galant brațele Lisinevici. Bună seara, Zinaida Ivanovna! – își strînse picioarele într-o a treia poziție, înclină din cap și duse mîna *madamei* Luzina la buze.

Dar tocmai pe cînd se pregătea să arunce spre *madame* o căutătură prelungă și lipicioasă, în ușă apăru, strecurîndu-se înăuntru, soțul, Pavel Petrovici. Și căutătura se stinse.

– Da-a, se porni să trăgăneze pe dată Pavel Petrovici, „badea”... ha, ha! Săl-ba-tici! Sălbatici în toată regula. Stau și mă gîndesc: ce-ți e și cu libertatea asta... comunismul. Să-mi fie cu iertare, dar... Oare cum te poate duce mintea la comunism cînd ai în jur asemenea Ksiuști?! „Badea”... ha, ha! Vă rog să ne scuzați! Bade...

„Da prost mai e și ăsta!” gîndi *madame* Luzina și-i tăie vorba:

– Dar de ce stăm în antreu? Pofțiți în sufragerie...

– Da, vă rugăm să poftiți în sufragerie, întări și Pavel Petrovici.

Aplecându-se, tustrei se strecurară pe sub o țeavă neagră și trecură în sufragerie.

– Cum spuneam, continuă Pavel Petrovici, cuprinzându-și oaspetele pe după talie, comunismul... Fără discuție: Lenin e un om genial, dar... ah, da, nu doriți una de la rație... ha, ha! Azi le-am primit... Dar comunismul e așa o chestie încât, ca să zic așa, în esență... Ah, e ruptă? Luați alta, pe-aia de la margine... Prin natura sa necesită o anumită dezvoltare... Ah, e umedă? Ce mai țigări!... Luați-o pe-aceasta... Prin substanța sa... Stați un pic, că se-aprinde... Ce chibrituri! Și-astea-s de la rație... O anumită conștiință...

– O clipă, *Paul!* Ksaveri Antonovici, ceaiul – înainte sau după?

– Cred că... ă-ă, înainte, răspunse Ksaveri Antonovici.

– Ksiușka! Primusul! Vin acuși toți. Toată lumea e îngrozitor de interesată! Îngrozitor! Am invitat-o și pe Sofia Ilinicina...

– Dar măsuța?

– Am făcut rost! Am făcut rost! Numai că... Are cuie. Dar sper că n-are nimic?

– Hm... Sigur, nu e bine... Dar ne descurcăm noi cumva...

Ksaveri Antonovici cuprinse cu privirea măsuța cu trei picioare, cu încrustații, și degetele îi schițară fără voie o mișcare.

Pavel Petrovici începu:

– Eu, trebuie să recunosc, nu cred. Nu cred, orice-ați spune. Deși, adevărul e că, în natură...

– Ah, ce tot spui! E înnebunitor de interesant! Dar vă avertizez: mie o să mi se facă frică!

Madame Luzina scăpără cu însuflețire din ochi, apoi dădu fuga în antreu, își aranjă în grabă pieptănătura în dreptul oglinzii și pătrunse ușor, ca o păsărică, în bucătărie. De-acolo răzbăteau hurelul primusului și lipăitul tălpilor Ksiușkăi.

– Eu cred... începu Pavel Petrovici, dar nu termină.

În antreu se auziră ciocănituri. Prima apăru Lenocika, apoi chiriașul. Nu se lăsă așteptată nici Sofia Ilinicina, profesoară de gradul II. Și, imediat după ea, apăru și Boborițki, cu logodnica sa, Ninocika.

Sufrageria se umplu de hohote și de fum de țigară.

– De mult, de mult trebuia să organizăm așa ceva!

– Eu, sincer să fiu...

– Ksaveri Antonovici! Dumneavoastră veți fi mediumul! Nu-i așa? Da?

– Domnilor, se fandosea Ksaveri Antonovici, păi eu, în fond, sînt la fel de inițiat ca și... Deși...

– E-e-e, nu! La dumneavoastră s-a ridicat măsuta în aer!

– Eu, să fiu sincer...

– Pe cuvînt, Manea a văzut cu ochii ei o lumină verzuie!...

– Ce îngrozitor! Eu nu vreau!

– Cu lumina aprinsă! Cu lumina aprinsă! Altfel nu sînt de acord! – striga Sofia Ilinicina, o materialistă robustă. Altfel, n-am să cred!

– Dar vă rog... Ne dăm cuvîntul de onoare...

– Nu, nu! Pe întuneric! Cînd ne-a ciocănit Iuliu Cezar a moarte...

– Vai, nu pot! Să nu întrebați de moarte! – strigă logodnica lui Boborițki, în vreme ce Boborițki șoptea languros:

– Pe-ntuneric! Pe-ntuneric!

Ksiușka, cu gura căscată de uimire, aduse ceainicul. *Madame* Luzina începu să zornăie ceștile.

– Mai repede, domnilor, să nu mai pierdem timpul!

Și se așezară să bea ceaiul.

...Fereastra, la indicația lui Ksaveri Antonovici, o acoperiră etanș cu un șal. Stinseră lumina în

antreu, iar Ksiușkăi îi porunciră să stea la bucătărie și să nu mai lipăie prin casă. Se așezară – și se făcu beznă.

II

Ksiușka se plictisi și se neliniști în aceeași clipă. Ce drăcie mai era și asta... Peste tot întuneric beznă. S-au încuiat. Mai întâi liniște, apoi un ciocănit ușor, cadentat. Auzindu-l, Ksiușka înțepeni. I se făcu frică. Iar liniște. Apoi o voce greu de deslușit...

– Doamne, Dumnezeu...

Ksiușka se fiți o clipă pe taburetul pătat de ulei și prinse să tragă cu urechea...

Cioc... cioc... cioc... Vocea uneia dintre musafire, pare-se (curată trîmbiță, Doamne iartă-mă), începu să bombăne:

– O-ho-ho...

Cioc... cioc...

Pe taburet, Ksiușka oscila ca un pendul între frică și curiozitate... Ba i se năzărea dracul cu coarne în dosul ferestrei întunecate, ba o trăgea ața în antreu...

Pînă la urmă nu rezistă. Crăpă ușa bucătăriei luminate și se furișă în antreu. Orbecăind cu mîinile întinse înainte, se împiedică de niște cufere. Se strecură mai departe, mai cotrobăi o vreme, desluși ușa și se lipi de gaura cheii... Dar în gaura cheii era întuneric ca-n iad, un întuneric din care răzbăteau voci...

III

– Spiii-rite, cine ești?

– A, be, ce, de, e, ef, ghe, haș, i, î...

Cioc!

– Î! – suspinară vocile.

– A, be, ce, de...

– Îm!

Cioc... cioc.. cioc...

– Îm-pă-ra!... O-o! Domnilor...
 – Împăratul Na-po...
 Cioc... cioc...
 – Na-po-le-on!! Dumnezeule, ce interesant!...
 – Mai încet!... Întrebați! Hai, întrebați-l!...
 – Ce?... Da, întrebați-l... Ei, cine dorește?
 – Spirit al împăratului, întrebă poticnit și cu emoție Lenocika, spuneți-mi, merită să mă mut de la Centrochim la Ferocom? Sau nu?...
 Cioc... cioc... cioc...
 – Pr-o... Proasto! – răspunse clar împăratul Napoleon.
 – Hi-hi! chicoti chiriașul cel insolent.
 Chicotitul se propagă în lanț.
 Sofia Ilinicina întrebă supărată:
 – Se poate să întreb asemenea prostii?
 Urechile Lenocikăi ardeau în întuneric.
 – Nu te supăra, bunule duh! – imploră ea. Dacă nu te-ai supărat, bate o dată!
 Napoleon, supunându-se mîinilor lui Ksaveri Antonovici, care reușea să facă simultan două lucruri – s-o gîdile cu buzele pe ceafă pe *madame* Luzina și să răsucescă masa – săltă un picior al măsuței și-l înfipse în bătătura lui Pavel Petrovici.
 – Îi-h! – șuieră a durere Pavel Petrovici.
 – Mai încet!... Întrebați!
 – N-avem pe nimeni străin în casă? – întrebă precaut Boborițki.
 – Nu! Nu! Spuneți fără frică!
 – Duh al împăratului, spune, cît mai stau la putere bolșevicii?
 – A-a!... Asta-i interesant! Liniște!... Numărați!...
 To-oc, to-oc, începu să ciocănească Napoleon, săltînd pe-un picioruș.
 – Te... er, e... trei... l-uni!
 – A-a!
 – Slavă Domnului! – izbucni logodnica. Tare îi mai urăsc!
 – Șt! Ce vă veni?!

– Dar nu-i nimeni!
– Cine-i răstoarnă de la putere? Spune, spirite!...
Își ținură respirația... To-oc, to-oc...
Ksiuška plesnea de curiozitate...

Pînă la urmă nu mai rezistă. Ferindu-se speriată de propria-i reflexie ce licări o clipă în întunericul oglinzii, se strecură printre cufere înapoi în bucătărie. Își luă baticul, se strecură înapoi în antreu, stătu o clipă în cumpănă cu mîna pe clanță. Apoi se hotărî, crăpă încetișor ușa și, dînd frîu liber tălpilor, se duse ca vîntul la Mașa cea de jos.

IV

Mașa cea de jos se afla pe scara principală, lîngă lift, împreună cu Duska de la etajul cinci. Mașa cea de jos avea în buzunar semințe de 100 de mii.

Ksiuška își descărcă sufletul.

– S-au încuiat, fetelor... și scriu ceva de împărat și de bolșevici... E-o beznă-n casă de te-apucă groaza!... Chiriașul, conașul, cucoana, ibovnicul ei, o-nvățătoare...

– Ei nu mai spune! – se minunau Mașa de jos și Duska, iar pardoseala de mozaic se acoperi cu o pojghiță lipicioasă.

Ușa apartamentului nr. 3 se trînti și pe scări o luă în jos un voinic îmbrăcat cu niște pantaloni neobișnuiți. Duska și Ksiuška, și Mașa cea de jos îi priviră pieziș. Pînă la genunchi, pantalonii erau ca toți pantalonii, din serj de calitate, dar de la genunchi în sus, se lărgeau, se tot lărgeau și-ajungeau ca niște clopote.

Un piept pătrat de bronz umfla flanela, iar la șold – o țeavă prelungă privea tulbure și lugubru dintr-un toc de piele.

Voinicul, dîndu-și vajnic pe spate capul cu litere de aur pe frunte și pășind repede, din care pricină clopotele se legănau, cobora spre lift și, pîrjolindu-le cu o privire fugară pe cele trei, o porni spre ieșire...

– Au stins lămbile, să nu văd eu, care va să zică... Hi-hi!... și scriu... bolșevicii, zice, au sfeclit-o... Împăratul... Hi-hi!

Cu voinicul se petrecu ceva. Ghetele de lac începură deodată să se lipească de podea. Pasul i se încetini. Voinicul se opri brusc, scotoci prin buzunar, ca și cum ar fi uitat ceva, apoi căscă și, deodată, răzgîndindu-se, după toate aparențele, în loc să iasă pe scara principală, se întoarse și se așează pe o băncuță, ferindu-se de privirea Ksiușkăi îndărătul unei despărțituri de sticlă ce purta inscripția „portar”.

Se pare că atenția îi fusese atrasă de cupidonul roșu și crăpat de pe perete. Își pironi privirea spre cupidon și începu să-l studieze...

...Ușurîndu-și sufletul, Ksiușka o luă lipa-lipa înapoi. Voinicul căscă posomorît, se uită la ceasul de mînă, strînse din umeri și, probabil plictisit să tot aștepte pe acel cineva din apartamentul nr. 3, se ridică și, vînturîndu-și legănat clopotele, o porni după Ksiușka, la o distanță de un etaj.

Cînd Ksiușka dispăru în apartament, străduindu-se să nu trîntească ușa, în întunericul de pe palier se aprinse un chibrit în dreptul plăcuței albe cu numărul 24. Acum voinicului nu i se mai lipeau picioarele și nu mai căsca.

– Douăzeci și patru, își zise cu luare-aminte și, plin de energie și însuflețire, coborî în goană, ca o săgeată, toate cele șase etaje.

V

În întunericul cețos, Socrate, care luase locul lui Napoleon, săvîrșea minuni. Țopăia ca drescreieratul, prevestind bolșevicilor o moarte grabnică. Sofia Ilinicina, asudată, recita neînterupt alfabetul. Le amortiseră mîinile la toți, în afară de Ksaveri Antonovici. În negură străfulgerau siluete albicioase și tulburi. Pe cînd nervii le erau întinși la maximum, masa, cu preaînțeleptul grec din ea, se legănă o dată și se ridică în aer.

– Ah... Ajunge!... Mi-e frică... Nu! Lasă! Dragule! Duhule! Mai sus!... Nimeni n-o atinge cu picioarele?... Nu, bineînțeles!... Sst! Duhule! Dacă existi, ia la pianină un „la”!

Grecul se prăvăli de sus și izbi cu toate picioarele în podea. Ceva se rupse în el, trosnind. Apoi începu să se zvîrcolească și, călcînd pe picioare damele care țipau, începu să se smucească spre pianină... Spiritiștii, lovindu-se cap în cap, o porniră după el...

Ksiușka sări ca arsă de pe plapuma de stambă din bucătărie. Piuitul ei: „Care ești?” nu putu fi auzit de către spiritiștii loviți de streche.

Un nou duh, malefic și teribil, pătrunsese în masă, dîndu-l afară pe defunctul grec. Țăcănea îngrozitor din picioare, ca o mitralieră, se arunca dintr-o parte într-alta și înșira tot felul de bazaconii:

– Dra-tu-ma... bî... î... î.

– Duhule drag! – suspinau spiritiștii.

– Ce dorești?

– Ușa! – reuși pînă la urmă să articuleze duhul turbat.

– A-a!... Ușa! Auziți! Vrea să fugă pe ușă! Dați-i drumul!

Trosc, pac, poc, masa începu să șchiopăteze spre ușă.

– Stați! – strigă deodată Boborițki. Vedeți doar ce forță are în el! Haideți, înainte să plece, să mai bată o dată în ușă!

– Duhule! Bate!

Și spiritul le întrecu așteptările. Bubui în ușă, din afară, parcă cu trei pumni deodată.

– Au! – țipară în cameră trei voci.

Duhul era într-adevăr plin de forță. Începu să răpăiască în așa hal, încît spiritiștilor li se făcu părul măciucă. Într-o clipă li se opri respirația, se lăsă tăcere...

Cu o voce tremurîndă, Pavel Petrovici strigă:

– Duhule! Cine ești?...

De dincolo de ușa, o voce sepulcrală răspunse:
– Securitatea.

Duhul se volatiliză în mod rușinos din masă – într-o clipită. Masa, căzînd într-o rîină pe piciorul beteag, rămase nemișcată. Spiritiștii împietriră. Apoi *madame* Luzina gemu „Doa-a-mne!” și se prăbuși încetișor într-un leșin autentic la pieptul lui Ksaveri Antonovici, care șuieră:

– Of, dracu’ s-o ia de idee tîmpită!

Mîinile dîrdîinde ale lui Pavel Petrovici deschiseră ușa. Într-o clipă se aprinseră lămpile și duhul se înfățișă înaintea spiritiștilor palizi ca neaua. Era de piele. De piele pe de-a-ntregul, începînd cu chipiul și terminînd cu servieta. Mai mult decît atît, nu era singur. În antreu se zărea un întreg șirag de duhuri vasale.

Licări un piept de bronz, o țeavă prismatică, o manta cenușie, încă o manta...

Duhul cuprinse cu privirea haosul din camera de spiritism și, rînjind sinistru, spuse:

– Actele dumneavoastră, tovarăși...

Epilog

Boborițki făcu o săptămînă, chiriașul și Ksaveri Antonovici 13 zile, iar Pavel Petrovici – o lună și jumătate.

1922

MOSCOVA ROȘIE

Zumzăie „Annuška”, dăngăne, scrișnește, se leagănă. Trece ca-n zbor pe Splaiul Kremlinului, spre Biserica lui Hristos. Ce bine-i lângă Biserică! Ce tranșă zdravănă de aer plutește deasupra râului Moscova, de la zidurile albe pînă la cele patru hidoase coșuri fără fum care se ițesc din Zamoskvorecie.

În spatele Bisericii, acolo unde odinioară trona impunător, călare, vînjosul Aleksandr III, în cizme cu carîmbi ca armonica, astăzi afli doar postamentul gol. Un scrin masiv pe care nu este nimic și, după cît se pare, nici nu se preconizează a fi ceva. Iar deasupra postamentului se înalță o coloană de văzduh pînă-n albastrul cerului.

Nu mă amuză defel!

Iarna, treptele masive care coboară de la monument dispăreau sub omăt, se acopereau cu gheață. Puștimea – cea cu „Jawa-la-bucată!” – se dădea cu săniuța pe dîmbul de zăpadă și arunca cu bulgări în zorita „Annuška”. Vara însă, lespezile de lângă Biserică, treptele care duc spre postament sînt pustii. Se profilează în depărtare două siluete, coboară spre linia de tramvai. Una poartă pe umeri o cocoasă verde prinsă-n curele. În cocoasă – rația. Astă-iarnă, jumătate din Moscova avea cocoșe. Trăgeau cocoșele după ei cu săniile. Acum însă – gata. Nu mai există rații civile. N-ai decît să cîștigi milioane și să dai năvală într-un magazin.

Cealaltă siluetă n-are cocoasă. E a unuia bine îmbrăcat. Cămașă albă, scrobită, pantaloni la dungă. Iar pe cap – o pălărie cu bor de catifea, decolorată-n furtună și viscol. Pe bor – un însemn aurit. Ceva care nu-i nici ciocan și lopată, nici seceră și greblă, în orice caz nu-i seceră și ciocan. E un specialist roșu. Lucrează undeva, fie la Direcția economică, fie la cea de aprovizionare. Serviciu bun, trai încăput. Merge zilnic pe Tverskaia la giganticul magazin Empeo (în

vremuri legendare se chema Eliseev) și ciocăne cu degetul în vitrina în spatele căreia se lăfăie comori:

– Ă-ă-ă... doi funți...

Vînzătorul cu șorț alb:

– 'nțeles, să trăiți...

Și-și hîrșîie cuțitul, dar nu în bucata spre care ciocănisese specialistul, care-i mai proaspătă, ci în cea de alături, care-i mai dubioasă.

– La casă, vă rog...

Bonul. Domnișoara privește bancnota în lumină. Fără această operațiune bancnotele nu circulă nicicum. Oricine ia în mînă o bancnotă, mai întîi o privește în soare. Ce-ar trebui găsit pe ea – nimeni n-are habar la Moscova. Casa a pocnit, a prins să zornăie și a înghițit cele zece milioane ale specialistului. Restul – două hîrtii de cîte-o sută.

Una-i autentică, are filigran, cealaltă are filigran și e falsă.

La Empeo – cu geamurile de la Eliseev strălucind ca oglinda – sosesc întruna noi cumpărători. Trei funți. Cinci funți. Icrele negre lucesc în borcane. Lostrițe afumate. Piramide de mere, de portocale. Un individ se autoflagelează: și-a lipit nasul de geam, se holbează la candelabre, la ciorchini, la portocale. L-a luat cu amețală. A dormit din 1918 pînă-n 1922!

Iar pe alături, pe pavele de lemn desfundate, biciclist după biciclist. Motociclete. Mașini. Șuieră, croncăne, răpăie ca din mitralieră. Se circulă pe „autoconiac”. Îl torni în automobil, pornești, și automobilul sloboade-n urma lui un vîrtej înecăcios de fum vînat-albăstrui.

Trec ca-n zbor mașini jumulite, jupuite, cu echilibrul precar. Pietonii – care cu serviete, care cu căști de ostași ai Armatei Roșii, dar uite că vezi deodată săltînd pe pernele de piele o damă cu eșarfă de blană pe umeri, cu pălărie de o sută de milioane, de la Kuznețki. Și alături de ea, firește, borurile decolorate. Un parvenit. Un nepman³. La răstimpuri licărește cîte-o mașină silențioasă,

sclipind ca lacul de lustruită ce e. În ea se lăfăie un gentleman cu alură de străin. Unul din cei de la Ara⁴.

Birjarii circulă fie-n convoi, fie pe cont propriu. Suflul furtunii nu i-a atins. Sînt aidoma celor din 1822 și aidoma celor din 2022, dacă la vremea aceea nu vor fi dispărut caii. Obraznici cu cei care se tocnesc, slugarnici cu posesorii de lămîi⁵:

– V-am și dus, domnu’!

Publicul sovietic obișnuit – o masă pestriță, amorfă, care, pentru taxatoarele moscovite, poartă numele generic: ceatațeni – călătorește cu tramvaiele.

Dumnezeu știe de unde vine, cine-l odrăslește, dar devine mereu mai numeros. Scrîșnesc deja din dinți pe 14 rute din Moscova. Cei mai mulți nu stau nici în picioare, nici așezați, nici culcați. Se întîmplă, totuși, să fie și mai liber. „Annuška”, de pildă, întoarce la ceasul de lîngă Porțile Precistenskie. Înăuntru sînt vatmanul, taxatoarea și trei pasageri. În așteptare, cei trei pun mai întîi, automat, de-o coadă. Brusc însă coada se destramă. Chipurile sînt cuprinse de îngrijorare. Încep să se împungă reciproc cu coatele. Unul se agață de bara din stînga, altul, simultan, de cea din dreapta. Nu intră, „se cațără”. Iau cu asalt vagonul gol. De ce? Ce înseamnă asta? Este de-acum un nărav însușit. Un atavism. Amintirea acelor vremuri cînd nu stăteau, ci spînzurau. Cînd traistele umblau cu oameni. Încearcă numai să stai acum agățat. Încearcă numai să urci în vagon cu o traistă de cinci puduri în gara Iaroslavski!

– Ceatațene, nu-i voie cu bagaje...

– Ei, asta-i... e o legăturică...

– Ceatațene! Nu-i voie! Ce-ai de nu pricepi!!

Sonerie. Stop. Vă ieșiți din fire.

Și:

– Ceatațeni, luați bilete. Ceatațeni, avansați înainte.

Cetățenii avansează, cetățenii iau. Cetățenii sînt îmbrăcați cu ce se nimerește. Bluze, cămăși, tunici, vestoane. Cele mai numeroase sînt tunicile – niște straie respingătoare, care prelungesc amintirea războiului. Șepci, chipiuri. Scurte de piele. Majoritatea poartă niște încălțări rupte, îndoielnice, cu tocuri scîlciate. Dar zărești deja și din cele de lac. Domnișoarele sovietice disponibilizate poartă pantofi albi.

O mascaradă pestriță călătorește cu tramvaiul. În stațiile de tramvai – larmă, vacarm. Voci răgușite de alto, ca de ventriloc, intonează:

– „Izvestia-a”... Pe patriarhul Tihhhh-a-a-an!.. Eserii... „În aju-u-un”... Din Birlin taman s-a dat de știre...

Tramvaiul trece în goană prin vacarm, larmă, șuiere. Spre centru. Zboară pe lîngă o stradă moscovită. Firmă peste firmă. De-un arșin. De-un stîngen. Vopseaua proaspătă îți rănește ochii. Și ce nu-i scris pe ele, ce nu e. Totul, mai puțin semnul tare⁶ și litera?⁷ Tupvoz. Țustran. Mosselprom. Ghicim gîndurile. Mosdrevotdel. Vinotorg. Birtul Staro-Rîkovski. A reînviat birtul, dar și-a pierdut semnul tare. Birtul „Sport”. Teatrul Muncitorilor. Just. Cine muncește, trebuie să se și odihnească la teatru. Executăm „sandăi”. Probabil, sandale. Încălțăminte de damă, pentru copii și „băiețească”. Vrîvselpromgvnu. Unitorg, Mostorg și Glavlestorg. Țentrobumtrest.

Și în puhoiul pestriț de cuvinte și litere, pe fond negru – o siluetă albă: o mîna scheletică se întinde spre cer. Ajutor! F o a m e t e a. Sub o cunună de spini, încadrat de plete, chipul unei fete învăluit de umbrele morții și ochii ei arzînd în chinurile foamei. În fotografii, copii cu burți umflate, adulți numai piele și os tăvălindu-se în țărînă. Îi scrutezi cu luare-aminte. Ți-i imaginezi – și lumina zilei ți se întunecă înaintea ochilor. De fapt, cel care a avut întotdeauna ce mînca nu înțelege. Grăbesc parveniții pe-alături, un ochi nu-și aruncă...

Strada lărmuiește pînă tîrziu în noapte. Și băieții— negustorii roșii — fac comerț. Acele ceasornicului rotund, învăpăiat, lunecă spre ora două din noapte, și Tverskaia încă mai respiră, se mai agită, mai cheamă. Chelălăie niște viori la cafeneaua „Ku-ku”. Dar tot mai stins, mai arar. Se întunecă ferestrele pe ulicioare... Adoarme Moscova, după o zi pestriță de lucru și înaintea sărbătorii roșii.

...În noapte, specialistul, mergînd la culcare, se roagă unui dumnezeu neștiut:

— Ce mare lucru-i pentru tine? Trimite mîine o ploaie torențială. Cu grindină. Că prin alte părți dai grindină și de doi funți. Măcar de-un funt jumate să fie.

Și visează:

— Să iasă, să ducă lozincuțele, și de sus să tune, mamă-mamă.

Și s-a pornit o ploicică destul de bună. În burlanul mîncat de rugină gîlgîie apa. Numai că a plouat cînd n-avea nici un rost, cînd n-avea nimeni nevoie — noaptea. Și-n zori — nici un norișor pe cer!

O femeie-i spune alteia, în poartă:

— Și cerul, bag seama, e cu comuniștii.

— Așa s-ar zice, dragă...

La ora zece, pe strada Tverskaia s-a prăvălit un marș asurzitor. Pe lîngă vitrinele astupate, pe lîngă zidurile acoperite cu drapele roșii, decolorate pe alocuri, în tunici noi, cu clape roșii, albastre, oranj la buzunarele de la piept, cu cocarde roșii de răniți în război, cu căști, ostaș lîngă ostaș, în zăngănit de talgere, în răcnet de trompete, mărșăluiește, companie după companie, infanteria roșie.

Cu însemnele bicolore ale escadroanelor — cavaleria multicoloră la trap. Lunecă blindatele.

Seara, lume puhoi pe bulevarde. Aleksandr Sergheevici Pușkin, cu fruntea plecată, cercetează cu luare-aminte Bulevardul Tverskoi, care vîiește

la picioarele sale. La ce s-o gândi, nimeni nu știe...
Noaptea, panourile scînteiază. Stele...

... Și iarăși adoarme Moscova. Ceasul învăpăiat arată ora trei. În liniștea care a învăluit Moscova răzbate, la fiecare sfert de ceas, un sunet tainic, delicat, dinspre bătrînul turn, la picioarele căruia arde, nestinsă, întreaga noapte o lampă și veghează o santinelă neadormită. Din sfert în sfert de oră, dinspre zidurile Kremlinului răzbate dangăt de clopot. Doarme strada, înaintea unei noi zile de lucru, în nemaivăzutul, nemaiauzitul Kitai-gorod³ roșu.

1922

³ De la n.e.p. (noua politică economică) – experiment economic cuprinzînd elemente ale economiei de piață, aplicat în primii ani de după revoluția bolșevică, ulterior abandonat.

⁴ Abreviere pentru American Relief Administration – organizație americană pentru ajutorarea țărilor europene care au avut de suferit în timpul primului război mondial. A activat în perioada 1919-1923.

⁵ Lămîie – denumire dată, între 1920-1923 (în timpul devalorizării rublei) pentru desemnarea bancnotei de un milion de ruble.

⁶ Litera y, în alfabetul chirilic.

⁷ Iat – denumirea literei din slavona veche „±”, desființată cu ocazia reformei din 1917-1918, ulterior schimbată cu litera „e”.

⁸ Una din cele mai vechi zone istorice din Moscova (sec. 11), la est de Kremlin. Spre sfîrșitul sec. 19 și începutul sec. 20 a devenit centrul comercial și bancar al metropolei.

CAPITALA ÎN BLOCNOTES

I. Zeul Reparație

Fiecare zeu cu profilul lui. Mercur, de pildă, are aripioare la picioare. E un nepman și-un pungaș. Dar zeul meu favorit este Zeul Reparație, care s-a instalat la Moscova în 1922 cu șorțul pătat de var stins și duhnind a mahorcă. M-a atins și pe mine cu pensula sa și păstrez pînă în ziua de azi urma acestei atingeri divine pe pardesiul meu de toamnă, în care umblu și iarna. De ce? A, da, în străinătate precis nu se știe că la Moscova există o întreagă clasă care găsește că e la modă să poarte iarna veșminte de toamnă. Acestei clase îi aparțin așa-zisa intelighenție cugetătoare și viitoarea intelighenție: studenții de la facultățile muncitorești ș.a. Aceștia din urmă, între noi fie vorba, nici nu poartă palton, ci un soi de veston foarte strîmt și foarte scurt. Le-o fi frig?

Fleacuri. Te poți obișnui foarte ușor.

Cum ziceam, era o toamnă aurie cînd eu și un amic de-al meu, meșter, am ieșit din hotel. Acolo opera feroce superbul zeu. Erau postate capre, pe pereți alergau pîrîiașe albe, mirosea delicios a vopsea de ulei.

Ghinion. M-a pătat.

Meșterul a aspirat cu nesaț mireasma de vopsea și a spus mîndru:

– Poftim! Așteptați un an și n-o să mai recunoașteți Moscova. O să le arătăm „noi” (accent pe acest cuvînt) de ce sîntem în stare!

Din păcate, meșterul n-a apucat să arate nimic special, pentru că, o săptămînă mai tîrziu, a devenit victima curentă a „terorii bolșevice”. Întocmai: a fost întemnițat la Butîrki.

Pentru ce, mister absolut.

Nevastă-sa debitează cu privire la asta ceva confuz:

– E revoltător! Există chitanță? Nu? Să arate chitanța. Sidorov (sau Ivanov, nu mai țin minte) e o canalie. Zice că-s douăzeci de miliarde. În primul rînd, sînt cincisprezece!

Într-adevăr, chitanță nu există (de fapt, meșterul nu-i chiar tîmpit!), de aceea îl vor elibera în curînd. După ce va prinde puteri la Butîrki.

Meșterul nu mai e, dar Zeul Reparație a rămas. Poate pentru că, oricîți meșteri ar băga la răcoare, tot ar rămîne un număr neverosimil de mare (o statistică exactă întocmită de mine: în Moscova există 1.000.000, cel pu-u-țin!), sau poate pentru că te poți descurca și fără meșteri, dar neastîmpăratul, superbul zeu – tencuitor, zugrav și zidar – operează. Nu se astîmpără nici acum, măcar că-i deja iarnă și s-a așternut o zăpadă afînată.

Pe Lubianka, colț cu Measnițkaia, era înainte Dumnezeu știe ce: un fel de chelie roasă pe alocuri, năpădită de cărămizi sparte și cioburi de sticlă. Iar acum se înalță o clădire, cu un singur cat, dar totuși clădire! C-l-ă-d-i-r-e! Cu geamuri întregi. Totul e cum se cuvine. În spatele ferestrelor, ce-i drept, nu este încă nimic, dar afară se lăfăie deja, în toată splendoarea, o firmă cu litere daurite: „Tricotaje”.

În general, se petrec minuni sub ochii tuturor. La ferestrele căscate de la etajele inferioare se pun peste noapte geamuri. O zi... două, și în spatele ferestrelor izbucnesc lumini și... sau cascade de materiale, sau zărești sub un abajur verde un cap plecat asupra unor hîrtii. Nu știu ce caută acolo și al cui e capul, dar pot afirma și fără să-mi arunc privirea înăuntru:

– Alcătuiește situația orelor suplimentare.

V-o spun fără înconjur: materialele, mai treacă-meargă, dar capetele n-au ce căuta. Ele scriu... scriu... Dar se pare că nu e nimic de făcut în privința asta.

Sînt convins: într-un final, materialele, umbreluțele și galoșii vor elimina definitiv capetele pleșuve de funcționari. Peisajul moscovit va deveni încîntător. Pe gustul meu.

Parcurg acum cu un sentiment de desfătare pasajele. În amurg, Petrovka și Kuznețki sînt scaldate în lumini. Și o luxuriantă gamă de culori: în spatele vitrinelor zîmbesc chipurile jucăriilor meșterite de artizani.

Au pornit ascensoarele! Am văzut astăzi cu ochii mei. Am eu oare dreptul să-mi cred ochilor?

În acest sezon au renovat, au tencuit, au cîrpit. În următorul sezon, sînt convins, vor construi. Astă-toamnă, privind cum ard, cu flăcări infernale, cazanele cu asfalt de pe străzi, am tresărit de-o presimțire veselă. Vor construi, orice s-ar întîmpla. Poate e doar imaginația unui moscovit drept-credincios... Dar, după părerea mea, eu văd, cu voia dumneavoastră – *Renaissance*.

Epitalam moscovit:

– Te cînt, o, Zeu al Reparațiilor!

II. Putreda intelighenție

M-am despărțit de el în luna mai. Atunci a venit la mine, și-a răsucit cleștele de dentist îmbîcsit de mahorcă și mi-a spus mohorît:

– Uite c-am terminat și universitatea.

– Te felicit, doctore, i-am răspuns cu sentiment.

Perspectivile proaspătului medic se prefigurau în felul următor: la sectorul sanitar i s-a spus: „sînteți liber”, la căminul studentesc de la medicină i s-a spus: „acum ați absolvit, așa că plecați”, la clinici, spitale și alte asemenea așezăminte i s-a spus: „reducere de personal”.

Rezultatul – cea mai deplină beznă.

După acest episod, el a dispărut și s-a cufundat în genunea moscovită.

– Înseamnă că s-a prăpădit, am dedus eu calm, preocupat de propriile-mi afaceri (așa-zisa luptă pentru existență).

Și pînă-n noiembrie, dă-i și luptă, și mă pregăteam să-i dau înainte, cînd el și-a făcut inopinat apariția.

Pe umeri încă îi atîrna o zdreanță jerpelită (fostul palton studentesc), dar sub ea se zăreau niște pantaloni noi.

După una din dungi, călcată aristocratic, am stabilit fără greș: sînt cumpărați de pe Suharevka, cu 75 de milioane.

A scos capacul unei seringi și m-a servit cu „Ira-la-bucată”.

Copleșit de uimire, așteptam explicații. Acestea au urmat prompt:

– Lucrez ca hamal într-un artel. Un artel simpatic, știi, 6 studenți în anul 5 și cu mine...

– Și ce cărați?!

– Mobilă de la magazine.

– Și cît câștigi?

– Păi, săptămîna trecută, 275 de lămîi.

Am făcut instantaneu înmulțirea: $275 \times 4 = 1$ miliard și o sută de mii! Pe lună.

– Și medicina?!

– Și medicina, bineînțeles. Încărcăm o dată, de două ori pe săptămîină. În restul timpului lucrez la o clinică, la radioscopie.

– Și cameră ai?

– Am și cameră... A fost o întîmplare curioasă... Căram o dată mobilă la apartamentul unei actrițe. Tipa m-a întrebat cu mirare: Dacă nu te superi, cine ești dumneata, de fapt? Ai o figură de intelectual. Eu, zic, sînt medic. Să fi văzut în ce vrie a intrat... M-a servit cu ceai, m-a luat la întrebări. Unde, zice, locuiești? Păi, i-am răspuns, niciunde. Ce s-a mai zbatut, Dumnezeu să-i dea sănătate. Prin ea am făcut rost și de cameră, la niște cunoștințe de-ale ei. Dar cu o condiție: să nu mă însor.

– Cine, actrița ți-a pus condiția asta?

– Ei, actrița... Gazda. Pentru o singură persoană dăm camera, pentru două – în nici un caz.

Fascinat de succesele fantastice ale amicului, am spus, după ce am meditat un timp:

– Uite, toți scriu: intelectualitatea e putredă, e putredă... Ba, dacă stăm să ne gândim bine, a și dispărut. După revoluție s-a format o intelectualitate nouă, de fier. Poate încărcă și mobilă, poate să taie și lemne, poate să facă și radioscopie. Sînt convins, am urmat eu, dînd-o pe lirism, că nu va dispărea! Va supraviețui!

El m-a aprobat, împrăștiind în jur inele asfixiante de „Ira-la-bucată”:

– De ce să dispară? Nu sîntem de acord cu dispariția.

III. Un băiat supranatural

Ieri-dimineață am văzut pe Tverskaia un băiat. După el se ținea cu gurile căscate un grup de cetățeni stupefiați, de sex masculin și feminin, și se desfășura o coloană de birje goale, ca după mort.

Din tramvaiul nr. 6, care venea din sens opus, pasagerii se plecau în afară și arătau cu degetul spre băiat. Nu pot afirma cu convingere, dar am avut impresia că vînzătoarea de mere de lîngă imobilul cu nr. 73 plîngea în hohote de fericire, iar un șofer distrat a cotit brusc și mai să se izbească de circa de poliție.

Numai după ce m-am frecat la ochi am priceput despre ce este vorba.

Băiatul nu avea atîrnată pe burtă o tarabă cu caramelle din zaharină, nu urla cu glas sălbatic:

– Posolskie! Jawa!! Mursal!!!
Latarabalabăiatuaipealese-totcevrei!...

Băiatul nu smulgea din mîinile altui băiat lămîile boțite și nu-l lovea cu picioarele. Băiatul nu avea o țigară în gură. Băiatul nu înjura cu vorbe spurcate.

Băiatul nu urca în tramvai înveșmîntat în zdrențe pitorești și, dînd ocol cu privirea chipurilor de speculanți ghiftuiți, nu fonfăia fals:

– Făceți-vă-ă-ă pomană! În numele lui Hristos...

Nu, cetățeni, acest băiat unic, pe care eu îl întâlneam pentru prima oară, pășea legănându-se demn și fără grabă, purta pe cap o minune de căciulă căptușită, cu urechi, iar pe chipul lui erau înscrise toate virtuțile pe care le poate avea un puști de 11-12 ani.

A, nu, acesta nu era un băiat. Era un heruvim sadea, cu mânuși și șoșoni călduroși. Iar în spate heruvimul purta un g-h-i-o-z-d-a-n, din care se ițea colțul unei culegeri de probleme, jerpelită ca vai de ea.

Băiatul se ducea la gimnaziu, să î-n-v-e-ț-e.

IV. Trilionarul

M-am dus în vizită la niște cunoștințe de-ale mele, nepmani. Mi s-a acrit să mă duc pe la scriitori. Boema e frumoasă numai la Murger⁹ – vin roșu, duduie... Boema literară rusă este însă deprimantă.

Treci pe la câte unul și fie ești poftit să iei loc pe o laviță, și din laviță își scot capul niște cuie ruginite, fie nu e ceai, fie este ceai, dar nu e zahăr, fie gazda fierbe trăscau în camera vecină și într-acolo se furișează niște inși cu fețe buhăite și stai ca pe ace, pentru că ți-e teamă că or să vină, or să-i aresteze pe buhăiți și, c-un drum, or să te salte și pe tine, fie (în cel mai rău caz) tinerii poeți or să-nceapă să-și citească versurile. Întîi unul, apoi altul, apoi al treilea... Într-un cuvînt, o atmosferă insuportabilă.

La nepmani a fost excepțional. Ceai, limonadă, pișcoturi, jupîneasă, pretutindenii miroase a parfum, lingurițe de argint (remarcă pentru vreun străin speriat: plăcere platonică), fiica interpretează la pian „Ruga Fecioarei”, canapea, „doriți cu frișcă”, nimeni nu citește versuri ș.a.m.d.

O singură inconveniență: în reflexele oglinzilor, micuța găurică din pantalonii tăi se metamorfozează într-un găuroi cît o farfurioară pentru ceai și te vezi nevoit să îl acoperi cu palma

și să-ți amesteci ceaiul cu mâna stângă. Iar gazda îți spune, afișând un zîmbet fermecător:

– Sînteți un om foarte drăguț și interesant, dar de ce nu vă cumpărați niște pantaloni noi? Și, cu un drum, și o pălărie...

După acest „cu un drum” m-am înecat cu ceaiul, iar scrofuloasa „Rugă a Fecioarei” mi-a părut dans macabru.

Dar a sunat clopoțelul și m-a salvat.

A intrat un oarecine, în fața căruia totul a pălit, pînă și lingurițele de argint s-au zgribulit și au devenit asemenea unor tinichele.

Pe unul din degetele celui abia intrat se lăfăia ceva ce amintea de crucea pe pe Biserica lui Hristos Mîntuitorul, în asfințit.

– Are nouăzeci de carate... Cum altfel, de vreme ce a scos-o chiar din coroană, mi-a șoptit vecinul, un poet care proslăvea în versuri nestematele, dar care, în crunta lui sărăcie, habar nu avea ce-i acela un carat.

Judecînd după piatra care arunca în jur un jet de fascicule luminoase multicolore, după faptul că umerii consoartei grase a nou-venitului erau acoperiți de o etolă roșcată din blană, după iuțeala cu care privirea nou-venitului alerga în toate părțile, am dedus că în fața mea se află nepmanul tuturor nepmanilor, și încă, după toate probabilitățile, de la un trust.

Gazda s-a îmbujorat, a început să zîmbească, dezvelindu-și coronițele de aur, i s-a năpustit în întîmpinare exclamînd ceva, iar „Ruga Fecioarei” s-a întrerupt la pasajul cel mai interesant.

A început apoi ceremonia ceaiului într-o atmosferă însuflețită, nepmanul aflîndu-se în centrul atenției.

Nu știu de ce, m-am simțit ofensat (și ce dacă-i nepman? Nu-s și eu om?) și am decis să intru în vorbă.

– Ce leafă aveți? l-am întrebat pe posesorul comorii.

Instantaneu, picioarele mi-au fost atacate sub masă din două direcții. Pe piciorul stîng am simțit cizma poetului (toc strîmb, scîlciat), pe cel drept – piciorul gazdei (toc ascuțit, franțuzesc).

Dar nababul nu s-a supărat. Dimpotrivă, întrebarea mea, nu se știe de ce, chiar l-a măgulit.

A zăbovit o clipă cu privirea asupra mea, și doar acum mi-am dat seama că ochii îi semănau cu două bancnote de zece ruble contrafăcute la Odessa.

– M... m... cum să vă spun... Ă... un fleac... Două, trei miliarde, mi-a răspuns, expediind în direcția mea, de pe deget, fascicule luminoase.

– Dar cît costă bri... – am dat să întreb, dar am chelălăit de durere –... un bărbierit? am zbierat în cele din urmă, pierzîndu-mă cu firea, în loc de „brilantele de pe inel”.

– Un bărbierit mă costă 20 de lămîi, mi-a răspuns uimit nepmanul, iar gazda i-a spus din priviri: „Nu-l luați în seamă. E un idiot.”

Și am fost scos subit din repertoriu. Gazda începu să ciripească, dar, grație strălucitei mele inițiative, conversația s-a împotmolit în mlaștina lămîilor.

În primul rînd, poetul și-a plesnit palmele și a emis un geamăt:

– 20 de lămîi! Ai, ai, ai! (el se bărbierise ultima oară în iunie).

În al doilea rînd, gazda în persoană a scăpat o mică negliobie privind cifra de afaceri a trustului.

Nepmanul a priceput că se află în compania unor ageamii în ale finanțelor și a decis să ne pună la punct.

– A venit la mine la trust un necunoscut, a început el, și ochii negri îi scînteiau, și-mi zice: vă iau marfă de 200 de miliarde. Plătesc cu cambii¹⁰. Permiteți, îi răspund, dar sînteți persoană particulară... ă... ce garanție am eu că respectabilele dumneavoastră cambii... Dar, vă rog, îmi răspunde tipul. Și a scos carnetul cu

contul lui curent. Și ce credeți – nepmanul i-a învăluit triumfător cu privirea pe cei așezați la masă – cât credeți că avea în contul curent?

– 300 de miliarde? strigă poetul (acest afurisit *sans-culotte*¹¹ n-a ținut în viața lui în mâini mai mult de 50 de lămâi).

– 800, a plusat gazda.

– 940, am piuit eu timid, adunându-mi picioarele sub masă.

Nepmanul a păstrat o pauză artistică și a spus:

– Treizeci și trei de trilioane.

În acest moment, am căzut în nesimțire și nu știu ce s-a mai întâmplat.

O adnotare pentru străini: la trusturile sovietice, un trilion înseamnă o mie de miliarde. 33 de trilioane se scrie astfel:

33.000.000.000.000.

V. Omul în frac

Teatrul de operă Zimin. *Hughenoții*¹². Absolut aceiași hughenoți din 1893, din 1903, din 1913 și, în sfârșit, din 1923!

Se întâmplă că n-am mai fost la *Hughenoții* din 1913. Prima impresie – rămâi buimac. Două coloane verzi răsucite și un număr nesfârșit de coapse albastrii în tricouri. Apoi, tenorul începe să cânte într-un fel care-ți stârnește instantaneu dorința de a te duce la bufet și:

– O bere, cetățene-chelner! (în Moscova nu mai există „oameni”).

În urechi îmi explodează „Pif-Paf”- ul tunător al lui Marcel, iar în minte – întrebarea:

„Trebuie că este într-adevăr minunat, de vreme ce vijelioșii ani din urmă nu i-au alungat pe hughenoți din acest teatru zugrăvit în culori de broască râioasă?”

Aș, ce să-i alunge! La parter, în loji, la galerie – nici un loc liber. Privirile sînt concentrate asupra

cizmelor galbene ale lui Marcel. Și Marcel, adresînd parterului priviri mînioase, amenință:

*Nu așteptați îndurare,
De ea n-o s-aveți parte-e-e...*

Note grave, tunătoare.

Soliștii, învinețiți sub farduri, spintecă obștea răsunătoare a corului și a alămurilor. Se lasă cortina. Lumină. Brusc ți se face poftă de sandvișuri și de-o țigară. Primele – imposibil, căci pentru a mânca un sandviș trebuie să câștigi zece miliarde pe lună, a doua – realizabilă.

La garderobă e curent, plutește o perdeă de fum. În foaier – tîrșîit de picioare, rumoare, miroase a parfum ieftin. Tristețea amară după ce ai fumat o țigară.

Totul e ca pe vremuri, parcă am fi acum cinci sute de ani. În fine, cu excepția vestimentației. Vestoane dubioase, tunici ponosite.

„Vezi dumneata, am chibzuit, privind în jur, publicul e același, și totuși altul...”

Nici nu mi-am terminat cugetarea, că am zărit la parter un ins. Era îmbrăcat în frac! Totul era ca la carte, la locul lui. Plastron de un alb orbitor, pantaloni călcați admirabil, pantofi de lac și, în sfîrșit, fracul însuși!

I-ar fi stat bine și la Comedia Franceză. Inițial, așa am și crezut: n-o fi vreun străin? Că de la ăștia te poți aștepta la orice. Cînd colo, era de-al nostru.

Mai interesant încă decît fracul era chipul posesorului său. O expresie de îngrijorare posacă altera chipul nedeslușit al moscovitului. Dar în ochi i se putea citi cît se poate de limpede:

„Ei da, e un frac. Ia și mușcă. O vorbă n-are nimeni dreptul să-mi spună. Nu există nici un decret privitor la fracuri.”

Și, într-adevăr, nimeni nu s-a atins de fracoman, ba acesta nici măcar nu a trezit o curiozitate deosebit de sarcastică. Și ședea omul așa, neclintit,

precum stînca scăldată în torentul de vestoane și tunici.

Într-atît m-a intrigat fracul acesta, încît nici n-am mai stat să ascult opera pînă la capăt.

Îmi stăruia în minte o întrebare:

„Ce ar trebui să însemne un frac? O raritate muzeistică a Moscovei printre tunicile anului 1923, sau fracomanul se constituie într-un soi de semnal viu: Ia și mușcă. Poate peste vreo șase luni cu toții vom îmbrăca fracuri.”

Credeți că e o întrebare deșartă? Nu-mi răspundeți...

VI. Capitol biomecanic

Numește-mă vandal,

Mi-am meritat acest nume.

Recunosc: înainte de a compune aceste versuri am stat îndelung în cumpănă. Mi-era teamă. Apoi am decis să risc.

După ce m-am convins că *Hughenoții* și *Rigoletto* au încetat să mă binedispună, m-am năpustit vehement asupra frontului stîngist. Motivul l-au constituit I. Ehrenburg¹³, care scrisese cartea *Și totuși, se-nvîrte*, și doi futuriști moscoviți pletosi, care-și făcuseră zilnic apariția la mine timp de o săptămînă și mă criticaseră la ceaiul de seară, numindu-mă mic-burghez.

E dezagreabil să ți se arunce așa, verde-n față, această expresie, așa că am plecat, lua-i-ar dracu', la teatrul Gitis, la *Încornoratul generos*¹⁴, în regia lui Meyerhold¹⁵.

Uitați care-i problema: eu sînt un om muncitor de felul meu. Obțin fiecare milion cu prețul nopților nedormite și al zilelor de feroce alergătură. Bănuții mei sînt chiar din cei care poartă numele de bani munciți. Teatrul este pentru mine delectare, tihnă, destindere, ce mai, orice doriți în afara unei metode de a te alege cu o nouă neurastenie pe cînte, cu atît mai mult cu cît la

Moscova există zeci de posibilități de a o contracta fără să și dai bani pe bilete de teatru.

Eu nu sînt I. Ehrenburg, și nici vreun înțelept critic teatral, dar judecați și singuri:

Într-un teatru coșcovit, jerpelit, bîntuit de curent, în locul scenei – o gaură (bineînțeles, nici urmă de cortină). În fundal – un perete gol, din cărămidă, cu două ferestre lugubre.

În fața peretelui se înalță o construcție. În comparație cu ea, proiectul lui Tatlin¹⁶ poate fi considerat un model de limpezime și simplitate. Niște colivii, niște suprafețe înclinate, bastoane, uși și roți. Iar pe roți, cu susul în jos, literele „s”, „ci” și „t e”. Tîmplarii teatrului se plimbă de colo-colo ca la ei acasă și multă vreme îți este imposibil să-ți dai seama dacă acțiunea a început deja sau încă nu.

Iar cînd, în sfîrșit, începe (înțelegi asta după faptul că, totuși, de undeva, dintr-o latură, izbucnește pe scenă lumina), apar niște oameni vineții (actorii și actrițele sînt îmbrăcați cu toții în vinețiu. Criticii teatrali numesc asta salopetă. Ce i-aș mai trimite eu într-o fabrică măcar vreo două zile! Abia atunci ar afla ce-i aceea o salopetă!).

Acțiunea: o femeie, după ce-și sumete fusta vineție, coboară de pe o suprafață înclinată pe cea pe care și femeile, și bărbații șed. Femeia curăță fundul unui bărbat cu o perie de haine. Femeia călărește pe umerii bărbaților, acoperindu-și cu pudoare picioarele cu fusta-salopetă.

– Asta-i biomecanică, m-a lămurit amicul.

Biomecanică!! Neputința acestor biomecanici sinilii, care au învățat la vremea lor să pronunțe monoloage dulcege, nu are egal. Și, luați aminte, asta se petrece la doi pași de Circul Nikitin, unde clovnul Lazarenko uluiește publicul cu nemaipomenitele sale salto-uri!

Unul e izbit melancolic, dar tenace, de o ușă batantă. Atmosfera din sală e ca la cimitir, lîngă

mormîntul femeii iubite. Roțile se învîrtesc și scrișnesc.

După primul act, plasatorul:

– Nu v-a plăcut la noi, domnule?

Are un rînjat atît de insolent, că-mi doresc cu ardoare să-i dau o bioscatoalcă.

– V-ați născut prea tîrziu, mi s-a adresat un futurist.

Nu, Meyerhold s-a născut prea devreme.

– Meyerhold e un geniu!!! a răcnit futuristul.

Nu contest. Este foarte posibil. Să zicem că-i un geniu. Mie mi-e totuna. Dar nu trebuie uitat că geniul este unul singur, iar eu reprezint masele. Eu sînt spectatorul. Teatrul există pentru mine. Și vreau să merg la un teatru accesibil.

– Este arta viitorului! s-au năpustit cu pumnii asupra mea.

Păi, dacă-i a viitorului, Meyerhold n-are decît să moară și să reînvie în secolul XXI. Toți ar avea de cîștigat din asta, și el în primul rînd. Va fi înțeles. Publicul va fi satisfăcut de roțile lui, el însuși va obține satisfacția geniului, iar eu voi fi în mormînt, nu voi visa vîrtelnițe din lemn.

Și, la urma-urmei, mai ducă-se și dracului mecanica asta. Am obosit.

VII. Iaron

De aleanul biomecanic m-a salvat Iaron, artist de operetă, căruia îi dedic aceste rînduri cu fierbinte recunoștință. Încă de la început, cînd se prăbușește în genunchi în fața contelui de Luxemburg, care-l lovide peste umăr, am priceput ce înseamnă acest cuvînt afurisit, „biomecanică”, iar cînd întreaga trupă a operetei a pornit un galop de carusel în jurul lui Iaron, ca în jurul unui pivot, am înțeles ce înseamnă o adevărată reprezentație bufă.

Ce machiaj! Ce gestică! În sală – tumult și vuiet! Și era imposibil să nu te cutremuri de rîs. Imposibil.

Reclama pe care i-o fac lui Iaron este dezinteresată, pe onoarea mea: este un talent excepțional.

VIII. Cît costă fumatul

Din haos se întrupează, într-un fel anume, ordinea. Unii află asta din ziare, cu o întârziere considerabilă, alții – din amară experiență la locul și în procesul întrupării acestei ordini.

De pildă, nepmanul despre care voi face vorbire a făcut cunoștință cu noua ordine pe culoarul vagonului cu locuri rezervate, în gara feroviară Nikolaevskaia.

În general vorbind, era de felul lui un om blajin, și singurul subiect care-l scotea din sărite era cel legat de bolșevici. Nu putea vorbi calm despre bolșevici. Despre valută străină – calm. Despre slănină – calm. Despre teatru – calm. Despre bolșevici – un scuipat. Eu cred că dacă împrășcai un iepure de casă cu o mică doză din acest scuipat, iepurele își dădea duhul cît ai clipi din ochi. Două grame ar fi fost de ajuns pentru a otrăvi escadronul lui Budionnîi, cu cai cu tot.

Iar nepmanul avea mult scuipat, pentru că fuma.

Și cînd a intrat în vagon cu valiza lui solidă și a privit în jur, un surîs disprețuitor i-a schimonosit chipul expresiv.

– Hm... ca să vezi, a spus... sau, mai exact, nu a spus, ci a scos un fel de scrîșnet, patru ani a fost ca la porci, ca la porci a fost, și acum i-a găsit curățenia. Ce rost a avut, vă-ntreb, să distrugă toate astea? Și vă închipuiți că eu cred c-o să le iasă ceva? Vezi să nu. Poporul rus e necioplit! Și or să-nceapă iar să-l scuipe toți!

Și, cuprins de mîhnire și dezolare, și-a zvîrlit chiștocul pe jos și l-a strivit cu piciorul. Instantaneu (știe dracu' de unde se ivise, ieșise din perete și alta nu) a apărut un ins cu un chitanțier în mîină și a spus, bătînd recordul în materie de concizie:

– Treizeci de milioane.

N-o să mă apuc acum să vă descriu fizionomia nepmanului. M-am temut că o să-l lovească damblaua.

* * *

Asta da, întâmplare, tovarăși berlinezi. Și voi, de colo: „Bolschewiki”! „Bolschewiki”! Îmi place ordinea.

* * *

Mă duc la teatru. De mult n-am mai fost. Peste tot spînzură afișe: „Fumatul strict interzis”. Măi, să fie, îmi zic, iaca minune: nimeni nu fumează sub afișe. Cum se explică asta? Asta se explică foarte simplu, la fel ca și în vagon. Nici n-a apucat bine un individ cu barbișon negru – după ce a citit afișul – să tragă în piept cu nesaț două fumuri, că a și răsărit lîngă el un tînăr simpatic, dar cu o mină neînduplecată, și:

– Douăzeci de milioane.

Indignarea lui barbă-neagră nu cunoștea margini.

Nu vroia să plătească. Mă așteptam la o explozie din partea tînărului simpatic, care se juca blajin cu chitanțele. Nu s-a produs nici o explozie, dar în spatele tînărului, fără să dea în vreun fel de știre (scamatorii bolșevici!), s-a întrupat din eter un milițian. A fost, realmente, ceva hoffmannian. Milițianul nu a rostit nici un cuvînt, nu a schițat nici un gest. Nu! Era de-a dreptul întruchiparea reproșului în manta cenușie, cu revolver și fluier. Barbă-neagră a plătit cu aceeași hoffmanniană viteză supranaturală.

Și abia atunci îngerul păzitor, pe umerii căruia, în loc de aripi, era inserată o mică și grațioasă armă, s-a îndepărtat și un „blînd zîmbet proletar a prins să-i lumineze chipul” (așa scriu tinerele domnișoare romane revoluționare).

Întîmplarea cu barbă-neagră a produs asupra sufletului meu (și am bănuiala că nu doar asupra

sufletului meu) o impresie atît de covîrșitoare, încît acum, oriunde mă duc, înainte de a pune mîna pe portîgaret, cercetez neliniștit pereții – nu cumva să se afle pe ei o asemenea farsă tipărită. Iar dacă există vreun afiș cu „strict interzis”, care-l îmbie pe cetățeanul rus la fumat și scuipat, eu pentru nimic în lume nu voi fuma și nu voi scuipa.

IX. Secolul de aur

Eu nu împărtășesc convingerea celor de pe Friedrichstrasse că Rusia e terminată, ba, mai mult: pe măsură ce studiez caleidoscopul moscovit, se naște în sufletul meu presimțirea că „totul se va termina cu bine” și că ne vom putea trăi traiul destul de agreabil.

Totuși, departe de mine gîndul că Secolul de aur a și sosit. Nu știu de ce, dar am impresia că acesta nu va sosi mai înainte ca ordinea – ale cărei simptome au început să transpară atît de limpede în fenomene care, altminteri, par ne semnificative, precum toate aceste evenimente legate de fumat și scuipat – să prindă rădăcini definitive.

GUM¹⁷, cu miile lui de lumini și cu vînzătorii rași-lună, portarii strălucitori de la magazinele de stat de pe Petrovka și Kuznețki, „folosirea garderobei este obligatorie” ș.a.m.d., toate acestea sînt admirabile trepte pe scara care duce spre Rai, dar nu sînt încă Raiul ca atare.

Pentru mine, amintitul Rai va exista în clipa în care vor dispărea semințele. Se prea poate ca eu să fiu un degenerat care nu înțelege uriașa însemnătate a acestui neaș produs național, care ne definește în aceeași măsură în care pe simpaticii eroi americani din filmele de mare succes îi definește rumegatul tutunului, dar este foarte posibil și ca semințele să fie pur și simplu o scîrboșenie care amenință să ne înece în cojile ei băloase.

Mă tem că gîndul meu le va părea straniu și confuz europenilor subțiri, și totuși eu le-aș spune

că, din momentul eradicării semințelor, pentru mine ar deveni de neștrămutat încrederea în electrificarea căii ferate (150 de kilometri pe oră), în alfabetizarea generală și în altele care, neîndoios, alcătuiesc de-acum Raiul.

O mică speranță a prins să-mi furnice inima după ce pe Tverskaia era cît pe ce să fiu trîntit la pămînt de o ciurdă de femei și puștani cu tarabe, care se zburătăceau care-ncotro, zbierînd:

– Dunka! Valea! Vine ăla!!

„Ăla” s-a vădit a fi, după cum mă și așteptam, întruchiparea în manta cenușie, dar de-acum nu a reproșului, ci a mîniei.

Cetățeni, aceasta-i o sfîntă mînie. O salut.

Și ele, semințele, trebuie eradicate. Trebuie eradicate. În caz contrar, vom realiza trenul electric rapid și de-alde Dunka vor scuipa cojile de semințe în mecanism, și trenul se va opri, și totul se va duce dracului.

X. Bastonul roșu

Nu există mai nefastă eroare decît să-ți închipui enigmatica, glorioasa Moscova a anului 1923 zugrăvită într-o singură culoare.

Este un spectru de culori. Efectele luminoase sînt în Moscova izbitoare. Contrastele sînt enorme. Alde Dunka, cerșetorii (o, durerea mea – cerșetorii Moscovei! Nici nu s-a născut bine nepul cu pantofi de lac, că s-a născut pe dată și cel înspăimîntător, zdrențăros, cu voce fonfăită, și s-a proțăpît la toate răspîntiile, s-a pus pe văicărit lîngă toate intrările, a început să șontîcăie pe ulicioare), zbieretele din rărunchi ale birjarilor-fosile și lunecarea silențioasă a mașinilor sclipind ca lacul, afișele cu nume din lumea întreagă... iar la un chioșc din Piața Strastnaia vinde ziare, îndeplinind provizoriu obligațiile vînzătorului care lipsește momentan, o femeie analfabetă!

Vă jur, e analfabetă!

M-am apropiat chiar eu de chioșc. Am cerut „Rossia”, ea mi-a dat „Korabl” (au corp de literă asemănător!). Nu ăsta. Femeia a început să se vînzolească în chioșc. Mi-a dat alt ziar. Nu-i ăsta.

– Dar ce-i cu dumneata, ești analfabetă? (întrebarea se vroia ironică).

Dar, jos ironia, trăiască disperarea. Femeia este, **î n t r - a d e v ă r, a n a l f a b e t ă**.

* * *

Moscova este un cazan: în el fierbe noua viață. Asta e foarte greu. Va trebui să fiarbă în suc propriu. Printre de-alde Dunka și printre analfabeți se naște un nou schelet organizatoric, care pătrunde în toate ungherele existenței cotidiene.

Adus la disperare de femeia cu „Korabl” în mîini, de birjarii barbari care-o pomenesc pe mamașa noastră colectivă, m-am năpustit pe stradela Stoleșnikov și, la intersecția cu Bolșaiia Dmitrovka, am dat chiar peste amintiții birjari. La intersecție era, evident, un obstacol. Coloana de bărboși de pe capre adăsta în nemișcare. Cum de nu detună o sudalmă? Cum de nu dau năvală înainte aprigii birjari?

Dumnezeule mare, e un obstacol acolo, un obstacol... Era doar un milițian care ținea în mînă un baston roșu și încremenise cu el avîntat spre țării.

Dar fețele birjarilor! Erau iluminate de o aureolă ca-n zi de Paști.

Iar cînd milițianul, după ce a lăsat să treacă un tramvai și două mașini, și-a mișcat bastonul, adăugînd cu o blîndețe, de-acum nespecifică unui *constable*¹⁸ sau *schutzmann*¹⁹:

– Mișcă!

birjarii au pornit cu atîta gingășie și grijă, de-ai fi zis că poartă nu moscoviți sănătoși, ci grav răniți.

* * *

În materie de ordine, dați-ne un punct de sprijin și vom urni din loc întreg globul pămîntesc.

9 H. Murger (1822-1861) – scriitor francez, autorul culegerii de nuvele și schițe *Scene din viața boemă*, după care s-au alcătuit libretele celor două opere cu același titlu, *Boema*, aparținând compozitorilor G. Puccini (1895) și R. Leoncavallo (1897).

10 Cambie – titlu de credit pe termen scurt.

11 Sărăntoc – în original, reproducere fonetică a expresiei franțuzești.

12 Operă de G. Meyerbeer.

13 I. G. Ehrenburg (1891-1967) – publicist și scriitor sovietic, remarcabil pamfletar.

14 Farsă tragică aparținând dramaturgului belgian F. Crommelynck.

15 V. E. Meyerhold (1874-1942) – renumit regizor rus, a revoluționat arta regizorală a timpului.

16 V. Tatlin (1885-1953) – pictor de avangardă rus, promotor al constructivismului.

17 Abreviere în rusă pentru magazin universal de stat.

18 Constable (engl – agent de poliție, polițist.

19 Schutzmann (germ.) – agent de poliție, polițist.

COROANA ROȘIE

Historia morbi²⁰

Cel mai mult și mai mult pe lume urăsc soarele, vocile omenеști puternice și țăcănitul. Țăcănitul des, des. De oameni mă tem în asemenea hal, încît, dacă seara aud pe coridor pași străini și discuții, încep să țip. De aceea și salonul meu este special, e liniștit, e cel mai bun, chiar la capătul coridorului, nr. 27. Nimeni nu poate veni la mine. Dar ca să mă pun cît mai bine la adăpost, l-am înduplecat, după îndelungi rugăminți, pe Ivan Vasilievici (am plîns în fața lui) să-mi elibereze o adeverință scrisă la mașină. S-a învoit și a scris că mă aflu sub protecția lui și că nimeni nu are dreptul să mă ia. Dar, ca să fiu sincer, nu pun prea mare preț pe semnătura lui. Atunci, el l-a convins și pe profesor să semneze și a aplicat și ștampila albastră rotundă. Asta-i altceva. Cunosc multe cazuri în care oamenii au rămas în viață doar mulțumită faptului că li s-a găsit în buzunar un act cu ștampilă rotundă. Ce-i drept, pe muncitorul acela din Berdiansk, cu obrajii mînjiți de funingine, l-au spînzurat de-un felinar tocmai după ce i-au găsit într-o cizmă o hîrtie boțită ștampilată... Ea l-a împins spre felinar, iar felinarul a devenit cauza bolii mele (fiți liniștiți, știu prea bine că sînt bolnav).

De fapt, încă înainte de Kolea, cu mine s-a petrecut ceva. Am plecat atunci, să nu văd cum este spînzurat un om, dar spaima a plecat laolaltă cu mine, în picioarele care îmi tremurau. Atunci, firește, n-am putut întreprinde nimic, acum însă i-aș spune, plin de curaj:

– Domnule general, sînteți o fiară! Să nu cutezați a spînzura oameni!

Fie și după acest gînd puteți constata că nu sînt un laș, am adus vorba despre ștampilă nu pentru că mi-ar fi frică de moarte. O, nu, nu mă tem de

moarte. Cu mîna mea mă voi împușca, și asta se va-ntîmpla curînd, căci Kolea mă va aduce la disperare. Dar mă voi împușca atunci cînd voi fi singur, ca să nu-l văd și să nu-l aud pe Kolea. Însă gîndul că vor veni alți oameni... Asta-i dezgustător.

Zile în șir zac pe canapea și mă uit pe geam. Deasupra grădinii noastre verzi este un hău de văzduh, în spatele lui – un colos galben cu șapte etaje are întors spre mine peretele orb, fără ferestre, și chiar sub streășină este un pătrat ruginiu uriaș. O firmă. Laborator de tehnică dentară. Cu litere albe. La început am urît-o. Apoi m-am obișnuit cu ea și, dacă ar da-o jos, i-aș duce dorul. Se deslușește acolo toată ziua, îmi concentrez atenția asupra ei și meditez la multe lucruri importante. Dar, iată, coboară înserarea. Bolta se întunecă, dispar din fața ochilor literele albe. Eu devin cenușiu, mă dizolv în obscuritatea compactă, așa cum mi se dizolvă și gîndurile. Înserarea este o oră a zilei plină de semnificații. Totul se stinge, totul se învălmășește. Motanul roșcat începe să hălăduie pe coridoare cu pași mărunți de catifea, și la răstimpuri eu țip. Dar nu-mi permit să aprind becul, pentru că, dacă irupe brusc lumina, voi plînge toată seara în hohote, frîngîndu-mi mîinile. Mai bine aștept supus clipa în care, din șiroaiele beznei, se va aprinde ultima și cea mai importantă imagine.

Bătrîna mea mamă mi-a spus:

– Nu mai pot trăi multă vreme așa. Văd: e o nebunie. Ești fratele mai mare, știu că-l iubești. Întoarce-l din drum pe Kolea. Întoarce-l din drum. Ești mai mare.

Tăceam.

Atunci, ea și-a pus în cuvinte toată ardoarea și toată durerea ei.

– Găsește-l! Tu doar te prefaci că așa ar trebui să stea lucrurile. Dar eu te cunosc. Ești om cu judecată și ai înțeles deja de mult că toate astea sînt o nebunie. Adu-mi-l pentru o zi. O singură zi. Apoi îl las să plece iarăși.

Mințea. L-ar fi lăsat oare să plece iarăși?

Tăceam.

– Vreau doar să-i sărut ochii. Oricum or să-l omoare. Doar îți pare rău de el? E băiatul meu. Pe cine să mai rog? Tu ești cel mare. Adu-mi-l.

N-am mai putut răbda și i-am spus, ascunzîndu-mi privirea:

– Bine.

Dar ea m-a apucat de mîneci și m-a întors în așa fel încît să o privesc în față.

– Nu, jură că mi-l vei aduce viu.

Cum puteam jura așa ceva?

Dar eu, nebunul de mine, am jurat:

– Jur.

Mama-i o ființă slabă de înger. Cu gîndul acesta am plecat. Dar am văzut în Berdiansk felinarul încovoiat. Domnule general, sînt de acord, am fost la fel de criminal ca și dumneavoastră, port o răspundere îngrozitoare pentru omul acela mînjit cu funingine, dar fratele meu nu are nimic de-a face cu asta. Are 19 ani.

După Berdiansk mi-am ținut cu strășnicie jurămîntul, și l-am găsit la douăzeci de verste, lîngă o gîrlă. Era o zi neobișnuit de senină. În vâlătucii lăptoși stîrniți de colbul drumului care ducea spre sat, dinspre care venea miros de ars, mergea la pas o formație călare. El călărea în primul flanc din margine, cu cozorocul tras pe ochi. Îmi amintesc totul: pintenul drept îi coborîse pînă la toc. Curelușa caschetei îi era întinsă pe obraji pînă sub bărbie.

– Kolea! Kolea! am strigat și m-am apropiat în fugă de șanțul de lîngă drum.

El a tresărit. Din flanc, soldați posomorîți, asudați, și-au întors capetele.

– A, frate! a strigat el drept răspuns. Nu știu de ce, dar niciodată nu mi-a spus pe nume, mi-a spus întotdeauna frate. Eram cu zece ani mai vîrstnic decît el. Iar el îmi asculta întotdeauna spusele cu luare-aminte. Stai. Stai aici, a urmat el, lîngă pădurice. Ajungem imediat. Nu-mi pot părăsi escadronul.

Lîngă liziera pădurii, ceva mai departe de escadronul care descălecaser, am fumat amîndoi cu sete. Eram calm și ferm. Totul e o nebunie. Mama avea perfectă dreptate.

Și i-am șoptit:

– Imediat ce vă întoarceți din sat, vii cu mine în oraș. Pleci de-aici imediat și pentru totdeauna.

– Ce tot spui, frate?

– Taci, i-am spus. Știu eu.

Escadronul a încălecat. Caii au fremătat ușor, apoi au pornit-o la trap, spre rotocoalele negre de fum. Și din depărtare a prins să se audă un țacănit. Un țacănit des, des.

Ce se poate întîmpla într-o singură oră? Se vor întoarce. Și am început să aștept lîngă cortul cu cruce roșie.

Peste o oră l-am zărit. Se întorcea la fel, la trap. Dar escadronul nu mai era. Doar doi călăreți, cu săbiile săltînd de o parte și de alta a lui, iar unul din ei – cel din dreapta – s-a plecat spre fratele meu de parcă i-ar fi șoptit ceva. Cu ochii mijiți din pricina soarelui priveam această mascaradă ciudată. Plecase cu o caschetă cenușie și se-ntorcea cu una roșie. Și ziua s-a sfîrșit. S-a oprit o țeastă neagră, pe ea – o cîrpă colorată. Nu păr, nu frunte. În locul frunții, o cunună roșie cu smocuri solzoase, galbene.

Călărețul – fratele meu – cu coroana roșie vîlvoi ședea nemișcat pe calul plin de spume; dacă nu l-ar fi susținut cu grijă cel din dreapta, îți puteai zice: merge la paradă.

Călărețul se aținea mîndru-n șa, dar era orb și mut. Două pete roșii din care porneau dîre erau acolo unde în urmă cu o oră străluciseră doi ochi luminoși.

Cavaleristul din stînga a descălecat, a apucat cu mîna stîngă dîrlogii, iar cu dreapta l-a tras ușurel pe Kolea de mîna. Acesta s-a clătinat.

Și o voce a spus:

– Eh, pe ostașul nostru cu stagiul redus... o schijă. Sanitar, cheamă doctorul...

Celălalt a oftat și a răspuns:

– Ț-ț... Care doctor, frate? De popă e nevoie aici.

Atunci, lințoliul negru s-a învîrtoșat și a acoperit totul, chiar și cîrpa aceea de pe țeastă...

M-am obișnuit cu toate. Cu clădirea noastră albă, cu înserările, cu motanul roșcat care dîrdîie lîngă ușă, dar cu aparițiile lui nu mă pot obișnui. Prima dată, încă pe cînd eram jos, la nr. 63, a ieșit din zid. Cu coroană roșie. În asta nu era nimic înspăimîntător. Așa îl văd și în vise. Dar știu prea bine: dacă e cu coroană, înseamnă că e mort. Dar el mi-a vorbit, și-a mișcat buzele încleiate de sînge. Și le-a descleiat, și-a alăturat picioarele, și-a dus mîna la coroană și a spus:

– Frate, nu-mi pot părăsi escadronul.

Și de atunci, mereu, mereu, unul și același lucru. Sosește în tunică militară, cu centurile petrecute peste umăr, cu o sabie curbă și cu pîteni muți, și spune unul și același lucru. Salut. Apoi:

– Frate, nu-mi pot părăsi escadronul.

Ce-am pățit din cauza lui prima dată! A speriat toată clinica. Iar cu mine se sfîrșise. Judecata mea e rațională: dacă are coroană, e mort, iar dacă un mort vine și vorbește, se cheamă că mi-am ieșit din minți.

Da. Iată și amurgul. Solemnul ceas al ispășirii. Dar s-a-ntîmplat o dată să adorm și să visez salonul cu mobilă veche, tapisată cu pluș roșu.

Fotoliul comod, cu piciorușul care scîrțîie. Pe perete, într-o ramă prăfuită, neagră, un portret. Flori pe console. Pianul e deschis, pe el e partitura lui *Faust*²¹. În ușă – el, în picioare, și o bucurie năvalnică mi-a incendiat inima. Nu era călare. Era cel de dinaintea acelor zile blestemate. Înveșmîntat în tunică neagră, cu coatele murdare de cretă. Ochii plini de viață îi rîdeau șiret, și un ciuf îi atîrna pe frunte. Mi-a făcut semn cu capul:

– Frate, hai cu mine în cameră. Să vezi ce-o să-ți arăt! ...

Salonul era luminat de mănunchiul de raze care i se răspîndeau din ochi și simțeam topindu-se în mine povara remușcării. Nu existase niciodată ziua aceea fatală în care îl expediasem, spunîndu-i: „Du-te”, nu existaseră țăcănitul și mirosul de ars. El nu plecase niciodată, și nu fusese cavalerist. Cînta la pian, clapele albe sunau, el improșca fără încetare un mănunchi de aur, vocea-i era plină de viață, rîdea.

Apoi m-am trezit. Și nu era nimic. Nici lumina, nici ochii. N-am mai avut niciodată un asemenea vis. În schimb, în aceeași noapte, spre a-mi spori tortura infernală, a venit, totuși, întrînd neauzit, călărețul în echipament militar și mi-a spus cum a hotărît el să-mi vorbească veșnic.

Am decis să pun capăt acestei situații. I-am spus cu tărie:

– De ce faci asta, eternul meu călău? De ce vii? Recunosc totul. Iau vina ta asupra mea – pentru că eu te-am trimis la moarte. Și povara celui care a fost spînzurat o iau asupra-mi. Și, de vreme ce spun asta, mă iartă și mă lasă în pace.

Domnule general, el s-a cufundat în tăcere și n-a plecat.

Atunci, m-am îndîrjit de-atîta suferință și mi-am dorit din răspuțeri ca măcar o dată să fi venit la dumneavoastră și să-și ducă mîna la coroană. Vă asigur că ați fi fost un om terminat, așa cum sînt eu

acum. În doi timpi și trei mișcări. De fapt, poate că nici dumneavoastră nu sînteți singur la ceas de noapte? Cine știe, poate că vine pe la dumneavoastră omul acela murdar, plin de funingine, de pe felinarul din Berdiansk? Dacă-i așa, pătimim pe drept. Vi l-am trimis pe Kolea să vă ajute la spînzurat, și l-ați spînzurat. Conform unui ordin verbal fără număr.

Așadar, el nu a plecat. Atunci, l-am speriat cu un țipăt. S-au trezit toți. A venit în fugă felcerița, l-au trezit pe Ivan Vasilievici. Nu voiam să mai încep ziua următoare, dar nu m-au lăsat să-mi pun capăt zilelor. M-au legat într-o pînză, mi-au smuls ciobul de sticlă din mîini, m-au bandajat. De atunci, stau în salonul douăzeci și șapte. După ce mi-au dat medicamente, m-a luat somnul și am auzit-o pe infirmieră vorbind pe coridor:

– Nu are nici o șansă.

Asta așa este. Nu am nici o șansă. În zadar aștept cu dor neostoit, în amurg, visul acela – vechea odaie cunoscută și lumina blîndă a ochilor lui strălucitori. Nu există nimic din toate acestea și nu va exista nicicînd.

Nu scap de povară. Și aștept supus, în noapte, să vină călărețul cunoscut, cu ochi fără vedere, și să-mi spună cu glas răgușit:

– Nu-mi pot părăsi escadronul.

Într-adevăr, nu am nici o șansă. Mă va tortura.

1922

[20](#) Fișa bolii.

[21](#) Operă de C. Gounod.

CUPA VIEȚII

(O poveste moscovită veselă cu sfârșit trist)

Sincer, ca-n fața lui Dumnezeu, îți spun, cetățene, că o să mă prăpădesc din pricina blestematului de Pal Vasilici... M-a ispitit cu acea cupă a vieții și tot el m-a trădat, nemernicul!...

Treaba a fost așa. Stau eu, știi, cumișel la mine acasă și-mi vād de calculat. Desigur, vorba vine, calculat, pentru că, de fapt, salariul e 210. Cincizeci în mînă. Păi socotește: sînt zece zile pînă la-ntîi. Asta cît vine? Cinci pe zi. Corect. Poți să rezisti? Poți, dac-o faci cu socoteală. Excelent. Și uite că se deschide ușa și intră Pal Vasilici. Vă spun: șuba de pe dînsul era o șubă adevărată, căciula – căciulă, n-ai treabă! Ia te uită, ticălosul, gîndesc eu! E roșu la față și simt că miroase a porto. În dosul lui se mai tîrîie unul, tot așa de bine îmbrăcat.

Pal Vasilici ne face imediat cunoștință.

– Faceți cunoștință, zice, e de-al nostru, tot de la trust.

Și numai ce dă o dată cu căciula de podea și strigă:

– Am ostenit peste poate, prieteni! M-a dărîmat munca! Vreau să mă odihnesc, să petrec o seară în mijlocul vostru! Vă implor, prieteni, haideți să bem cupa vieții! Să mergem! Să mergem!

Dar eu ce bani aveam? Doar v-am zis: cincizeci. Și sînt persoană delicată, nu-s obișnuit cu răhățișuri. Dar cu cincizeci, ce poți face? Și mai sînt și ultimii!

Așa că-i zic.

– Eu, bani, nu prea...

Numai ce se uită o dată la mine.

– Porc mai ești, strigă el, îți jignești prietenul?!

Mă rog, gîndesc eu, dacă-i pe-așa... Și-am plecat cu ei.

De-abia am ieșit, c-au și început minunile! Portarul răzuia trotuarul. Pal Vasilici se repede la el, îi smulge răzuitoarea din mână și-ncepe el să răzuie.

Și-n timpul ăsta mai și strigă:

– Eu sînt proletar intelectual! Nu mi-e silă de muncă!

Și – jap! – peste galoșul unui tovarăș trecător. Și i-l despică în două. Portarul se repede la Pal Vasilici și-i înhață răzuitoarea din mână. Iar Pal Vasilici începe să urle:

– Tovarăși! Săriți! Mă bat – pe mine, lucrător cu funcție de răspundere!

Bineînțeles, scandal. S-au adunat spectatori. Văd eu că treaba-i groasă. Îl apuc de subraț împreună cu ăla de la trust și tule-o pe prima ușa. Iar pe ușă era scris: „și desfacerea vinurilor”. Tovarășul, după noi, cu galoșul în mîini.

– Vă rog, banii pentru galoș.

Și ce credeți, Pal Vasilici își cascadează portofelul și, cînd mă uit în el, m-apucă groaza! Numai sutare. Un teac de vreo patru degete grosime. Doamne, Dumnezeule, îmi zic. Iar Pal Vasilici umezește două hîrtii și, disprețuitor, către tovarăș:

– Iaaa de-aici, t-tovarășe.

Și-i mai și rîde în nas, ca un actor:

– A-ha-ha!

Respectivul, bineînțeles, a întins-o. Păi prețul cel mai bun azi la galoși era cincizeci de copeici. Mă rog, mîine o să-i cumpere cu șaizeci.

Minunat. Ne-am așezat noi la masă și, ține-te, fîrtate! Ați băut vreodată porto la Moscova? Din el omul nu se-mbată, ci doar așa, își pierde orice noțiune. Țin minte c-am mîncat raci și că ne-am trezit deodată în Piața Strastnaia. În Piața Strastnaia, Pal Vasilici a îmbrățișat o damă oarecare și a sărutat-o de trei ori: pe obrazul drept, pe cel stîng și iarăși pe cel drept. Mi-amintesc că noi rîdeam în hohote, iar dama rămăsese ca

trăsnită. Stătea Puşkin²² şi se uita la damă şi dama la Puşkin.

Şi pe dată s-au năpustit unii cu buchete de flori, iar Pal Vasilici a cumpărat un buchet şi l-a călcat în picioare.

Şi-aud o voce sugrumată, din gîtlej:

– Doriţi? Să vă plimb?

Ne-am urcat. Se-ntoarce spre noi şi întreabă:

– Încotro porunciţi, excelenţă?

Ăsta era Pal Vasilici! Excelenţă! Ia uite, ticălosul, îmi zic în gînd!

Iar Pal Vasilici îşi desface şuba şi răspunde:

– Încotro vrei.

Respectivul pe dată răsucesce volanul şi-o luăm din loc ca vijelia. Şi peste cinci minute – stop pe bulevardul Neglinnîi. Aici individul grohăie de trei ori din claxon ca porcul:

– Grr... Groh... Groh...

Şi ce credeţi? La „groh”-ul ăsta – apar lacheii! Sar afară pe uşă şi ne iau pe sus. Iar şeful de sală, de parcă era nu ştiu ce conte:

– O mă-su-ţă.

Viorile:

Sub ceru-ncins al Argentinei...

Şi-un om cu căciulă şi palton, şi pe jumătate acoperit de zăpadă, dansează între mese. În clipa asta Pal Vasilici s-a făcut nu roşu, ci, cumva, numai pete, şi-a tunat:

– Jos cu vinurile astea porto! Poftesc să beau şampanie!

Lacheii se repeziră care-ncotro, iar şeful de sală îşi înclină cărarea:

– Vă pot recomanda un soi...

Şi începură să zboare în jurul nostru dopurile, precum fluturii.

Pal Vasilici mă îmbrăţişă şi strigă:

– Te iubesc! Ai făcut destui purici la Țentrsoiuz²³-ul ăla al tău. Îți aranjez eu un loc la noi în trust. La noi acum e o reducere de schemă,

înseamnă că vor fi posturi vacante. Și-n trust, eu tai și spînzur!

Amicul lui de la trust răcnește și el „așa-i!” și, de încîntare, trosc! face cupa țandări de podele.

Să vedeți ce s-a petrecut aici cu Pal Vasilici:

– Ce, strigă el, vrei s-arăți cît ți-e sufletul de larg? Ai spart o cupă și ești fericit? A. Ha. Ha. Ia uite!

Și zicînd asta, pac, o vază cu picior de podea! Amicul de trust – o cupă! Iar Pal Vasilici – sosiera! Amicul de trust – înc-o cupă!

M-am dezmeticit abia cînd ne-au adus nota. Și-n momentul acela am zărit ca prin ceață – u-n m-i-l-i-a-r-d nouă sute douăsprezece milioane. Da, domnilor!

Țin minte, Pal Vasilici a îmbăloșat bancnotele și, deodată, scoate cinci sutare și către mine:

– Amice! Ia-le împrumut! Ce să tot lîncezești în Țentrsoiuz-ul ăla al tău! Ia cinci sute! Intri la noi la trust și-o să ai și tu!

N-am rezistat, cetățene. Și-am luat cinci sute de la ticălosul ăla. Judecă și dumneata: oricum i-ar fi băut, canalia. Bani pe la ei prin trusturi sînt ca pleava. Și uite, n-o să mă crezi, cum am luat alea cinci sute blestemate, deodată mi s-a-nfîpt un ghimpe în inimă! Mă uit mașinal în spate și văd ca prin sită – într-un colț, stă unul cu o sticlă de apă gazoasă în față. Și se uită în tavan, însă mie, să știi, mi s-a părut, zău, că se uită la mine. De parcă, știi, ar mai fi avut niște ochi nevăzuți – a doua pereche-n obraji.

Și-așa de rău mi s-a făcut nu știu cum dintr-o dată, de n-am cuvinte să-ți spun!

– Hop-ța, dri-ța, hop, ța, ța!!

Și-odată o iau fuga spre ușă. Iar lacheii se reped înaintea mea și-mi fac vînt cu șervetele!

În acel moment am simțit aerul în obraji. Mai țin minte cum din nou a guițat șoferul și cum eu mergeam parcă în picioare în mașină. Dar încotro? – nu se știe. M-a lăsat cu totul memoria...

Și mă trezesc din somn acasă! Două și jumătate.

Capul – Dumnezeule! – nici să-l ridic nu pot. Cum-necum, mi-am amintit ce se-ntîmplase ieri și, primul lucru, uită-te în buzunar. Acolo erau cele cinci sutici! Ehe, îmi zic – strașnic! Și, deși îmi crăpa capul, stăteam culcat și visam cum o să lucrez eu la trust. Am stat eu ce-am stat în pat, am băut niște ceai și m-a mai lăsat puțin capul. Iar pe seară, am adormit.

Pe la o bucată de noapte, zbîr, soneria...

A, gîndesc, a venit probabil mătușa din Saratov.

Și întreb, desculț cum eram, prin ușă:

– Tanti, dumneata ești?

De după ușă, o voce necunoscută:

– Da. Deschideți.

Am deschis ușa și-am înlemnit...

– Pot... – zic, dar vocea îmi dispăruse – vă rog, să aflu, de ce?...

Ah, ticălosul! Ce să vezi?! La interogatoriu, Pal Vasilici (pe el îl săltaseră încă de dimineață) i-a declarat anchetatorului:

– Și, din ei, cinci sute i-am dat cetățeanului cutărică – adică mie, cum ar veni!

Eram cît pe ce să strig: nici pomeneală!!

Și, știi, m-am uitat în ochii ăluia, care era cu servieta... Și mi-am amintit! Măiculiță, apa gazoasă! El era! Ochii, ăi de-i fuseseră în obraji, îi avea acum în frunte!

Am înțepenit... nu-mi mai amintesc cum am scos cele cinci sute... Ăstalalt, calm, către celălalt:

– Anexați-i la dosar.

Iar mie:

– Faceți un efort și îmbrăcați-vă.

Dumnezeule! Doamne! Și pe cînd ne-apropiam, văd, printre lacrimi, un bec arzînd, deasupra unei inscripții: „comandament”. Acum am îndrăznit să întreb:

– Ce naiba a făcut ticălosul, de trebuie să-mi pierd eu libertatea din cauza lui?

Ăstalalt, printre dinți și ironic:

– A, fleacuri. Și nici nu te privește pe dumneata.

Cum adică, nu mă privește! Mai apoi, aflu: l-au aranjat binișor, conform zicerilor a vreo șapte articole: are acolo și dare de mită, și luare, și neglijență și, ce era mai important – delapidare! Ca să vezi, ce mai fleacuri. Păi el, nenorocitul, înseamnă că-și trăia ultima seară – își sorbea cupa vieții! Ei, pe scurt, mi-au dat drumul după două săptămîni. Dau fuga la mine la birou. Numai că... simțea inima mea ceva: la birouașul meu ședea unul nou, în scurtă, cu cărare.

– Reducere de schemă. Și-n afară de asta, ținînd cont de ceea ce s-a întîmplat... Chiar mă și mir...

Și mi-a întors spatele.

Am înlemnit... mi s-a făcut lichidarea... am încasat pe următoarele două săptămîni 105 ruble și am plecat.

Și uite că de-atunci tot umblu și caut... umblu fără încetare... Și încă o săptămîină de-o fi tot așa, cred c-o să-mi fac seama!...

1922

[22](#) Monumentul lui Pușkin din Piața Strastnaia (Piața Patimilor), azi Piața Pușkin.

[23](#) Uniunea centrală a asociațiilor de consum.

CÎTĂ FRUNZĂ ȘI IARBĂ

V-o spun cu-ncredințare:

A noastră capitală seamăn n-are. ²⁴

Întîia panoramă: Timpuri pustii

Întîia panoramă mi s-a înfățișat într-o beznă vîrtoasă, pentru că am intrat în Moscova pe timp de noapte. Asta se întîmpla la sfîrșitul lui septembrie 1921. Nu voi uita cît voi trăi felinarul orbitor din gara Briansk și cele două felinare de pe podul Dragomilovski, ele mi-au indicat calea spre capitala natală. Pentru că, orice-ar fi și orice-ați spune, Moscova e mama, Moscova este orașul natal. Așadar, întîia panoramă: o masă de beznă și trei lumini.

Apoi, Moscova mi s-a înfățișat la lumina zilei, la început – în pîcla lăcrămoasă a toamnei, în zilele următoare – sub un ger năprasnic. Zile albe și palton gros din drap. Drap, drap. O, dimie blestemată. Degeram și alergam. Alergam și degeram.

Acum, după ce toți s-au îmbuibat cu grăsimi și cu fosfor, poeții s-au apucat să scrie că acelea au fost timpuri eroice. Vă informez expres că eu nu sînt un erou. Nu-mi stă în fire. Sînt un om obișnuit, născut să mă tîrăsc²⁵, și, tot tîrîndu-mă eu prin Moscova, mai-mai să mor de foame. Nimeni nu dorea să mă hrănească. Toți burjuii își puseseră lăntugurile la uși și vîrau prin crăpătura lor adevărînte și certificate false. Înfășurați în adevărînte ca-n cearșafuri, ei îndurau de minune foamea, frigul, invazia „cintezailor”²⁶, impozitele împovărătoare și alte asemenea belele. Inimile li se uscaseră precum jimblele care se vindeau atunci sub ceasul de pe Sadovaia, colț cu Tverskaia.

Și-apoi, chiar n-avea nici un rost să devii erou. Eroii înșiși erau săraci lipiți pămîntului și se hrăneau cu te miri ce instrucțiuni și cu crupe

galbene, în care se mai întâmplau mici pietricele frumoase, aducînd a ametiste.

Eu m-am pomenit chiar între cele două grupări și aveam în față, cît se poate de clar și de simplu, biletul de loterie cu înscrisul „moarte”. La vederea lui, m-am deșteptat de-a dreptul. S-a născut în mine o energie nemaiauzită, terifiantă. N-am sucombat, în ciuda avalanșei de lovituri care se năpusteau asupra mea, și încă din ambele tabere. Burjuii mă alungau, de cum își aruncau ochii asupra costumului meu, în tabăra proletarilor. Proletarii mă evacua din casă pe temeiul că, măcar că nu sînt burjuu pursînge, sînt oricum un surogat de-al lui. Dar nu m-au evacuat. Și nu mă vor evacua. Îndrăznesc să vă încredințez de asta. Mi-am însușit metode de apărare din ambele tabere. M-am învelit în adevăruri precum lupul în blană și am învățat să mănînc cașa multicoloră cu micuțele ei carate. Trupul mi-a devenit slab și noduros, inima – defier, privirea – ageră. M-am călit.

Astfel călit, cu adevărurile în buzunar, înveșmîntat în dimia de postav, colindam prin Moscova și admiram panorama. Ferestrele erau prăfuite. Erau astupate. Dar ici-colo se vindeau deja plăcinte. La colț de stradă se lăfăia negreșit cîte-o firmă: „Distribuitor nr...” Să mă omori, dar n-am aflat nici pînă-n ziua de azi ce anume distribuiau acolo. Înăuntru nu aflai decît păianjeni și cîte-o muiere zbîrcită cu broboadă de lînă găurită în creștet. Muiera, după cum îmi amintesc acum, flutura din mîini și bolborosea șuierat:

– E-nchis... e-nchis, și nim’a nu-i p-aci!

După care se prăvălea într-un soi de chepeng.

E posibil ca aceste timpuri să fi fost eroice, dar au fost timpuri de mari privațiuni.

A doua panoramă: De sus în jos

Am urcat în cel mai înalt punct din centrul Moscovei într-o zi cenușie de aprilie. Punctul cel

mai înalt era platforma superioară a fostei case Nierensee, actualmente Casa Sovietelor, de pe stradela Gnezdnikovskaia. Moscova se așternea dedesubt, vizibilă pînă la hotarele ei. Deasupra-i plutea un vâl de fum, sau poate de ceață, dar prin vâlul acela de pîclă se zăreau acoperișuri fără număr, coșuri de fabrici și cupole – cîtă frunză și iarbă. Vîntul de aprilie sufla pe platforma acoperișului, acolo era pustiu, pustiu era și-n suflet. Și totuși, era de-acum o adiere caldă. Și părea că pornise de jos, că acea căldură suie din pîntecele Moscovei. Acesta încă nu murmură, așa cum murmură, amenințător și exuberant, pîntecele orașelor mari, pline de viață, cu toate acestea, străpungînd perdeaua subțire de pîclă, se înălța, totuși, un anume sunet. Era confuz, slab, dar atotcuprinzător. Din centru pînă la centura bulevardelor, de la centura bulevardelor pînă departe, pînă la hotare, pînă la perdeaua cețoasă care ascunde întinsele împrejurimi ale Moscovei.

– Moscova dă zvon, se pare, am spus eu neîncrezător, plecîndu-mă peste parapet.

– E nepul, mi-a răspuns însoțitorul, ținîndu-și pălăria.

– Mai lasă naibii cuvîntul ăsta afurisit! i-am replicat. Nu-i vorba de nici un nep, e viața însăși. Moscova începe să trăiască.

Sufletul mi-era năpădit de bucurie și spaimă. Moscova începe să trăiască, asta era limpede, dar eu, eu voi trăi? Ah, erau încă timpuri grele. Nu aveai încă siguranța zilei de mîine. Și totuși, deja nici eu, nici cei asemenea mie nu mai mîncam crupe și zaharină. Aveam carne la prînz. Pentru prima oară în ultimii trei ani nu „primisem” bocanci, ci mi-i „cumpărasem”; nu erau de două ori, ci doar cu două numere mai mari decît piciorul meu.

Jos era captivant și oarecum înfricoșător. Nepmanii o porniseră deja cu birjele, își etalau mitocănia prin toată Moscova. Le priveam

însăimîntat siluetele și mă străbătea un fior rece la gândul că vor împînzi întreaga Moscova, că au în buzunare monede de aur de zece ruble, că or să mă zvîrle cît colo din camera mea, că sînt puternici, colțoși, răi și au inimi de piatră.

Și, după ce am coborît din cel mai înalt punct în inima mulțimii, am început din nou să trăiesc. Nu m-au zvîrlit cît colo. Și nici nu mă vor zvîrli, îndrăznesc să vă asigur.

Jos mă aștepta o bucurie, căci nu există nep fără bine: muierile cu găuri în broboade au fost mătrășite toate, pînă la una. Păienjenișul s-a făcut nevăzut: la ferestre erau aprinse pe alocuri becuțe electrice și bretelele atîrnau ca niște ghirlande.

Era luna aprilie a anului 1922.

A treia panoramă: În plin avînt

Într-o seară înăbușitoare de iulie am urcat din nou pe acoperișul aceleiași case Nierensee cu nouă etaje. Centura bulevardelor era luminată de ghirlande de becuri și razele lor strălucitoare se împrăștiu spre hotarele Moscovei. Praful nu ajungea pînă aici, dar sunetele răzbăteau. De data asta erau sunete deslușite: Moscova murmura, vuia dinlăuntru. Luminile păreau că pîlpîie – lumini cînd galbene, cînd albe – în azurul întunecat al nopții. Răzbătea pînă sus scrîșnet de tramvaie, zuruiau acolo, jos, și dinspre bulevard răzbăteau în surdina, care mai de care, sunetele orchestrelor.

Într-un foișor a pîlpîit o lumină. A zbîrnîit un aparat – și pe ecran a apărut un conac boieresc cu coloane albe. Iar pe platforma de jos, care o încercuia pe cea de sus, în adierea vîntului care răbufnea la răstimpuri, foșneau pe mese șervețele albe, și lachei în fracuri goneau purtînd platouri strălucitoare. Nepmanii se cocoțaseră și pe acoperiș. Dedesubtul meu erau patru capete turtite, cu frunți teșite și fălci zdravene. Patru fețe sulemenite de femei se îțeau printre capetele

nepmanilor și masa era încărcată cu flori. Trandafiri albi, roșii, albaștri acopereau masa. Pe ea se mai aflau doar cinci mici parcele libere, și acestea erau ocupate de sticle. Pe estradă, un individ în rubașcă roșie, avînd ca parteneră o fătucă în sarafan, îi zicea la *ceastuški*²⁷:

Editură pentru note

*Are-n Moscova Cicerin*²⁸!

Pianul s-a dezlănțuit în cascade.

– Bra-vo! strigau nepmanii în clinchet de pahare. Bis!

O fată turtită, care, privită de sus, părea lipsită de picioare, s-a repezit cu pași mărunți spre masă, cu un pocal plin de flori.

– Bis! striga unul din nepmani, bătea din picioare, cu mîna stîngă a îmbrățișat o damă pe după talie, iar cu dreapta i-a cumpărat o floricică. Nemaifiind loc în cupele de pe masă, i-a împlîntat-o damei fix în locul unde i se sfîrșea corsajul și pornea trupul ei galben. Dama a chicotit, a tresăltat și l-a opărit pe nepman cu o otheadă care l-a făcut pe acesta să o privească multă vreme tulbure, ca printr-o pînză. Un lacheu a crescut din asfalt și s-a încovoiat. Nepmanul n-a stat pe gînduri mai mult de un minut cu privire la meniu și a făcut comanda. Lacheul și-a fluturat șervetul, s-a înglobat într-un orificiu de sticlă și a slobozit răspicat:

– De opt ori măslina, de două ori bifteck-piquant, de două ori bifteck.

Pe estradă porniră să cînte și să tropăie un dans marinăresc vesel. Se perindau rapid picioare în pantofi de lac și pantaloni evazați.

Am coborît de pe platforma de sus pe cea de jos, apoi, după ce am ieșit pe o ușă de sticlă și am străbătut nesfîrșitele trepte largi ale casei Nierensee, am descins în stradă. Tverskaia m-a întâmpinat cu lumini, cu ochii automobilelor, cu

hîrșit de picioare. Lîngă Mănăstirea Patimilor, mulțimea înnegrea locul, automobilele semnalizau, ocolind-o. Deasupra mulțimii spînzura un ecran. Pe pînza albă, tremurînd, fărîmițîndu-se în puncte negre, tulburîndu-se, adunîndu-se și iarăși izbucnind, pluteau imagini. Un tren blindat cu platforme deschise gonea, legănîndu-se. Pe platforme, agitîndu-și mîinile cu iuțeala fulgerului, artileriști zdrențăroși, cu funde pe piept, îndesau un proiectil în tun. O mișcare a mîinii, tunul tresărea și slobozea un norișor de fum.

Pe Tverskaia vuiiau tramvaiele, iar pe caldarîm fusese ejectat un morman de cubulețe. Ardeau sobițe cu mangal. Cîrpeau Moscova zi și noapte.

Aceasta a fost înăbușitoarea lună iulie a anului 1922.

A patra panoramă: În prezent

Am uneori impresia că în Moscova există două Bolșoi Teatr. Unul arată astfel: pe înserate, pe el izbucnește un însemn de foc. Din console se avîntă drapele roșii. Pălește pe fronton cicatricea lăsată de pajura smulsă. Cvadriga verde se întunecă, iar contururile ei se disipează în lumina de crepuscul a amurgului. Devine mohorîtă. Scuarul se golește. Se înșiruie siluete neclintite cu șube îmbrăcate peste mantale, cu căști, cu puști, cu baionetă la armă. La intersecții, înfipti în șei, călăreți cu căști negre. Ferestrele se luminează. La Bolșoi are loc un congres.

Celălalt arată astfel: la ora mult dragă muzei teatrului, șapte și jumătate, nu există stea de foc, nu există drapele, nu există șirul lung de santinele lîngă scuar. Bolșoi tronează ca un mastodont, așa cum a făcut-o zeci de ani. Printre coloane se zăresc pete de lumină de un galben pal. Luminile prietenoase ale teatrului. Siluete negre se preling spre coloane. Peste două ore, în sala cufundată în penumbră, la galerii, va fi o mare de capete. În loji, pe fondul întunecat, se vor ivi șiruri de triumphiuri

și romburi luminoase în spatele draperiilor date în lături. Pe stofa lor se reflectă talazuri de lumină, și tot aidoma unui talaz se rostogolește, în bubuit de alămuri și în tunetul corului, triumful lui Radames. În antract, sala roș-aurie freamătă. În lojile de la parter – capete de femei pieptănate la coafor. Civiii stau picior peste picior și își privesc ca hipnotizați vârful pantofilor de lac (și eu mi-am cumpărat de lac). Atmosfera cuviincioasă a îndeletnicirilor din antract este tulburată doar de o nepmană. Plecată peste parapetul unei loji de la balconul unu, zbiară agitată peste întregul parter, cu palmele făcute pîlnie:

– Dora! Vîno-ncoa’! Mitea și Sonia-s la noi în lojă!

Ziua, Bolșoi Teatr se înalță galben, masiv, coșcovit, ponosit. Tramvaiele ocolesc Teatrul Mic și o iau către el. Mur et Mary-Lise, de cum coboară seara, expune în uriașele-i vitrine șiraguri de lumini galbene. Pe acoperișul lui a crescut un panou rotund pe care sînt scrise cuvintele: „Magazinul Universal de Stat”. Seara se aprinde un bec în centrul panoului. Deasupra Teatrului Nezlobinski – două rînduri de foc: „Astăzi, bancnotele 251” – se sting și se aprind intermitent. La Stoleșnikov, pe un ecran, niște rînduri strîmbe: „De ce vă sfătuim să cumpărați pantofi de la...” În Piața Strastnaia, pe un acoperiș – un ecran, pe el izbucnesc și dispar anunțuri cînd colorate, cînd negre. Tot acolo, dar la un alt colț, o turlă ia foc, apoi se stinge, iar ia foc, iar se stinge – „Reclamă”.

Sînt mereu mai multe și mai multe asemenea lumini colorate, animate, pe Tverskaia, pe Measnițkaia, pe Arbat, pe Petrovka. Moscova este pe zi ce trece tot mai năvalnic inundată de lumini. Cît e noaptea de lungă, în vitrinele magazinelor nu se sting luminile de gardă, iar unele, dintr-o pricină neștiută, sînt luminate *à giorno*. Magazinele gastronomice ale MPO²⁹ sînt deschise pînă la miezul nopții.

Acum, Moscova doarme și noaptea fără a-și închide toți ochii de lumină.

Cum se crapă de ziuă, dă frîu liber claxoanelor, sunetelor, sloboade pe trotuare valuri de pietoni. Autocamioanele, șontîcîind și zornăindu-și lanțurile, lunecă pe zăpada cenușie, frămîntată și înmuiată. În zilele senine își iau zborul de pe Hodînka, în bubuit de bas, aeroplan. Pe Lubianka, la fel ca pe vremuri, tramvaiele au un traseu circular, ivindu-se cînd te aștepți mai puțin dinspre Measnițkaia și dinspre Bolșaiia Lubianka. După ce trec pe lîngă Fidorov, primul tipograf rus, și pe sub un străvechi zid crenelat, dau năvală, unul după altul, coborînd în pantă, spre „Metropol”. Geamurile tulburi de la primul cat al „Metropolului” s-au luminat, parcă li s-ar fi luat albeața de pe ochi, și și-au etalat șirurile de scoarțe colorate de cărți. Noaptea, scînteiază deasupra intrării, ca o piatră prețioasă, un glob: „Cinematograful de Stat II”.

Vizavi, pe partea cealaltă a scuarului, a reînviat inopinat Testov și și-a instalat afară, lîngă intrare, un meniu: ciorbă țărănească. Pe Ohotnîi Read firmele sînt atît de mari, încît copleșesc dughenele mărunte. Dar biserica Sf. Paraskeva-Piatnița privește trist și cu alean. Se spune c-or s-o demoleze. Păcat. De atîtea ori am admirat gangul acesta îngust dintre vitrinele cu carne tranșată de vită, cu tarabele anticarilor și cu zidul lateral alb al bisericii care se înalță chiar la jumătatea străzii.

Capela care era în mica piață, acolo unde Tverskaia se intersectează cu Ohotnîi și cu Mohovaia, a fost deja demolată.

Șirul de tarabe din Piața Roșie, care reprezentaseră cîțiva ani o pildă uimitoare de paragină mizeră, sînt acum înlocuite cu magazine. În centru, lîngă fîntînă, lărmuie și se vînzolesc o mulțime de indivizi care fac trafic cu valută. Chipurile lor simpatice au un singur cusur: ușoara nuanță de neîncredere din priviri. Iar asta, în opinia

mea, e lucru de înțeles: GUM are doar trei ieșiri. Altfel stau lucrurile la Porțile italiene – scuar, spațiu, perspectivă vizuală...

Sporesc cu violență epidemică și își recapătă vigoarea birturile. Pe Bulevardul Țvetnoi explodează, în fum și păcănituri, sunetele zornăitoare ale unei polci „naturale”:

*Haidem, haidem, înger scump,
Polca s-o dansez cu tine,
Să a-s-s-cult, a-s-s-scult, a-s-s-s...
Sunete cerești de polcă!!!*

Acum, birjarii se răsucesc pe capră, intră în vorbă, se plîng de vremurile grele, că ei sînt mulți și publicul ține morțiș să ia tramvaiul. Vîntul vâlurește reclamele de cinema de pe pînzele întinse de-a curmezișul străzii. Gardurile au dispărut sub milioanele de afișe multicolore. Te îmbie să vizionezi noile filme străine, te informează: „Procesul prostituatei Zaborova, care a infectat cu sifilis un ostaș al Armatei Roșii”, zeci de dispute, seminarii, concerte. Este judecat *Sanin*³⁰, este judecată *Groapa*³¹ lui Kuprin, este judecat *Părintele Serghie*³², se cîntă Wagner fără dirijor, se pune în scenă *Pămîntul răvășit*³³, cu proiectoare militare și cu automobile, se transmit concerte la radio, croitoresele cos tunici de streliți, brodează stele sclipitoare pe mîneci și galoane pline de romburi. Chioșcurile sînt doldora de reviste și de zeci de ziare...

Și iată că a țîșnit soarele de martie, a topit zăpada. Bașii autocamioanelor au bubuit mai vîrtos, mai furios și mai vesel. S-a tras deja o linie secundară de cale ferată spre colinele Vorobiovî, acolo e un adevărat furnicar, sînt transportate scînduri, scrîșnesc roabe, se pregătește Expoziția Panslavă.

Și, în odaia mea de la etajul patru, ticsită cu cărți de anticariat, visez cum voi urca la vară pe Vorobiovî, de unde a privit și Napoleon, și voi vedea cum ard, câtă frunză și iarbă, luminile pe cele șapte coline, cum respiră, cum strălucește Moscova. Mama-Moscova.

1923.

[24](#) Citat inexact din comedia *Prea multă minte strică* de A. Griboedov (1795-1829).

[25](#) Aluzie la poemul *Cîntecul șoimului* de Maxim Gorki (1868-1936).

[26](#) Poreclă dată persoanelor care încercau să obțină spațiu locativ pe căi ilicite (documente false, escrocare, șantaj).

[27](#) Cuplete populare specifice folclorului rus.

[28](#) G. V. Cicerin (1872-1936) – diplomat sovietic, semnatar al multor acorduri și note diplomatice.

[29](#) Uniunea asociațiilor de consum din Moscova.

[30](#) Roman erotic de M. Arțibașev (1878-1927).

[31](#) Roman a cărui acțiune A. I. Kuprin (1870-1938) o plasează într-o casă de toleranță.

[32](#) Nuvelă cu substrat religios de Lev Tolstoi (1828-1910).

[33](#) Piesă de S. Tretiakov (1892-1939).

SPECTACOL ÎN BENEFICIUL LORDULUI CURZON³⁴

(De la corespondentul nostru din
Moscova)

La ora șase dimineața fix, trenul a intrat în viteză sub cupola gării Briansk. Moscova. Din nou acasă. După ridicola provincie, fără ziare, fără cărți, cu zvonuri absurde, iată Moscova, orașul uriaș, orașul unic, statul, numai aici se poate trăi.

Iată-i, birjarii. Pe Sadovaia mi-au cerut 80 de milioane. M-am târguit pentru 50 de copeici. Am pornit. Moscova. Moscova. Tramvaiele ieșeau deja din depouri. Oamenii grăbeau deja care-ncotro. S-a întîmplat ceva nou în ultima lună? Birjarul s-a răsucit pe capră, ședea într-o rînă, spusele-i erau ambigue. Pe de o parte, guvernul îi place, dar pe de alta, anvelopele costă un milion jumate. Întîi Mai îi place, dar propaganda antireligioasă „nu corespunde”. Cui – nu se știe. Dar pe figură-i sta scris că există o noutate anume, mi-era însă imposibil să o aflu. Din cer turna o ploaie binefăcătoare de primăvară, m-am pitit sub coviltir, și birjarul, tot dînd bice, povestea vrute și nevrute, și-n plus, trilioanelor le spunea „triliarde” și bătea cîmpii pe seama patriarhului Tihon, de unde am dedus un singur lucru, și anume că el, birjarul, îi încurcă pe Țepleak, pe Tihon și pe arhiepiscopul de Canterbury.

Și iată-mă-s acasă. Și n-o să mai plec nicăieri din Moscova. De-o lună n-am ținut în mîină o „Izvestia” de zece păginoaie. Chiar pe prima pagină – „Asasinarea lui Vorovski³⁵!”

Deci, asta era. Avea ea ceva, fizionomia birjarului. La Moscova chestia asta se știa de ieri. N-o să apuc să dorm în timpul zilei. Trebuie să ies

în stradă, să văd ce se-ntîmplă. Nu-i vorba numai de Vorovski. E vorba despre Curzon. Curzon. Curzon. Ultimatum. Canonieră. Traulere. Să protestăm, tovarăși! Astea zic și eu evenimente! Moscova m-a întâmpinat cum se cuvine. Percepusem eu un fel de electricitate plutind în aer!

Și totuși, somnul m-a doborât. Am dormit pînă la orele două ale amiezii. La ora două m-am trezit și am început să trag cu urechea. Păi sigur, dinspre Tverskaia se aude o orchestră. Poftim. Încă una. Au pornit, categoric.

La orele două din zi deja nu mai puteai traversa Tverskaia. Cît vedeai cu ochii șerpuia domol, în nesfîrșit șuvoi, o coloană de oameni, iar deasupra ei înainta o pădure de placarde și steaguri. Majoritatea erau din cele vechi, cunoscute, făcute pentru sărbătorile din octombrie și mai, dar printre ele, ici-colo, zăreai și unele noi, confecționate cu viteză impresionantă și avînd înscrisuri cît se poate de semnificative. A trecut, înotînd parcă, o placardă neagră, funerară: „Asasinarea lui Vorovski – ora fatală a burgheziei europene”. Apoi, o alta, roșie: „Nu vă jucați cu focul, domnule Curzon. Sîntem gata de luptă.”

Șuvoiul se îngroșa, se îngroșa, era de-acum greu să-ți croiești drum chiar și pe marginea trotuarului. Magazinele se închiseseră, peste uși erau trase zăbrele. Din balcoane, de pe pervazuri de ferestre priveau sute de capete. Am vrut să intru pe o ulicioară, ca să ies pe un drum ocolit în Piața Strastnaia, dar pe Mamontovskaia m-am împotmolit fără speranță, barîndu-mi calea căruțași, două mașini și birjari. Am decis să merg pe firul curentului. Deasupra mulțimii plutea un car alegoric. Lordul Curzon, cu țilindru pe cap, cu fața vopsită în roșu-închis, într-un frac boțit, călătorea în picioare. Ținea în mîini niște hățuri din funii, petrecute peste grumazul oamenilor din Răsărit în halate pestrițe, pe care-i mîna cu un

cnut. Mulțimea a fost sfredelită de un șuier strident. Comsomoliștii cântau în cor:

*Iată răspunsul, Curzon, la tot ce scrii tu:
Hîrtia rabdă, noi însă nu!*

Spre Piața Strastnaia venea din sens opus un alt șuvoi. Erau militari ai Armatei Roșii, neînarmați. Comsomoliștii le-au strigat pe silabe:

– Tră-ias-că Ar-ma-ta Ro-și-e!!

Un milițian a izbutit să stăvilească pentru câteva secunde torentul uman și să lase două automobile și o cabrioletă să intre pe bulevard. După care le-a strigat răgușit camionagiilor:

– Pe ocolire!

Șuvoiul s-a revărsat pe Tverskaia, înotînd în aval. Dintr-o ulicioară și-a scos nasul un cunoscut speculant, a privit: steaguri, a icnit semnificativ și a glăsuț:

– Nu-mi prea place chestia asta... De fapt, eu am hernie.

Mulțimea l-a înghesuit într-un colț și insul a dispărut.

Ferestrele de la Soviet erau deschise, balconul era ticsit de oameni. Trompetele intonau fără întrerupere „Internaționala”, Curzon călătorea, clătinîndu-se ușor, deasupra capetelor. Din balcon se striga rusește și englezește:

– Jos Curzon!!

Iar vizavi, într-un balconaș de sub Obeliscul Libertății, Maiakovski, căscîndu-și monstruoasa gură pătrată, bubuia asupra mulțimii cu vocea lui hodorogită de bas:

*...Al leului britanic răget!
Alle-ului! Alle-ului*

– Aleluia! Aleluia! i-a răspuns mulțimea. Dinspre Stoleșnikovo se rostogolea un nou puhoi,

a cotit-o spre Obelisc. Mulțimea îl chema pe Maiakovski. El a răsărit iarăși în balconaș și a tunat:

– Ați auzit, dragi tovarăși, un zvon, dar încă nu știți cine-i lordul Curzon!

Și s-a apucat să explice:

– De sub masca lui de lord amabil privește o mutră cu colți ascuțiți! Când i-au ucis pe comuniștii din Baku³⁶...

Din nou au prins să bubuie trîmbițele lîngă Soviet. Voci subțirele de femei cîntau:

– Sculați, voi, oropsiți ai vieții!

Maiakovski continua să zvîrle cuvinte grele ca bolovanii, la picioarele monumentului era o fojgăială de furnicar, și vocea cuiva din balcon a sfredelit vacarmul:

– Demisia lui Curzon!

Pe toată lărgimea Pieței Ohotnaia curgeau puhoaie nesfîrșite și era clar că Piața Teatrului era plină pînă la refuz. Lîngă Iverskaia pîlpîiau ușor, cu înfiorare și neliniște, flăcările în lumînări, și patru băbuțe, oftînd din adînc, se adunaseră lîngă o icoană, iar în apropiere de Iverskaia mulțimea a rupt năvalnic rîndurile, trecînd prin ambele travee ale Mănăstirii Înălțarea. Trompete de alamă intonau marșuri. Aici, Curzon era purtat pe baionete, în spatele lui alerga un muncitor și îl lovea în cap cu o cazma. Capul, acoperit cu un țilindru boțit, se bălăngănea neputincios în toate părțile. După Curzon, a ieșit dintr-o nișă un gentleman cu o tăbliță pe piept: „Notă”, apoi o gigantică ciucă din carton, cu inscripția: „Iată răspunsul nostru”.

Pe Nikolskaia am reușit să mă strecur, dar pe Tretiakovski un nou șuvoi s-a năpustit în întîmpinarea mea. Aici, Curzon se legăna pe o frînghie legată de o prăjină. Îi loveau țeasta de caldarîm. Prin Pasajul Teatrului, prin talazul uman treceau în goană spînzurători cu schelete de lemn și cu inscripția: „Iată roadele politicii lui Curzon”.

Mașini lucioase ca lacul se împotmoleau la intersecția cu Neglinnîi în noianul de oameni, iar în Piața Teatrului era o mare compactă. N-am văzut ceva asemănător la Moscova nici chiar în zilele lui octombrie. Am fost nevoit să mă cufund câteva minute în șuvoaiele și bulboanele clocotitoare, pînă am izbutit să tai un torent de tineri pionieri cu stegulețe, apoi un zid cenușiu de ostași ai Armatei Roșii și să răzbesc pe un trotuar ticsit, lîngă Băile Centrale. Pe Neglinnîi era liber. Toate numerele de tramvaie, după ce-și încîlciseră rutele, treceau grăbite pe Neglinnîi. Pînă la Kuznețki era liber, dar pe Kuznețki au prins iar să scapere pete roșii și să se reverse șuvoaie. Am luat-o pe ulicioara Rahmanovski pînă pe Petrovka, de acolo, pe bulevardul de centură, pe care treceau, unul după altul, tramvaiele. Lîngă bulevardul Strastnoi – alt puhoi. Trecea un car alegoric închipuind o cușcă. În cușcă – Piłsudski³⁷, Curzon, Mussolini. Pe car, un băiețel sufla într-o uriașă trompetă de carton. Mulțimea de pe trotuare își ridicase privirea spre cer. Deasupra Moscovei zbura agale, spre Răsărit, un balon galben. Pe el se vedea deslușit un fragment din cunoscuta lozincă: „... toate țările, uniți...”

Din năclă erau aruncați fluturași, și aceștia, legănîndu-se și întunecînd firmamentul de azur al cerului, se cerneau molcom peste Moscova.

1923

³⁴ Curzon of Kedleston – ministru britanic al afacerilor externe între 1919-1923. Unul dintre organizatorii intervențiilor militare împotriva Rusiei sovietice dintre anii 1918-1920. În mai 1923 a transmis guvernului sovietic un ultimatum.

³⁵ V. V. Vorovski (1871-1923) – critic literar și diplomat rus. Ucis la Lausanne, la 10 mai 1923, de un ofițer albgardist.

³⁶ Aluzie la asasinarea, în septembrie 1918, a 26 de comisari sovietici, după preluarea, cu sprijin englez, a puterii la Baku de

către eseri.

[37](#) J. Piłsudski (1867-1935) – mareșal și om politic polonez, șef al statului între 1918 și 1922; a promovat apropierea de Germania și a organizat, în 1922, acțiuni militare împotriva Rusiei sovietice.

GÎNDAC

Ah, cât de minunat poate fi orașul Moscova!
Oraș vestit! Și cizmele sînt aici vestite!

Cizmele astea vestite se aflau la subsuoara lui Vasili Rogov. Iar Vasili Rogov însuși se afla la începutul bulevardului Novinski, la ieșirea din târgul Smolenski. Ziua era cenușie, cu un cer ca o obială, și chiar burnița foarte ușor. Dar nici un fel de mohoreală n-ar putea opri duminica din Smolenski. Între Arbat și Novinski se așezase o șatră cu corturi. Vasili Rogov lăsase în urmă opt armonici și fiecare dintre aceste armonici cînta altceva, otrăvind sufletele cu o nostalgie veselă. Din Arbat pînă la primii copaci piperniciți lumea stătea claie peste grămadă, vînzînd și cumpărînd cu toptanul vrute și nevrute: pe Lev Tolstoi, desculț și chel, cremă de ghete, mere, pantaloni în dungii, cvas, Apărarea Sevastopolului, coacăze negre și covoare.

Care are bani se simte în târgul Smolenski ca peștele în apă. Se scaldă ce se scaldă Vasili Rogov în oceanul acela și ieși la suprafață cu niște cizme și cu un cuțit finlandez. Că ieșise cu cizme – se-nțelege. Cizme trebuia să-și cumpere de mult, dar la ce bun cuțitul finlandez? S-a cumpărat singur, nu se știe cum.

Pe cînd Rogov, într-un cort, termina de numărat douăzeci de ruble pentru cizme, răsări ca din pămînt un individ cu un ochi șui și, nu se știe de ce, în manta de general; se opri și remarcă fonf:

– Cizme ți-ai cumpărat, tataie! Cizme-a-ntîia. Da' așa cuțit ai mai văzut?

Și individul fulgeră prin fața lui Rogov oțelul ucigător.

– Nu-mi trebuie, spuse Rogov, îndesîndu-și cizmele la subsuoară.

– Cuțitul costă șase ruble, mai spuse omul, dar eu îl dau cu patru și-asta numai pentru că-mi lichidez prăvălia.

– N-ai tu nici o prăvălie, i-o-ntoarse cu dispreț Rogov, gândind apoi: „Cîți pungași de-ăștia sînt în Smolenski! Ah, Doamne!”

– Cu un cuțit ca ăsta, dacă-i tragi unuia sub coaste – începu să-l învăluie cu vorba individul, încercînd cu degetul mîrșava lamă – apăi dai gata pe oricare.

– Ia vezi, mai sînt și milițieni pe-aici, răspunse Rogov, strecurîndu-se prin desişul de spinări.

– Ia cuțitul, taică, cu trei ruble jumate, fonfăi individul și răsuflarea sa atinse ceafa zdravănă a lui Vasili Rogov, care se alesese la brutărie, nu se știe de ce, cu porecla jignitoare de Gîndac. Zi tu prețul, tataie. În târgul Smolenski n-ai voie să taci din gură.

În vremea asta, o armonică începu un marș și umplu întreaga piață de o nostalgie tumultuoasă.

– O rublă! – spuse hlizindu-se Gîndac, vesel nevoie mare din pricina cizmelor.

– Ia-l! – strigă omulețul și strecură cuțitul în căputa cizmelor noi ale lui Gîndac.

Și, fără să știe nici el cum, Gîndac își extrase portofelul din sîn, strînse tare între degetele mîinii stîngi cei cinci cervoneți – se-ntîmplă atîtea în târgul Smolenski! – iar cu dreapta desprinsă o rublă galbenă.

Așa se procopsi Gîndac cu un cuțit finlandez. Se vede treaba că-l păștea beleaua pe brutar.

Numai că tare-l mai îndispuse această cumpărătură inutilă. „Ce naiba, zău, o să m-apuc să spintec oameni cu el?” Plin de năduf, se hotărî să intre într-o berărie. După ce bău două sticle de bere, începu să simtă că brișca n-ar fi un lucru chiar fără rost. „Un cuțit finlandez e-o sculă ca lumea” – gândi brutarul, ieșind pe bulevardul Novinski.

Ce forfotă putea fi aici! Pe fondul unui ecran înfățișînd Kremlinul și rîul Moscova cu unda vîscoasă și sinilie, un fotograf făcea poze unei codane cu un trandafir în păr. Un ins cu trahomă

fredona un cântec nostalgic și înfiorător. Un chinez învîrtea o pîrîitoare, iar lumea forfotea încoace și-ncolo. Și-n acel moment auzi Gîndac o voce neobișnuită ce anunța tuturor tare și clar:

– Am parale cu căruța – mi-au venit cadou din Franța.

Apoi vocea mai spuse așa:

– Nu-l sucesc, nu-l învîrtesc, ci doar banii vi-i plătesc.

Și într-adevăr, nu el învîrtea. Titirezul octogonal de lemn era învîrtit de cel care miza. Iar de mizat, puteai miza pe oricare din cele opt numere. Numărul era pe-o tablă, tabla pe o ladă obișnuită, iar în jurul lăzii, în semicerc, bărbați.

– E un joc fără șmecherii și cu șanse, atrase atenția vocea. Oricine poate să cîștige la nevastă de-o păscuță, pentru el de-o votculiță. Pentru pruncușor de un lăptișor.

Vocea suna exact ca a unui frate drag. Ca acasă. Un personaj tînăr și asudat, cu șapcă, punea întruna cîte trei copeici pe numărul 8, care tot nu pica. Cînd însă mai apoi pică, vocea dădu șepcii o monedă de cincisprezece. Șapca puse cu mîna-i asudată o monedă de cinci și – hlop – 8! Douăzeci și cinci de copeici! El – zece copeici (șapca) – 8! Minunăție mare – la rînd. Juma de rublă. Vocii nici că-i păsa, nici nu tremura măcar – tot plătea întruna. Șapca pune iar zece pe 8, numai că acum nu-i mai pică. Nu se poate mereu!

Mai puse cineva trei copeici pe numărul 2. Dar pe titirez ieși 3.

– Aah, alături trebuia! – spuse cineva.

– Parcă poți ghici?

Gîndac era acum chiar lîngă ladă. Mută cuțitul din carîmbul cizmei în sîn, lîngă portofel, pentru mai multă siguranță – ce nu se poate întîmpla pe bulevardul Novinski?!

Șapca puse o monedă de zece pe 7, pică 7. Iar jumătate de rublă.

– Pentru zece – dau cincizeci, pentru douăzeci – o rublă! – îi informă indiferentă vocea pe toți.

Gîndac rînji vajnic, viori din pricina berii și, ca să se amuze, puse pe numărul 3 trei copeici, dar ieși 5.

– Cu cît joci, cu-atît e jocul mai vesel! – spuse vocea.

Gîndac puse cinci copeici în monede mărunte pe numărul 4 și nimeri. Vocea îi dădu lui Gîndac un sfert de rublă.

– Ia te uită! – șopti cineva din semicerc.

Gîndac fu întrucîtva uimit, se pierdu cu firea și-aruncă zece copeici pe 8. Acum inima i se opri în loc, în vreme ce titirezul, învîrtindu-se, desena curbe pe tablă. Și căzu aiurea. În loc de 8, pică 1. Începu să-i pară oarecum rău după cele zece copeici. „Aah, nu trebuia să le pun jos, mai bine luam sfertul și plecam. Acuma n-ai decît, suferă!”

După un sfert de oră semicercul se îndesi, se îngroșă de două ori. Și toți stăteau deoparte, într-atît îi copleșise Gîndac cu jocul lui. Acum Gîndac nu mai vedea nimic în jur; în loc de fețe – doar niște lipii fără ochi. Dar fața vocii o vedea perfect – pe fața unsă parcă cu untdelemn, bărbierită și cu un coș pe un pomete, se vedeau niște ochi de agat, reci ca gheața. Vocea era calmă, un sloi. Pe Gîndac îl luase apa. Nici mama lui bună nu l-ar mai fi recunoscut. Îmbătrânise, colțurile gurii îi căzuseră, pielea feței îi devenise cenușie și murdară, iar ochii apoși cătau în slăvi.

Gîndac își juca cel de-al cincilea, ultimul cervoneț. Un cervoneț gri, ținut de multă vreme în sîn. Gîndac îl scoase la iveală și stăpînul lăzii i-l schimbă astfel: o rublă ruginită, o rublă nouă, o hîrtie verde de trei și o bancnotă de cinci, trecută prin multe, subțire precum foița de țigară. Gîndac puse jos o rublă, apoi încă o rublă, nu luă nimic. „Ce-oi fi jucînd așa, cîte-o rublă, cîte-o rublă?” – gîndi deodată și simți cum cade-n hău. Nici hîrtia de trei nu ajută. Atunci Gîndac trînti hîrtia de cinci

și totul în jur începu s-o ia la vale pe bulevardul Novinski când laba vocii, ca o ghiară de cioroi, săltă bancnota de pe tablă. Nu se clinti nimeni în jur, totul pe lumea asta era indiferent la cruda soartă a lui Gîndac. Cît despre stăpînul lăzii, acesta ridică tabla, o puse sub un braț, lada sub celălalt și pe-aici ți-e drumul!

– Stai așa! – îngăimă răgușit Gîndac și-apucă vocea de mîneacă. Stai un pic!

– Ce să mai stau? răspunse vocea. S-a terminat, gata. Tre' să plec acasă.

– Vreau să mai joc un pic, zise parcă cu vocea altuia Gîndac; apucă cizmele și pe dată găsi în ceață un mușteriu.

– Cumpără-mi cizmele, zise el și se dumeri că își vinde cizmele șepcii, care începuse prima jocul. Șapca își strîmbă disprețuitor buza, moment în care Gîndac fu uimit să constate că șapca avea aceeași față uleioasă ca și vocea.

– Cît? – întrebă șapca, ciocnind în talpă cu o unghie crăpată și bolnavă.

– Douăzeci! – îngăimă Gîndac.

– 12 – zise a lehamite șapca și se întoarse să plece.

– Dă-le încoa, hai! – se rugă disperat Gîndac.

Șuierînd din buze, șapca scoase extrem de leneș din buzunarul scurtei cenușii un cervoneț și două ruble și le dădu lui Gîndac. Lada se întoarse la loc și Gîndac începu să se simtă ceva mai bine. Pierdu de cinci ori la rînd cîte o rublă. Puse o rublă pe norocosul număr 3 și căpătă cinci. În acel moment, teama începu să-i roadă inima ca un vierme. „Cînd mai apuc să cîștig?” – gîndi el și puse cinci pe 6.

– S-a-ncins flăcăul! observă de departe cineva.

Peste un minut, în fața lui Gîndac era curat. Lada se topise, tabla se topise, oamenii se împrăștiaseră și ei. Bulevardul își trăia viața, indiferent față de Gîndac, chinezul turuia din pîrîitoare, iar în depărtare se contopeau niște fluierături – era timpul să se spargă tîrgul.

Gîndac cuprinse bulevardul cu ochii lui inflamați și, adus din spate ca un lup, ajunsese din urmă șepcuța, care se îndepărta cu cizmele lui. Începu să meargă pe lîngă ea, șapca se uită pieziș și vru s-o cotească din bulevard.

– Nee, nu pleca așa! – rosti Gîndac, fără să-și recunoască glasul. Cum vine asta?

– Tu ce mai vrei? – întrebă șapca și ochii începură să-i joace temători.

– Tu ce fel de cervoneț mi-ai dat pe cizme? Ai? Răspunde!

Lumina disperării înseninase mintea lui Gîndac și el înțelesese totul. Pe cervoneț fusese o pată de cerneală. Îi era cunoscută lui Gîndac. Gîndac primise pata asta pe cervoneț la salariu, la brutărie. Cervonețul ăsta îl pierduse în joc și-l luase vocea, cum de-a ajuns la ăsta cu șapcă? Gîndac înțelese că ea, șapca, e mîină-n mîină cu vocea. Înseamnă că vocea îi dăduse șepcii cervonețul? Altfel nu putea fi.

– Pleacă de-aici, bețivule! zise cu asprime șapca.

– Eu, bețiv? – glasul lui Gîndac deveni subțire și firav. Eu nu-s bețiv. Voi în schimb sînteți în cîrdășie. Mișeilor! – țipă deodată Gîndac.

Trecătorii săriră în lături.

– Nu te cunosc! – răspunse cu vrăjmășie șapca și Gîndac înțelese că aceasta caută un loc de scăpare pe gazon.

Gîndac începu brusc să plîngă în hohote.

– M-ați nenorocit, zise el, cutremurîndu-se, ați omorît un biet om. Banii-s ai sindicatului... Trebuia să-i predau la casă. Ajung la tribunal!

Lumea înconjurătoare fu învăluită de lacrimi și șapca se muie.

– Ce ai, dragă? începu ea să grăiască cu sentiment. Și eu, dragul meu, mi-am pierdut toți banii. Și eu am rămas lefter. Hai, du-te și te culcă.

– Nu-mi pare rău de cizme, rosti Gîndac chinuindu-se, dar alea cincizeci de ruble nu erau

ale mele. Sînt delegat. Ați nenorocit un orfan. Pungașilor! – începu deodată să strige subțire Gîndac. Șapca se încruntă.

– Du-te, mă, la dracu’ de-aici! se arată ea supărată doar la chip, privirea însă-i fugea ca mai înainte. Te văd prima oară-n viața mea.

– Adă-l înapoi pe ăla cu lada! – bolborosea pierdut Gîndac, împingîndu-se în șapcă. Să mi-l scoți imediat! Altfel vă dau pe mîna stăpînirii. Ce păzește miliția asta? – întrebă el, cuprins de groază, o mutrișoară curioasă de bătrînică, ascunsă sub un batic.

Mutrișoara își făcu semnul crucii și fu înghițită instantaneu de gazon. Niște băiețandri începură să fluiera în jurul lor ca privighetorile.

– Trage-i una, dă-i, ce atîtea discuții! – îl sfătui vocea cavernoasă a cuiva.

Ochii șepcii fugeau în toate părțile, se învîrteau ca niște șoareci.

– Slăbește-mă, căzătură! – șuiera șepcuța printre dinți. N-am văzut nici o ladă.

– Minți! Potlogarule! Vă citesc pe toate fețele! – exclamă Gîndac cu glasul icnind în hohote. Mi-ai cumpărat cizmele cu banii mei!

– Da’ ce, erai semnat pe ei? – întrebă șepcuța și sări pieziș într-o parte. Le-am cumpărat de la cu totul alt om, unul înalt, cu albeață, iar tu ești un prizărit de... G-gîndac! M-ai confundat, cetățene! – adăugă cu dulceață-n glas șepcuța, zîbind privitorilor curioși doar din obraji uleioși. Iar acum mă toacă pe mine la cap. Mai slăbește-mă, boală, n-auzi? – pufni ea dintr-o dată cu o voce ca de pisică și tot ca o pisică o luă din loc – încet, încet... Bufele pantalonilor i se strînsesă deasupra ghetelor boante.

– Mă, îți zic, ai face mai bine să te oprești! – bombăni înfundat Gîndac, agățîndu-i-se de mîneacă. Te pun să dai socoteală! Oameni buni...

– Oof, mă mai plictisești mult? – țipă șepcuța, fulgerîndu-l din priviri, și-l lovi pe Gîndac sec cu

cotul în piept.

Lui Gîndac i se tăie răsuflarea. „Mă prăpădesc, delegat nenorocit ce sînt, cugetă el. Pleacă... tîlharul...”

– Nu te oprești odată? – șopti Gîndac cu buzele albe și fixă pupila de pisică cu privirea sa disperată. În pupila șepcii era siguranță, hotărîre, șapca nu se prea temea de Gîndac, de acest individ mărunț și oacheș. Uite, acum vine porțița turnantă și șepcuța o va șterge de pe Novinski!

– Stai, stai, tîlharule! – hîrîi Gîndac, răsucind cu două degete de la mîna stîngă mîneca lunecoasă. Șapca zbura spre turnichet. Pe unde-o mai fi și miliția asta? – șopti Gîndac sufocîndu-se.

Lumea i se arătă într-o lumină roșie. Gîndac scoase cuțitul finlandez și, cu o furie de nemistuit, lovi ușor cu el șapca în partea stîngă. Cizmele căzură din mîinile șepcii pe gazon. Șapca se întoarse într-o parte și Gîndac îi văzu fața. Nu mai era pe ea nici urmă de ulei, se uscaseră instantaneu, se făcuse mai frumoasă, iar ochii de șoarece se transformaseră în niște prune mari, negre. Din gură îi ieșea spumă șuvoi. Răgușind deodată, șapca înălță mîinile la cer și se împletici spre Gîndac.

– Vrei să te bați?... întrebă Gîndac, înțelegînd perfect că șapca nu poate să se bată, că nu de bătaie-i arde șepcii, că nu-i arde de cizme, că nu-i arde de nimic! Vrei să te bați?... M-ai jefuit și vrei să te bați?

Gîndac înfipse la nimereală cuțitul în gîtul șepcii și pe buzele acelea palide răsăriră bășici de culoare rozalie. Orbit de extaz și încîntare, îi mai trase una șepcii peste față și-o mai împunse o dată în burtă în vreme ce șapca se prăvălea în iarbă. Șapca zăcea pe iarba verde a bulevardului Novinski, mînjind-o cu pete de sînge. „Faine – cuțitele astea finlandeze... iar sîngele omenesc parc-ar fi de găină”, cugetă Gîndac.

Bulevardul începu să țipe, să urle și părea că mulțimi de mii de oameni începură să se-agite, să

zbiere în jurul lui Gîndac.

„M-a luat naiba, delegat prăpădit ce sînt – gîndi el – neagră mi-i soarta. Cine mi-o fi vîndut, drace, cuțitul și de ce?”

Azvîrli cuțitul în iarbă și ascultă cum, acoperită toată de bășicuțe și sînge, șapca se sufocă și moare. Lui Gîndac i se făcu milă de șapcă și, nu se știe de ce, și de coțcarul cu lada... „Se-nțelge... cîștigă și el o pîine... E-adevărat că-i pungaș... da' fiecare se-nvîrte ca titirezul...”

– Nu mă bateți, cetățeni – se ruga încet Gîndac cel pierdut, nesimțind durerea loviturilor, ci doar ghicind după lumina umbrită că-l loveau peste față– nu mă bateți, tovarăși! Sînt delegatul comitetului local al brutăriei nr. 13... Au, nu dați! Am pierdut banii sindicatului, mi-am nenorocit viața. Nu mă bateți, legați-mă! îngăima Gîndac, acoperindu-și capul cu mîinile.

Deasupra capului său, şuierară sfredelitor, ca niște titireze, fluierale.

„Ia te uită cîta miliție... S-a adunat neobișnuit de multă – cugeta Gîndac, lăsîndu-se în voia unor mîini străine – mai devreme ar fi trebuit să fie aici. Acuma-i totuna...”

– Lăsați-i să dea, tovarășe milițian, spunea indiferent Gîndac, înghițindu-și sîngele din nasul strivit și înțelegînd doar un singur lucru, că e purtat printre șiruri de pîntece, că picioarele-i umblă, dar că nu mai este lovit în cap. Mie nu-mi mai pasă. Am spintecat nitam-nisam un om, după ce-am cumpărat un cuțit finlandez.

„E forfotă ca-n iad – gîndea el – iar vocea e autoritară.”

Vocea aceea autoritară și amenințătoare, care se auzea pînă-n zona Kudrinskie, urla:

– Birjar, ți-arăt eu ție să pleci! Ticălosule... La secție!!!

1923

NOTE DE CĂLĂTORIE

Acceleratul nr. 7: Moscova – Odessa

Plecarea

Noua gară Briansk este grandioasă și curată. Celui care de doi ani încoace nu a mai călătorit totul îi pare aici supranatural. Locuri libere berechet, podele strălucitoare, hamali, case de bilete în jurul cărora nu adastă oameni extenuați repezindu-se care-ncotro cu gemete și sudălmii. Nu auzi înjurăturile acelea blestemate, vîscoase și grele, nu există înfiorătoarele boccele cenușii, nu există copii striviți, nu există indivizii aceia misterioși care se fiție de colo pînă colo și care trăiesc din subtilizarea geamantanelor și a boccelor în învălmășeala infernală. Ce mai, o gară imposibil de descris. Sînt puțini hoți de buzunare, și aceștia sînt îmbrăcați în stil european. Hamalii, ce-i drept, își păstrează aerul enigmatic, dar deja cu o anume nuanță de melancolie. Și asta pentru că biletul poate fi cumpărat acum și cu o zi înainte de la „Metropol” (cu o coadă de doar 5-6 persoane!) și poate fi comandat și la telefon. Și ți-l aduc acasă.

O singură dată mi s-a strîns inima, și asta atunci cînd, lîngă ușile care dau spre peron, am văzut vreo zece femei și bărbați cu ceainice, șezînd pe geamantane. Geamantanele, ceainicele și copiii puseseră de-o coadă încovrigată în sala comună. Văzînd eu această coadă, văzînd eu cu ce concentrare ursuză priveau oamenii de pe geamantane spre uși și unii la alții, am înțepenit și am pălit.

Dumnezeule! Oare toată această curățenie, acest spațiu aerisit și această atmosferă senină sînt doar o amăgire?! Dumnezeule! Ușile se vor deschide

larg, copiii se vor pune pe urlat, geamurile se vor face țândări, mi se va „ciordi” geamantanul... E un coșmar! O catastrofă! Un coșmar.

Un ins în uniformă de feroviar, trecînd pe lîngă mine, m-a lămurit:

– Nu vă faceți probleme, cetățene. O fac și ei din prostie. N-o să se-ntîmple nimic. Locurile sînt numerotate. Mergeți să vă plimbați, și peste cinci minute veniți și urcați în vagon.

Inima mi-a fost pe loc cuprinsă de bucurie și m-am dus să vizitez gara.

La ora 10 și 20 de minute fix, pe lîngă garnitură a trecut în fugă un chipiu roșu, în față a tras un fluier răgușit locomotiva, a dispărut cupola gigantică de sticlă și pe lîngă ferestre s-au pus pe goană coșuri, vagoane, zăpada tîrzie de aprilie.

Călătoria

Ce dracu’ o mai fi și asta! Păi, e mai ca-n gară. Cușete de două locuri. Pe canapele sînt huse vizibil noi, la ferestre – perdeluțe. A venit controlorul, mi-a luat biletul și tichetul și mi-a dat o chitanță. Cineva a bătut la ușă. Un tip de o politețe indescritibilă, îmbrăcat într-o scurtă de piele, m-a întrebat:

– Veți lua micul dejun?

– O, da! Voi lua micul dejun!

Și nu există armonicile acelea dintre vagoane. Trecînd din vagon în vagon pe o pasarelă care se bîțîie în timpul mersului, ajungi în penultimul vagon – vagonul-restaurant. Ferestre enorme, podele acoperite pe de-a-ntregul cu covoare, fețe de masă albe. Încălzirea cu aburi funcționează și încă de la intrare te cuprinde brusc toropeala.

Un fum albăstrui plutește în straturi deasupra meselor, iar pe lîngă ferestre zboară crînguri, cîmpii cu pete albe de zăpadă, ramuri desfrunzite, dumbrăvi, iarăși cîmpii.

Și iată-mă-s din nou acasă, în vagonul meu, după ce am trecut prin vagoanele „tari”, foste

vagoane de clasa a treia. În cușetă, aceeași toropeală, țevile de sub geam iradiază căldură – conductorul a făcut focul.

Seara, după o a doua deplasare la restaurant, pe când m-am întors, începuse a se întuneca. Parcă-i mai puțină zăpadă pe câmpii. În becurile din cușetă filamentele ajung la incandescență, de pe culoar se aud voci. Răzbat cuvintele „bancnotă” și „nerușinat”. Când și când licăresc pagini pestrițe de ziare, iar conductorul trece cu mătura, adună chiștoacele. Spre restaurant o pornesc gentlemani în paltoane elegante, în pantofi cu vîrf ascuțit, cu mănuși. Gările aleargă în lumina crepusculară. Trenul nu staționează mult, cîteva minute doar. Și iarăși, și iarăși vagoanele se leagănă, căldura din țevi se întetește.

Noaptea, vagonul capitonat amuțește, în cușete lumea se dezbracă, nu mai răzbate murmurul somnoros despre bancnote, valută, calcule, și așa, în căldură și somn, trec sute de verste, Briansk, Konotop, Bahmaci.

În zori se vede limpede: aici nu este zăpadă și aici este cald.

La Nejina, ițindu-se de sub roțile vagonului, țîșnește fără veste un puști cu chip misterios și agitat. La subsuori are două halerci cu castraveciori murați.

– Cînșpe lămîi! chițcăie puștiul.

– Adu-le-ncoa’! strigă voioși pasagerii, fluturîndu-și banii. Dar puștiului i se întîmplă ceva cumplit. Fața i se schimonosește, iar el dispare de parcă l-ar fi-nghițit pămîntul.

– E smintit! rămîn perplecși moscoviții. În urma băiatului țîșnește o muiere și dispare și ea în convulsii.

Enigma se dezleagă cît ai clipi. Pe lîngă vagoane trece un gardian neînduplecat, în manta de cavalerie pînă la genunchi, și mormăie iritat:

– Ale dracului muieri!

Apoi li se adresează pasagerilor:

– Cetățeni! Nu încălcați regulamentele. Nu cumpărați de lângă vagon. Uitați prăvălia!

Pasagerii se reped să-și cumpere castraveciori de Nejina și îi cumpără fără încălcarea regulamentelor și cu tulburarea celor dispăruți în grabă.

Pe la ceasurile unu ale amiezii, cu o întârziere de două ore, de după pădurile Darnițki se arată Niprul, trenul intră pe un pod de cale ferată reparat după explozii, șerpuiește sus, deasupra valurilor tulburi, iar pe malul celălalt se desfășoară pe înălțimi, năpădit de verdeață, cel mai frumos oraș al Rusiei – Kievul.

Pe povârnișuri fug care-ncotro șine mîncate de rugină. Încep să se întindă, melițate de război, garnituri nesfîrșite de pasageri și de marfă. Licărește fugar inscripția ștearsă, confuză, de pe o locomotivă: „Proletar...”

Trece în goană pe alături o clădire, pe ea – firma „Kiiv II”³⁸.

1923

³⁸ În original, numele orașului este scris în limba ucraineană.

CAZUL KOMAROV

De la începutul anului 1922, în Moscova au început să dispară fără urmă oameni. Și asta li se întâmpla, nu se știe de ce, geambașilor moscoviți sau țăranilor din împrejurimile Moscovei, veniți să cumpere cai. Într-un final, omul nu cumpăra nici un cal, ba dispărea și el pe deasupra.

În același timp, în unele nopți s-au făcut niște descoperiri bizare și dezagreabile – pe maidanele din Zamoskvorecie, printre ruinele caselor, la băile publice de la Șabolovka, a căror construcție fusese abandonată, au apărut niște saci cenușii care duhneau grețos. În ei se aflau cadavre goale de bărbați.

După câteva asemenea descoperiri, la Miliția judiciară din Moscova s-a dat alarma de gradul zero. Chestiunea era că toți sacii cu asasinați purtau pecetea aceleiași mâini – aceeași lucrătură. Capetele erau zdrobite, pare-se, de unul și același obiect bont, felul în care erau legate cadavrele era același – întotdeauna cu pricepere, gospodărește –, mâinile și picioarele erau adunate pe pîntece. Erau legate trainic, conștiincios.

Poliția judiciară a început să lucreze tenace la ciudatul caz. Dar n-a trecut mult și peste treizeci de oameni și-au găsit liniștea de veci în saci, printre mormanele de cărămizi din Zamoskvorecie.

Ancheta se derula anevoie, dar temeinic. Sacii erau legați într-un fel anume – așa fac legăturile oamenii obișnuiți cu înhămatul cailor. La fundul câtorva saci s-au găsit urme de ovăz. Deci, cel mai probabil era vorba de un birjar. Se găsiseră deja 22 de cadavre, dar fuseseră identificate doar șapte dintre ele. Au izbutit să afle că toți cei uciși fuseseră la Moscova cu afaceri legate de cai. Un birjar, fără doar și poate.

Dar nu era nici un alt indiciu. Nu exista absolut nici un fir care să ducă de la momentul în care omul vrusese să-și cumpere cal pînă la momentul

în care era găsit mort. Nu tu urme, nu tu discuții, nu tu întâlniri. În această privință, cazul era, într-adevăr, ieșit din comun.

Așadar, un birjar. Cadavre în Zamoskvorecie, iarăși în Zamoskvorecie, și iarăși... Criminalul este birjar și locuiește în Zamoskvorecie.

Un laț larg de agenți a împresurat oboarele de cai, ceainăriile, stațiile de birje, cârciumile. Umblau pe urmele birjarului din Zamoskvorecie.

Dar iată că au găsit încă un cadavru, și acesta avea înfășurat un scutec nou în jurul capului zdrobit. Lațul s-a strâns brusc – căutau un familist căruia i s-a născut nu demult un copil.

Și, printre miile de birjari, l-au găsit.

Vasili Ivanovici Komarov, birjar, locuia pe Șabolovka, la nr. 26. Practica meseria de birjar într-un mod ciudat: nu se tocmea aproape niciodată, dar frecventa oborul de cai. Avea întotdeauna bani. Bea mult.

Pe 18 mai, noaptea, în casa de pe Șabolovka au descins agenți cu ordin de la miliția districtuală pentru acuzația, chipurile, de fabricare clandestină de basamac. Birjarul i-a întâmpinat cu un calm impasibil. Dar când au dat să deschidă ușa spre camera de pe scară, el a sărit de la catul de sus în grădinăși a izbutit să fugă, deși locuința-i fusese încercuită.

Dar era vînat mult prea temeinic și, în aceeași noapte, l-au prins în Nikolskoe, lângă Moscova, la o cunoștință de-a lui Komarov, lăptăreasă.

L-au prins pe Komarov cu mîta-n sac. El s-a așezat și a scris, pe spatele declarației privind identitatea, mărturia despre crimele comise și, cine știe de ce, în această mărturie i-a băgat de-a valma și i-a ponegрит și pe vecini.

La Moscova, pe Șabolovka, agenții examinau în acest timp ultimul cadavru, găsit în cămară. Când au deschis camera, cel ucis nu se răcise încă.

* * *

În răstimpul cât s-a desfășurat ancheta, Moscova vuia de expresia „Komarov-birjarul”. Femeile relateau despre fețe de pernă doldora de bani și cum că acest Komarov și-ar fi hrănit porcii cu măruntaie de om ș.a.m.d.

Toate astea erau prostii, firește.

Însă adevărul crud pe care l-a relevat ancheta era de așa natură, încât mai bine ar fi avut grămezi de bani în fețele de pernă, și chiar mai bine și-ar fi nutrit în chip infam porcii, sau ar fi comis cine știe ce alte bestialități sau perversiuni. Ar fi fost, oricum, mai simplu dacă faptele ar fi fost mai încâlcite și mai înfricoșătoare, pentru că, în acest caz, ar fi fost de înțeles ceea ce era cel mai cumplit în acest dosar, și anume, personajul însuși, Komarov (un detaliu ne semnificativ: el, firește, nu este Komarov Vasili Ivanovici, ci Petrov Vasili Terentievi. Numele fals de familie este, fără îndoială, amprenta unui trecut întunecat de delicvent... Dar asta, repet, este irelevant).

Nu am nici cea mai mică dorință să scriu un foileton pe teme criminale, îl asigur pe cititor, dar îmi este imposibil să mă ocup de orice altceva, pentru că astăzi, toată ziua, nu mi-a dat pace ideea de a-l înțelege, totuși, pe Komarov.

S-a aflat că avea niște rogojini speciale și lăsa sîngele victimelor să se scurgă pe aceste rogojini (ca să nu murdărească sacii și săniile); când i-au permis mijloacele a cumpărat în același scop o albie zincată. Ucidea meticulos și cu deosebit simț gospodăresc: întotdeauna prin una și aceeași metodă, un ciocan în moalele capului, fără zgomot și fără grabă, în timpul unei discuții tihnite (cei uciși erau cu toții oameni interesați de cai. El le propunea, în obor, calul lui și îi invita pentru discuții la el în apartament) între patru ochi, fără nici un fel de martori – își trimitea de acasă nevasta și copiii.

În acest mod sînt ucise animalele. Fără milă, dar și fără pic de ură. Îi ieșea ceva câștig, dar nu peste

măsură. În buzunarul cumpărătorului era o sumă relativ corespunzătoare valorii calului. Nu s-au găsit nici un fel de bogății în pernele lui, dar bea și mânca de banii ăștia și-și întreținea familia.

Altminteri, era un om rău, obișnuit, din care sînt cu milioanele. Își bătea nevasta și copiii și era bețiv, dar de sărbători chema popi la el acasă, și aceștia săvîrșeau slujbe, și el îi ospăta cu vin. Era îndeobște un om bigot, cu fire dificilă.

Reporterii, foiletoniștii, filistinii au vehiculat timp de două săptămîni expresia „om-fiară”. O expresie deprimantă, lipsită de conținut, care nu explică nimic. Era atît de evidentă meticulozitatea gospodărească, de măcelar, cu care erau înfăptuite crimele, încît, pentru mine personal, această idee a desființat pe loc toate acele „bestialități” inexistente și am consacrat în sinea mea o altă formulă: „nu este nici fiară, însă în nici un caz nu este om”.

Este absolut imposibil să-l numești om pe Komarov, așa cum este imposibil să numești ceas o mașinărie din care a fost scos mecanismul.

* * *

Procesul mi-a confirmat formula. În fața juriului se înfățișa doar învelișul unui om, înveliș care nu prezintă în sine nici un însemn al bestialității. De fapt, poate chiar există unele trăsături caracteristice, accesibile specialistului psihiatru, dar la o privire normală părea un adult obișnuit, cu o figură dezagreabilă, dar nu bestială, și fără nici un simptom de degenerescență.

Dar cînd această creatură a luat cuvîntul în fața completului, și mai ales cînd a prins să emită niște chicote șuierătoare, am înțeles, chiar dacă nu pe deplin, oricum, într-o măsură considerabilă (nu știu cum li s-a părut altora), că asta înseamnă „nu este om”.

Cînd prima nevastă i s-a otrăvit, el – această creatură – a spus:

– Și mai ducă-se dracului!

Cînd creatura s-a însurat a doua oară, n-a interesat-o nici măcar de unde-i era de fel nevasta, ce hram poartă.

– Păi, ce, să-mi toarne copii, să-i botez! (Un chicotit).

– O dată, da' bine! (La întrebarea cum a ucis. Chicotit.)

– Ce ghiuju' mă-sii! (La multe întrebări răspundea cu zicerea asta idioată. Chicotit.)

– Nu ți-ai hrănit purceii cu carne de om?

– Nu (hi-hi!)... păi, dacă le dădeam carne de om, îmi luam mai mulți purcei... (hi-hi!)

În continuare, din ce în ce mai rău. Totul în viață i se rezuma la acest „ghiuju” insolent, infam, însoțit de chicoteli. S-a vădit că în jurul lui nu existau oameni. Existau „suciți” și „buni de jug”. Îi disprețuia. Unde-i „ferocitatea” aici? Dacă ar fi urît feroce și ar fi ucis cu furie, nu i-ar fi jignit într-atît pe cei din jur pe cît a făcut-o prin acest surprinzător dispreț. Și pe-un cîine – care-i doar un dobitoc – l-ai putea tortura cu această desconsiderare ieșită din comun cu care Komarov îi gratula pe oamenii din jur. Nevastă-sa – „o pani romano-catolică” (hi-hi). „Mănîncă mult”. Nici răutate, nici calicie. „N-are decît să mănînce lîngă mine otreapa asta romano-catolică”. Fără răutate, dar „i-am mai dat și cîte-o scatoalcă”. Pe copii îi bătea „să le fie de învățătură”.

– De ce ai ucis?

Aici existau două motive deodată. Dar totul e de înțeles. În primul rînd, pentru bani. În al doilea rînd, uite-așa, „nu-mi place de oameni”. Există și animale de pe urma căroră, dacă le ucizi, ai un dublu folos: și profit, și conștiința că scapi de contemplarea unei neplăcute creaturi a Domnului. A unei omizi, să zicem, sau a unui șarpe. Căci asta reprezentau oamenii pentru Komarov.

Într-un cuvînt, creatura era o nălucă în înveliș de birjar. O lipsă cronică, rece a dorinței de a lua în

considerare că pe lume există oameni. Era în afara oamenilor.

Lugubra aureolă de „om-fiară” a dispărut. Nu era înspăimântător. Dar era din cale-afară de respingător.

* * *

A ucide. S-a temut? Nu. El e o creatură puternică, nu lașă.

După părerea mea, chiar își bătea joc puțin de reporteri, de anchetă și de completul de judecată. Uneori îndruga verzi și uscate. Dar cu insolență. Cu un zîmbet ironic. Vă interesează? Dați-mi voie. „Aș fi vrut să omor o țigancă, sau un popă”... De ce? „Iac-așa”...

Și simți că nu vrusese deloc să omoare vreo țigancă, cum nici vreun popă, dar, ce vreți, tăbăriseră „suciții” pe el cu întrebările, și el spunea primul lucru care-i trecea prin cap.

Un reporter l-a întrebat ce crede despre ceea ce îl așteaptă. „Eh... toți dăm ortu’ popii!”

Indiferent, puternic, nu laș, și foarte prost ca om. Vorbele de duh nu-i erau nici rurale, nici urbane, gîndurile-i erau sărace, stupide. Și pe această prostie omenească era grefat strălucitul, mărețul amalgam al acelei puturoase mojicii specifice cu care sînt îmbibați mulți, foarte mulți mic-burghezi din Zamoskvorecie!.. Sumane otrăvite de marile orașe.

În ce privește puterea.

Într-una din nopți, nu mai știu după care anume din crime, ducea cadavrul ambalat și golit de sînge spre rîul Moscova. L-a oprit un milițian:

– Ce cari acolo?

– Nărod mai ești, i-a răspuns moale Komarov, pipăie.

Milițianul era, într-adevăr, „nărod”. A atins sacul și l-a lăsat pe Komarov să plece mai departe.

Apoi, Komarov a început să meargă cu nevastă-sa.

* * *

Din cauza acestor călătorii, pe bancă, alături de Komarov, și-a făcut apariția Sofia Komarova.

O figură, de asemenea, cunoscută. Pe Suharevka, pe Domnikovka, pe Smolenski mi-a fost dat adeseori să zăresc asemenea fețe posace, prelungi, chipurile gălbejite, tivite de basmale, ale femeilor.

Komarov era scos din sală când Sofia depunea mărturie, cu toate acestea avea impresia că ea nu spune tot ce era de spus. S-a crezut că, de fapt, ea nu ascunde nici un fel de secrete deosebite. Când săvârșea crimele, Komarov o trimitea de acasă, împreună cu copiii. Dar poate-l mai ajuta uneori – să deretice, să curețe la terminarea lucrului. Treabă de femeie, de.

Ei, dar au apărut aceste călătorii.

„Așa-i ea de felul ei... femeie poastă... slabă”, o caracterizase bărbatul. Fără îndoială, deasupra capului acelei femei de nimic, „romano-catolice”, atârna ca un bolovan voința bărbatului.

* * *

Sentința?

În sfârșit, n-avem nimic a comenta în legătură cu asta.

Prima sentință i s-a dat lui Komarov atunci când miliția l-a dus sub escortă să arate unde a îngropat o parte din cadavre (pe câțiva dintre cei uciși îi îngropase în apropierea casei sale, pe Șabolovka).

Mulțimea a dat năvală ca la semnal. La început au fost țipetele și urletele isterice ale femeilor. Apoi mulțimea a prins să mîrîie încetișor și să preseze cordonul de milițieni – vroia să-l sfîșie pe Komarov.

Este incredibil cum a reușit miliția să reziste și să-l scoată de acolo pe Komarov.

Femeile din casa în care locuiesc au pronunțat și ele o sentință: „să-l fiarbă de viu”.

– O bestie. Un măcelar. Câți orfani au rămas în urma acestor treizeci și cinci de bărbați, puiul de cățea.

La tribunal l-au examinat trei psihiatri:

– E absolut normal. Și Sofia la fel.

Așadar...

– Vasili Komarov și soția lui, Sofia, sînt condamnați la pedeapsa capitală, iar copiii vor fi crescuți pe spezele statului.

Îmi doresc din tot sufletul ca legea dură a eredității să grațieze acești copii. Ferească Dumnezeu să le semene răposaților lor tată și mamă.

1923

ORAȘUL KIEV

Excurs în domeniul istoriei

Primăvara, când dădeau în floare, grădinile înălbeau, Grădina Împărătească îmbrăca veșminte verzi, soarele năvălea în toate ferestrele, dezlănțuia în ele incendii. Dar Niprul! Dar amurgurile! Și Mănăstirea Vîdubețki, pe coline. Marea de verde se repezea în trepte spre duiosul Nipru care scînteia în mii de culori. Noapțile adînci, de un negru albastrui, deasupra apei, crucea luminată electric a Sf. Vladimir, suspendată-n tării...

Într-un cuvînt, un oraș mirific, un oraș fericit. Mama orașelor rusești.

Acestea au fost însă timpuri de legendă, timpurile în care în grădinile celui mai minunat oraș al Patriei noastre trăia o tînăra generație lipsită de griji. În acele timpuri, în inimile acestei generații s-a născut certitudinea că întreaga viață și-o va petrece senin, calm, în lumină albă, în aurori și amurguri; Nipru, magistrala Kreșceatik, străzi bogate în soare vara, cu belșug de zăpadă blajină iarna, o zăpadă nu rece, nu aspră...

... Dar s-a întîmplat exact invers.

Timpurile de legendă au fost curmate și a năvălit, fără veste și amenințător, istoria. Pot menționa cu absolută exactitate momentul apariției sale: s-a întîmplat la ora zece, în dimineața zilei de 2 martie 1917, când la Kiev a sosit o telegramă semnată cu două cuvinte enigmatice:

„Deputat Bublikov. ³⁹”

Nici un om din Kiev, mă pun chezaș, nu știa ce anume trebuiau să semnifice aceste enigmatice 15 litere, un lucru însă e sigur: prin ele, istoria a transmis Kievului semnalul începutului. Și a început, și a continuat patru ani de-a rîndul. Ce s-a petrecut în acest răstimp în vestitul oraș nu poate fi cuprins în nici o descriere. Ai fi zis că bomba atomică wellsoniană a explodat sub mormintele lui

Askold și Dir⁴⁰ și, vreme de 1000 de zile, tunetul și clocotul și vîlvătaile au cuprins nu doar Kievul, ci și suburbiile sale și locurile de vilegiatură, pe o rază de 20 de verste împrejur.

Cînd trăsnetul ceresc (căci și răbdarea cerească are o limită) îi va ucide pe toți scriitorii contemporani pînă la unul, cînd, peste 50 de ani, va apărea un nou Lev Tolstoi veritabil, se va scrie o carte impresionantă despre marile bătălii care au avut loc la Kiev. Se vor îmbogăți atunci editorii pe seama celui grandios monument ce va fi închinat evenimentelor dintre anii 1917-1920.

Pînă atunci, un singur lucru se poate spune: după calculele kievenilor, au avut loc 18 revoluții. Cîțiva memorialiști, din cei care călătoresc cu vagoanele acelea de marfă adaptate pentru transportul de călători, au socotit 12; eu pot informa cu exactitate că au fost 14, dintre care zece le-am trăit personal.

Doar grecii n-au poposit în Kiev. Și numai întâmplător nu au ajuns la Kiev, pentru că înțeleapta conducere i-a scos cu grăbire din Odessa. Ultimul lor cuvînt a fost unul rusesc:

– Vata!

Îi felicit sincer că nu au venit la Kiev. Acolo i-ar fi așteptat o vata încă mai rea. Nu încapă nici o îndoială că ar fi fost zvîrliți cît colo. E de-ajuns să ne amintim: nemții, da, nemții cei de fier, cei cu lighenașe pe cap, și-au făcut apariția în Kiev cu feldmareșalul Eichhorn și cu niște admirabile furgoane regimentare, prinse vîrtos unul de altul. Au plecat fără mareșal și fără furgoane, ba chiar și fără mitraliere. Totul le-a fost luat prin rapt de țărani furioși.

Recordul l-a bătut Semion Vasilievici Petliura, faimos contabil, ulterior slujbaş la Uniunea orașelor. De patru ori și-a făcut apariția în Kiev și de patru ori a fost pus pe fugă. Cei din urmă au intrat în scenă, nu se știe de ce, panii polonezi

(apariția a14-a), cu tunuri franțuzești cu bătaie lungă.

O lună și jumătate au hoinărit aceștia prin Kiev. Privind tunurile groase și vipuștile zmeurii, kievenii, oameni care se bazau pe propria experiență, spuneau cu convingere:

– Curînd or să vină iar bolșevicii.

Și totul s-a petrecut întocmai. Nu trecuseră nici două luni, și dintr-un cer absolut senin a picat, fără fasoane și *à la* Budionnîi, cavaleria sovietică taman acolo unde nu trebuia, iar panii, în decurs de cîteva ore, au părăsit orașul vrăjit. Aici însă se cuvine adăugată o mică observație. Toți cei care vizitaseră pînă atunci Kievul îl părăsiseră cuviincios, limitîndu-se la niște tiruri relativ inofensive, de calibrul șase țoli, trase asupra Kievului de pe pozițiile din Sveatoșino. În timp ce verișorilor noștri europenizați li s-a năzărit să facă paradă de materialele lor explozive și au distrus trei poduri de peste Nipru și, în această ordine de idei, au făcut țandări podul Țepnoi.

Pînă în zilele noastre, în locul mărețului edificiu vezi răsărind din apă doar niște piloni cenușii, posomorîți. Eh, voi, polonezilor, polonezilor!... Ai, iai, iai!..

Din suflet vă va mulțumi poporul rus.

Nu vă pierdeți curajul, dragi cetățeni ai Kievului! Cîndva, polonezii nu vor mai fi supărați pe noi și ne vor construi un pod nou, mai bun chiar decît cel dinainte. Și încă pe spezele lor.

Fiți siguri de asta. Răbdare numai...

*Status praesens*⁴¹

A spune „nu mai există Pecersk” ar fi, totuși, o exagerare. Pecersk există, dar pe majoritatea străzilor din Pecersk nu mai există case. Se înalță doar niște ruine roase, și ici-colo zărești la ferestre plasă de sîrmă ruginită, încîlcită. Dacă treci în amurg pe străzile largi, pustii, pe care sună ecoul, te năpădesc amintirile. Umbre par că foșnesc, pare

a veni un șopot din pământ. Ți pare că zărești sclipăt fugar de lanțuri, că țacâne mărunț închizătoare de puști... că acuși-acuși va prinde ființă din asfalt o siluetă cenușie, mătăhăloasă, și va zbiera șuierător:

– Stai!

Ți se năzar sclipăt fulgerător de lanț și epoleți de aur lucind stins, țopăie în trap neauzit cercetași purtând haine scurte și cușme cu cozi zmeurii, trec în zbor ba un locotenent cu monoclu, ba un ofițer polonez spilcuit, ba umbre de marinari ruși înjurînd cumplit de mamă și pribegind de colo-colo fără rost.

Eh, tu, Kiev, neprețuit giuvaier, zbuciumat liman ești!...

Dar astea, de fapt, sînt doar fantezii, amurguri, amintiri.

Ziua, sub strălucirea soarelui, în grădinile încîntătoare de pe povîrnișuri domnește o mare liniște. Coroanele castanilor încep să înverzească. Paznicii ard mormane de frunze de mai an, pe aleile pustii miroase a fum. Siluete rare hoinăresc prin Grădina Mariinski, citesc, aplecîndu-se, inscripțiile de pe panglicile decolorate ale coroanelor. Aici sînt mici morminte militare înverzite. Și un panou împrejmuț cu plante veștede. Pe panou – țevi deformate, fragmente ale unor instrumente de măsură, o elice frîntă. Ceea ce înseamnă că din înălțimi a căzut în luptă un aviator și-și doarme somnul cel de veci într-un mormînt din Grădina Mariinski.

În grădini domnește o mare pace. Peste Grădina Împărătească s-a așternut o liniște senină. O stîrnesc la viață doar chemările păsărilor și la răstimpuri răzbate din oraș clinchetul tramvaiului municipal.

Dar bănci nu există în nici un parc. Nici măcar urme de bănci. Mai mult: podul suspendat, repezit ca o săgeată între cele două povîrnișuri ale Grădinii Împărătești, a fost cu totul văduvit de

componentele sale din lemn. Kievenii au cărat tablierul pînă la ultima aşchiuță, folosindu-l ca lemn de foc. A rămas doar scheletul din fier, pe care, riscîndu-și prețioasa viață, puștimea își croiește drum tîrîș și agățîndu-se.

Și în orașul ca atare există găuri considerabile. Astfel, lîngă fosta Piață Țarskaia, de unde începe Kreșceatik, în locul clădirii uriașe cu șase etaje se înalță acum un schelet carbonizat. Interesant, edificiul a supraviețuit celor mai vijelioase timpuri și s-a prăpădit la vremea *hozrasciot*⁴²-ului. Conform mărturiilor exacte ale populației autohtone, evenimentul s-a petrecut în felul următor. În această clădire ființa o întreprindere de gospodărie-aprovizionare. Și avea, cum se cuvine, un șef. Și, cum se cuvine, șeful atîta s-a șefit, încît nu-i rămăsese decît ori el să se ducă de rîpă, ori să-i ia foc biroul. Și într-o noapte i-a luat foc biroul. Ca vulturii au sosit în zbor pompierii, aflați în plin *hozrasciot*. Șeful a ieșit și a început să se învîrtă printre căștile de aramă. Și pur și simplu a vrăjit furtunul de incendiu. Apa curgea șiroaie, sudălmile bubuiau, pompierii se cățărau pe scări, dar n-au făcut nici o ispravă, n-au izbutit să salveze biroul.

Dar focul blestemat, care nu e la dispoziția *hozrasciot*-ului și nu se supune vrăjitoriei, s-a cățarat mai departe și mai sus, iar clădirea a ars ca un stog de paie.

Kievenii sînt un popor sincer de felul lui și au relatat în unanimitate această poveste așa cum v-am spus-o. Dar chiar dacă n-ar fi așa, esențialul există: clădirea a ars.

Asta însă nu contează. Gospodăria comunală din Kiev a început să descopere indicii ale unei energii vijelioase. Cu timpul, dacă, deie Domnul, toate vor fi la locul lor, totul va fi reconstruit.

De pe acum în apartamentele Kievului ard becuri, din robinete curge apa, se fac reparații, străzile sînt curate și pe ele circulă acest tramvai municipal.

Obiective turistice

E vorba de firmele din Kiev. Ce nu e scris pe ele – îți stă mintea-n loc, nu alta.

Să ne-nțelegem o dată pentru totdeauna: respect toate limbile și dialectele, totuși, firmele din Kiev trebuie neapărat rescrise.

Doar nu se poate, la urma urmei, să înlături din cuvântul *gomeopaticeskaia* vocabula „ia” și să crezi că, grație acestui fapt, farmacia se va transforma din una rusească în una ucraineană. Trebuie, în sfârșit, să convenim cum se va numi acel loc în care cetățenii se tund și se rad: „*golearna*”, „*perukarna*”, „*țirulnea*” sau, pur și simplu, „*parikmaherskaia*”! ⁴³

Mie mi se pare că dintre cele patru cuvinte – „*moloșna*”, „*molocina*”, „*molocearna*” și „*moloșnaia*”, cel mai potrivit ar fi al cincilea – „*molocinaia*”. ⁴⁴

Și chiar dacă mă înșel în cazul prezentat, în esență am totuși dreptate – se poate adopta un stil unitar. Dacă e să fie în ucraineană, în ucraineană să fie. Dar să fie corect și peste tot la fel.

Ce vrea să fie, de pildă, „*S. M. R. ihel*”? Am crezut că-i un nume de familie. Dar pe fondul azuriu se distingeau cât se poate de clar punctele puse după fiecare din primele trei litere. Deci, sînt literele inițiale ale unor cuvinte. Dar care?

La întrebarea mea, un pieton kievean mi-a răspuns:

– Dacă trăiam ca ăștia, știam.

Ce-i aceea „*Karacik*” e limpede, înseamnă „*Croitorul Karasik*”; „*Diteacii pritulok*” se înțelege ce este mulțumită faptului că, întru confortul minorităților naționale, s-a efectuat alături și traducerea: „*Grădiniță de copii*”, dar „*smerihel*” este încă mai de neînțeles decît „*Koutu vserokompama*” și încă mai stupefiant decît „*Idalna*”.

Populația. Moravuri și obiceiuri

Ce mare diferență este între kieveni și moscoviți! Moscoviții sînt colțoși, îndîrjiți, flușturatici, zoriți, americanizați. Kievenii sînt domoli, lenți și cîtuși de puțin americanizați. Dar le plac oamenii cu fel de a fi american. Și atunci cînd un asemenea ins, îmbrăcat într-un veston diform cu piepți de damă și cu pantaloni necuviincioși suflecați pînă aproape de genunchi, irupe din tren direct în vestibulul lor, ei se precipită să îi ofere un ceai și ochii lor exprimă cel mai viu interes. Kievenii adoră povestirile despre Moscova, dar nu sfătuiesc nici un moscovit să le povestească așa ceva. Pentru că, de cum veți trece pragul la plecare, vă vor taxa în cor drept mincinos. Și asta pentru adevărurile pe care le-ați rostit.

Eu nici n-am apucat bine să deschid gura și să încep o povestire senină, că în privirile ascultătorilor mei s-au ivit niște luminițe atît de vesele, încît m-am supărat pe dată și m-am închis în mine. Încercați numai să le explicați ce-i acela un cazinou, sau despre corurile țigănești de la „Ermitaj”, sau despre berăriile moscovite unde se sorb oceane de bere, iar corurileacompaniate de armonici îi zic cîntecul acela despre brigandul Kudeiar:

... „*Să ne rugăm Domnului Dumnezeuului nostru*”...

ce înseamnă circulație la Moscova, în ce fel pune în scenă piese Meyerhold, cum are loc comunicarea aeriană între Moscova și Königsberg⁴⁵ sau ce tipuri descurcăreți sînt la trusturi ș.a.m.d.

Kievul este acum un mic golf atît de liniștit, ritmul vieții lui seamănă atît de puțin cu cel moscovit, încît toate acestea sînt de neînțeles pentru locuitorii lui.

Kievul se liniștește spre miezul nopții. În zorii zilei următoare funcționarii merg la serviciu, la *vserokompom*⁴⁶-urile lor, nevestele-și dădăcesc copiii, iar cumnatele, printr-o minune rămase neabreviate, după ce-și pudrează nasurile, se îndreaptă spre serviciu la „Ara”.

„Ara” este soarele în jurul căruia, ca și Pământul, gravitează Kievul. Populația Kievului se împarte în indivizi fericiți care beau cacao și lucrează la „Ara” (oameni de rangul 1), fericiți care primesc din America pantaloni și făină (rangul 2) și gloata, care nu are nimic de-a face cu „Ara”.

Însurătoarea șefului de la „Ara” (a cincea la număr) s-a constituit într-un eveniment despre care vorbește toată lumea. Clădirea coșcovită a fostului Hotel European, lângă care adastă surugiii kieveni, este acum un măreț templu doldora de slănină, chinină și borcane cu eticheta „*Evaporated milk*”.

Iată însă că toate acestea iau sfârșit. „Ara” se închide, șeful-însurătel pleacă în iunie cu vaporul spre America lui, iar între cumnate se instalează scrișnet de dinți. Și chiar acesta este adevărul, nu se știe ce va mai fi. *Hozrasciot*-ul se infiltrează în golful liniștit prin toate crăpăturile, administratorul casei amenință că va repara încălzirea cu aburi și aleargă de colo pînă colo cu o listă pe care scrie „deviz calculat în valută”.

De unde atîta valută la kieveni! Sînt infinit mai săraci decît moscoviții. Și, după ce va fi și ea disponibilizată, ce se va face domnișorimea din Kiev? Cîmpul de operațiuni este restrîns și nu-s atîtea *vserokompom*-uri ca să le cuprindă pe toate.

Ascetism

La periferie, nepul lunecă alene, cu mare întîrziere. La Kiev se petrece acum ceea ce la Moscova se petrecea la sfîrșitul anului 1921. Kievul încă nu a depășit perioada de ascetism. La Kiev, de pildă, este încă interzisă opereta. În

magazinele din Kiev se face comerț (de fapt, se vînd niște nimicuri), dar nu se etalează cu neobrăzare „Ermitajele”, nu se joacă loto la fiecare colț de stradă și nu se circulă haihui pe pneuri pînă-n zori, după o beție cu șampanie Abrau-Durceau.

Zvonurile

În schimb, kievenii se recompensează cu zvonuri. Trebuie spus că în Kiev există un puhoi de femei bătrîne și de cucoane vîrstnice rămase de izbeliște. Viforoșii ani ai războiului au pustit familiile ca niciunde altundeva. Fii, bărbați, nepoți fie au fost dați dispăruți, fie au murit de tifos, fie au nimerit în ospitaliera străinătate, de unde nu mai știu cum să răzbească îndărăt, fie au fost victimele „reducerii de personal”. Nici un comitet de ajutorare n-are nevoie de băbuțe, instituțiile de prevederi sociale nu le pot hrăni, pentru că nu există instituții de prevederi sociale care să aibă și bani. Bătrînelor le este, într-adevăr, peste măsură de greu și de aceea trăiesc într-o stare ciudată. Li se pare că tot ceea ce se întîmplă este un vis. În vis ele au un alt vis— realitatea dorită. Și mintea lor zămislește imagini...

Altminteri, kievenii, ce-i al lor e al lor, nu citesc ziare, nutrind certitudinea că ele cuprind „falsul”. Cum însă este de neconceput pe globul pămîntesc om lipsit de informații, ei se vād siliți să primească informațiile de la *evbaz* (bazarul evreiesc), unde bătrînele sînt nevoite să-și vîndă candelabrele.

Izolarea kievenilor de Moscova, apropierea lor nocivă de locurile unde s-au puit tot soiul de foști bandiți și, în sfîrșit, certitudinea, născută în 1919, că viața pămînteană este fragilă, toate acestea explică faptul că în telegramele trimise din *evbaz* nu vād nimic neverosimil.

De aceea: episcopul de Canterbury a fost incognito la Kiev ca să cerceteze ce fac acolo bolșevicii (nu glumesc). Papa de la Roma a

declarat că, dacă „asta nu încetează”, va lua calea deșertului. Scrisorile fostei împărătese au fost compuse de Demian Bednîi⁴⁷...

Într-un final, am fost nevoit să las totul baltă și să nu-i contrazic.

Trei biserici

Asta-i o curiozitate încă mai demnă de luat în seamă chiar decât firmele. Trei biserici – asta-i prea mult pentru Kiev. Cea de rit vechi, cea vie și cea autocefală.

Reprezentanții celei de-a doua au fost gratulați de kievenii de spirit cu porecla:

– Popii cei vii.

O mai bine ținută poreclă n-am auzit în viața mea. Ea îi definește întru totul pe numiții reprezentanți – și nu doar din punct de vedere al apartenenței, ci și din cel al trăsăturilor de caracter.

În poftă de viață și istețime sînt depășiți doar de o organizație – cea a popilor ucraineni.

Și sînt în total contrast cu reprezentanții vechii biserici, care nu doar că nu manifestă defel poftă de viață, dar sînt, dimpotrivă, molcomi, buimaci și posaci peste poate.

Situația este următoarea: cea veche le urăște pe cea vie și pe cea autocefală, via – pe cea veche și pe cea autocefală, autocefala – pe cea veche și pe cea vie.

Care va fi rezultatul activității folositoare a celor trei biserici, inimile slujitorilor cărora se nutresc din dușmănie, pot spune cu cea mai deplină convingere: desprinderea în masă a credincioșilor de toate cele trei biserici și împingerea lor cu anasîna în abisul celui mai pur ateism. Iar vinovați de asta nu vor fi alții decât popii înșiși, care s-au discreditat total nu doar pe sine, dar au discreditat și ideea însăși de credință.

În străvechea, minunata Catedrală Sf. Sofia, acoperită cu fresce mohorîte, voci discantus de copii înalță gingaș rugă în limba ucraineană, iar pe

ușile împărătești își face apariția un tânăr ras chilug și cu mitră pe cap. Voi păstra tăcerea asupra felului în care arăta mitra strălucitoare în combinație cu chipul albiu și cu ochii vioi și neliniștiți, pentru ca adepții bisericii autocefale să nu se indispună și să nu le treacă prin cap să se mînie pe mine (trebuie să spun că scriu toate astea nici pe departe cu veselie, ci cu amărăciune).

Alături, în mica biserică, al cărei tavan este împodobit cu ghirlandele funerare ale unui păienjeniș cu vechime de ani buni, oficiază cei vechi, în slavonă. Viii și-au ales locurile unde se oficiază rusește. Ei se roagă pentru Republică, vechii s-ar cuveni să se roage pentru patriarhul Tihon, dar asta nu este permis în nici un caz, și s-ar zice că nu atît se roagă, cît afurisesc în surdină, și, în sfîrșit, pentru ce se roagă autocefalii, nu știu. Dar bănuiesc. Iar dacă bănuiala mea se adevărește, i-aș sfătui să nu-și irosească forțele. Rugăciunile lor nu vor ajunge la destinație. Nu mai vine el, contabilul, la Kiev.

Drept urmare, în capetele băbuțelor din *evbaz* s-a produs o totală confuzie. Reprezentanții bisericii de rit vechi au inițiat niște cursuri de teologie; auditoriul s-a constituit din chiar aceste băbuțe (cum altfel!). Esența cursurilor este simplă – vinovat de acest triplu talmeș-balmeș este satana.

Ideea este inofensivă, cursurile sînt privite cu indulgență, ca o activitate care le poate dăuna doar cursanților.

Prima neplăcere pricinuită de cursuri am încercat-o chiar eu. O băbuță blajină, care mă cunoștea din copilărie, după ce mi-a ascultat disertația despre biserici, s-a îngrozit, mi-a adus o carte voluminoasă cuprinzînd interpretarea prorociilor din Vechiul Testament și mi-a dat poruncă să o citesc negreșit.

– Citește-o, mi-a spus, și vei afla că anticristul va sosi în 1932. Împărăția lui deja se înfiripă.

Am citit cartea și răbdarea mi-a ajuns la capăt. Etalându-mi oarece bagaj de cunoștințe, i-am explicat băbuței că, în primul rînd, anticristul nu va veni în 1932 și, în al doilea rînd, că respectiva carte este opera unui șarlatan învederat, a unui ticălos de ignorant.

După aceasta, băbuța s-a dus la conferențiarul de la cursuri, i-a expus întreaga istorie și l-a rugat cu lacrimi în ochi să mă aducă pe calea cea dreaptă.

Conferențiarul a ținut un curs special, dedicat mie personal, în care a ajuns la concluzia că, așa cum doi ori doi fac patru, așa și eu nu sînt decît unul din slujitorii și premergătorii anticristului, compromițându-mă astfel în ochii tuturor cunoscuților mei din Kiev.

Ulterior, m-am jurat să nu mă mai amestec în chestiuni teologice, oricare ar fi acestea – vechi, vii sau autocefale.

Știința, literatura și arta

Nu.

Nu găsesc cuvinte pentru a descrie bustul negru al lui Karl Marx, proțăpît în fața Dumei și încadrat de o arcadă albă. Nu știu care artist l-a conceput, dar este inadmisibil.

Refuz cu obstinație să cred că modelarea chipului vestitului învățat german poate fi încredințată cui n-are altă treabă.

Nepoțica mea de trei anișori, arătînd spre monument, mi-a spus cu gingășie:

– Nenea Malks. Neglu.

Final

Oraș mirific, oraș fericit. Deasupra Niprului revărsat, invadat de verdele castanilor, împodobit cu arabescuri solare.

Acum, peste oraș s-a așternut o imensă oboseală după cumpliții ani de vuiet. E liniște.

Dar aud freamătul vieții noi. Va fi reconstruit, străzile vor da iarăși în clocot și se va înălța din nou, deasupra râului pe care l-a iubit Gogol, maiestuos, orașul. Iar amintirea lui Petliura va pieri.

1923

[39](#) A. A. Bublikov, deputat în cea de a IV-a Dumă de stat din partea guberniei Perm, îi informa astfel pe feroviarii kieveeni cu privire la doborîrea autocrației.

[40](#) Askold și Dir – cneji ucraineni în a doua jumătate a sec. 9; sub conducerea lor, Rusia a făcut incursiuni asupra Constantinopolului.

[41](#) Starea actuală (în latină, în original).

[42](#) Autogestiune.

[43](#) Amestec de sinonime în rusă și ucraineană pentru „frizerie”.

[44](#) *Idem*, pentru „lăptărie”.

[45](#) Denumirea, pînă în 1946, a orașului Kaliningrad.

[46](#) Comitetul panrus pentru ajutorarea soldaților Armatei Roșii răniți și a invalizilor de război.

[47](#) Poet, cunoscut în epocă mai ales ca parodist și autor de versuri cu caracter satiric, agitatoric.

LACUL DE RACHIU

În seara dinaintea Duminicii Paștelui, pe la ora zece, coridorul nostru cel blestemat amuți. În liniștea binecuvîntată, în minte îmi apăru ideea arzătoare că mi s-a împlinit visul și baba Pavlovna, care vinde țigări, a murit. Mi-am zis că așa trebuie să fie, fiindcă din camera Pavlovnei nu se mai auzeau strigătele fiului ei Șurka, veșnic torturat de aceasta.

Am zîmbit voluptuos, m-am așezat în fotoliul meu jerpelit și am deschis un volumaș de Mark Twain. O, clipă fericită, luminoasă oră...

...Iar pe la zece și-un sfert seara, în coridor cîntă de trei ori un cocoș.

Un cocoș? – nimic deosebit. Nu stătuse jumătate de an un purcel la Pavlovna în cameră? Și, în general, Moscova nu e Berlinul, asta o dată, iar în al doilea rînd pe unul care a trăit un an și jumătate în coridorul nr. 50 nu-l mai uimești cu nimic. Nu faptul apariției neașteptate a cocoșului m-a speriat, ci împrejurarea că acel cocoș cînta la zece seara. Cocoșul nu-i privighetoare, iar înainte de război cînta în zori.

– Nu cumva ticăloșii ăștia au îmbătat cocoșul? – am întrebat-o eu, luîndu-mi ochii din Twain, pe nefericita mea soție.

Dar aceasta nu mai apucă să-mi răspundă. După fanfara lui cocoșească introductivă, cocoșul se porni să scoată un țipăt continuu. Apoi începu să urle o voce de bărbat. Și-ncă cum! Era un urlet continuu de bas în do diez, un urlet de durere sufletească și de disperare, urletul greu de dinaintea morții.

Se trîntiră toate ușile, răsunară pași. L-am aruncat pe Twain și m-am repezit pe coridor.

În coridor, sub bec, în cercul strîmt al nedumeriților locatari din coridorul nostru cel vestit, stătea un cetățean necunoscut mie. Stătea cu picioarele rășchirate, se clătina și, fără să deschidă

gura, scotea acel urlet frenetic care mă speriasse. În coridor am deslușit cum nota lungă continuă (*fermato*) s-a transformat într-un recitativ.

– Uite-așa – se îneca și urla răgușit cetățeanul necunoscut, vărsînd lacrimi uriașe – Hristos anviat! Foarte bine faceți! Barem să n-aibă parte nimeni de tine! A-a-a-a!

Și spunînd acestea, smulgea smocuri de pene din coada cocoșului, care se zbătea în mîinile lui.

Era de-ajuns o privire ca să-ți dai seama că cocoșul nu-i cîtuși de puțin beat. Dar pe chipul cocoșului era zugrăvit un chin neomenesc. Ochii îi ieșeau din orbite, bătea din aripi și încerca să se smulgă din mîinile puternice ale necunoscutului.

Pavlovna, Șurka, șoferul, Annușka, Mișa al Annușkăi, bărbatul Duskăi și amîndouă Duscele stăteau de jur împrejur, într-o tăcere perfectă și nemișcați, ca ținuiți de podea. De data asta nu le mai găsesc nici o vină. Pînă și ei rămăseseră fără darul vorbirii. Scena jumulirii unui cocoș viu o vedeau, ca și mine, pentru prima oară.

Responsabilul apartamentului nr. 50, Vasili Ivanovici, zîmbind strîmb și disperat și apucînd cocoșul ba de aripa agitată, ba de picioare, încerca să-l smulgă din mîinile cetățeanului necunoscut.

– Ivan Gavrilovici! Pentru Dumnezeu! – striga la răstimpuri acesta, trezindu-se sub ochii mei din beție. Nu-ți ia nimeni cocoșul, arză-l-ar focul! Nu chinui pasărea în ajunul Învierii lui Hrisotos! Ivan Gavrilovici, vino-ți în fire!

Eu m-am dezmeticit primul și-am reușit printr-o voltă inspirată să smulg cocoșul din mîinile cetățeanului. Cocoșul bătut din aripi, se lovi greoi de bec, apoi ateriză și dispăru după colț, unde-i cămara Pavlovnei. Și cetățeanul tăcu pe dată.

Întîmplarea era ieșită din comun, orice-ați zice, și doar din această pricină s-a încheiat fericit pentru mine. Responsabilul nu mi-a mai spus că pot să mă duc, dacă nu-mi place locuința asta, să-mi caut o vilă. Pavlovna nu mi-a mai spus că țin

becul aprins pînă la ora cinci și că mă ocup cu „nu se știe ce treburi”, că în general m-am aciuat cu totul aiurea aici unde locuiește ea. Pe Șurka are dreptul să-l bată pentru că Șurka e al ei. Și că n-am decît să-mi fac „Șurcii mei” și să-i mănînc pe pîine. „Pavlovna, dacă-l mai lovești o dată pe Șurka-n cap, te dau în judecată și capeți un an pentru maltratarea copilului” – spusa asta ajută prea puțin. Pavlovna amenința că dă un „anunț” la administrație să mă scoată din spațiu. „Care nu-i place, n-are decît să se ducă unde-s ăia școliți.”

Într-un cuvînt, de data asta nu s-a întîmplat nimic. Locatarii celui mai faimos apartament din Moscova se împrăștiară într-o liniște mormîntală. Responsabilul și Katerina Ivanovna l-au înhățat pe cetățeanul necunoscut de subsuori și l-au scos afară pe scări. Necunoscutul a plecat stacojiu la față, tremurînd și clătinîndu-se, și rotindu-și în toate părțile ochii bovini și aproape stinși. Semăna cu cineva otrăvit cu mătăgună (*atropa belladonna*).

Cocoșul vlăguit fu prins de Pavlovna și de Șurka sub un ciubăr și dus și el.

Katerina Ivanovna, după ce se-ntoarse, începu să povestească:

– A plecat javra aia a mea (citește responsabilul, soțul Katerinei Ivanovna) bine mersi la cumpărături. N-a rezistat și și-a cumpărat o litră de la Sidorovna. L-a chemat și pe Gavrilîci, să mergem, zice, s-o-ncercăm. Mai beau oamenii, dar ăștia s-au umflat de băutură pîn' să-nceapă, Doamne iartă-mă, popa slujba. Habar n-am ce s-a-ntîmplat cu Gavrilîci. După ce-au băut, al meu îi zice: ce te duci, măi Gavrilîci, cu cocoșul la closet, dă-l mai bine să ți-l țin eu. Ăstălalt, numai ce se-nfurie odată. Aha, zice, care va să zică, vrei să pui laba pe cocoșul meu? Și-a-nceput să urle. Ce i s-o fi năzărit, Dumnezeu să-l înțeleagă...

Pe la ora două noaptea, responsabilul, înfierbîntîndu-se, a spart toate geamurile, și-a bătut nevasta, motivînd că respectiva i-a mîncat zilele.

Eu, în vremea asta, eram cu soția la Înviere, așa că scandalul s-a desfășurat fără participarea mea. Populația apartamentului a avut un moment de slăbiciune și l-a chemat pe președintele de bloc. Președintele de bloc a apărut imediat. Roșu precum steagul și cu ochii scăpărători, a aruncat o privire spre Katerina Ivanovna, care era învinețită toată, și a zis:

– Mă mir de tine, Vasili Ivanîci. Cap de familie și nu ești în stare să-ți ții muierea-n frâu.

A fost prima dată în viața președintelui nostru când acesta nu s-a bucurat să-și audă propriile cuvinte. El personal, împreună cu șoferul și bărbatul Duskăi au fost nevoiți să-l dezarmeze pe Vasili Ivanîci, care, colac peste pupăză, s-a mai și tăiat la mână (Vasili Ivanîci, după cele spuse de președinte, s-a înarmat cu un cuțit de bucătărie ca s-o taie pe Katerina Ivanovna. „Păi, stai așa, că-i arăt eu ei!”).

Președintele, după ce-a încuiat-o pe Katerina Ivanovna în camera Pavlovnei, s-a apucat să-l convingă pe Ivanîci că nevastă-sa a fugit, astfel că Vasili Ivanîci a adormit spunînd:

– Bine. O tai eu mâine. Nu scapă ea din mîinile mele.

Președintele a plecat zicînd:

– Mamă, da ce rachiu mai are și Sidorovna asta. Monstru, nu alta!

Pe la trei noaptea a apărut Ivan Sidorîci. Declar în mod public: dacă aș fi fost bărbat și nu o cîrpă, l-aș fi azvîrlit afară pe Ivan Sidorîci din camera mea. Dar mi-e frică de el. E persoana cea mai tare din comitet, după președinte. Poate că n-ar reuși să mă mute (sau poate ar reuși, dracu' știe!), dar să-mi otrăvească existența, asta e-n stare sută-n sută. Iar pentru mine, ăsta e lucrul cel mai rău. Dacă mi se otrăvește existența, nu mai pot scrie foiletoane, iar dacă nu scriu foiletoane, se produce crahul financiar.

– Zziua... ceț... țene zzia.. rst, a spus Ivan Sidorîci, clătinîndu-se ca un fir de iarbă bătut de vînt. Am o treabă cu 'mneata.

– Îmi pare bine.

– În legătură cu esperanto...

– ?

– Ssă-mi sc... rii o notă... un articol... Vreau să fac o societate... Așa să și scrii. Ivan Sirodîci, esperantist, dorește, care va'zică...

Și deodată Sidorîci a început să vorbească în esperanto (apropo: uimitor de respingătoare limbă).

Nu știu ce-a citit esperantistul în ochii mei, că deodată s-a făcut mic, straniul șuvoi de cuvinte ciunte, semănînd a amestec de cuvinte latino-rusești, a început să se poticnească și Ivan Sidorîci a revenit la o limbă inteligibilă.

– De fapt... ssc... zați... viu mîne.

– Vă rog să poftiți, am răspuns cu blîndețe, conducîndu-l pe Ivan Sidorîci spre ușă (voia, nu se știe de ce, să iasă prin zid).

– Țsta nu poate fi dat afară? – m-a întrebat după aceea nevastă-mea.

– Nu, puiule, nu se poate.

Dimineață, pe la nouă, sărbătoarea a început cu un *matelote*, interpretat la armonică de Vasili Ivanovici (Katerina Ivanovna dansa) și cu discursul adresat mie de Mișa al Annușkăi, beat pulbere. Mișa, în numele său și al unor cetățeni pe care nu-i cunosc, și-a exprimat respectul față de mine.

Pe la 10, a venit ajutorul omului de serviciu (ușor afumat), la 10 și 20, șeful lui (beat mort), la 10 și 25, fochistul (într-o stare înfiorătoare). Tăcea, și tot așa a și plecat. Cele 5 milioane date de mine le-a pierdut pe dată în hol.

La prînz, Sidorovna a umplut, fără pic de rușine, cu trei degete mai puțin litra lui Vasili Ivanovici. La care acesta, luînd litra goală, s-a dus acolo unde trebuie și a declarat:

– Pe la noi se vinde rachiu. Doresc să fie arestați.

– Nu cumva le-ncurci? – l-a întrebat morocănos ăla de-acolo de unde trebuie. După informațiile pe care le deținem, în cartierul vostru nu se face rachiu.

– Nu se face? – rîse amar Vasili Ivanovici. Foarte interesant ce spuneți dumneavoastră!

– Uite că nu se face. Păi dacă se face, cum de ești treaz? Du-te tu mai bine și te culcă. Vii mîine și dai o declarație, care-s ăia de fac rachiu.

– Așaa... am priceput, spuse Vasili Ivanovici, zîmbind perplex. Va să zică, să-și facă de cap cum vor? Să-ți toarne 'mnealor cît li-i voia! Iar în ce privește cît sînt eu de treaz, ia mirosiți litra asta!

Litra se dovedi a avea „un evident iz de uleiuri de basamac”.

– Du-ne! – îi spuseră atunci lui Vasili Ivanovici. Și el îi duse.

Cînd s-a trezit, Vasili Ivanovici i-a spus Katerinei Ivanovna:

– Dă o fugă pînă la Sidorovna după o litră.

– Trezește-te, blestematule, i-a răspuns Katerina Ivanovna. Pe Sidorovna au închis-o.

– Cum așa? Cum de au mirosit-o? s-a mirat Vasili Ivanovici.

Eu jubilam. Dar n-a durat multă vreme. Peste jumătate de ceas, Katerina Ivanovna a apărut cu o litră plină. Se pare că se ivise un izvorăș proaspăt, la Makeici, la trei case de Sidorovna. Seara pe la 7, am smuls-o pe Natașa din mîinile soțului ei, brutarul Volodea. („Să nu îndrăznești să dai în ea!” – „E nevasta mea”).

Pe la 8 seara, cînd s-a pornit un *matelote* îndrăcit și Annușka a început să danseze, soția mea s-a ridicat de pe divan și a zis:

– Eu una nu mai suport. Fă ce știi, dar trebuie să plecăm de-aici.

– Puișor, i-am răspuns cu disperare în glas. Ce pot să fac? N-am cum să fac rost de o cameră.

Costă 20 de milioane, iar eu capăt patru. Pînă nu scriu romanul, n-avem nici o speranță. Hai, mai rabdă!

– Nu-i vorba de mine, mi-a răspuns nevastă-mea. N-ai să termini niciodată romanul. Niciodată. Viața-i zadarnică. O să-ncep să iau morfină.

La asemenea vorbe, am început să simt cum devin de fier.

I-am răspuns cu o voce metalică:

– Morfină n-ai să iei, fiindcă n-am să-ți dau eu voie. Iar romanul am să-l termin și îndrăznesc să te-ncredințez că o să iasă așa fel, de-o să rămîna lumea cu gura căscată.

Apoi am ajutat-o pe nevastă-mea să se îmbrace, am încuiat ușa cu yala și cu lacătul, am rugat-o pe Dusia unu (nu bea nimic altceva decît porto) să aibă grijă să nu-mi spargă nimeni lacătul și am dus-o pe nevastă-mea pentru cele trei zile de sărbătoare în strada Nikitskaia, la soră-sa.

Încheiere

Am un proiect. Mă angajez ca în decurs de două luni să realizez desecarea Moscovei, dacă nu în întregime, cel puțin în proporție de 90%.

Condiții: conducerea o preiau eu. Lista de asistenți o voi alcătui eu însumi, din studenți. Trebuie să li se stabilească un salariu foarte mare (cam 400 de ruble aur. Perfect justificate). Efectivul: 100 de oameni. Mie – un apartament de trei camere și bucătărie și 1000 de ruble aur, o singură dată. O pensie pentru soție în caz că voi fi omorît.

Prerogative nelimitate. Să pot emite mandat de arestare imediată. Cercetarea judiciară să se facă în 24 de ore și fără nici o comutare în amendă.

Voi înfăptui nimicirea tuturor Sidorovnelor și Makeicilor, precum și distrugerea simultană, prin ricoșeu, a „Colțișoarelor”, „Florilor Gruziei”, „Castelelor Tamarei” și a altor asemenea stabilimente.

Moscova va deveni precum Sahara, iar în oaze,
sub firme electrice cu „Nu se vinde după ora 12
noaptea”, se vor găsi numai vinuri albe și roșii,
ușoare.

1923

O EXISTENȚĂ PREȚIOASĂ

Metodă de combatere a timidității

Am primit personal această notă, trimisă la redacția unui ziar moscovit dintr-o provincie uitată de lume:

„Tovarășe redactor,

Vă rog să dați drumul la articolul meu, sau, ca să mă exprim mai simplu, la o notă care să-l țintuiască la stîlpul infamiei pe maistrul nostru Iakov (patronimicul și numele de familie). Susmenționatul Iakov (patronimicul și numele de familie) a întunericit Sărbătoarea noastră internațională a femeilor muncitoare, 8 martie, urcînd beat-criță pe estradă în calitate de coraportor. Din pricina acestei stări, fără să dea citire la coraport și doar aninîndu-se de lozinci și rupînd două dintre ele, dumnealui n-a făcut altă ceva decît să rînjească la auditoriul fără număr al femeilor noastre muncitoare, care, cu toatele ca una, umpluse clubul.

Cînd șeful secției culturale l-a întrebat pe Iakov despre pricina acestei atît de rușinoase atitudini, el a răspuns că a băut înainte de coraport de spaimă, dat fiind că e de felul lui timid cu sexul slab. Rușine lui Iakov (patronimicul și numele de familie). N-avem trebuință de-așa timizi în sindicatul nostru profesional.”

Cît Brockhaus⁴⁸ poate suporta un organism?

Într-un orășel de provincie, pe trîndavul bibliotecar și pe trîndavii de la secția culturală îi durea-n cot de munca lor, ei încetînd să mai ducă grija aprovizionării cît de cît conștiente a muncitorilor cu cărți.

Un tînăr muncitor, om îndîrjit de felul lui și care visa la universitate, otrăvea existența

bibliotecarului, cerîndu-i întruna sfaturi despre ce să citească. Ca să scape de el, șoarecele de bibliotecă i-a adus la cunoștință că găsește informații „despre toate în mod sigur” în enciclopedia lui Brockhaus.

Și-atunci, muncitorul s-a pus cu burta pe Brockhaus. Începînd cu prima literă, A.

De mirare e că a ajuns pînă la cel de-al cincilea volum (Banki – Berger).

Ce-i drept, încă de la al doilea volum lăcătușului i-a pierit pofta de mîncare, parcă se trăsesese la față și devenise distrat. Schimbînd tomul citit cu unul nou, el îl întreba oftînd pe morocănosul de la secția culturală, care trona pe baricadele prăfuite de cărți: „Mai e mult”? De la al cincilea volum, au început să i se întîmple lucruri ciudate. Astfel, ziua namiaza mare, l-a zărit pe stradă, la intrarea în ateliere, pe Bana-Abdul-Abas-Ahmet-Ibn-Mahomed-Otman-Ibn-Al, vestitul matematician arab, cu turban pe cap.

În ziua apariției arabului care a scris „Thalme-Amal-Al-Hisop”, lăcătușul a fost tăcut, și-a dat seama că are nevoie de repaus și n-a mai citit nimic pînă seara. Ceea ce, totuși, nu l-a scăpat de 2 vizite în liniștea nopții sale fără de somn – la început, cea a lui Edward Bank, țîfnosul sindic al unui oraș hanseatic liber, apoi a șefului cancelariei guvernatorului ucrainean Dmitri Nikolaevici Bantîș-Kamenski.

A doua zi l-a durut capul. Nu a citit. Dar în ziua următoare a mers mai departe. Și a trecut, totuși, prin Banjuvangis, Banjumas, Banjer-de-Bigir și prin doi Banjacavallo – omul și orașul.

Crahul s-a produs la cel mai simplu cuvînt, „Baranovski”. Erau 9: Vladimir, Wojciech, Ignati, Stepan, 2 de Jan, apoi Mecislav, Boleslav și Boguslav.

Ceva a explodat în țeasta bieteii victime a bibliotecarului.

– Citesc și tot citesc, i-a relatat lăcătușul unui corespondent, cuvintele-s simple: Mecislav, Boguslav – să mă omori și nu țin minte care ce-a fost. Cum închid cartea, totu-mi zboară din cap. Atîta țin minte: Madrian. Care, îmi zic, Madrian? În carte nu-i nici un fel de Madrian. Pe stînga foi sînt doi Branețki. Unul e domnul Adrian, celălalt e Marian. Mie-mi iese Madrian.

Avea lacrimi în ochi.

Corespondentul i-a smuls dicționarul din mîini, curmîndu-i chinul. L-a sfătuit să uite tot ce-a citit și a scris despre bibliotecar un foileton în care, fără să depășească limitele acelui volum cinci, l-a numit Bîzgan fără cap și Bîrdan de viezure.

1923

[48](#) Enciclopedia rusă Brockhaus și Efron, editată la Petersburg între anii 1890-1907.

*CHANSON D'ÉTÉ*⁴⁹

Introducere ploioasă

Vara anului 1923 a fost foarte ploioasă la Moscova. Aici se cuvine să descifrăm sensul cuvîntului „ploioasă”. Asta nu înseamnă că ploua des, să zicem, o dată la două zile sau chiar zilnic, nu, ploua de trei ori pe zi și erau zile în care ploaia nu contenea din zori pînă în seară. Colac peste pupăză, de trei ori pe săptămînă ploua și noaptea. Pe lîngă asta, se porneau și averse. Ploi torențiale de cîte o oră și jumătate, însoțite de fulgere verzi și de grindină cît oul de porumbel.

Cînd s-a sfîrșit potopul, nici n-apucaseră bine să-și facă pe cer apariția primele petice de senin, că pe străzile Moscovei au început niște procesiuni ciudate: contra 5 milioane, pietonii erau traversați, cu birje și cai de povară, de pe un trotuar pe altul. Ba, mai mult, puteau fi văzuți bărbați călare pe alți bărbați și femei care umblau cu picioarele dezgolite pînă la limita admisă și chiar deasupra acesteia.

În rarele antracte, cînd cerul de deasupra Moscovei arăta ca frișca bătută, moscoviții spuneau:

– Ei, slavă Domnului, vremea se stabilizează, n-a plouat de jumătate de oră.

Pe Tverskaia și în Piața Teatrului și-au făcut apariția niște poloboace de un albastru spălăcit, trase de un cal condus de un ins în haine de protecție (haină din foaie de cort și cască tot din foaie de cort). Din orificiile dese ale unei țevi orizontale, dispusă în spatele unui poloboc, picura cam cîte-o lingură de apă, lăsînd în urma altui poloboc, aflat cu un pas în urma ei, o cărăuie jilavă, lată de vreo doi arșini.

Așezat la fereastra unui tramvai, am făcut cu un capăt de creion, în blocnotes, următorul calcul: pentru a deseca Piața Teatrului ar fi nevoie de 90

de asemenea poloboace care să funcționeze simultan, cu condiția să fie trase în galop.

La batjocura acestor poloboace de desecare cerul a răspuns printr-o canonadă de tunete înfricoșătoare, mitraliind o grindină care a făcut țandări geamurile și revărsînd puhoaie de apă care au inundat subsolurile. Pe Neglinnîi s-au înecat două femei, pentru că Neglinka a spart o conductă în pămînt și a aruncat caldarîmul în aer. Echipele de pompieri lucrau, evacuînd apa din cafeneaua „Riche”, mîrtoagele birjarilor turbau sub grindina șfichiuitoare. Asta s-a petrecut în iunie și iulie. Apoi, convoiul cenușiu a dispărut și ploaia a îmbrăcat aspecte normale.

Dar dacă va apărea din nou convoiul în Piața Teatrului întru întăritarea cerului, lui îi va reveni răspunderea pentru pieirea Moscovei.

Ciupercile multicolore

Ploile au generat la Moscova apariția unei interesante culturi de ciuperci. Primele, răsărite la toate intersecțiile, au fost cele din soiul cap-roșu. Erau milițienii în noile lor uniforme. Purtau caschete cu bordură roșie, cu fund negru și paspoal verde, verzi erau și petlițele, tot verzi le erau tunica și pantalonii de călărie. Fluierile, cocardele și bastoanele le confereau un aer atît de brav, că-ți desfătau privirea. Iar conducerea miliției era de-a dreptul strălucitoare.

Mașinile, în număr de trei mii cinci sute, care gonesc prin Moscova urlînd, răcnind și măcăind, ocolesc la toate intersecțiile, cu europeană cochetărie, statuetele sculptate cu capete roșii pe piciorușe verzi.

Tramvaiele din Moscova arată cuviincios: nici pe scări, nici pe arcuri nu spînzură călători și nimeni – nici un om din Moscova – nu coboară și nu urcă din mers. Acest ideal tramvaistic a fost atins de Consiliul Moscovei vreme de vreo 5-6 zile prin geniala și simpla aplicare a unei amenzi de 50

de ruble la locul faptei. Dar pe parcursul acestor șase zile, lângă și în tramvaie a domnit un haos desăvârșit. Capetele-roșii, înarmate cu chitanțiere, răsăreau ca din pământ și-i amendau politicos pe rușii înmărmuriți.

Cei mai îndărătnici plăteau nu 50, ci cinci sute, și de-acum nu la locul faptei, ci la miliție.

Permiteți, un foc, vă rog

Amenzile din stațiile de tramvaie au avut urmări de-a dreptul surprinzătoare. Exact cu o săptămână în urmă, pe Lubianka, într-o stație de tramvai, m-am apropiat de un cetățean și i-am cerut un foc. În loc să-mi întindă țigara, cetățeanul a zbughit-o de lângă mine. După ce am conchis că omul nu-i în toate mințile, am pornit-o mai departe, spre Pasajul Teatrului, și am fost refuzat de încă trei ori.

La cuvintele: „Permiteți, un foc, vă rog”, cetățenii păleau și-și piteau țigările la spate. Am primit un foc în spatele unei coloane, în Pasajul Alexandrovski, lângă magazinul Mur, însă cel care mi l-a oferit s-a uitat mai întâi împrejur ca un lup. De la el am aflat că a ieșit dispoziție să se dea amendă celor care oferă foc pe stradă. Temeiul: gură-cască îi rețin pe muncitorii sovietici care grăbesc spre muncă.

Recunosc cu mîna pe inimă că mă număr printre cei care au verificat asta. Totul a luat sfîrșit peste cîteva zile, o dată cu nota apărută în „Izvestia”, în care locuitorii Moscovei erau numiți „suflete”. Dar tonul melancolic al notiței demonstra limpede că însuși acel autor animat de cetățenească bărbăție nu primise un foc.

După capetele-roșii au răsărit niște ciuperci nemaivăzute: capetele-negre. Erau tineri de sex masculin și feminin purtînd pe cap niște chipie aidoma celor pe care le poartă băieții de hotel din filmele străine. Capetele-negre aveau pe brațe niște bransarde, iar pe pîntece – mici tarabe cu țigări. Pe chipie era scris cu litere aurite: „Mosselprom”⁵⁰.

Mosselprom pornise, care va să zică, bătălia finală și decisivă cu comerțul stradal ilegal. Ideea era de toată isprava, cu atât mai mult cu cât amintitele capete-negre erau ale unor studenți șomeri. Chestiunea care se pune însă este aceea că studenților le place să citească. Astfel încât foarte adesea pe pîntece era agățată mica tarabă, iar pe tarabă – *Materialismul istoric* al lui Buharin⁵¹. *Materialismul istoric* de Buharin este, incontestabil, o carte interesantă, dar comerțul își are capriciile și legile lui. El impune ca preopinentul să se vînzolească, să răcnească, să insiste, să-și facă simțită prezența. Publicul privește cu bunăvoință capetele-negre, dar uneori se teme să-i ceară marfă unui om cu o carte în față, căci a plictisi un tînăr ocupat cu cititul cerîndu-i chibrituri este o mitocănie. Dacă se pregătește pentru examen?

Eu, unul, aș fi scris pe tarabele astea: „E timpul cărților și ora comerțului”.

Personal, cel mai mult mi-a plăcut ciuperca albă. Este blocul cu multe etaje de pe Bulevardul Novinski, înălțat pe locul unor ziduri de cărămidă roșie, neterminate, abandonate în timpul războiului.

Să construim, să construim, să construim! Cu acest gînd trebuie să ne culcăm, cu el să ne deșteptăm. În construcție stă salvarea noastră, ea este soluția, ea ne va aduce succesul. La expoziție s-au înălțat deja pavilioanele, a răsărit o linie secundară de cale ferată, din depouri ies vagoane de tramvai strălucind ca lăcuite (reparații capitale, precis), dar mai mult și mai mult este nevoie de case.

Vilegiaturiștii, ducă-se pe pustii!

Așadar, totul a început anul acesta. S-au năpustit ca norii de lăcuste pe toate rutele care se răsfiră din Moscova și li s-au agățat de gît peizanilor⁵² din

împrejurimile capitalei. Peizanii i-au primit ca pe lăcusta biblică, dar ca pe-o lăcustă grasă, și-au supt din ei, pentru fiecare ceas de ședere, cît au putut. Toată luna martie, Akulinele și Egorii și-au cumpărat cu bani arvuniți vaci, material de pantaloni, coase și vase de bucătărie.

Ivanii Ivanîcii și Mariile Ivannî și-au luat cu sine lămpile cu petrol, *Cheile fericirii*³³, pruncii scrofuloși, s-au mutat în poiatele de lemn ale păsărilor și au început să se vaiete de țințari. După o săptămână, s-a vădit că țințarii erau anofeli. Iar vilegiaturiștii se hrăneau cu lapte de la peizani, îndoit cu apă, și cu chinină, pentru care, în farmaciile pentru vilegiaturiști, plăteau de trei ori mai mult ca la Moscova. Pe toate rîulețele s-au prăsit paraziți cu lotci putrezite, în halte – paraziți cu înghețată, cu bere, cu țigări, cu cireșe murdare. Printre verdețuri, desfătînd privirile, a răsărit o firmă frumoasă: „Loto la Kleazma, de la ora cinci după-masă”, și în tot locul: „Restaurant”.

Pe rîuri și eleșteie mormăiau pînă-n zori motoarele. Prin halte adăstau haite de bărboși în caftane sinilii, care luau pentru 1/4 verstă mai mult decît plăteau la Moscova pentru o verstă și jumătate.

Pentru carne, pentru mere, pentru lemne, pentru gaz lampant, pentru lapte smîntînit – dublu!

– Avem, domnule, o plajă cum nu s-a mai pomenit... O să fiți mulțumit. Duminica-i mai mare rușinea. Cît e rîul, șed lungiți goi cum mama i-a făcut. Numai că, iaca, stă să plouă!

(Și, pentru sine) – Doamne, iartă-mă! Ziua zac la rîu în pielea goală, noaptea-i mîină dracu' prin pădure!

Peizanii se trezeau la 3 dimineața ca să muncească, vilegiaturiștii la ora asta abia se culcau. Ziua, peizanii își mulgeau vacile, coseau, secerau, strîngeau recolta, bocăneau cu securile, iar vilegiaturiștii se canoneau în chichinețele rustice, citeau romanul *Atlantida* de Benoit,

umblau de năuci prin ploaie în cătrănită căutare de bere, îi chemau la ei pe doctorii vilegiaturiști să-i lecuiască de malarie, iar în zori, pîlcuri-pîlcuri, căscînd și suferind, călătoreau în picioare în vagoanele de vilegiaturiști cu destinația Moscova.

În sfîrșit, ploaia le-a venit de hac și au început să dezerteze, batalion după batalion. La Moscova, la „Ermitaj” și la „Acvarium”. Încă 5-6 zile și vor veni cu toții îndărăt.

Nu poți scăpa de ei!

Acord final

Imaginați-vă, iar a-nceput să plouă.

Să mergem la mal.

Acolo, valurile ne vor săruta picioarele.

1923

[49](#) Cîntec de vară (transcriere fonetică în original.).

[50](#) Uniunea întreprinderilor din Moscova de prelucrare și comercializare (la prețuri accesibile) a produselor agroalimentare.

[51](#) N. I. Buharin (1888-1938) – om politic rus, teoretician al comunismului, autor, printre altele, și al studiului propagandistic *Abecedarul comunismului*, în dese rînduri ridiculizat de Bulgakov.

[52](#) Transcrierea fonetică, în original, a cuvîntului francez „paysan” – țăran, sătean.

[53](#) Roman al scriitoarei A. Verbițkaia (1861-1928).

O ZI DIN VIAȚA NOASTRĂ

- Crrr-buni... ia crrrrrr-buni!...
- Al dracului plisc.
- Crrr... crrr!!...
- Cît e ceasul?
- Opt și jumătate, dar-ar boala-n el.
- Înseamnă că eu de la șase nu mai dorm. Astea s-au instalat pentru veșnicie în răsuflătoare. Cum se face ora șase, capul familiei își ia zborul și-ncepe a croncăni ca smintitul, pe urmă odraslele. Știi la ce m-am gîndit? Dă cu o piatră-n ele. Dacă ochești bine, le poți nimeri.
- Ei, da. Drept în atelier, și pe urmă să plătesc două luni geamurile sparte.
- Da, ai dreptate. Parșive păsări. Și de ce-o fi-n Moscova atîta puzderie de ciori? Uite, în străinătate, sînt porumbei... În Italia...
- Și porumbeii sînt niște scîrbe ordinare. Ah, fir-ar al dracului! Ia uite...
- Doamne! Nu pot pricepe cum de reușești să-i rupi?
- Ba pardon! Ce-s eu vinovat? Nu vezi c-a plesnit de sus pînă jos? Poftim, ăsta-i GUM-ul tău universal!
- E la fel de al meu ca și al tău. O sută de milioane pe ciorapi de-o zi! Mai bine cumpăram un cozonac cu rom. Poftim pe cei verzi.
- Las-că-i prind c-un bold. Așa, nici nu se vede. Fii atentă, pentru Dumnezeu!...
- Știi, Sioma zice că ăsta nu-i primus, ci optamus.
- Și ce dacă?
- Precis o să explodeze. Din cauză că-i suedez.
- Spune tîmpenii Sioma ăsta al tău.
- Nu, nu-s tîmpenii. Ieri comsomolista de la apartamentul 16 și-a pîrlit toată fusta. Muierile zic c-a pedepsit-o Dumnezeu fiindcă s-a înscris în Comsomol.
- Muierile, sigur... știu ele...

– Stai, nu rîde. Imaginează-ți, de-abia s-a-nscris și paf! – i s-au furat pantofii cei noi de lac! Maicăsa s-a dus fuga la ghicitoare. Ghicitoarea șopocăie, șopocăie și-i zice: ți i-a luat o femeie nu prea înaltă, măritată, cu o aluniță pe obraz...

– Ia stai un pic...

– Tocmai. De-aia mă miram eu, pe unde merg, pe unde trec, mămicuța comsomolistei se uită întruna la obrazul meu. Pînă la urmă mi-am pierdut răbdarea și am întrebat-o: ce te tot uiți la mine, tovarășo? Ea-mi răspunde: aa-ha. De-aia. Mergi matale unde-aveai treabă. Da' cam ciudat lucru. Ditai cucoană cultivată și, poftim, are aluniță. Eu am început să rîd și-am zis: nu înțeleg nimica! Ea, mie: lasă, lasă, vezi-ți de drum. Am mai văzut noi blonde dintr-astea!

– Ah, scîrba!

– Stai, nu te-nfuria. Aterizează comsomolista și-i zice mă-sii: ești o proastă, bărba-su are categoria a 12-a, e-n societatea pentru sprijinirea flotei aeriene, dacă vrea, poate s-o îngroape în pantofi pe de-a-ntregul. N-ai văzut ce ciorapi de culoarea pielii are? Și m-am săturat, zice, mamă, cu ghicitoarele și icoanele dumitale! Și vrea să dea jos icoanele. Le donez, zice, în contul flotei aeriene. Să vezi ce-a apucat-o pe mă-sa! Odată sare-n sus și încinge un scandal s-audă toată curtea. Nu-mi pasă că-i comsomolistă, strigă ea, o blestem pîn-la a șaptea spiță! Iar pe tine, urlă mă-sa, vedea-te-aș căzînd în cap cu flota aia a ta aeriană cu tot!

S-au adunat muierile, cîta frunză și iarbă, și pînă la urmă a ieșit administratorul și i-a zis: ia-o mai domol, Anna Timofeevna, că pentru asemenea vorbe, știi... Cît despre fiica dumitale, merită toată stima întregului proletariat din apartamentul nostru pentru lupta contra capitalului lui Marx cu ajutorul flotei aeriene. Iar dumneata, Anna Timofeevna, te rog să mă scuzi, dar ești o scandalagioaică, ar trebui să bei picături de-alea, de-ale Valeriankăi. Astălaltă s-a făcut foc și pară și i-a trîntit

administratorului: ba tu să bei, dacă de basamac ți s-a urît!

Ei, acum s-a înfuriat administratorul. O să te dau afară din casă, muiere afurisită, în 24 de ore, zice, de-o să te duci la toți dracii cu aeroplanul! Și-ncepe să bată din picioare! Bate el ce bate și deodată vine Manka fuga și strigă: Anna Timofeevna, s-au găsit pantofii.

Ca să vezi, nici vorbă de blondă, 'mnealui Sîsoici, amantul mămichii, îi dusesse la aia de vinde basamac, iar Manka...

– Da! Da! Intră! Ce doriți, tovarășe?

– Banii pentru energia electrică, vă rog, 35 de lămîi.

– Ca să vezi, domnule! Cinci, zece...

– Asta încă nu-i nimic. În avizul viitor o să fie o sută. MOGHES⁵⁴-ul te taxează cu o bancnotă. Bancnota e în creștere: Și energia comunală după ea. Vă salut. Scuzați. Faceți cumva parte din cinul duhovnicesc?

– Da de unde! Probabil, vedeți... pantalonii...

– Ha, ha. Asta pentru a pune ordine. Oficiul nostru face o anchetă pentru niște liste. Așa că am să scriu în dreptul dumneavoastră – element muncitor.

– Exact. Am onoarea...

– S-au scuturat de mult crizantemele-n grădină!

– Ascut cuțiite – foaaarfeci!...

– Dar iubirea-i vie încă-n inima-mi bolnavă!

– Aruncă-i cinci „lămîi”, să tacă odată.

– Și-n spate-și tîrîie flașneta...

– Gata, am decolat... Întîrzii... Mă întorc la cinci sau la opt!...

– Nu doriți niște lăptic?... Frații mei, surioare dragi, miluiți un schilod infirm... Avem căpșuni. Un Nobel excelent!... Franzeluțe proaspete, cu lapte vinde-em... Țigări „Steaua roșie”. Chibrituri... Uitați-vă puțin, cetățeni, la infirmitatea mea!

– Birjar! Liber?

– Pofțiți... O rubliță⁵⁵ jumate! Luminăția ta! O rubliță! Domnule! Pe cine n-am plimbat eu?! Hai cu șaptezeci de copeici! Eu cheltuiesc! Pentru iuțeală, înălțimea ta! Unde mergem? Juma de rublă!

– Un sfert.

– Treizeci de copeici... că, vai, luminăția ta, ovăzu-i scump.

– Unde te bagi. Ți-arăt eu ție să tai colțul!

– Poftim, excelență, viață de birjar.

– Hei, ține-l! Așa! Să nu mai sari din mers!

– Un hoț?

– Nu, să trăiți. S-a urcat în tramvai din mers. Îl amendează cu 50 de lămîi.

– Aici. Oprește, birjar! Bună ziua Aleksei Alekseici.

– De Praskuhin... ați auzit? A tocat alaltăieri 25 de cervoneți⁵⁶! Îi pică secția pe cap, el semnează și, bineînțeles, tuleo. Apare ieri la director cu vîntu-n buzunare. Ăla-i zice: ai termen șase ore, îi pui la loc. Păi sigur, de unde atîta pus la loc? Doar să-i tipărească. Acuma umblă după el să-l prindă.

– Da' stați așa, tocmai l-am văzut în tramvai. Căra nu știu ce pachetele și sticle...

– Și ce? Se ducea la vilă la nevastă-sa, la odihnă. Nu vă faceți griji. Îl prind ei și la vilă. Nu trece luna și l-au prins.

– Alo... Da... eu... Încă nu e gata. Bine... În legătură cu adresa dumneavoastră nr. 21580 cu privire la organizarea pe lîngă secția gubernială a unui fond de întrajutorare, vă comunic: Avînd în vedere că oficiul de plăți al guberniei... Dactilografele sînt libere?... La ședința comitetului gubernial s-a adus la cunoștința comitetului central al sindicatelor din învățămînt faptul că dispoziția circulară emisă de Mono⁵⁷, virgulă... ați scris?... trimisă, virgula înainte de „trimisă”, nu după, către Rono⁵⁸, Uono⁵⁹ și Gubono⁶⁰... confirmată și de

subsecția gubernială a educației sociale... Alo! Nu, lăsați receptorul...

– Am trimis la dumneavoastră un poet din provincie.

– Da, mare porcărie din partea dumneavoastră... Dumneata, tovarășe? Dați-mi voie să mă uit un pic:

*Chiar dacă lumea toată
O să mă ponegrească,
Voi exclama rîzînd...*

Vezi dumneata, tovarășe, versurile sînt bune, dar revista noastră e pur școlară, vizează învățămîntul public... Sincer vorbind, nu vă pot da nici un sfat... Sînt multe reviste... Încercați... Am obosit peste poate, iar bani nu-s... Ce avans ziceți că primesc? Vai, vai, vai! Ei, ca s-o rotunjim, mai dați încă cinci sute... Trei sute? Bine și-așa. Plec acuma cu o treabă, transmiteți-i, vă rog, secretarului manuscrisele... Birjar! Ia zece copeici!...

– Miluiește, boierule, niște orfani...

– Oprește! Bună ziua, Semion Nikolaevici.

– N-am la casierie nici o copeică.

– Dați-mi voie... De ce așa dintr-o dată... Nici n-apucasem să fac vreun apropo...

– Păi sînteți al cincilea pe ziua de azi. Primul a fost căpitanul, după căpitan – Iuri Samoilovici, după Iuri Samoilovici...

– Știu, știu... Dar patriarhul? Cu el cum stă treaba?

– A plecat căpitanul să-l intervieveze...

– Asta-i interesant... Apropo de patriarh, eu ce avans primesc?... Două sute? Nu, trei sute... Birjar! Ia douăzeci de copeici... Oprește! Nu, cetățeni, zău, nu stau decît un minut, am o problemă. Și diseară am o treabă urgentă... Mă rog, doar un

minut... Dumnealor au adunare generală... Păi sigur, așteptăm și-i luăm și pe ei... Oprește, birjar!

*Spre Franța pribegeau doi generali
La ruși fuseseră prizonieri!* ⁶¹

Ohoho!... Păi apropiem imediat două mese...
'Nțeless... Am primit raci... niște raci
nemaipomeniți... Cetățeni, ce-ați zice de niște raci?
Ei?... Cîte juma de duzină... Și bere Triohgornî
juma de duzină... Sau, mai bine, ca să nu umbli
atîta – o duzină de la început! Doar ne-am înțeles...
un minut...

*Alta le era grija din suflet!...
Dați-mi voie... dați-mi voie... ce cîntă ăsta?...
Căci prins... e comandantu... priiins...*

A! Altă treabă. Sănătate. Fraților scriitori!... De
șapte ori *solianka*⁶² à la Moscova!

*Și-ți va ieși 'nainte... comandante!
Oșteanul credincios chiar din mormîiint!!*

Ce-i tot dă ăsta cu comandantul?... Marea
Revoluție Franceză... Păi racii, racii! Prima oară
cînd vād...

Bis!! Bis!! Ce de lume! Dați-mi voie... Ce-o mai
fi și asta? Păi ăsta-i Praskuhin! Unde? Uite-l colo-
n colț. E cu o damă! Mare minune!... Înseamnă că
nu l-au prins încă!... Cetățene! Încă o juma de
duzină!

În joos pe măicuuuța Voolgă!...

Ah, ce plăcută armonie! Mă duc pe Volga! M-am surmenat. Fac rost de undeva de-un bilet pe gratis și nici că mă mai vedeți, căci am obosit!

Prin steeepa nemărginită!...

Măiculiță! Îl scot sub escortă pe unul!

– Cetățeni, vă rog, fără expresii indecente...

– Cetățeni, ce-ar fi să ne mai aducă niște Naparauli⁶³ roșu? Cum?... Am plecat! Un minut... Aici! Stop! De șapte ori șaşlık⁶⁴...

Era un suflet mare! A fost răpus de răni!...

... Păi mergem cu tramvaiul!... Doar jumătate de oră!... Dă-o-ncolo, o scrii mâine!...

– Un spectacol fascinant! Lupta dintre campionul mondial și un urs zdravăn... Bis!!... Ce dracu'? Pe ăsta nu-l poate prinde nimeni?! Uite-l! Stă în lojă!... Măiculiță, e douășpe jumate! Birjar! Birjar!...

– Trei rublici!...

– Foarte bine. Foarte.

– ...

– Scumpișor! Pe cuvântul meu, am avut adunare generală. Înțelege, nu? Adunare generală și punct! Nu mai puteam!

– Văd eu, nici acum nu te poți ține pe picioare!

– Puișor. Zău. Oare ce voiam eu să spun? Da. De Praskuhin ăsta, nu-i așa? Înțelege? Douășcinci de cervoneți și, mă-nțelege, stă în lojă... Păi contabilul... Brunetul...

– Mai bine culcă-te. Vorbim mâine.

– Asta așa e... Ce voiam eu oare să fac? Da, să mă culc... Just. Mă culc... numai că te rog mult să mă trezești, să mă trezești neapărat, naiba să mă ia, la patru și zece... nu, la zece și patru... Încep o viață nouă... Mâine...

– Știm noi. Dormi.

1923

- [54](#) Uniunea centralelor electrice din Moscova.
- [55](#) Aici este vorba de rubla nouă, pusă în circulație ca urmare a reformei monetare din anii 1922-1924.
- [56](#) Bancnota de 10 ruble, aflată în uz în U.R.S.S. în perioada 1922-1947.
- [57](#) Secția de învățământ public din Moscova.
- [58](#) Abreviere pentru Secțiile de învățământ public raionale, județene, guberniale.
- [59](#) *Idem.*
- [60](#) *Idem.*
- [61](#) Aici și în continuare, autorul citează inexact versuri din balada Grenadierul de H. Heine.
- [62](#) Mîncare din varză călită și pește sau carne.
- [63](#) Soi de vin gruzin.
- [64](#) Frigărui din carne de berbec.

PSALM

La început ți se pare că zgrearță un șobolan la ușă. Dar se aude o voce omenească foarte politicoasă:

– Pot să intlu?

– Poți, poștește.

Cîntă balamalele ușii.

– Vino și stai pe canapea!

(*Din ușă*) – Da cum tlec pe palchet?

– Mergi și tu încetișor și nu te da pe gheață. Ei, ce mai e nou?

– Nimica, țe să fie?

– Stai puțin, da cine urla azi-dimineată în coridor?

(*Pauză încurcată*) – Eu ulam.

– De ce?

– Mi-a tlas mămica o palmă.

– Pentru ce?

(*Pauză încordată*) – L-am mușcat pe Șulka de uleche.

– Ei, poftim.

– Mămica zice că Șulka-i un golan. Mă necăjește, mi-a luat copeicile.

– Totuși, nu există așa o lege, ca din pricina banilor să muști oamenii de ureche. Se vede treaba că ești un băiețel prostuț.

(*Supărare*) – Nu mai volbesc cu tine.

– Nici nu-i nevoie.

(*Pauză*) – O să vină tăticu și-o să te spun.

(*Pauză*) O să te împuște.

– Așa, va să zică. Bine, atunci nu mai fac ceai. Ce rost are? Dacă tot o să fiu împușcat...

– Ba nu, fă țeai...

– Dar bei și tu cu mine?

– Cu bomboane? Da?

– Fără îndoială.

– Beau.

Două trupuri omenești stau ghemuite – unul mare, altul mic. Ceainicul fierbe cu un sunet

muzical și conul de lumină fierbinte cade pe o pagină din Jerome Jerome.

– Poezia probabil c-ai uitat-o?

– Nu, n-am uitat-o.

– Păi hai, spune-o.

– Păi... Mi-am cumpălat pantofi...

– La frac.

– La flac și-o să cânt noaptea...

– Un psalm.

– Un psalm... Și-o să-mi iau... un câine...

– La...

– La-aa-să...

– Ne-om descurca noi cumva.

– Cumva noi. Ne des-cul-căm.

– Chiar așa. Fierbe ceaiul, hai să bem. Ne descurcăm.

(*Un oftat adânc.*) – Ne descul-căm.

Suierul. Jerome. Aburii. Conul. Parchetul lucește.

– Tu ești singulatic.

Jerome cade pe parchet. Pagina se stinge.

(*Pauză*) – Asta cine ți-a mai spus-o?

(*Netulburată candoare*) – Mămica.

– Când?

– Când îți cosea nastulele. Când ți-l cosea. Cosea, cosea și-i zițea lu Nataska...

– Așa, va să zică. Stai un pic, stai un pic, nu te mai suci, să nu te stropesc... Ah!

– E fierbinte, îhh!

– Ia ce bomboană îți place.

– Nu, o vleau pe-aia male.

– Suflă, suflă și nu mai bîțîi din picioare.

(*O voce de femeie în spatele scenei*) – Slavka!

O bătaie în ușă. Balamalele cîntă plăcut.

– Iar e la dumneavoastră. Slavka, hai acasă.

– Nu, nu, noi bem ceai.

– Păi adineauri a băut.

(*Sinceritate tăcută.*) – N... n-am băut.

– Vera Ivanovna. Veniți să beți un ceai.

– Mulțumesc, mai adineauri am...

– Veniți, veniți, nu vă las să plecați...

– Am mâinile ude... Întindeam rufele.

(*Un apărător nechemat.*) – Nu tlege de mămica.

– Bine, nu trag... Vera Ivanovna, stați jos...

– Așteptați puțin, să întind rufele, vin pe urmă.

– Excelent. Nu mai sting primusul.

– Și tu, Slavka, termini de băut și te duci acasă.

La culcare. Vă deranjează.

– Nu delanzez. Nu fac plostii.

Balamalele cîntă neplăcut. Conuri în toate părțile. Ceainicul e fără grai.

– Vrei să te culci?

– Nu, nu vleau. Spune-mi o poveste.

– Dar ai ochii mici.

– Nu. Nu-s miți. Povesteste-mi.

– Bine, vino aici, la mine. Pune capul. Așa. O poveste? Ia zi, ce poveste să-ți spun eu ție?

– Desple băiețelul cale...

– Despre băiețel? Asta, frate, e o poveste grea.

Dar hai, dacă-i pentru tine, fie. Cică trăia odată un băiețel. Da. Era mic, cam de vreo patru anișori. La Moscova. Cu mămica lui. Și-l chema pe băiețelul ăsta Slavka.

– Îhî... Ca pe mine?

– Era destul de frumos la chip, dar, spre marea noastră părere de rău, cam bătauș. Și se bătea cu ce-i venea la îndemînă – cu pumnii, cu picioarele, ba chiar și cu galoșii. Și într-o bună zi, pe fetița de la apartamentul 8, o fetiță tare cuminte, liniștită, frumoasă, a lovit-o cu o carte peste mutriță.

– Da si ea sale la bătaie...

– Stai așa. Nu despre tine-i vorba.

– Alt Slavka?

– Cu totul altul. Unde ne oprisem oare? Da... Ei, firește, îl altoiau pe Slavka ăsta în fiecare zi, căci nu-i voie, chiar așa, să te iei tam-nisam la bătaie. Cu toate astea, el nu se potolea. Și lucrurile au ajuns pînă acolo, încît, într-o bună zi, Slavka s-a certat cu Șurka, era și un băiețel cu numele ăsta, și, fără să stea mult pe gînduri, haț cu dinții de ureche,

și jumătate de ureche a și dispărut de parcă nici n-ar fi existat. Așa un tăraș s-a pornit, Șurka urlă, pe Slavka îl altoiesc, urlă și el... Cum, necum, au reușit să-i lipească lui Șurka urechea cu pelicanol. Pe Slavka l-au pus, bineînțeles, la colț... Și deodată – sună soneria. Și apare un domn cu totul necunoscut, cu o barbă roșcată cât toate zilele și cu niște ochelari albaștri și domnul întreabă gros: „Aș putea să știu și eu, vă rog, cine-i aici Slavka?” Slavka răspunde: „Eu sînt Slavka.” – „Ei, uite ce e, zice, eu sînt supraveghetorul tuturor bătașilor, și-o să trebuiască, stimabile Slavka, să te izgonesc din Moscova. În Turkestan.” A văzut Slavka al nostru că treaba-i groasă și s-a căit sincer. „Recunosc, zice, că m-am bătut pe scară și-am jucat perețica pe bani, și-am mințit-o pe mămica spunîndu-i cu nerușinare că n-am jucat... Dar n-o să se mai întîmple, fiindcă încep o viață nouă.” – „Ei, zice supraveghetorul, asta-i altă treabă. În cazul ăsta, ți se cuvine o răsplată pentru căința ta sinceră.” Și pe dată l-a dus pe Slavka la depozitul de distribuție a răsplăților. Și vede el că sînt acolo puzderie de felurite lucruri. Sînt și baloane, și mașini, și avioane, și mingi cu dungi, și biciclete, și tobe. Și-i zice supraveghetorul: „Alege-ți ce-ți dorește sufletelul.” Dar ce-a ales Slavka, uite c-am uitat.

(*Un bas dulce, adormit.*) – O bicicletă!...

– Da, da, mi-am amintit, o bicicletă. Și s-a urcat Slavka numaidecît pe bicicletă și-a pedalat pe Podul Kuznețki⁶⁵. Pedalează el și claxonează din goarnă, iar lumea stă pe trotuar și se minunează: „Măi, da ce om deosebit mai e și Slavka ăsta. Și cum de nu nimerește el sub vreo mașină?” Iar Slavka claxonează și strigă birjarilor: „Ține dreapta!” Birjarii zboară, mașinile zboară. Slavka apasă mai tare, și trec soldații, și cîntă un marș de-ți bubuie urechile...

– Deja?...

Balamalele cîntă. Holul. Ușa. Mîinile albe, dezvelite pînă la coate.

- Doamne! Haideți să-l dezbrac.
- Dar veniți. Vă aștept.
- E tîrziu...
- Nu, nu... Nici nu vreau să aud...
- Bine.

Conuri de lumină. Se-aude sunînd. Mai sus fitilurile. Nu mai e nevoie de Jerome – zace pe podea. În ferestruica de mică a feștilei, un mic iad de fericire. Voi cînta noaptele un psalm. Ne descurcăm noi cumva. Da, sînt singuratic. Psalmul e trist. Nu mă pricep să trăiesc. Lucrul cel mai chinuitor în viață – nasturii. Cad de parcă ar putrezi pe mine. Ieri mi s-a desprins unul de la vestă. Azi unul de la haină și unul de la pantaloni, de la buzunarul din spate. Nu mă pricep să trăiesc cu nasturii, dar văd tot și-nțeleg tot. El n-o să mai vină. N-o să mă împuște. Ea i-a spus atunci pe coridor Natașkăi: „În curînd se întoarce soțul meu și plecăm la Petersburg”. Ba n-o să se mai întoarcă. N-o să se mai întoarcă, ascultați-mă pe mine. Lipsește de șapte luni, și de trei ori am văzut-o din întîmplare cum plînge. Iar lacrimile, știți dumneavoastră, nu le poți ascunde. Numai că mult a mai pierdut părăsind mîinile astea albe și calde. Treaba lui, dar nu pot înțelege cum de-a fost în stare să-l uite pe Slavka...

Ce fericit au cîntat balamalele...

Conurile au dispărut. În ferestruica de mică e întuneric beznă. Ceainicul a amuțit de mult.

Lumina lămpii se vede în mii de ochiuri minuscule prin satinetul rar.

– Aveți niște degete minunate. Ar trebui să fiți pianistă...

– Păi am să plec la Petersburg și am să cînt din nou...

– N-o să plecați la Petersburg. Slavka are pe ceafă aceleași vîrtejuri ca și dumneavoastră. Iar

mie mi-e tare urît, vedeți dumneavoastră. Mă plictisesc așa, nu știu cum, peste poate.

Nu se mai poate trăi. În tot locul nasturi, nasturi, nas...

– Nu mă sărutați... Nu mă săr... Trebuie să plec. E târziu.

– N-o să plecați. Dincolo o să începeți să plîngeți. Aveți obiceiul ăsta.

– Nu-i adevărat. Nu plîng. Cine v-a spus?

– Știu eu și singur. Văd și singur. Dumneavoastră o să plîngeți, iar mie mi-e urît... urît...

– Ce fac eu... ce faceți dumneavoastră...

Conurile au dispărut. Lampa nu mai luminează prin satinetul rar. Beznă. Beznă.

Nasturii au dispărut. O să-i cumpăr lui Slavka o bicicletă. Nu-mi mai cumpăr pantofi la frac, n-o să mai cînt noaptea psalmul. Nu-i nimic, ne descurcăm noi cumva.

1923

[65](#) Stradă din centrul Moscovei.

ORAȘUL AURIU

I. Hrana zeilor

– Un porc înspăimântător. De la coada pianului pînă la ușa spre odaia Annei Vasilievna.

– Vasea! Minți, nu-i așa?

– Mint? Mint eu? Mergi chiar dumneata să vezi. La urma urmei, mă și supăr, orice-aș zice – mint! Un porc de o sută optsprezece puduri.

– L-ai văzut cu ochii tăi?

– Toți l-au văzut.

– Nu, spune-mi, l-ai văzut tu?

– Păi... mi-a povestit Petrov... un monstru de porc!

– Monstrul tău de Petrov e-un mincinos. Un porc cît ăsta nu-ncape nici în vagonul de marfă, cum l-au cărat pîn'la Moscova?

– De un' să știu eu? Poate pe asta... cum îi zice... pe-o platformă deschisă. Sau cu autocamionul.

– Și unde-au prăsit așa un porc?

– Știe dracu'. În vreun colhoz. De bună seamă nu-i crescut în curte țărănească. Porcii țăranilor sînt răpănoși, sînt mărunței ca mîțele. Ar trebui să tîrască și pîn'la ei unul de-ăsta cît o mașină. S-ar zgîi la el cît s-ar zgîi, și-n urmă ar prăsi și ei dintr-ăștia.

– A, nu, Vasea... Ce figură mai ești și tu... ce figură...

– Naiba să te ia atunci! Nu-ți mai povestesc nimic!

II. Pe rîul Moscova

Seara de august este senină. Prin pîcla prăfoasă de pe linia de centură Sadovaia gonesc cutiile zuruitoare ale tramvaiului „B”, cu un afiș roșu pe el: „Spre expoziție”. E plin ochi. Îl depășesc autocamioane și automobile, ridicînd în urma lor un nor de praf și fum de benzină.

Pe Smolenski este și mai aglomerat. Printre pălărioare și pălării răsare câte un turban alb, printre spinările tunicilor – spinarea vărgată a câte unui halat de Buhara. Și câteva fețe de culoarea șofranului, cu pomeți proeminenți și ochi sașii.

Podul de piatră de peste strada-defileu își face apariția prin petele roșii, ascuțite ale steagurilor. Pe pod, pe pasarelele pentru pietoni, curge un torent de oameni, și în întâmpinarea lor lunecă un autobuz coșcovit. De pe pod se desfășoară privirilor un orașel. La prima vedere, în lumina soarelui care se prăvale în asfințit spre malul râului Moscova, el pare ușor, diafan, avîntat și auriu.

Călătorii se răsfiră din tramvai ca dintr-un sac. Pe suprafețele presărate cu nisip din fața gurilor de acces forfotește un furnicar de oameni.

Vînzători cu mici tarabe agățate pe piept strigă:
– *Duchesse, duchesse* dulce!

Mașinile zbiară, se tîrăsc, răzbind anevoie prin mulțime. În stație, o mare de oameni ia cu asalt tramvaiele „B” în sens invers, iar la casele de bilete sînt cozi.

Mai departe, pretutindeni, lemn, lemn, lemn. Lemn verde, geluit, tăiat cu fierăstrăul, mahon, alcătuiind turnuri bizare, pavilioane, statui, foișoare.

Solzii râului Moscova despart două lumi. Pe malul acela – căsuțe joase, cu un cat, roșii, cenușii, ambianța și modul de viață de zi cu zi, pe cestălalt – orașul-pavilion răsfirat, cu acoperișuri țuguiate, cu creste țuguiate, ghimpos.

Din tramvai coboară, suflînd greu, o siluetă bine îmbrăcată, cu haine mulate, cu un lanț de aur pe pîntece, cuprinde cu privirea mulțimea zgomotoasă și mormăie:

– Dracu’ să-i ia, zău așa! Cinci ani îți lua să construiești ceva în mlaștina asta, și ăștia au construit în cinci luni! Manecika! Trebuie să aflăm unde-i pe-aici un restaurant!

Grăsuna Manea, zornăind și sclipind toată de inele, brățări, lănțișoare și camee, se lipește de veston și perechea o ia cu pas grăbit spre casa de bilete.

Portițele turnante scîrțîie, vînzători și vînzătoare de insigne ale flotei aeriene năvălesc din toate părțile.

– O insignă, cetățene! O insignă!

– Ziarul „Smîcika”⁶⁶, cu planul expoziției! Zece ruble! Cu planul amănunțit!

Nisipul scîrțîie sub picioare. În dreapta se înalță un pavilion multicolor alcătuit din bucățele precum cubulețele pentru copii.

III. Industria meșteșugărească

Se aude în depărtare un marș intonat de alămuri. La intrare, în uniformă verde, cu o cască verde căptușită – pompierul de serviciu. „Strict interzis a se face focul și a se fuma.” O atenționare. „În caz de incendiu” ș.a.m.d. La o masă sînt verificate poșetele de damă și servietele.

Pavilionul tricolor cu trei caturi este inundat de petele exponatelor colorate pe fondul auriu al lemnului, iar în spatele ferestrelor se zărește, învinețindu-se, oglinda ca de oțel a rîului Moscova.

„Sibcustprom”⁶⁷ – obiecte din os de mamut. Un mic bust al lui Troțki, piese de șah cizelate, sute de flecuștețe și bibelouri.

Pe blană de oaie sînt scrise cu blană de hermină literele albe: „N.K.V.T.”⁶⁸, și panouri, iar pe panouri– blănuri. Vulpi argintii, blănuri rare de lup negru, felurite vulpi polare: brun-cenușii, albastre, albe. Samur din Pribaikal, din Iakutsk, din Narîm, jderi bruni.

Într-o fereastră, lumina dulce, de muselină a înserării și un dormitor din lemn de mahon. O sufragerie. Și în tot locul – Troțki, Troțki, Troțki.

Negru din bronz, alb din ipsos, din os, din te mirice.

„Jucăriile – bucuria copiilor”, și Uniunea meșteșugărească a lansat pe piață o gamă lucioasă de jucării auriu-roș-albastre și un carusel.

Fabrica Malțev, fabricile din Kuznețk produc, iar Prodasilicat a înșirat pe rafturi sticle colorate, porțelanuri, faianță, argilă. Ceainice, cești și veselă împodobite cu picturi – export pentru Est, pentru Buhara.

Comisia care administrează locurile de detenție expune lucrările deținuților: încălțăminte, bibelouri. De sus, portretul lui Karl Marx veghează.

Gossپirt. De la diluanți ușori pentru uleiuri, de la alcooluri metilice și spirt rectificat, la votci de 20 de grade în felurite culori, la rachiul de scorușe „Smirnov”, în sticle în formă de turn și cu etichete pestrițe. Vizitatorii se scurg pe alături și suspinele lor unduie în jurul vitrinei care dezmiardă privirile. Păhărelele îi așteaptă, aliniat în flanc, pe cei aleși: specialiștii în degustare.

Nestemate din Urali, matostat, malahit, cristale fumurii de munte. Pe o masă gigantică tronează macheta fabricii de galoși, și iarăși blănuri, țesături, broderii, piei. Într-un spațiu vast, spre care urcă niște scări sprintare, văd trăsuri și briști meșterite de un atelier-model de tâmplărie.

Din tavan, de pe pereți izbucnesc becuri, o lumină caldă inundă pavilionul, râul Moscova se stinge în spatele ferestrelor.

IV. Grădina de flori – Lenin

Nisipul scrișnește. Peste Moscova s-a așternut umbra. Ard globuri albe, în țării o arcă s-a înveșmîntat în lumini. Chioșcul cu bere a fost luat cu asalt. Zăduf.

Clădirea centrală este o combinație extravagantă de lemn și sticlă.

În penumbră – o grădină interioară de flori. La intrare – gigantice torsuri din lemn sculptat. Iar în imensa suprafață se pierde, afundată în puhoiul miilor de oameni, o tribună. Cuvintele nu se aud, dar se zărește silueta unei femei. Fără îndoială, o femeie de la țară, cu năframă albă. Ultimele ei cuvinte sînt acoperite nu de strigătul, ci de tunetul mulțimii, căruia îi răspunde, de departe, o orchestră pierdută sub marginea pavilionului central în formă de potcoavă. Năframa albă dispare de la tribună, în locul ei apare silueta neagră a unui bărbat.

– Iu-bi-te! Ilici!!!

Încă un tunet. Apoi un marș impetuos, iar mulțimea dă năvală, rînduri-rînduri, în spațiul dintre uriașa grădină de flori și clădirea teatrului în aer liber, spre parcul Neskucinîi, la concert. În șirurile de oameni înoată mujici cu bărbuțe ascuțite, ostași cu căști, pionieri cu cravate roșii și genunchi goi, femei cu baticuri, siluete de bărboși rustici veniți din fund de provincii, muncitori moscoviți cu șepci.

Unei cucoane rîul de oameni i-a tăiat calea spre teatru. Șoptește:

– Asta nu-i expoziție. Dracu' știe ce e! N-ai loc de atîta proletariat. Nu mai suport!

Un veston îi dă replica în șoaptă șuierătoare:

– M-da, e cam greu.

Și-i înghite bulboana.

Spre centrul grădinii de flori se îndreaptă în neostoit pelerinaj siluete diverse. Acolo se înalță portretul realizat din flori, faimos în întreaga Moscova, al lui Lenin. O construcție verticală, alcătuită din două panouri ușor înclinate, presărate cu pămînt, iar pe unul din panouri a răsărit, cu uimitoare fidelitate, din felurite flori și ierburi, un Lenin uriaș, pînă la brîu. Pe panoul opus – un fragment dintr-o cuvîntare de-a sa.

Trei sori electrice se prefiră printre stelajele ușoare, printre grilajele și pilonii teatrului în aer

liber. Totul e din lemn, totul e diafan, transparent, spațios. De pe scena imensă, o orchestră de alămuri revarsă un vals, iar băncile sînt înțesate de spectatori.

V. Seara. Uzbekii

Umbra învăluie orașul și râul Moscova. Fabuloasa grădină a expoziției este cufundată în semiobscuritate, iar Lenin cel din flori pare pictat pe o uriașă pînză.

Pavilioanele care se înșiruie de-a lungul râului, către Neskucinîi, încep să se lumineze. Izbucnesc, orbitoare, luminile unui pavilion cu torsuri viguroase din ipsos, pe care se sprijină furtunuri cenușii de incendiu. Pe frontispiciu, pe perete – inscripții. Incendiile la sate. Lupta cu focul. Pavilionul e luminat cît cuprinde, dar înăuntru mai vezi ici și colo ceva cherestea. Nu este încă terminat.

– Fiți pe pace, mîine or să-l deschidă. Așa am pățit și eu: vii dimineața, vezi că se lucrează, și seara nu mai recunoști locul – au isprăvit!

Și iarăși: lumină, după ea penumbră. Pavilionul Uniunii Agrare parcă-i în flăcări. În vitrine – pepeni galbeni, pere. Alături – un bloc neguros. Un afiș întunecat: „închis”. În semiîntuneric, în reflexele becurilor de la niște felinare îndepărtate, în cafeneaua de pe malul râului se mănîncă și se bea. Aici, pe malul râului, încă nu a fost conectată lumina electrică.

Pe râul Moscova aleargă luminițele lotcilor. În depărtare duduie un motor, și, lipit chiar de mal, tronează un hidroplan. Ostași cu căști pe cap stau ciorchine pe gardul despărțitor, admiră acea pasăre de apă din aluminiu.

Tot în penumbră sînt pătratele și pătrățelele ca tabla de șah ale unor loturi experimentale irigate, neguroase și neclare sînt și contururile grădinilor de flori care bordează pavilioanele cu straturi albe

de ochiul-boului. Își răspîndesc mireasma, cum o fac ele pe înserate, florile reginei nopții.

Pe alei, mulțimea se îndreaptă, grupuri-grupuri, spre pavilionul Turkestanului, intră acolo mulțime de norod. Înăuntru strălucește o ciudată gravură în lemn, luminile se revarsă în valuri. În exterior, pavilionul are o zugrăveală pestriță, luminoasă, insolită.

Într-o clipită, lîngă pavilion se răspîndește, prietenos, aroma de șașlık.

Acolo unde, chiar la mal, se află foișorul amintind de Ekaterina-Pavel-Aleksandr, cei din veacul care s-a dus și s-a stins, chiar acolo unde, ca o mare verde, înaintează parcul Neskucinîi iluminat de becuri stridente, noi, clocotesc de-a lungul malului samovare uriașe, hălăduie tiubeteici, turbane.

În spatele unei nostime case turkmene tradiționale, împodobită cu picturi, se înalță un fel de haraba⁶⁹ biblică. Roți gigantice, cuie cu măciulii gigantice, hulube gigantice. O haraba. Apoi, pe mal, de-a lungul aleii, sub arbori, niște șoproane din cherestea și niște podine joase din scîndură, acoperite cu covoare orientale. Aici îi ispitește pe moscoviți aroma șașlıkului, iar albele domnișoare moscovite, copiii, bărbații îmbrăcați în vestoane europene, cu picioarele încălțate în ghete cu vîrf ascuțit, adunate sub ei, cu zîmbete lăbărțate pe chipuri, șed pe țeșăturile groase, pestrițe. Beau din niște ceșcuțe fără toartă. Vase orientale, strînse în talie, lucesc stins.

În sobele de sub șoproane se zbuciumă flăcărui roșii, de grinzile transversale spînzură carne de berbec jupuit. Se agită șorțuri de bucătărie. Licăresc la răstimpuri capete negre.

Cărbune încins într-un tub întortocheat, voluminos, și un tuciuriu cetățean necunoscut al Republicii fumează.

— Cine sînteți? De unde sînteți? Ce naționalitate?

– Uzbeci. Noi.

Asta e. Dacă-s uzbeci, sînt uzbeci. Uzbekului de la casă i se aruncă hîrtii de cîte 50 și de cîte 100 de ruble.

– Patru porții. Șașlık.

Colțunașii cu carne bolborosesc pe plite. Miroase a jăratec. Pîrîit și rumoare. Se consumă colțunași unsuroși cu carne, se consumă un fel de pîine albă împletită, șașlıkul e tras în farfurii.

Pe lîngă șoproane trec rîuri de oameni spre Parcul Neskucinîi. Dintr-acolo răzbate, cînd în surdină, cînd în limpezi explozii, muzica.

VI. Circulația

Pe aleile cînd bătătorite, cînd mișcătoare și afîinate e o adevărată viermuială, unii merg înainte, spre turkmeni, alții îndărăt, spre ieșire. În drum mai este un bufet, e tot întuneric. Nici acolo nu au tras încă lumină. Dar și de-acolo răzbate clinchet de lingurițe și pahare.

Ceva rotund și luminos barează drumul. Pavilionul Narpit ⁷⁰. Firește, în galeria exterioară care înconjoară pavilionul se mănîncă și se bea, și servește un „fecior”, pe cap cu un soi de chipiu straniu, cu inscripție roșie. Înăuntru, pavilionul din sticlă șlefuită în fațete arată cuviincios și curat. Diagrame de-a lungul întregii părți superioare a peretelui, tablouri în ulei reprezentînd viitoarea alimentație publică. Bucătării publice cu înzestrare tehnică din cea mai bună. Cantine publice.

La mijloc este așternută o masă. Iată cît de curat și din ce vase frumoase vom mînca atunci cînd „Narpit” va propăși.

Expoziția este acum deschisă pînă la miezul nopții. Dar după două, trei ore de mers pe aleile așternute cu nisip, în agitația din jur, pe o suprafață cît o capitală de județ, picioarele, iată, refuză să mai umble.

La expoziție trebuie mers de multe, de cinci, de șase ori, dacă vrei cît de cît să o vizitezi pe-

ndelete, să reții cîte ceva, să treci peste tot.

Spre ieșire! Spre ieșire! Acasă!

Numai că la ieșire e o distracție lungă, anostă și anevoioasă. De aici spre oraș tramvaiul pleacă plin pînă la refuz. Așteaptă o mare de oameni. Cînd o s-apuci să intri în vreunul?

Iată, a licărit o speranță. Adastă colo un autobuz cu bănci lungi.

– Luați pasageri?

– Nu. Este mașina Băncii Orășenești.

Dar iată și cutia roșie salvatoare. Greoaie ca un elefant, coșcovită, molîie, masivă.

– Pînă la Strastnoi?

– 75 de ruble.

Să te-așezi cît mai repede. Locurile se ocupă cît ai clipi din ochi.

O, Doamne, or să-mi iasă mațele!

Ultimul sare din mers un ins cu servietă. Are un aer atît de preocupat, servieta-i este atît de impunătoare, privirile – atît de concentrate, încît îți dai seama pe loc: nu e muritor de rînd, e unul cu funcție la expoziție. Chiar așa și este.

– Eu mă ocup de organizarea circulației autobuzelor. Cu mașini bune.

– Bine-ar fi. Că-n astea, vezi dumneata, ne dăm duhul.

– Cred și eu... Asta nici nu-i mașină, asta-i...

Însă organizatorul nu a apucat să spună ce anume este. A fost hurducat în așa hal, că limba i-a țîșnit afară printre dinți.

Așa-i și trebuie. Organizeaz-o naibii mai repede.

Și a-nceput să claxoneze, și să se clatine, și să se rostogolească de-a lungul cheiului, spre Biserica lui Hristos.

– Măcar de-am ajunge vii!

VII. După două săptămîni

Vreme de două săptămîni n-am mai trecut pe la expoziție, și în răstimpul acestor două săptămîni orașul din lemn s-a schimbat considerabil.

S-a gătit, s-a acoperit cu pete multicolore. Apoi, au dispărut și ultimele scînduri de lîngă pavilioane, a dispărut gunoiul. Sub soarele de septembrie terenul s-a uscat, s-a bătătorit, acum mersul este mai lesnicios.

Apoi, orașul a început să radieze căldură, și a prins să zvîcnească, și s-a pus pe cîntat. Vizitatorii s-au înmulțit, iar în zilele de sărbătoare începe îmbulzeala. Ai senzația că pe toți cei care trec de turnicheți îi cuprinde o voioasă excitare. Strigătele vînzătorilor de ziare, sunetele orchestrelor, aglomerația, culorile – toate acestea stîrnesc buna dispoziție. Au răsărit ca ciupercile chioșcuri: cu bere, cu țigări, cu vin, cu fructe, cu produse lactate. Și trebuie să mărturisesc că acestea înlesnesc considerabil vizitarea și umbletul. După cîteva ore de preumblare sub soarele arzător ți se face sete.

VIII. Nădăința-n Ăl-de-Sus și telegraful pompierilor

Un răsunător țignal izvodit de goarna pompierilor. Un pavilion alb, împestrițat cu lozinci: „Sectorul central al pompierilor”.

Uriase torsuri albe susțin niște furtunuri cenușii. Cine le-a fabricat? „Rezintrest”²¹.

Mai departe, manechine în costume din pînză impermeabilă, căști, dispozitive de cuplare, pompe. Diagrame, desene, panouri, tablouri.

Ideea: satul trebuie apărat. Satul trebuie învățat nu doar să lupte cu focul, ci să îl și prevină. Întregul perete este acoperit de un alt perete, din material refractar, solomit – paie presate. Fabricat de Stroinotorg²².

Pe solomit, o imensă pictură pe pînză: fără nici un fel de subterfugiu futurist este pictat un tablou: arde un sat. Caii se zbuciumă, focul arde cu vîlvătăi, și niște femei cu capul descoperit își întind brațele către cer. O bătrînică are în mîini o icoană.

Dedesubt: „Pe cine mintea nu-l ajută, rugăciunea nici atît”.

Harkovul a expus litografii. Una din ele înfățișează un ucrainean liniștit și vesel, lângă o căsuță tradițională albă. Apăi, de-aia e omul liniștit, pentru că a luat măsuri contra incendiilor.

Alături, un om nevoiaș, jerpelit, lângă un morman de cenușă:

– Io n-am învățat cum să purced contra pojarului. Ca sălbaticu’ trăit-am, m-am nădăit în Al-de Sus și-aici pojarul m-o adus.

Cutii roșii, strălucitoare, de telegraf de pompieri, telefoane complicate, coduri de semnalizare, machete care-ți arată cum să-ți înalți hornul sobei în așa fel încît acesta să prezinte siguranță, stingătoare spumante marca „Voinicii și Record”, pompă hidraulică sistem „Schenelis”, toate tipurile cu putință de lămpi cu petrol, și lozinci, lozinci și diagrame.

Vocea responsabilului:

– Dați de pămînt cu acest capăt, după care îndreptați jetul oriîncotrova doriți...

IX. Cum să-ți aperi pădurile

Casa Țăranului – o clădire spațioasă, cu două caturi – a atras mulțime de vizitatori.

O femeie cu o bransardă roșie pe mîneacă merge în față și explică:

– Acum, tovarăși, veți vizita împreună cu mine Casa Țăranului, unde, înainte de toate, veți vedea colțul închinat lui Vladimir Ilici al nostru...

În Casă e asemenea forfotă, încît nu știi la ce să te uiți mai întîi și-ți rămîn confuz în amintire doar portretele lui Lenin, Kalinin⁷³ și alte cîteva toblouașe.

Oamenii se ciocnesc unii de alții, se preumblă încoace și-ncolo. Deodată – o ușă, și se vedește că în spatele ei e un teatru. Scena-i fără cortină. Lângă o colibă – o muiere cu basma pe cap, un întreg concalv de mujici înțelepți cu bărbuțe ascuțite, cu

șepci și în cizme, și încă unul, prost, prăpădit, cîrn și încălțat în opinci. Acesta din urmă, binevoiti și vedeți, a tăiat fără nici o noimă un întreg pachet de pădure.

– Tovarăși! Este cu puțință una ca asta? Ei? exclamă unul dintre înțelepții gătiți cu șapcă, adresîndu-se publicului. A făcut el bine sau nu? Dacă n-a făcut bine, ridicați mîna.

Publicul îl contemplă cu plăcere pe prostănelul care a tăiat pachetul de pădure, dar, nefiind încă dedat la acțiuni sobornicești, nu ridică mîna.

– Se cheamă, așadar, că a făcut bine? Îl lăsăm să o taie? E bine-așa? se agită șapca pe scenă. Tovarăși, cine este pentru aceea că nu a făcut bine, rog să ridice mîna.

S-au ridicat mîinile tuturor.

– Just! își exprimă satisfacția posesorul șepcii civilizate. Să-l osîndim să poarte numele de prost!

Și prostul pleacă acoperit de rușine, iar înțelepții încep să cînte cuplete în cor. Izbucnește armonica:

*Trebui', trebui' să-nvățăm
Pădurea să apărăm,
Altfel ne trezim cu toți
Fără izbe, fără roți!*

Intră, ies, despachetează de zor nu știu ce văsăraie. Probabil, pentru birtul în stil rustic. Și iarăși dă năvală mulțimea, și iarăși un glas de femeie:

–... și veți vedea colțul închinat lui Vladimir...

X. Caramel, tabac și bere

De la Casa Țăranului, de-a lungul malului, mai departe, în afund, în vegetația verde, spre parcul Neskucinii. Locul este de nerecunoscut. Ca și înainte, arbori seculari și umbre, oglinda iazului, dar în verdeață se înalță bizare clădiri albe și

colorate. Și din aproape toate răzbat pufăit, țcănit, huruit de mașini.

Iată-l, Mosselprom. Aidoma unei ciuperci, sub pălărie – firma „Restaurant”.

Chiar la intrare te învăluie subit aroma de caramel. Bonete albe, halate ca neaua. Masa de malț e presată, o mașină taie conuri de caramel. Pe plită – lighene cu umplutură. Domnișoare vizitatoare stau agățate de grilajul despărțitor – interesant pavilion. Fabrica de stat nr. 2 de bomboane „P.A. Babaev”, fosta renumită fabrică „Abrikosov-fiii”.

Pe pereți – diagrame ale fabricii de drojdie nr. 1, aparținând de Mosselprom.

În borcane și alambicuri – drojdii separate, must, malț de orz și de ovăz, culturi de drojdie.

Diagrame reflectând capacitatea de producție a Fabricii de stat de macaroane nr. 1, fabrică ținând de același omniprezent Mosselprom.

În ianuarie 1923 au fost produse 7042 de puduri de macaroane, în mai – 10.870 de puduri.

În următorul sector, mirosul de tabac îl ucide pe cel de caramel. Lucrătoarele au halate albastre. Scrie și în limbă străină: „Doukat”. Mașinile taie, îndeasă, lipesc foițele de țigară. Expoziție de pachete multicolore, și printre ele a și apărut marca „Salutări de la expoziție”.

În continuare și-a găsit adăpost fosta renumită fabrică Kalinkin, actualmente Fabrica nr. 1 de sucuri de fructe.

Într-un carbonator, sub o presiune de 5 atmosfere, bioxidul de carbon se combină cu apa. Filtre marca Chamberland.

Tragerea berii în sticle. O mașinărie împroască, spală sticlele, mîinile lucrătoarelor, în mănuși butucănoase, se agită cu uimitoare sprinteneală. Se învîrte un tambur și berea spumoasă, aurie, produsă de Mosselprom, curge în sticle.

În spatele unei tejghele, vizitatorii o cumpără pe loc și o beau din halbe.

O expoziție demonstrativă de sticle – ce produce acum fosta Kalinkin? De toate. Ca și pe vremuri, sifoane, ca și pe vremuri, siropuri de tot felul. Și sînt plăcute etichetele: „Cu zahăr natural”.

XI. Din nou tabac, apoi mătăsuri, și-n urmă – oboseala

Aici ce-i? Tabakotrust⁷⁴.

Aici expune fosta fabrică Asmolov, actualmente Fabrica de stat Don din Rostov-pe-Don. Și aici mașinile toacă tutunul, răsucesc țigările. Aici se vînd în cutii speciale, pictate, cu margini tăioase, cartușe de cîte o sută de țigări abia fabricate.

Sînt cultivate tutunuri cu frunze palmate din soiurile tikkulk, dubeck, tütün. Se înalță machete de șoproane-uscătorii cu încălzire, sînt agățate săpăligi, șnururi, țepe. Lozincile împeștițează locul: „La timp de prășești, recolta ți-o înmulțești”, „Copileții de-i stîrpești, bună frunz-o să culegi”.

Vine responsabilul și relatează despre cît s-a redus suprafața plantațiilor în Rusia și cîte eforturi se depun pentru a încuraja cultura tutunului în Kuban, Crimeea, Caucaz.

Pe piață este puțină foiță specială pentru țigări, iar acum în Rusia nu se prepară tutun, ci doar țigări.

* * *

În apropierea pavilionului în care funcționează Asmolov se află un pavilion cu o firmă gigantică, „Mahorca”. Firma zbiară la țăran: „Cultivă mahorcă, e mai cu folos”...

Destul cu tutunul. Mai departe!

* * *

Iată și pavilionul VSNH⁷⁵. Aici este minunat. În primul rînd, e frumos pe dinafară. Două corpuri de clădire, legate printr-o pasarelă aeriană cu balustradă delicat cizelată. Verdeța a încercuit împărăția textilelor. Înăuntru, o gamă nesfîrșită, cît

țin cele două caturi, de culori, valuri nesfârșite de mățasuri, pînzeturi, șeviot, stămburi, stofe.

Începe cu Trustul de stat de produse din cînepă, „The Petrograd State Hemp Trust”, care expune odgoane, și saci, și frînghii, și diagrame, și, în continuare, într-un șir neîntrerupt de saloane îmbrăcate în draperii, urmează fabrici de țesături din in, și iarăși trusturi ale cînepei. Manufactura Gavrilov-Iamskaia, cu țesături pentru lenjerie și cearșafuri, și zeci de trusturi: trustul mătăsii, trustul bumbacului, trustul textil Ivanovo-Voznesenski... de lînă pieptănată „Mostrikob”...

Institutul moscovit de cercetări în domeniul textil, cu viermii lui de mătase, care, chiar la fața locului, rod fără încetare maldăre de frunze verzi...

După vizitarea trustului textil, picioarele nu mă mai ascultă. Îndărăt, spre râul Moscova, spre băncuțe, să mă odihnesc, să fumez o țigară, să „văd”, nu să „vizionez”...

Într-o singură vizită nu poți vedea nici măcar o zecime din toate cîte sînt. Așa că – înapoi. Instalații frigorifice pentru abatoare, congelatoare rapide de la Narkomtrud⁷⁶, apoi pavilionul NKPS⁷⁷ apoi (o locomotivă sclipitoare se tîrăște direct spre grădina de flori), Mospoligraf⁷⁸, apoi...

Spre mal, să văd asfințitul.

XII. Cooperația! Cooperația!

Japonezul ghinionist

Și el, asfințitul, este superb. Se sting în zare cupolele de aur ale Bisericii lui Hristos Mîntuitorul, pe râul Moscova se aștern fișii nestatornice, iar în orașul-pavilion încep de-acum să se aprindă luminile palide ale globurilor electrice.

O mare mulțime se bulucește în fața balconului de la pavilionul Uniunii centrale a societăților de consum, orientat spre mal. Pe balcon sînt instalate

niște paravane pestriț colorate, iar sub ele – trei marionete. Agitatorul-cooperatist Petrușka⁷⁹.

În spatele unei tejghele, un negustor rotofei, cu veston, îl trage pe sfoară pe-un mujic. Din mulțime se ridică hohote de râs. Și, într-adevăr, mujicul este demn de remarcat. De la șapcă pînă la desaga din spinare. Un chip de mujic sadea. Marioneta a fost realizată remarcabil. Și vocea mujicului este inegalabilă. Un mujic pe cinste.

– Firma noastră există de 2000 de ani, nu mai prididește negustorul cu vorba.

– Măiculiță, mamă! se minunează mujicul.

El își agită brațele de lemn, și-și scutură bărbuța, și-l cheamă pe Domnul Dumnezeu, și primește pentru un milion de la pungașul de negustor o legăturică minusculă cu marfă.

Iată însă că apare, cu nasul lui lung, cooperatorul Petrușka, cu o desagă verde, și demască un-doi potlogăriile bogătanului, și ticluiește pe loc o prăvălie cooperatistă, și-l inundă pe mujic cu mărfuri. Negustorul înfrînt se prăvălește într-o rînă, iar Petrușka dansează cu mujicul un dans vesel, năstrușnic, și-i trag amîndoi, cu vocile lor tremurătoare, ca de capră, o cîntare triumfală:

Cooperație! Cooperație!

Tu dai profit la nație!..

– Tovarăși, răcnește mujicul, adresîndu-se mulțimii, să încheiem o alianță și să intrăm cu toții în Uniunea Centrală.

* * *

La cheiul Asociației pentru sprijinirea flotei independente sînt sute de spectatori. O pasăre din aluminiu – un hidroplan RRD –, cu niște gigantici galoși negri, tronează la mal. Un zbor deasupra expoziției – un cervoneț de căciulă. În mulțime se

iscă discuții, redate deja de neuitatul Ivan Feodorovici Gorbunov⁸⁰.

- Junker-ul e mai rapid ca Fokker-ul!
- Vă înșelați, madame, Fokker-ul e mai rapid.
- Mă întreb de unde știți toate astea?
- Fiți liniștită. Cunoaștem foarte bine asta, pentru că locuim în parcul Petrovski.
- Dar dumneata nu zbori?
- N-am de ce. Urc în nr. 6 și ajung în oraș.
- Ți-e frică?
- Îmi pare rău de cervoneț.
- Vin. Privește, vin niște japonezi. Or să zboare!

Trei japonezi, mărunței, gravi și uscățivi, bine îmbrăcați, purtând ochelari cu ramă de baga. Publicul îi întâmpină cu murmur compătitor, legat de catastrofa japoneză⁸¹.

Doi dintre ei s-au cățarat cu bine și s-au cufundat în cabină, al treilea s-a desprins de scăriță și, cu pantalonii lui vărzați, cu paltonul lui în carouri, cu ghetele lui mari, a poposit, cu plescăit și trosnet, în apă.

Am fost pentru întâia oară în viață martorul mușeniei unei aglomerări moscovite. Nu s-a auzit nici măcar un chicotit.

- N-au noroc japonezii în ultimul timp...

După un minut, hidroplanul străbate tumultuos apa, stîrnind un val înspumat, vijelios, iar după două, zboară deja deasupra parcului Neskucinîi.

- Au zburat trei cervoneți, vorbi un ostaș al Armatei Roșii.

XIII. Dispute pentru tractor.

Fluierașii din Vladimir

S-a lăsat seara. Orașul întreg e scăldat în lumini. Se zăresc pretudindenii orbitoare puncte albe și pete de lumină, iar în depărtare, în vinețiul întunecat al înserării, prind să se-nvîrtă caruselele colorate ale reclamelor și stelele.

În teatru, trei sori electrice inundă cu lumina lor scena. Pe scenă – o masă acoperită cu postav roșu, un uriaș covor verde pe jos și plante verzi în putinici. La masă – prezidiul, în vestoane, în scurte, în paltonașe. Are loc o dispută pe tema: „Tractorul și electrificarea la sate”.

Toate băncile sînt ocupate. Înghesuială cît cuprinde.

Sosește momentul fierbinte al disputei.

Luase cuvîntul un profesor-agronom și demonstrase că la momentul actual nu avem nevoie de tractor, că în condițiile sărăciei noastre acesta va fi o grea povară pentru țăran. Ca să-l combată sau să-l susțină pe sceptic se înscriseră la cuvînt 50 de vorbitori, cu toate că disputa dura deja de ceva vreme.

La pupitru apare un orator agitat. În manta soldățească și caschetă.

– Dragi tovarăși! Am auzit aici tot felul de cuvinte – electrificare, mașinizare, mecanizare și așa mai departe. Ce trebuie să însemne aceste cuvinte? Aceste cuvinte nu trebuie să însemne altceva, tovarăși, decît că avem nevoie la sate și de electricitate, și de mașini. (Voci din public: „Just!”) Profesorul spune că, vezi bine, noi n-am avea nevoie de tractor. Ce înseamnă asta, tovarăși? Asta înseamnă, tovarăși, că profesorul nostru doarme. Vrea să ne-ntoarne la cele vechi, dar noi nu mai vrem cele vechi. Noi, desculți și goi, i-am înfrînt pe vrăjmași, și acum, cînd vrem să construim, ne spun savanții că nu-i nevoie? Scurmă, adică, matale pămîntul cu cazmaua? Așa ceva nu se va întîmpla, tovarăși! („Bravo! Just!”)

Își fac apariția niște ciubote-butîlci din gubernia Smolensk și întreabă cu glas dulce despre ce tractor poate fi vorba, cînd sfoara costă 14 ruble de aur?

Profesorul, într-un discurs coerent, spune că el n-are nimic împotriva... Că el e doar împotriva utopiilor, face apel la rațiune, la prudență, la

calcul, va trebui un credit extern, și într-un final începe să vorbească în versuri.

Își face apariția o scurtă strîmtă și îl sfătuiește pe profesor ca, dacă lui nu-i place în Rusia, care vrea să aibă tractoare, să se izoleze într-un alt loc, ca de-o pildă la Paris.

După aceasta, profesorul, dezolat, își pune pe cap pălăria-panama cu panglică colorată și, rostind cuvintele:

– Nu înțeleg de ce mă numesc ei obscurantist? – se îndepărtează, pierzându-se în beznă.

Un orator de la Narkozem⁸² spulberă tezele profesorului, făcînd trimitere la emigranții canadieni, și cheamă la electrificare, la tractor, la mașină.

Deliberările se întrerup.

Și, în cuvîntul de închidere, președintele vorbește cu înflăcărare despre utopiști și afirmă că poporul, care a transpus în viață nu doar o utopie în acești minunați 5 ani din urmă, nu se va opri în fața ultimei utopii despre mașină. Și va izbîndi.

– Ce, el nu-i utopist?

Și arată involuntar cu brațul spre locul unde, în grădina de flori împresurată de crepuscul, se înalță pe panou uriașul Lenin.

* * *

Disputa s-a încheiat. Mulțimea se scurge tot mai compactă spre teatru. Pe scenă, dispuși în semicerc, zece fluierași din Vladimir, cu bărbuțe ascuțite, cîntă dintr-un soi de fluier lungi din lemn, artizanale, vechi cîntece rusești. Și fluierele cînd gem, cînd izbucnesc în hohote, și-ți răsar fără voie înaintea ochilor cîmpii învăluite în ceață, izbe cu surcele, lacuri liniștite, codri aspri de pini. Și în suflet ți se strecoară un simțămînt pendulînd între aleanul acestor fluier și o speranță nedeslușită. Tac fluierele, se curmă visul. Și duduie distinct pentru ultima oară hidroplanul, așezîndu-se pe rîu, și luminile ard ciorchini, mănunchiuri, și reclamele

își flutură aripile. Dinspre Neskucinîi răzbate
marșul alămurilor.

1923

[66](#) „Alianța” – ziarul primei expoziții agricole din U. R. S. S (10 august, 1923).

[67](#) Industria meșteșugărească siberiană. (Cu caractere latine în original.)

[68](#) Comisariatul poporului pentru comerțul interior.

[69](#) Căruță cu două roți, în Crimeea, Caucaz și Asia Centrală.

[70](#) *Narodnoe pitanie* – alimentație publică.

[71](#) Trustul cauciucului.

[72](#) Întreprindere de materiale de construcții.

[73](#) M. I. Kalinin (1875-1946) – activist comunist rus și sovietic, unul din participanții activi la revoluția bolșevică din februarie.

[74](#) Trustul tutunului.

[75](#) Sovietul Suprem al Economiei Naționale.

[76](#) Comisariatul poporului pentru muncă.

[77](#) Comisariatul poporului pentru căile de comunicație.

[78](#) Asociația întreprinderilor poligrafice din Moscova.

[79](#) Petrușka – personaj central al teatrului de păpuși rus, avîndu-și originea în varianta italiană Pulcinella.

[80](#) I. V. Gorbunov (1831-1895) – scriitor și actor rus, maestru al povestirilor orale. Autor al *Scenelor din viața populară*.

[81](#) Referire la cutremurul devastator care a avut loc în Japonia în 1923.

[82](#) Comisariatul poporului pentru agricultură.

FOCUL HANULUI

La vremea cînd soarele asfințea, coborînd dincolo de coroanele pinilor din Oreșnevo, iar Apollo cel Trist, din fața intrării în palat, dispăru pe de-a-ntregul în umbră, dinspre atenansa administratoarei Tatiana Mihailovna, veni în fugă femeia de serviciu, Dunka, strigînd:

– Iona Vasilievici! Hei, Iona Vasilievici! Haideți, că vă cheamă Tatiana Mihailovna. Să vă spună de excursii. Că-i beteagă, uite-așa i s-o umflat falca!

Dunka cea rumenă își ridică fusta ca un clopot și, dezvelindu-și pentru o clipă pulpele, fugi înapoi.

Iona, fostul valet, bătrîn și hodorogit, azvîrli mătura și porni, cu pași tîrșîți, spre locuința administratoarei, lăsînd în urmă ruinele carbonizate ale grajdurilor, năpădite, acum, de buruieni.

Obloanele clădirii fuseseră trase, iar din antreu răzbătea un miros puternic de iod și ulei de camfor. Iona bîjbîi un timp în întuneric, apoi intră, auzind un geamăt înfundat. În întuneric zări în pat o mîță, era Mumka, iar alături zăcea o arătare ciudată, ca un iepure cu urechi albe, enorme, și cu un ochi suferind, strălucind la mijloc. Auzi un geamăt ușor.

– Vă dor măselele... ? – mormăi plin de compasiune Iona.

– Măse-e-lele... – oftă din greu arătarea cea albă.

– Ia te uită, ce necaz – spuse Iona compătimator– mare necaz! Vezi mata, d'aia urlă Cezar... Zisu-i-am: „De ce, prostovane, urli ziua-n amiaza mare? Ai? Că urli a mort. Așa-i? Taci, mă prostule. C-o s-o pățești!” Să te freci mata pe obraz cu găinaț, că-ți ia durerea cu mîna.

– Iona... Iona Vasilievici – spuse Tatiana Mihailovna încetișor – miercuri e zi de vizită. Eu nu pot, aicea-i beleaua. Du-te dumneata cu

vizitatorii, arată-le tot... Ți-o dau și pe Dunka să meargă cu matală.

– Asta e! Ce să-i faci?... Da, nu-i mare lucru! Fie! Ne-om descurca și singuri. Fiți pe pace. Ceștile îs mai de preț. Că p-aici umblă tot soiul de lume... Cît îți trebuie să... O ia careva în buzunar și p'aci ți-e drumul. Ș-atunci, cine-i de vină? Noi. Un tablou doar n-o să-l vîri în buzunar. Adevăr grăiesc?

– Merge și Duniașa cu matală, ca să vadă din spate. Și dac-or cere explicații, să le spuneți că-i bolnavă administratoarea.

– Bine, bine. Da' dumneata să-ți dai cu găinaț. Că dacă chemi doftorul, ăla musai o să vrea să scoată dinți, să taie falca. Uite-așa i-o tras măsseaua lu' unu, Fiodor, din Oreșnevo, de-o murit. Da' asta a fost demult, pe vremea cînd matală încă nu erai... Și cîinele lui tot așa urla...

Tatiana Mihailovna gemu scurt, apoi spuse:

– Hai, mergeți, mergeți, Iona Vasilievici, da' de-o fi sosit careva.

* * *

Iona deschise poarta grea de fontă pe care strălucea un panou alb:

Moșia și conacul hanului – Muzeu – Vizitarea muzeului: miercurea, vinerea și duminica între orele 6 și 8 seara
--

Iată că spre seară, pe la vreo 6 ceasuri și jumătate, sosiră, cu personalul de la Moscova, niște excursioniști. Era un grup de tineri, ca la vreo douăzeci, care rîdeau întruna. Printre ei erau niște adolescenți în cămăși kaki, apoi niște fete fără pălării, îmbrăcate care în bluze marinărești, care în bluze pestrițe; încălțate în sandale pe piciorul gol, ori în pantofi negri și scîlciați. Flăcăii purtau cizme înalte cu botul pătrat. Însă printre tineri se mai afla și un ins cam bătrîior, de vreo patruzeci de ani, al cărui aspect exterior reuși să-l uluiască de-a

binelea pe Iona. Individul acela era complet gol, desigur, dacă nu puneai la socoteală nădragii cam scurți, de culoarea cafelei cu lapte, care nu-i ajungeau nici măcar pînă la genunchi. La brîu purta o curea cu pafta, pe care se putea citi inscripția „Liceul real nr. 1”. Pe nas, avea un *pince-nez* rupt, lipit cu ceară violetă. Niște pete maronii, ca „florile de cimitir”, acopereau spinarea arcuită a despuiatului; picioarele i se deosebeau unul de celălalt – cel drept era mai gros decît stîngul –, iar pulpele îi erau decorate cu varice noduroase.

Băieții și fetele se comportau de parcă n-ar fi fost nimic deosebit în faptul că un individ aproape gol călătorește cu trenul și vizitează conace împreună cu ei; Iona rămase, însă, profund uimit.

Despuiatul, înconjurat de fete, se îndrepta, cu aroganță, înspre palat; avea mustața răsucită șmecherește, iar bărbița îi era tunsă ca la oamenii cu carte. Grupul de tineri îl înconjură pe Iona, cotcodăcind cu toții ca orătăniile și rîzînd întruna; Iona se zăpăci și chiar se indispuse, gîndindu-se cu jale la cești, drept pentru care îi făcu semn din ochi Dunkăi, arătîndu-i-l, cu o privire plină de înțeles, pe despuiat. Dunka era cît pe-acî să izbucnească în rîs cînd îl zări pe individul cel gol; colac peste pupăză, deodată, apăru, nu se știe de unde, și Cezar, care, după ce-i lăsase pe toți să treacă, începuse acum să latre răgușit, cu răutate bătrînească, tușind și înecîndu-se, taman la despuiat. Apoi se puse pe urlete și urlă îndelung și chinuitor.

„Ptiu, blestematul!” își spuse zăpăcit Iona în sinea lui, privind pieziș înspre musafirul nepoftit. „Necuratul l-a adus încoace. Da’ oare la ce naiba urlă așa Cezar? Dacă-i a mort, atunci barem să dea ortul popii despuiatul ăsta.”

Lui Cezar a trebuit să-i ardă una peste coaste, cu cheile, pentru că în urma grupului soseau încă cinci vizitatori, de astă dată mai de vază: o damă

cu burta mare, roșie la față și revoltată din cauza despuiatului; cu ea era o fetică cu cozi lungi, împletite; urma un domn înalt, bărbierit, însoțit de o doamnă frumușică și nițel machiată; apoi, încă un domn, străin, pesemne, cu ochelarii în rame de aur, îmbrăcat într-un pardesiu larg, de culoare deschisă, purtând în mână un baston. Cezar îl lăsă pe despuiat în plata Domnului și se avîntă înspre noii veniți, lătrînd, cu ochii tulburi și plini de jale, la umbreluța cea verde a damei. Apoi începu să urle la străin, care, de spaimă, se albi la față, făcînd cîțiva pași înapoi și mormăind ceva într-o limbă necunoscută.

Iona nu mai rezistă și-l altoi pe Cezar cu sete; cîinele își întrerupse urlatul, chelălăi și dispăru.

* * *

– Ștergeți-vă picioarele de preș, le spuse Iona; chipul îi deveni sever și oficial, așa cum se întîmpla întotdeauna cînd intra în palat. Îi șopti Dunkăi: „Bagă de seamă, Dunia...” apoi deschise cu cheia grea ușa de sticlă a terasei. Zeii cei albi, înșirați în lungul balustradei, îi priviră pe noii veniți cu bunăvoință.

Vizitatorii începură să urce scările acoperite de un covor roșu, fixat cu vergele aurii de fiecare treaptă. Despuiatul era în frunte, alături de Iona, călcînd mîndru, cu tălpile goale, plușul de sub picioare.

Lumina inserării, îndulcită de perdelele albe subțiri, se strecura prin geamurile mari din spatele colonadei. La etaj, vizitatorii se opriră pe palier și priviră în urmă, spre casa scărilor, spre balustrada încărcată de statui albe, spre pînzele înnegrite ale tablourilor atîrnate pe pereți, între ferestre; candelabrul sculptat părea a se desprinde din clipă în clipă de frînghia subțire de care fusese atîrnat, amenințînd să se prăvale în abisul casei scărilor. Undeva sus, luîndu-și parcă avînt spre necunoscute

depărtări, se răsuceau în zbor niște amorași trandafirii.

– Privește, privește, Verocika – șopti mama cea grasă – vezi cum trăiau principii pe vremea când totul era normal?

Iona stătea deoparte; obrazul lui bărbierit și stafidit strălucea de o mândrie tăcută și ceremonioasă.

Despuiatul își potrivit *pince-nez*-ul pe nas, apoi privi împrejur și spuse:

– Se vede că e construit de Rastrelli⁸³. Incontestabil. Secolul optsprezece.

– Care Rastrelli? întrebă Iona, tușind ușurel. L-a construit principele Anton Ioannovici, – odihnească-se-n împărăția cerurilor – acu’ o sută și cincizeci de ani. Iac-așa, oftă el. Stră-stră-străbunicul principelui de-acuma.

Cu toții se întoarseră spre Iona.

– Se pare că nu m-ați înțeles – răspunse despuiatul – e drept, în vremea lui Anton Ioannovici, dar arhitectul era Rastrelli, nu-i așa? Și-n al doilea rînd, nu există nici o împărăție a cerurilor, așa cum, de altfel, nu mai există, slavă Domnului, nici principele de-acuma. Dar, în definitiv, nu-nțeleg, unde-i administratoarea?

– Administratoarea – începu Iona, fornăind pe nări de ură – zace la pat, cu măselele, trage să moară, pînă dimineată se sfîrșește. Cît despre împărăția cerurilor, aveți dreptate. Pentru unii, nu există. În împărăția cerurilor, îmbrăcat necuviincios, fără nădragi, nu poți intra. Adevăr grăiesc?

Tinerii izbucniră în rîs, cu toții deodată, iscînd zarvă. Despuiatul clipi de cîteva ori din ochi, apoi își depărtă buzele.

– Totuși, trebuie să v-o spun, simpatiile dumneavoastră pentru împărăția cerească și pentru principii sînt destul de ciudate pentru vremurile de astăzi... Și, mi se pare...

– Lăsați-o baltă, tovarășe Antonov, se auzi un glas împăciuitoare de fată.

– Semion Ivanovici, lasă-l să vorbească! – răsună o voce spartă, de bariton.

Își continuă vizita. Lumina asfințitului se revărsa prin plasa de iederă ce acoperise ușa de sticlă dinspre terasă. Șase coloane albe, cu frunze sculptate pe capiteluri, sprijineau balconul interior, în care străluciseră odată, pe vremuri, alămurile muzicanților. Coloanele se înălțau vesele și neprihănite; în lungul pereților erau așezate scaune ușoare și sobre, din lemn poleit cu aur. Ciorchinii întunecați ai candelabrelor adăposteau încă mucuri de lumânări, de parcă ar fi fost stinse abia ieri. Niște amorași se răsuceau și se împleteau în ghirlande; undeva în ceruri, pe tavan, dansa o femeie nudă, înconjurată de norișori delicați. Parchetul alunecos de sub picioare, asemenea unei table de șah, îți fura privirile și ți le risipea pe întinderea întregii pardoseli a încăperii. Stranie părea această mulțime vie, călcând parchetul mozaicat, iar străinul cu ochelari auriți, desprins din grup, devenise greoi și sumbru. Se oprise lângă una dintre coloane, privind fermecat, departe, în zare, prin împletitura delicată a tulpinilor de iederă.

Dintre vocile amestecate se auzi, deodată, vocea despuiatului. Plimbându-și tălpile goale peste parchetul lucios, îl întrebă pe Iona:

– Dar parchetul, cine l-a făcut?

– Meșterii țărani – răspunse cu scîrbă Iona – mujicii noștri.

Despuiatul rînji dezaprobat.

– Frumos, n-am ce spune. Se vede că poporul a trebuit să se umilească mult timp, meșterind dalele astea de parchet, ca să aibă trîntorii pe ce să-și tîrșie picioarele. Tot soiul de Evgheni Oneghini... draci... laci... Pasămite, dănuiau nopți întregi... Că doar n-aveau alte ocupații!...

„Ei, poftim! Ciumă împielită, nu altceva, Doamne iartă-mă, acu' nu mai scapi de el!” – gândi Iona; apoi oftă, clătinînd din cap, și porni înainte.

Pereții se acoperiră de pînze întunecate, încadrate de rame aurite cu luciu stins. Ecaterina aII-a, în blănuri de cacom, cu diademă peste părul alb tapat și cu sprîncenele sulimenite, își ațintise privirea grea asupra noilor veniți. Degetele ei, ascuțite și subțiri, se sprijineau pe mînerul jețului. Dintr-un tablou de pe peretele opus, un tînăr cîrn, cu pieptul încărcat de stele cu patru colțuri, privea cu ură înspre mama sa⁸⁴. Iar în jurul fiului și al mamei, întreaga suprafață a pereților, pînă aproape de plafonul de stuc, era populată cu portretele principilor Tugai-Beg-Ordînski, împreună cu rudele lor.

În întunericul portretului învechit de vreme, lucind stins și străbătut de crăpături subțiri și negre, închipuit de penelul sîrguincios al vreunui pictor din secolul al XVIII-lea, după legende și închipuiri, ședea Tugai-Han, întemeietor de neam și stăpînitor al Miciei Hoarde de Aur, cu ochii oblici, negricios și viclean, cu turbanul presărat cu nestemate și încrustații pe mînerul iataganului.

De peste cinci secole, neamul renumit și aventuros al Tugai-Beg-ilor – în ale căror vine cursese sînge nobil, împărătesc, sînge de hani și principii – privea acum, mîndru, din pînzele portretelor ce acoperiseră pereții. Din trăsături de penel se contura treptat istoria acestei stirpe aristocratice, istorie plină de glorie militare, ori de pete obscure, de umilințe, ori de iubire, de ură, viciu sau desfrîu...

Pe un pedestal se înălța bustul de bronz verzui al bătrînei mame, cu scufie din bronz și panglici așijderea, legate sub bărbie, purtînd pe piept un medalion⁸⁵ asemenea unei oglinzi moarte. Gura-i era uscată și căzută, iar nasul – ascuțit. Întreaga ei viață purtase povara unei duble glorii: gloria unei frumuseți orbitoare și, în același timp, renumele de

Messalină înspăimântătoare, înzestrată cu o ineputabilă și desfrînată imaginație. În cețurile umede ale slăvitului și înfricoșătorului Oraș din Nord⁸⁶, ea fusese învăluită într-o aură de legendă. În tinerețile fragede, fusese amanta unui general bătrîn⁸⁷, al cărui portret a fost așezat în cabinet, alături de cel al lui Alexandru I. Din mâinile acestui general, ea trecuse în stăpînirea lui Tugai-Beg-tatăl, dînd naștere principelui actual. Apoi, rămasă văduvă, i se dusesse vestea că patru lachei frumusei obișnuiau să-i facă baie în iaz, goală, legînd-o de brîu cu o funie...

Despuiatul, făcîndu-și loc prin mulțime, ciocăni cu unghia în scufia de bronz și spuse:

– Iată, tovarăși, un specimen extraordinar. O desfrînată renumită în prima jumătate a secolului al XIX-lea...

Dama cu burta mare se congestionă la față, apoi își luă copila de mîină și o duse repede mai departe.

– Naiba știe ce l-o fi apucat... Verocika, ia te uită ce portrete de strămoși...

– Fostă amantă a lui Nikolai Palkin⁸⁸ – continuă imperturbabil despuiatul, potrivindu-și *pince-nez*ul– unii scriitori burghezi au scris despre ea chiar și în romane. Nici nu vă puteți închipui ce era în stare să facă aici, la moșie. Nici un flăcău mai nurliu nu scăpa de atențiile ei „binevoitoare”... Organiza adevărate „nopti ateniene”...

Gura lui Iona se strîmbă, ochii i se umplură de lacrimi tulburi, iar mîinile începură să-i tremure. Vru să-i răspundă, dar nu izbuti, ci trase doar de două ori aer în piept. Toți priveau curioși, cînd spre despuiatul cel atotecunoscător, cînd spre babornița de bronz. Doamna machiată dădu ocol bustului; pînă și străinul, care nu știa o boabă rusește, își pironi îndelung privirea grea în spinarea despuiatului.

Trecură apoi prin cabinetul principelui, adăpostind panoplii cu pistoale, paloșe, iatagane curbate și decorat cu armuri de conducători de oști

ai țarilor, cu coifuri de cavaleri ai gărzii imperiale, cu portretele ultimilor împărați. Alături de arcebuze, muschete și spade, se aflau dagherotipuri și fotografii îngălbenite de vreme, reprezentând regimentul gărzii imperiale, sub stindardele căruia slujiseră cei vîrstnici dintre Tugai-Begi, ori imagini înfățișînd regimentul de cavaleri, unde activaseră cei tineri. Apoi, poze de cai de rasă din grajdurile familiei princiare și dulapuri pline de cărți groase și vechi.

În continuare, traversară fumoarele cu pereți acoperiți de covoare de Tekin, cu narghilele, divane și colecții de pipe înșirate pe suport; trecură prin sufrageriile intime, decorate cu goblenuri de un verde palid și de lămpi vechi de birou. După vizitarea serelor, unde ramurile palmierului nu apucaseră, încă, să se ofilească, pătrunseră în încăperea destinată jocurilor de societate, în vitrinele căreia străluceau, în aur și albastru de cobalt, faianța și porțelanurile de Saxa. Iona aruncă de cîteva ori priviri piezișe și speriate înspre Dunka. Din pînza pictată a tabloului se detașa portretul unui ofițer singuratic, sclipitor, în uniformă albă, sprijinit în mînerul spadei. Dama cu burtă privi la coiful cu stea în șase colțuri, la mînușile albe și la mustățile negre, răsucite drept în sus, ca niște săgeți, apoi îl întrebă pe Iona:

– Țsta cine mai e?

– Ultimul principe – răspunse Iona oftînd – Anton Ioannovici, în uniformă de cavaler. Cu toții au fost în garda împărătească.

– Ș-acuma, unde-i? A murit? – întrebă respectuos dama.

– De ce să moară?... Acuma e-n străinătate. De la bun început au plecat în străinătate. Iona se împiedică la vorbă, simțind că îl cuprinde ura la gîndul că despuiatul ar fi putut să se amestece, din nou, în discuție și să mai trîntească ceva.

Și-ntr-adevăr, despuiatul făcu „hm!” și căscă gura larg, gata să intervină, dar o voce din grupul

de tineri îl opri:

– Lasă-l naibii, Semion... E bătrîn și el...
Despuiatul se opri brusc.

– Cum așa, trăiește? – își exprimă uluirea dama cea grasă. Este minunat, de-a dreptul minunat!...
Da' copii are?

– N-are – răspunse Iona trist – nu l-a binecuvîntat Dumnezeu... Asta e. Fratele mai mic al domniei sale, Pavel Ioannovici, s-a prăpădit în război. Uite-așa. El cu nemții a luptat. Era la ăștia, cum le zice... la grenadirii călare. Nu era din partea locului. Avea moșie altundeva, în gubernia Samara.

– Groza-av, moșu'... – șopti entuziasmat cineva din public.

– Pe el să-l expună la muzeu, mormăi nemulțumit despuiatul.

Sosiră într-o încăpere amenajată ca un „cort”. Mătasea roză se răspîndea de sus, din tavan, și cobora în valuri pe pereți; pe jos, un covor trandafiriu înăbușea zgomotele pașilor. Într-o nișă din dantelă roz fusese adăpostit un pat sculptat. Părea că nu demult în acest pat se odihniseră două trupuri; de altfel, totul, în „cort”, părea încă viu: oglinda înrămată cu frunze de argint, albumul, cu coperti de os, de pe măsuță și chiar portretul ultimei principese, rămas pe șevalet – chipul unei tinere prințese îmbrăcate în roz. Lampa, flacoanele de sticlă cu multe muchii, fotografiile în rame de culoare deschisă, pînă și perna aruncată, toate păreau vii... Însoțind nenumărate grupuri de vizitatori, Iona intrase, probabil, de sute de ori în dormitorul Tugai-Beg-ilor și parcă, de fiecare dată, simțea în suflet o durere amestecată cu ofensă și cu rușine ori de cîte ori picioare străine călcau, pe rînd, covoarele moi, sau cînd ochi străini scormoneau, cu priviri indifferente, așternuturile. Rușine. Dar astăzi, parcă mai tare îl dureau toate acestea pe Iona, poate din cauza despuiatului, deși, mai era ceva; în inimă i se cuibărise o neliniște

tulbure, ceva nelămurit, de neînțeles, ca o presimțire...

Iată de ce Iona respiră ușurat atunci când vizitarea muzeului luă sfârșit. Îi conduse pe musafirii nepoftiți prin sala de biliard, prin coridor, iar de acolo, pe scările dinspre răsărit, pînă la terasă, și-afară...

Bătrînul văzu cu ochii lui cum vizitatorii ieșiră grămadă pe poarta grea, pe care Dunka o încuie de-ndată, fără zăbavă, cu lacătul.

* * *

Se înserase și o dată cu înserarea se treziră și primele zgomote ale serii. Undeva, dincolo de Oreșnevo, păstorii începuseră să cînte din fluiere, dinspre malurile iazului se auziră zăngănind niște clopoței cu clinchet subțirel, vestind întoarcerea vitelor la staul. În depărtare, se auzi un bubuit scurt, de cîteva ori la rînd – în taberele de pregătire militară se desfășurau exerciții de tragere.

Iona pășea anevoie peste pietrișul aleii care ducea spre palat; la brîu îi zdrăngănea o legătură mare de chei. De fiecare dată, după plecarea vizitatorilor, bătrînul se întorcea, cu regularitate, la palat; îi străbătea, încă o dată, toate încăperile, vorbindu-și singur și verificînd cu mare atenție dacă toate sînt la locul lor. Abia după aceea se retrăgea la odihnă; apoi, obișnuia să șadă în pridvorul căsuței paznicului și să pufăie o pipă, meditănd la toate cele multe și bătrînești, pînă la venirea serii.

Seara era prielnică, asfințitul era călduț și luminos, dar parcă sufletul lui Iona nu voia nicidecum să se liniștească. Din cauza despuiatului ăluia... Mormăind nemulțumit, Iona intră pe terasă, privi încruntat împrejur, zăngăni cheile și intră în palat. Tîrșîind picioarele peste plușul moale al covorului, începu să urce treptele.

Pe palier, în capul scărilor, la intrarea în sala de bal, se opri și păli.

În palat se auzeau pași. Întâi, dinspre sala de biliard, apoi, pașii traversară serele și, curînd, zgomotul lor se stinse. Inima moșneagului se opri pentru o clipă și i se păru că va muri pe loc. Fără nici un fel de îndoială, cineva se îndrepta cu pași siguri spre Iona; se auzi parchetul scîrîind în cabinet.

„Hoții! Ce nenorocore!” îi străfulgeră bătrînului prin minte. „Am simțit eu ceva, ca o năpastă...” Iona tresări și oftă privind în jurul lui cu groază, neștiind ce să facă, încotro să fugă, ce să strige. Nenorocire...

În deschizătura ușilor sălii de bal se ivi, pentru o clipă, pardesiul gri al străinului, cel cu ochelarii auriți. Zărindu-l pe Iona, el tresări, speriat, și chiar făcu un pas înapoi; își reveni, însă, repede și-i făcu semn lui Iona cu degetul arătător.

– Domnu’... ce faceți aici? bolborosi, îngrozit, Iona. Mîinile și picioarele începură să-i tremure mărunt. A-a-aici nu-nu-i voie... C-cum de-ați mai rămas? Dumnezeule D-doamne... – răsufierea i se tăie și tăcu.

Străinul îl privi cu atenție drept în ochi și, apropiindu-se, îi spuse încetișor pe rusește:

– Iona, liniștește-te! Taci. Ești singur?

– Singur... – îngîină Iona, trăgîndu-și sufletul – dar domnia voastră, de ce... Maică Precistă!?

Străinul privi neliniștit împrejur, apoi peste capul lui Iona, înspre vestibul și, după ce se convinsese că nu mai există nimeni, în afară de Iona, scoase mîna dreaptă din buzunarul de la piept și rosti, de astă dată cu voce tare și graseiat:

– Iona, nu m-ai recunoscut? E rău că nu mă mai cunoști... Dacă nici tu nu mă mai cunoști, atunci e rău de tot.

Sunetul vocii străinului îl cutremură pe Iona. Genunchii i se muie, iar mîinile, devenite reci, scăpară legătura de chei, care se prăbuși, cu zgomot pe podea.

– Sfinte Isuse! Luminăția voastră! Jupîne! Anton Ioannovici! Ce-i asta? Ce s-a întîmplat?

Lacrimile înecară imaginea sălii într-o ceață tulbure prin care se puteau ghici cu greu ramele aurite ale ochelarilor, ochii cei oblici și strălucitori, atît de cunoscuți. Iona se înecă, izbucnind în plîns și, apropiindu-și capul tremurător de barba aspră a principelui, îi stropi, cu lacrimi din belșug, mănuișile și cravata.

– Liniștește-te, Iona, hai, liniștește-te. Pentru Dumnezeu – mormăi principele cu chipul schimonosit de milă și neliniște – dacă ne-aude cineva?...

– Jupîne... – șopti, ca scuturat de friguri, Iona – ce s-a'ntîmplat, cum de-ați sosit? Cum? Nu, nu-i nimeni... Nu-i nimeni, numa' eu...

– Foarte bine, Iona, ia cheile și hai să mergem în cabinet.

Principele se întoarse și traversă cu pași hotărîți galeria, îndreptîndu-se în direcția cabinetului. Buimăcit, Iona ridică tremurînd cheile de pe podea și porni după el. Principele se întoarse, privi în jur, apoi își scoase pălăria cenușie de fetru, o aruncă pe masă și spuse:

– Iona, ia loc în fotoliu!

Apoi, strîmbîndu-se de efort, smulse de pe spătarul celui alt fotoliu, dotat cu suport pentru citit, o tăblie cu inscripția: „Nu vă așezați!” și se așeză în fața lui Iona. Lampa de pe masa rotundă tresări și zăngăni trist cînd corpul greu se lăsă peste tapiseria din marochin.

În capul lui Iona totul deveni tulbure; gîndurile îi alergau în zigzag, asemenea unor iepuri scăpați dintr-un sac.

– Vai, ce-ai mai îmbătrînit, Iona! Dumnezeule, ce bătrîn ești! – spuse principele tulburat. Dar să știi că sînt fericit, pentru că te-am aflat încă în viață. Și, ca să fiu sincer, am crezut că n-o să te mai văd niciodată. Credeam că te-au omorîtăștia...

La auzul răsfățului și grijii princiare, Iona se simți profund mișcat și începu să plîngă încetișor, ștergîndu-și ochii...

– Ei, hai, ajunge, ajunge. Încetează...

– Cum... cum de-ați sosit, jupîne? – întrebă Iona, smiorcăindu-se. Cum de nu v-am recunoscut, nenorocitul de mine? Vederea mi-a slăbit... Ochelarii, ochelarii! Asta era... și barba... Dar cum de-ați intrat fără să vă văd?...

Tugai-Beg scoase din buzunarul jiletcii o cheie și i-o arătă lui Iona.

– Prin terasa acoperită, pe ușa dinspre parc, amice! M-am întors abia după ce-a plecat toată adunătura aia. Iar ochelarii (principele și-i scoase de pe nas), ochelarii i-am îmbrăcat abia aici, la graniță. N-au lentile, sînt doar niște sticle.

– Da' principesa, Dumnezeu... principesa e și dînsa cu dumneavoastră?

Chipul principelui îmbătrîni brusc.

– S-a prăpădit principesa... A murit acum un an, răspunse el cu buzele crispate. A murit la Paris, sembolnăvise de pneumonie. Și uite-așa, n-a mai apucat, săraca, să-și revadă cuibul... deși îl pomenea întruna. Da, îl pomenea întruna. Și mi-a poruncit, cu strășnicie, să te sărut, dacă te-oi mai vedea vreodată. Ea era foarte convinsă că ne vom revedea... s-a rugat Domnului... Și, precum vezi, Dumnezeu m-a ajutat.

Principele se ridică, îl îmbrățișă pe Iona și-l sărută pe obraz. Iona, cu lacrimile-i curgîndu-i rîu, își făcu semnul crucii și binecuvîntă bibliotecile cu cărți, portretul lui Alexandru I și fereastra în care se topeau ultimele sclipiri ale asfințitului.

– O-o-o, sfîntă împărăție a cerurilor – bolborosi el cu vocea tremurîndă – o să-i fac parastas în Oreșnevo.

Principele privi alarmat în jur; i se păru că auzise undeva scîrțîind parchetul.

– Precis nu-i nimeni?

– Nimeni, nu vă speriați, jupîne, numai’ noi sîntem. N-are cin’ să mai fie. Cine să vină aici, în afară de mine?

– Ascultă, Iona, uite cum stau lucrurile. Eu n-am vreme. Hai să trecem la treabă.

Mintea lui Iona începu să fiarbă. Păi cum să nu, chiar așa!... Iacătă-l! Viu și nevătămat! A sosit... Și-aicea... mujicii nu mai sînt... și pămînturile, unde-s?...

– Chiar așa, luminăția voastră – spuse el implorîndu-l din priviri pe principe – ce-i de făcut? Palatul...!? Oare să vi-l dea înapoi?!

La auzul acestor cuvinte principele rînji:

– Înapoi?! Ce spui tu, dragule?!

Principele scoase un portîigaret galben și greu, își aprinse o țigară și continuă:

– Nu, scumpule Iona, n-o să-mi mai dea ăștia nimic înapoi... Se vede treaba c-ai uitat ce-a fost... Dar, oricum, n-are-a face. Să știi că am venit numai pentru scurt timp și în mare taină. Tu să n-ai motive de neliniște; nimeni n-o să știe nimic. N-are rost să te tulburi. Am sosit (principele privi lumina dulce care inundase crîngurile), mai întîi, ca să văd ce se mai petrece pe aici. Ceva informații am avut; primesc scrisori de la Moscova, știu că palatul e întreg, că-i păstrat ca „bun al întregului popor”... Al între-gu-lui po-por... (principele rînji din nou). Dacă-i al poporului, atunci, al poporului să fie, lua-i-ar dracul să-i ia... Mi-e totuna. Numai să rămînă întreg. Poate, e chiar mai bine așa... Dar, uite care-i treaba: mi-au rămas niște hîrtii importante pe-aici. Și am nevoie de ele ca de aer. Cu privire la moșiile din guberniile Samara și Penza. Și la moșiile lui Pavel Ioannovici, de asemenea. Spune-mi, cabinetul meu de lucru a rămas întreg? – principele privi alarmat spre ușă.

În mintea lui Iona începură să scîrîie niște roți ruginite. În fața ochilor îi apărură imaginea lui Aleksandr Ertus, om învățat, cu ochelari, asemenea celor pe care-i purta și principele. Ertus

era sever și-și dădea multă importanță; el sosea în fiecare duminică dimineată, cu trenul, de la Moscova, se preumbla cu pași scârțâți prin palat, împărțind dispoziții și porunci întru păstrarea cu grijă a întregului inventar al palatului. Apoi se cufunda în fostul cabinet de lucru preț de câteva ceasuri, îngropat pînă-n gît în cărți, manuscrite și scrisori. Iona îi aducea acolo, în cabinet, un ceai tulbure; Ertus mîncea sandvișuri cu șuncă și scîrțîia cu penița pe colile de hîrtie. Uneori se întîmpla de- l întreba cîte ceva pe Iona despre vremurile de demult și-și nota totul, zîmbind.

– Cabinetul e-ntreg, jupîne – mormăi Iona – dar ce nenorocire, luminăția voastră, l-au sigilat. E sigilată ușa.

– Cine l-a sigilat?

– Ertus, Aleksandr Abramovici, de la Comitet...

– Ertus? – graseie, întrebător, Tugai-Beg. Și de ce, mă rog, Ertus și nu altcineva?

– E de la Comitet, jupîne – răspunse vinovat Iona – de la Moscova. I-au trasat sarcină, chipurile, să cerceteze... Jos o să fie bibliotecă, luminăția voastră, de-o să-i învețe acolo pe țărani. El asta face, aranjează biblioteca.

– Care va să zică, așa! Bibliotecă, ai?! – principele rînji. Fie, cu plăcere! Nădăjduiesc că le-or ajunge cărțile mele?!... Vai, ce păcat, dacă știam, le mai trimiteam de la Paris. Le-ajung cărțile, nu-i așa?

– Ajung, ajung, luminăția voastră – răspunse, speriat și răgușit, Iona – că doar aveți atîtea!...

Privind chipul principelui, Iona simți niște fiori reci pe șira spinării.

Tugai-beg se ghemui în fotoliu, se scărpină în bărbie, apoi își strînse barbișonul în pumn și deveni, deodată, leit cel cu turban și ochi oblici din tabloul din perete. Ochii i se acoperiră de negură.

– Le-ajung? Minunat. Ertus ăsta al tău, după cum se vede, e om învățat și talentat. Organizează biblioteci, șade în cabinetul meu. Ei da,

domnule!... Dar știi tu, oare, Iona, ce va să se-ntîmple cînd Ertus ăsta o să termine de aranjat biblioteca?

Iona făcu ochii mari.

– Pe Ertus ăsta o să-l spînzur de teiul de colo, vezi? – principele întinse mîna spre fereastră – teiul de lîngă poartă. (Iona privi înspăimîntat și supus în direcția indicată de mîna.) Ba nu, mai bine pe partea dreaptă, lîngă grilajul porții. O zi să atîrne cu fața înspre drum, să poată să-l vadă clăcașii toți pe organizatorul ăsta de biblioteci, iar în a doua zi, – cu fața încoace, să poată să-și vadă și el biblioteca. Ți-o jur, Iona, așa voi face, cu orice preț, fii sigur, poate chiar cît de curînd. Am destule relații ca să pun mîna pe Ertus, fii pe pace...

Iona oftă tulburat.

– Iar alături – continuă Tugai cu voce sadică – știi pe cine o să i-l aducem, să-i țină de urît? Pe despuiatul acela, Antonov. Semion. Semion Antonov – Tugai își ridică ochii spre tavan memorînd numele. Pe onoarea mea că o să-l dibuiesc, și-n gaură de șarpe, pe tovarășul Antonov, dacă nu cumva o să crape pîn-atunci, ori, poate, dacă nu cumva o să fie spînzurat, împreună cu alții, în Piața Roșie. Dar chiar de-o să-l spînzure, o să-l împrumut și eu vreo două-trei zile. Semion Antonov s-a bucurat, o dată de ospitalitatea reședinței hanilor și a avut ocazia să umble despuiat prin palat, cu *pince-nez*-ul pe nas – Tugai înghiți saliva, din care cauză pomeții lui, tătărești, se umflară ca niște cucuie – deh, ce să-i faci?! O să-l mai primesc, încă o dată, tot despuiat. Ah, dacă-mi cade viu în mîini... u-u-uuu, Iona!... nu l-aș felicita deloc pe Semion Antonov. O să atîrne în laț, nu numai despuiat, dar și jupuit!... Iona! Auzit-ai ce fusese în stare să spună despre principesa-mamă? Ai auzit?

Iona oftă cu amar și-și întoarse privirile.

– Tu ești un servitor credincios și cât voi trăi nu voi uita cum ai știut să-i vorbești, atunci, despuiatului. Cum de nu l-am ucis în clipa aceea? Îți dai seama? Doar mă cunoști, Iona, de mulți ani de zile, nu-i așa?

Tugai-Beg trase afară, din buzunarul paltonului, niște plăsele lucitoare, încrustate; în colțurile gurii îi apărură o spuză albă, vocea îi deveni ascuțită și spartă. Și totuși, nu l-am ucis. Nu l-am ucis, pentru că m-am oprit la vreme. Dar ce am îndurat, Iona, ca să mă pot înfrîna... numai eu știu. Nu puteam să-l omor. Ar fi fost un gest jalnic și nefericit, pe mine m-ar fi prins și, probabil, n-aș mai fi izbutit să-mi împlinesc țelul pentru care m-am întors. Sîntem puși pe fapte mari... – principele mormăi ceva în barbă, apoi tăcu.

Iona ședea crispat, scuturat de friguri la auzul acestor vorbe, de parc-ar fi băut mentă. În cap nu mai avea gînduri, ci doar niște frînturi dispartate. Înserarea începuse să se furișeze în încăperea. Tugai împinse mînerul încrustat înapoi în buzunar, se strîmbă, nemulțumit, se ridică și privi ceasornicul.

– Uite cum stă treaba, Iona. E tîrziu. Trebuie să ne grăbim. La noapte plec. Hai să punem treburile la cale. Întîi și-ntîi, uite-aici – în mîinile principelui apărură brusc un portmoneu – te rog să-i iei, Iona, prietenul meu de nădejde! Mai mult nu pot să-ți ofer; și eu sînt strîmtorat.

– Pentru nimic în lume! – spuse Iona, fluturînd din mîini.

– Ia-i! – porunci sever Tugai și-i îndesă cu de-a sila bancnotele albe în buzunarul bluzei. Pe Iona îl podidi plînsul. Să ai grijă, să nu-i schimbi, cumva, pe-aici, prin apropierea, că o să te agațe ăștia, de unde-i ai. Și-acum, domnule, cel mai important lucru: permite-mi, te rog, Iona Vasilievici, să rămîn în palat pînă la plecare. Peste două nopți plec înapoi, la Moscova. Am nevoie să fac ordine în hîrțile din cabinet.

– Sigiliul, jupîne... – murmură Iona cu jale. Tugai se apropie de ușă, dădu perdeaua la o parte și dintr-o mișcare scurtă smulse sforicica și sigiliul. Iona scăpă un „ah!” îngrozit.

– Prostii! – spuse Tugai – tu să nu te temi! Nu-ți fie teamă, prietene! Îți jur că o să fac în așa fel încît să nu existe nici un motiv să fii tras la răspundere. Mă crezi pe cuvînt?... Ei vezi? Așa-i mai bine...

* * *

Se apropia miezul nopții. Iona adormise obosit în cămăruța paznicului. În corpul de clădire al administrației dorm Tatiana Mihailovna, cea chinuită de dureri de dinți și Mumka. Palatul albit de lună părea orb și mut.

În cabinetul cu perdelele negre trase fusese aprinsă o lampă de gaz, așezată pe birou. Lumina verde și mătăsoasă se revărsa peste hîrțile risipite pe podea, fotoliu și pe covorul roșu. Alături, în cabinetul mare, perdelele duble fuseseră de asemenea trase; în candelabre ardeau lumînări de stearină. Pe rafturile bibliotecii străluceau discret cărțile cu coperti legate în piele. De pe pînza tabloului din perete Alexandru I zîmbea dulce de sub chelie, de parcă ar fi prins viață.

La masa de scris ședea un om îmbrăcat în civil, cu coif de cavalerist pe cap. Acvila ce încununa coiful se înălța triumfător deasupra metalului întunecat, împodobit cu stele. Chiar în fața acestui om, în vârful unui vraf de hîrtii, trona un caiet gros, cu coperti de mușama. Pe prima pagină a caietului fusese scris cu litere foarte mărunte:

Aleks. Ertus
Istoria Reședinței Hanilor
mai jos:

1922-1923

Tugai, cu obrazii sprijiniți în pumni, citea cu ochi tulburi rîndurile negre așternute în caiet. O liniște absolută se revărsase împrejur; din buzunarul jiletcii ceasornicul ticăia neabătut, mușcînd din curgerea timpului clipă după clipă, oră după oră. Principele rămase astfel, nemișcat, preț de vreo douăzeci de minute, poate chiar o jumătate de ceas.

Prin perdele răzbătu, deodată, un sunet sinistru și prelung. Tugai tresări și se ridică, zguduind fotoliile.

– Ah, potaie blestemată, mormăi el, intrînd în cabinetul alăturat. Din geamul mat al vitrinei veni spre el imaginea tulpure a unui ofițer din cavaleria gărzii imperiale, cu un coif strălucitor pe cap. Apropiindu-se de geam, Tugai își privi reflectarea în sticlă, apoi păli și zîmbi bolnăvicios.

– Ptiu – șopti el – să-nnebunești, nu altceva!

Își scoase coiful și se șterse pe tîmple; privi gînditor în geam și, deodată, trînti coiful pe podea cu atîta forță, încît încăperile răsunară ca de tunet, iar vitrinele zăngăniră cu jale. Tugai se încovoie și lovi cu piciorul în coif, aruncîndu-l într-un colț, apoi începu să se plimbe nervos pe covor. Era singur, năpădit de gînduri și neliniștit; deodată se muie, îmbătrîni și se trezi vorbind, mușcîndu-și buzele:

– Nu, nu se poate. Nu... nu... nu...

Parchetul scîrțîia, flacăra lumînărilor se micșoră și începu să pîlpîie; pe suprafețele lustruite ale mobilelor apăreau și dispăreau figuri fantomatice, palide și încărunțite. Tugai se întoarse brusc și își îndreptă privirea spre perete. Fotografia dreptunghiulară imortalizase un grup de bărbați, cu vulturi pe cap, încremeniți într-un amfiteatru strîns, cu mîinile înmănușate sprijinite pe mînerile paloșelor... În centrul acestui grup numeros ședea un bărbat cu barbișon și mustăți, șters și

insignifiant⁸⁹, aducînd a medic de regiment. Și totuși, privirile tuturor ofițerilor din garda imperială, indiferent dacă ședeau sau nu, erau ațintite asupra individului cel scund, care, aproape, nici nu se zărea de sub coif.

Omulețul domina, autoritar, întreaga congregație a cavaleriștilor îmbrăcați în alb, iar inscripția de bronz ce însoțea fotografia glăsuia despre el în cuvinte la fel de dominatoare. Fiecare slovă începea cu majusculă. Tugai se privi îndelung în fotografie; era, undeva, lateral, la vreo doi oameni distanță de individul cel scund.

– Nu se poate, spuse Tugai cu voce tare și își roti privirea prin încăperea enormă, de parcă ar fi chemat, ca martor, un auditoriu întreg. Am visat, pesemne. Începu din nou să bolborosească ceva, de neînțeles, apoi continuă, deodată, incoerent: Ori toate acestea au dispărut demult, iar el, el... ăsta... trăiește... ori eu nu mai... nu pricep!...

Tugai își netezi părul, se răsuci brusc pe călcîie și, zărindu-și reflectarea în luciul bibliotecii, gîndi involuntar: „am îmbătrînit!”, apoi mormăi nemulțumit:

– Au călcat în picioare tot ceea ce era viu; și pe mine m-au călcat în picioare, de parc-aș fi fost mort. Poate sînt, într-adevăr, mort? Poate sînt doar o umbră? Însă eu trăiesc. – Tugai privi întrebător spre Alexandru I – simțurile nu m-au părăsit. Simt totul, simt durerea, dar mai puternică decît toate, simt ura! Lui Tugai i se păru pentru o clipă că zărește umbra despuiatului furișîndu-se prin sala întunecoasă și dintr-o dată simți în mădulare un fior rece. Regret amarnic că nu l-am împușcat. Regret... Ura începuse să-i clocotească în suflet și-și simți limba arsă.

Se întoarse tăcut și pași spre fereastră străbătînd încăperea în lung și-n lat, de fiecare dată oprindu-se în dreptul fotografiei de grup și privind-o atent. Astfel, se scurse ca la vreun sfert de oră. Tugai se opri brusc și își plimbă degetele prin păr; vîrî mîna

în buzunar și apăsă butonul ceasornicului. Din buzunar se auzi sunetul tainic și delicat de douăsprezece ori, apoi, după o scurtă pauză, pe un alt ton, cântă sfertul și după încă o întrerupere, marcă trei minute.

– Dumnezeu, șopti Tugai și începu să se grăbească. Privi împrejur și, găsind ochelarii pe masă, îi puse la ochi. Însă ochelarii nu reușiră, de astă dată, să-i mai ascundă înfățișarea. În ochii lui oblici, asemenea ochilor Hanului din portret, ardea acum flacăra albă și ușoară a unui gând tainic, disperat. Tugai îmbracă pardesiul și pălăria, se întoarse în cabinetul de lucru, luă de pe fotoliu un teanc de foi pergamentoase, încărcate de sigilii și peceti, le îndoi cu greu și le vârî în buzunar. Așezându-se la birou, mai aruncă o privire înspre vraful de hîrtii împrăștiate; un rictus îi contorsionă obrazul și, deodată, se apucă de treabă, suflecîndu-și mînecele largi ale paltonului. Înșfăcă mai întîi, cu hotărîre, manuscrisul lui Ertus, reciti prima pagină, rînji, apoi o rupse bucățele. Dar își rupse și o unghie.

– Ah! fir-ai tu... ! – exclamă răgușit principele frecîndu-și degetul și reîncepu lucrul cu mai multă atenție. Rupse întregul caiet, filă cu filă, pînă ce-l făcu ferfeniță. Adună, apoi, cu brațul hîrțiile de pe birou și fotolii, grămezi întregi de foi de prin biblioteci și dulapuri. Smulse din perete portretul unei doamne elisabetane, îi sparse rama, lovind-o cu piciorul pînă ce săriră așchii și așeză bucățile de lemn peste hîrțiile puse pe birou. Apoi, roșu la față de efort, împinse biroul în colț, sub tabloul lui Alexandru I. Luă lampa și o transportă în camera alăturată, de unde se întoarse cu candelabrul și aprinse, cu grijă, grămada de hîrtii în trei locuri. Se ridicară cîteva fuioare subțiri de fum, ceva se convulsionă în interiorul grămezii și, deodată, cabinetul începu să strălucească într-o lumină pîlpîitoare și jucăușă. Peste cîteva minute te sufocai de fum.

Cu ușile întredeschise, Tugai trebăluia în cabinetul alăturat. Focul urca, pîrîind, peste portretul sfîșiat al lui Alexandru; chipul lui chel zîmbea cu perfidie prin perdeaua de fum. Ardeau volumele deschise, așezate pe masă, iar postavul începuse să fumege de asemenea. La cîțiva pași distanță principele ședea în fotoliu și privea; în ochii înlăcrimați de fum sclipeau gînduri vesele și pătimașe.

– Nu se mai întoarce nimic, mormăi el. S-a sfîrșit; n-are rost să mă mint. Să le luăm, așadar, toate acestea cu noi, dragul meu Ertus!

...Principele se retrăgea, încetul cu încetul, dintr-o încăpere în cealaltă: fumul cenușiu începuse să se bulucească în urmărirea lui. Sala de bal strălucea acum în lumini feerice, iar peste draperii, alergau și dansau umbre de foc.

În cortul cel roz, principele deșurubă arzătorul lămpii și vărsă gazul peste așternut; pata se întinse și începu să picure pe covor. Tugai aruncă arzătorul peste așternut; la început nu se întîmplă nimic; flăcăruia se ghemui și dispăru, dar apoi, deodată, săltă, izbucnind într-o vîlvătaie cu răsuflare dogoritoare; Tugai abia avu timp să se îndepărteze. Baldachinul se aprinse într-o clipită, iluminînd triumfător, pînă la ultimul firicel de praf, interiorul încăperii.

– Acum e sigur, spuse Tugai, grăbind pasul.

Traversă serele, apoi sala de biliard, trecu prin coridorul cel negru și coborî, cu zgomot, treptele scării răsucite care-l aduse pînă în întunecimea parterului.

Ieși, ca o umbră, pe ușa care se deschidea în terasa dinspre răsărit, poleită acum de lumina lunii, și ajunse în parc. Își înfundă capul între umeri, ca să nu audă primul răcnet al lui Iona, din ghereta paznicului, și nici urletul lui Cezar; apoi, strecurîndu-se pe cărări tainice, pe care nu le uitase, dispăru în întuneric.

1924

- [83](#) Renumit arhitect rus (1700-1771).
- [84](#) Referire la Pavel, fiul Ecaterinei a II-a, viitorul țar Pavel I.
- [85](#) Medalionul doamnelor de onoare.
- [86](#) Referire la Petersburg.
- [87](#) Aluzie la țarul Nikolai I (1796-1855).
- [88](#) Referire la țarul Nikolai I.
- [89](#) Aluzie la ultimul țar, Nikolai al II-lea (1868-1918).

INSULA PURPURIE

Roman de tov. Jules Verne. Traducere din limba franceză în limba esopică de Mihail Bulgakov

Partea I. Erupția muntelui care varsă foc

Capitolul 1. Istorie cu Geografie

Într-un ocean, numit din vechime, datorită furtunilor și valurilor sale, Pacific, sub paralela de 45⁹⁰, se afla o insulă enormă, nelocuită, populată de niște triburi glorioase și înrudite: etiopii roșii, harapii albi și harapii de culoare nedefinită, care căpătaseră din partea navigatorilor porecla ciudată de „înraîți”.

„Speranța”, vasul renumitului lord Glenarvan, apropiindu-se întâia oară de insulă, descoperi aici niște obiceiuri originale: deși etiopii roșii erau de 10 ori mai numeroși decât harapii albi și cei înraîți, laolaltă, insula era guvernată de harapi, în exclusivitate. Pe tron, la umbra unui palmier, ședea, împodobit cu oase de pești și conserve de sardele, stăpînitorul Sizi-Buzi, iar alături, preotul suprem, precum și conducătorul de oști, Riki-Tiki-Tavi.

Etiopii roșii erau ocupați cu cultivarea ogoarelor cu porumb, cu pescuitul și cu adunatul ouălor de broască-țestoasă.

Lordul Glenarvan începu cu ceea ce-i plăcea lui să facă peste tot unde apărea: înfipse într-un vîrf de munte un steag și spuse pe englezește:

– Insula aceasta... o să fie nițel a mea. Avu loc o neînțelegere. Etiopii, care nu pricepeau defel vreo altă limbă, decât a lor, își făcură, din steag, nădragi. Atunci lordul se puse cu biciul pe ei și după ce-i biciui pe toți, începu tratativele cu Sizi-Buzi, aflînd de la acesta că insula este a lui, a lui Sizi-Buzi, iar „steag nu trebuie”.

Se dovedi că insula fusese deja descoperită de două ori. Întîi de nemți, și apoi încă de unii, care haleau broaște. Drept dovadă, Sizi făcu referiri la conservele de sardele și sugeră discret că „apa de foc gustos foarte, da”.

– Au găbjit-o, ticăloșii! – mormăi lordul pe englezește și, bătîndu-l prietenește pe Sizi pe umăr, îi acordă cu generozitate favoarea de a considera în continuare că insula e a lui.

Apoi a avut loc un troc. Marinarii au debarcat la țărm, de la bordul „Speranței”, mărgele de sticlă, sardele împuțite, zaharină și apă de foc. Bucurîndu-se zgomotos, etiopii aduseră cu ei la țărm piei de castor, fildeș, pește, ouă și perle.

Sizi-Buzi își luă apa de foc pentru el, sardelele, așijderea, la fel și mărgelele, iar zaharina le-o făcu cadou etiopilor.

S-au stabilit astfel relații corecte și normale. Vasele intrau în golf, descărcau prețioasele mărfuri englezești și încărcau la bord nimicurile etiopice. Pe insulă se instalează și un corespondent al „Times”-ului newyorkez, în pantaloni albi și cu pipă, care se îmbolnăvi, de îndată, de paludism tropical.

Insula fu numită, în manulalele de geografie „Insula Etiopilor” (L’Île d’Éthiops).

Capitolul 2. Sizi bea apă de foc

Dup’aiasta, insula atinse un grad de înflorire nemaivăzut. Preotul suprem, conducătorul de oști și chiar Sizi-Buzi însuși pluteau, literalmente, în apă de foc. Chipul lui Sizi deveni, în final, strălucitor, de parc-ar fi fost lăcuit și rotund, fără riduri. Armata harapilor albi, decorați cu mărgele, se adunase ca o pădure de lăncii, scînteind în jurul focului de tabără.

Corăbiile care treceau prin apropierea insulei auzeau adeseori strigăte victorioase:

– Trăiască Sizi-Buzi, stăpînitorul nostru, precum și preotul suprem! Ura, ura!

Așa strigau harapii, îndeosebi cei înrăiți.

Dinspre etiopi se auzea o tăcere zgomotoasă. Neprimindu-și rația de apă de foc și muncind pînă la epuizarea picioarelor, numiții etiopi se aflau într-o stare de nemulțumire melancolică și aproape surdă. Iar pentru că între etiopi, ca de altfel printre toți oamenii, există intriganți, se întîmpla, cîteodată, ca etiopilor să le vină în cap diverse gînduri absurde:

– Păi, cum, măi fraților?! Nu-i drept! Votca le-o dă lor (harapilor), măgelele – tot lor, iar nouă – tiflă cu zaharină! iar de muncit, tot noi?!

Toate acestea luară sfîrșit prin niște mari neplăceri, și tot pentru etiopi. De îndată ce începu să le umble mintea, Sizi-Buzi trimise un corp expediționar de pedepsire, format din harapi, înspre wigwam-urile etiopilor, și îi aduse, în doi timpi și trei mișcări, pe toți etiopii, la același numitor comun.

Bătuți măr, aceștia făceau acum plecăciuni și spuneau:

– Să le fie învățătură de minte și copiilor noștri.
Astfel, vremurile deveniră, din nou, bune.

Capitolul 3. Catastrofa

Wigwam-urile lui Sizi și ale preotului suprem se aflau în zona cea mai bună a insulei, la poalele unui munte care vărsa foc, stins în urmă cu trei sute de ani⁹¹.

Odată, noaptea, muntele se trezi pe neașteptate, iar seismografele de la Pulkovo și Greenwich indicară o chestie sinistră.

Din muntele care vărsa foc ieși fum, apoi flăcări, apoi niște pietroaie, iar la urmă – o lavă fierbinte ca apa clocotită din samovar.

Înspre dimineață, totul era curățat. Etiopii aflară că rămăseseră fără stăpînitorul Sizi-Buzi, și fără preot – numai cu conducătorul de oști. Pe locul wigwam-urilor regale se aflau, acum, grămezi de lavă.

Capitolul 4. Genialul Kiri-Kuki

Pentru moment, etiopii fuseseră zdrobiți de tunete, iar în mulțime avu loc chiar și vărsare de lacrimi, dar în următorul moment, peste capetele etiopilor, precum și ale harapilor scăpați în frunte cu conducătorul de oști, se rostogoli o întrebare cât se poate de firească: „Și-acuma, ce-o să fie?”

Întrebarea antrenă în urma ei o rumoare, la început, neclară, apoi tot mai sonoră și probabil că nimeni n-ar fi știut cu ce s-ar fi terminat dacă n-avea loc un eveniment uimitor.

Pe deasupra mulțimii ca un câmp de maci, presărat, ici-colo, de pete albe și răutăți, se ridică un chip scofilcit cu ochi iscoditori; urcat pe un butoi, se arată privirilor persoana cunoscută întregii insule ca mare bețiv și trântor, respectiv Kiri-Kuki⁹².

Etiopii fură zdrobiți a doua oară de tunete, ca urmare a înfățișării uimitoare a lui Kiri-Kuki. Cu mic, cu mare, toți erau obișnuiți să-l vadă când în golf, unde se descărcau splendorile de foc, când aciuat pe lângă wigwam-ul lui Sizi și cu toții știau că Kiri este un harap înrăit sută la sută. Și iată, Kiri se arată în fața mulțimii insularilor uluiți, pictat, din cap pînă în picioare, în culorile roșii de luptă ale etiopilor. Nici cel mai experimentat ochi n-ar fi reușit să-l deosebească pe neastîmpăratul șmecher de un etiop obișnuit.

Kiri se legănă pe butoi, spre dreapta, întâi, apoi spre stînga și, căscînd gura-i enormă, răcni niște cuvinte uimitoare, notate, de îndată, în carnețel de către corespondentul încîntat al „Times”-ului:

– Acu’, dacă sîntem și noi etiopi liberi, vă declar mulțumiri!

Absolut nimeni din marea de etiopi nu pricepu de ce oare Kiri-Kuki le declară mulțumiri și pentru ce, mulțumiri?! Astfel că întreaga adunare îi răspunse cu voce uimită și tunătoare:

– Ura!!!

Cîteva minute vuietul bîntui insula, apoi fu curmat de un nou răcnet al lui Kiri-Kuki:

– Ş-acuma, fraţilor, hai să jurăm credinţă!

Iar cînd etiopii, încîntaţi, urlară:

– Cui?!

Kiri răspunse strident:

– Mie!!!

De data asta harapii înlemniră. Dar paralizia lor nu dură mult. Cu strigăte ca: „Ai nimerit-o, canalie!”, conducătorul de oşti se avîntă primul ca să-l îmbrăţişeze pe Kiri-Kuki.

Întreaga noapte, pe insulă fură aprinse focuri de tabără vesele, a căror lumină se răsfrîngea pe bolta cerului; beţi de fericire şi de apa de foc căreia îi dăduse cep Kiri cel chefliu, etiopii dansau în jurul focurilor.

Vasele care treceau prin preajmă brăzdau îngrijorate văzduhul cu radio-fulgere, ca să deschidă tir asupra insulei şi să facă astfel ordine, dar curînd întreaga lume civilizată fu liniştită de telegrama corespondentului de la „Times”:

„La proştii ăştia pe insulă e sărbătoare naţională – bairam stop escrocul e genial”.

Capitolul 5. Rasmerrytza

Apoi, evenimentele începură să se rostogolească cu o viteză supranaturală. În prima zi, pentru a fi pe placul etiopilor, Kiri numi insula „Purpurie”, în cinstea culorii de bază a etiopilor; cum, însă, etiopii erau indiferenţi la glorie, el nu reuşi să-i cîştige de partea lui, iar pe harapi îi înverşună. A doua zi, pentru a-i mulţumi pe harapi, îl confirmă în funcţia de comandant de oşti pe Riki-Tiki, dar nu reuşi, nici de astă dată, să-i satisfacă pe harapi, căci fiecare dintre ei vroia să devină comandant, în schimb îi înverşună pe etiopi. În cea de-a treia zi, pentru a se mulţumi pe sine, îşi meşteşugi, dintr-o cutie de sardele, un acoperămînt de cap lăţos, care amintea foarte mult de coroana răposatului Sizi. Cu aceasta îi nemulţumi şi-i înverşună pe toţi, căci

harapii considerau că oricare dintre ei era demn de cutie; iar etiopii, viciați de apa de foc, erau, oricum, împotriva cutiei care le amintea, deosebit de arzător, de aducerea la același numitor comun.

Ulterior, măsura lui Kiri-Kuki se adresează și apei de foc, prin aceasta, Kiri-Kuki reușind să se compromită în totalitate. Kiri declară că apa de foc va fi împărțită în mod egal tuturor, și, bineînțeles, nu se țin de cuvânt. De ce, foarte simplu! Dacă dai tuturor, atunci e nevoie de multă apă de foc. Dar de unde să o iei? În loc de apă de foc, Kiri puse la distilat recolta de porumb – prea multă apă nu obține el, dar, în schimb, reuși să-i strice la stomac atât pe etiopi, cât și pe harapi, ceea ce generează noi nemulțumiri.

Într-o bună și călduroasă zi, când Kiri, conform obiceiului, zăcea, într-o stare neutilizabilă, în wigwam-ul propriu, la șeful Riki-Tiki sosi un anume etiop, pe chipul căruia stăteau scrise toate înclinațiile lui intrigante. În momentul sosirii, Riki tocmai sorbea apă de foc, în acompaniamentul unui purceluș fript crocant.

– Ce vrei tu, mă, japiță de etiop?? – întreabă sec comandantul cel sumbru.

Etiopul scăpă complimentele pe lângă urechi și trecu la treabă.

– Nu se mai poa’! – gemu el. Cum așa, pentru domnia voastră și votcă, și purcel? Va să zică, iar vechile rînduieli?

– Aha, pasămite ai vrea și tu purcel?! – întreabă, abia stăpînindu-se, oșteanul.

– Cum să nu!? Da’ ce, etiopii nu e și ei oameni? – răspunse cu nerușinare vizitatorul și-și depărtă picioarele.

Riki apucă purcelușul de un picior și, răsucindu-l ca pe o elice, îl plesni pe etiop peste dinți de sări osînză din purcel, iar din gura etiopului – sînge, iar din ochi, – lacrimi, amestecate cu stele verzi.

– Afară!!! – încheie Riki întrevederea.

Nu se cunoaște exact ce făcu etiopul când se întoarse acasă, dar se știe că, spre sfârșitul zilei, insula vuia ca un stup, iar noaptea, fregata „Chancellor”, trecând prin preajma insulei și zărind două focuri mari, aprinse în Golful Liniștii, tulbură, de îndată, întreaga lume, cu următoarea telegramă:

„Insulă focuri toate aparențele boii de etiopi iar sărbătoare Hatteras”.

Dar respectabilul căpitan se înșela. E drept, erau focuri, dar nu era nimic sărbătoresc în ele. Pur și simplu, în golf ardeau wigwam-urile etiopilor, incendiate de expediția de pedepsire trimisă de Riki-Tiki.

Spre dimineață, negurile de foc se transformară în coloane de fum, și nu mai erau două, ci nouă. Spre noapte fumul se transformă din nou în focuri (șaisprezece bucăți la număr).

Lumea fu tulburată de unicul titlu apărut în toate ziarele din Paris, Londra, Roma, New York, Berlin și alte orașe: „Ce se petrece?”.

Și iată că sosi telegrama corespondentului de la „Times”, care consternă, de-a dreptul, lumea:

„Șasea zi ard wigwam-uri harapilor. Puzderie de etiopi... (indescifrabil) Kiri escroc fugi... (indescifrabil)”.

Iar peste încă o zi, o altă telegramă, trimisă, de astă dată, nu de pe insulă, ci dintr-un port european:

„Ethiopp pornit rasmerrytza grandious. Insula ardee, mollyma, chouma. Mountzi caddavre. Trimitetz avans chinchy soute. Correspondent.”

Partea a II-a. Insula în flăcări

Capitolul 6. Misterioasele pirogi

Către ziuă, santinelele de pe țărmul european strigară:

– Corăbii la orizont!!

Lordul Glenarvan ieși cu o lunetă și studie, îndelung, punctele negre.

– Nu înțelege la mine – zise gentlemanul – se pare, pirogile sălbaticilor?...

– Tunete și fulgere! – exclamă Michel Ardanne, azvîrlind cît colo Zeiss-ul. Pariez pe un dolar de Washington contra unei lămîi găurite, pusă în circulație în 1923, că ăștia sînt harapi!

– Bineînțeles, confirmă Paganel.

Ardanne și Paganel ghiciseră.

– Ce-nseamnă asta? – întrebă lordul, uimit pentru întâia oară în viață.

În loc de răspuns, harapii începură să bocească. Ți-era groază, în mod cert, să-i privești. După ce-și traseră sufletul nițel, se conturară niște lucruri înfricoșătoare: puzderie de etiopi. Ticăloșii de intriganți i-au instigat. Cerere: harapii ducă-se dracului. Riki a trimis expediție și aceasta a fost măcelărită. Ticălosul de Kiri-Kuki a tulit-o primul cu piroga. Resturile expediției de pedepsire, în frunte cu Riki-Tiki, iată-le, în pirogi. Abia-abia au reușit să ajungă pîn-la lord.

– O sută patruzeci de draci și-o vrăjitoare!! tună Ardanne. Au de gînd să trăiască în Europa. *Comprenez-vous?*

– Și cine o să-i hrănească? – se sperie Glenarvan. Nu, voi înapoi insulă plecați...

– Acu', luminăția voastră, nu putem nici măcar să scoatem nasul afară pe insulă – plîngeau harapii– etiopii or să ne curețe pe tăți. Și al doilea, wigwam-urile noastre o ars la naiba, tăte. Numa', dară, dac-ați trimete o forță înarmată, să-i supună pe ticăloșii ăia...

– Mulțumesc – răspunse ironic lordul, arătînd înspre telegrama corespondentului – la voi acolo ciumă. Al meu nu înnebunit încă. Un marinar al meu mai preț decît tot insula vostru. Așa.

– Prea bine, excelența voastră – se învoiră harapii – știm că noi nu facem doi bani. Iară de

ciumă, corespondentul adevăr grăiește. Uite-așe cosăște, uite-așe! Ș-încă, foamete.

– Mda – spuse gînditor lordul – fie. Al meu o să vadă ce-i de făcut.

Și comandă:

– La carantină cu ei!!

Capitolul 7. Chinurile harapiilor

Ce-au mai îndurat harapii, musafirii lordului, nici n-am cuvinte să vă spun. I-au spălat întîi cu fenol și-i țineau, dup-aia, după gard, ca pe măgari. De mîncare le dădeau cu regularitate, atît cît să nu moară harapii de foame. Și cum stabilirea unei rații exacte, printr-o astfel de metodă, nu se poate, un sfert dintre ei dădură ortul popii.

În sfîrșit, după ce-i mură în carantină, lordul îi trimise pe harapi la muncă, în ocnă. Acolo erau niște supraveghetori, iar supraveghetorii aveau bice din vînă de bou...

Capitolul 8. Insula moartă

Vasele primiră ordin să ocolească insula la o bătaie de tun. Așa și făceau. Noaptea se zăreau cîteodată focuri aproape stinse, iar ziua insula era învăluită în fum negru. La acestea se adăugă și un miros sufocant de cadavre. Peste valurile mării se împrăstie o duhoare de hoit.

– S-a terminat cu insula, spuneau marinarii privind prin binoclu la linia perfidă și verde a țărmlui.

Harapii, deveniți, pe cheltuiala lordului, niște umbre palide, abia își mai țirau picioarele prin ocnă și se bucurau de răul altuia:

– Așa le trebuie, ticăloșilor. Să crape dracului toți. După ce-or crăpa cu toții, o să ne întoarcem ș-o să cucerim insula. Iară lu' pramatia aia, Kiri-Kuki, o să-i împrăștiem mațele manual, de-om pune laba pe el.

Lordul păstra o tăcere calmă.

Capitolul 9. Sticla cu dopul smolit

O aruncaseră valurile, într-o bună zi, la țărmul european. Fu deschisă, și cu măsuri de precauție cu fenol, în prezența lordului, găsiindu-se, în interior, niște caractere nedescifrabile, scrise de mîna etiopilor. Translatorul le desluși și-i prezentă lordului următorul document:

„Pierim de foame. Fîrtașilor, ne mor pruncii. Ciurma bîntuie la fel. Oare noi nu sîntem oameni? Trimiteți pîinică. Ai voștri etiopi iubitori.”

Riki-Tiki se albăstri la față și răcni:

– Luminăția voastră!... Pentru nimic în lume! Să crape! După răzmerița aia, să-i mai și hrănești...

– Nici nu vreau, răspunse lordul și-i arse una cu cravașa peste urechi, ca să nu se mai bage altă dată să dea sfaturi.

– De fapt, asta e o porcărie... – mormăi printre dinți Michel Ardanne. Ar trebui să le trimitem nițel porumb.

– Mulțumesc de sfat, *monsieur* – răspunse, sec, Glenarvan – mă întreb cine oare va plăti porumbul? Și-așa, gașca asta de harapi a halit naiba știe cît. N-am nevoie de sfaturi idioate.

– Care va să zică, așa?! – întrebă Michel Ardanne, mijindu-și ochii. Permiteți-mi să aflu cînd ne vom întîlni la duel? Vă jur, stimate domn, că o să vă nimeresc de la 20 de pași distanță, la fel cum aș nimeri Catedrala Notre-Dame din Paris.

– N-am să vă felicit, *monsieur*, dacă vă veți afla la numai 20 de pași de mine, răspunse lordul. Greutății corpului dumneavoastră i se va mai adăuga greutatea glonțului pe care o să vi-l înfig într-unul dintre ochi, la alegere.

Phileas Fogg era secundantul lordului, iar Paganel – al lui Ardanne. Greutatea corpului lui Ardanne rămase aceeași, iar Ardanne, la rîndul său, nu-l nimeri pe lord. Îl nimeri, însă, pe unul dintre harapii care se ascunseseră, din curiozitate, în dosul unor tufe. Glonțul îi făcu harapului o gaură între ochi și ieși prin ceafă. Harapul muri în

momentul cînd glonțul era la jumătatea drumului – în mijlocul creierului.

Ardanne și Glenarvan își strînsesă mîinile cu căldură și se despărțiră.

Dar cu aceasta povestea sticlei nu luă sfîșit. Noaptea, 50 de harapi părăsiră, îmbarcați în pirogi, țarmul european, lăsîndu-i lordului o notiță obraznică:

„Mulțămim de fenol și de supraveghetorii cu vînă de bou. Sperăm că o să vină vremea cînd o să le rupem picioarele. Mergem înapoi pe insulă. Ne mpăciuim cu etiopii. Mai bine acasă, să mori de ciură, decît de slănina voastră rîncedă. Cu respect. Harapii.”

Fugarii șterpeliră, totodată, și luneta, o mitralieră defectă, 100 de conserve de lapte condensat, șase clanțe mai strălucitoare, 10 revolvere și două femei europene.

Lordul îi biciui zdravăn pe harapii rămași și consemnă în registru valoarea bunurilor furate.

Partea a III-a. Insula Purpurie

Capitolul 10. Uimitoarea depeșă

Trecură 6 ani. Insula moartă și izolată fu uitată de-a binelea. De la bordul corăbiilor, marinarii puteau zări, arareori, în binoclu, vegetația luxuriantă, stîncile și faleza înspumată. Altceva, nimic.

Șapte ani fuseseră stabiliți pentru aerisirea ciumei de pe insulă, după acest termen considerîndu-se că nu mai există nici un pericol. Către sfîrșitul celui de-al șaptelea an se pregătea o expediție în vederea recolonizării cu harapi. Harapii, slabi ca niște schelete, se chinuiau în ocne.

Și iată că la începutul celui de-al șaptelea an, lumea civilizată fu zguduită de o știre uluitoare. Stațiile radio din America, Anglia și Franța recepționară o radiotelegramă:

„Ciuma s-a sfîrșit. Slavă Domnului, sîntem bine sănătoși, ceea ce vă dorim și dvs. Ai dvs. respectabili etiopi.”

Dimineața, ziarele din întreaga lume aveau titluri de o șchioapă:

INSULA VORBEȘTE!!

RADIOUL ENIGMATIC!!! TRĂIESC, OARE, ETIOPII?!”

– Jur pe nădragii de flanelă ai bunicuței mele! – zbieră M. Ardanne. E ceva supranatural. Uimitor nu e atît faptul că au supraviețuit, cît faptul că trimit telegrame. Cine oare să le fi construit stația de emisie?! Că doar nu Necuratul?!

Lordul Glenarvan primi știrea într-o liniște meditativă. Harapii însă erau cu totul dărîmați... Riki-Tiki-Tavi bocea și-l ruga pe lord:

– Acu’, sfinția voastră, una v-a mai rămas: Să-i nimiciți, – trimiteți-le o expediție. Da’ se poate așa ceva?! Insula e a noastră, e moștenire. Cît o să mai suferim aici?

– La mine uitat ce-i de făcut, răspunse lordul.

Capitolul 11. Căpitanul Hatteras și enigmatica șalupă

Într-o minunată zi de mai, în preajma insulei se arătă un fum răsucit și, în curînd, vasul, sub comanda căpitanului Hatteras, comandat, la rîndul lui, de către lordul Glenarvan, acostă la țarm. Marinarii umplură sarturile și bordurile, privind curioși înspre insulă. În fața ochilor lor se desfășura următoarea priveliște: în golf, apele erau adormite; chiar la țarm se afla ancorată o șalupă necunoscută, înconjurată de o turmă întreagă de pirogi nou-nouțe, pesemne, de curînd meșterite. Enigma radiotelegramei se dezlegă de-ndată: departe, în desișul pădurii tropicale de smarald se zărea antena unei stații de emisie radio, construită într-un mod deosebit de hidos.

– O sută de draci! – strigă căpitanul. Gogomanii ăștia și-au meșterit singuri prăjina asta strîmbă!

Marinarii râdeau cu veselie, privind la rodul sucit și noduros al creativității etiopilor.

O barcă lansată la apă se apropie de țărm și-i debarcă pe căpitan și pe câțiva dintre marinari.

Ce-i uimi de-a dreptul, din prima clipă, pe vajnicii lupi-de-mare era abundența de etiopi. Hatteras fu înconjurat nu numai de către adulți, ci și de foarte mulți tineri. Chiar la țărm, ședeau ca ghirlandele, cu picioarele în apă, mulți etiopi mititei, care pescuiau.

– Să mă ia dracu' dacă ciurma asta nu le-a fost cu folos! – se minună Hatteras.

– Au niște mutre de parc-ar fi mâncat numai „Hercules”⁹³ de-al nostru! Hai să vedem mai departe...

Mai departe fu uimit tocmai de acea șalupă veche care se adăpostise în golf. O privire de expert era suficientă pentru a conchide că șalupa fusese construită la un șantier naval european.

– Asta nu-mi prea place – strecură printre dinți Hatteras – dacă n-au furat ei galoșul ăsta găurit, atunci care canalie s-a trambalat pînă pe insulă înainte de a se sfîrși carantina? Pare-mi-se că șalupa-i nemțească! Și, adresîndu-se etiopilor, întrebă: Hei, voi de colo! Draci roșii împielîțați! De unde-ați șterpelit barca?

Etiopii zîmbiră șmecherește și, dezvelindu-și dinții ca șiragurile de perle, nu-i răspunseră nimic.

– Nu vreți să vorbiți?! Fie – căpitanul se încruntă – o să vă fac eu mai vorbăreți.

Cu aceste cuvinte, se îndreptă spre șalupă. Dar etiopii îi barară calea, lui și marinarilor.

– În lături! – lătră căpitanul și, cu un gest din obișnuință, duse mîna la buzunarul de la spate.

Dar etiopii nu se dădură-n lături. Într-o clipită Hatteras și marinarii se treziră înconjurați de o mulțime compactă. Gîtul căpitanului se înroși. În mulțime, el reuși să distingă pe unul dintre harapii albi, fugiți de la ocnă.

– Aha-ha! Noi, parcă, ne cunoaștem! – exclamă Hatteras. Acu' înțeleg de unde-s răzmerițele! Hai încoace, ticălosule!

Dar ticălosul nu vru să se apropie. Chiar așa și spuse:

– Nu vin.

Căpitanul Hatteras privi cu furie împrejur și gîtul i se învineți, realizînd un contrast superb cu borurile albe ale pălăriei. De fapt, el zări în mîinile multora dintre etiopi puști foarte asemănătoare cu carabinele nemțești, iar în mîinile harapului – parabellum⁹⁴-ul șterpelit de la Glenarvan. Fețele marinarilor, de regulă foarte vioaie, deveniră cenușii-îngrijorate. Căpitanul privi cerul albastru și arzător, apoi debarcaderul unde se legăna propriul său vas. Marinarii rămași la bord urmăreau liniștiți evenimentele de la țărm; Hatteras îi zărea ca pe niște pete albe care împestrițau vergile.

Însă el știa să se stăpînească. Gîtul lui își recăpătă treptat culoarea normală, dovedind astfel că, cel puțin de data asta, comoția cerebrală este amînată.

– Dați-mi voie să mă-ntorc pe corabie, spuse căpitanul cu o voce răgușită și politicoasă.

Etiopii se împrăștiară și Hatteras, escortat de marinari, se reîntoarce la corabie. Peste un ceas, pe corabie zăngăniră lanțurile de ancorare, iar peste două, vasul nu se mai zărea decît ca o pată micuță, cețoasă, la orizontul mării însozite.

Capitolul 12. Invincibila Armada

În barăcile ocupate de harapi se petreceau lucruri de nedescris. Harapii slobozeau strigăte de victorie și stăteau în mîini. Astăzi li se servi, cu gălețile, o supă grasă, aurie, de carne. Nu mai erau îmbrăcați în zdrențe. Primiseră niște nădragi de stambă superbi și vopsea, la discreție, pentru tatuaje de luptă. Lîngă barăci, așezate pe capre de lemn, se aflau niște mitraliere și puști cu repetiție, nou-nouțe.

Riki-Tiki-Tavi era cel mai interesant dintre toți. În nas îi sclipeau inele și era împănat cu pene multicolore. Chipul îi strălucea de parc-ar fi fost un popă de Paști. Umbla ca beat și spunea întruna:

– Ușurel, ușurel. Acu', dragilor, să vedeți ce-o să mai jucați după cum vă voi cânta eu. Așteptați numa', să sosim. Numa' să sosim.

Și, spunînd acestea, făcea cu mâinile niște gesturi de parc-ar fi scos ochii cuiva.

– V-aliniați! Drepti! Ura-a! – striga el în fața harapilor aliniați și îngreunați de supă de carne.

Cei trei uriași blindați ancorați în port începură să primească batalioanele hărăpești. Și-atunci avu loc un eveniment. Drept în mijloc, în fața celor aliniați, apăru o arătare zdrențăroasă și tăvălită, cu părul tuns perie. Uluiți, harapii îl recunoscuseră: nu era nimeni altul decît însuși Kiri-Kuki, care peregrinase, pînă atunci, nu se știe pe unde.

El avu nerușinarea să iasă în fața frontului hărăpesc și se adresă, cu un zîmbet lingușitor, către Riki-Tiki:

– Da' pe mine, fraților, m-ați uitat? Și eu îs de-al vostru. Tot harap. Luați-mă și pe mine pe insulă. O să vă fiu de folos...

Nu apucă să-și termine spusele. Riki se înverzi la față și scoase de la brîu un jungher lat și ascuțit.

– Sănătatea voastră – se adresă el, cu buzele tremurînd, lordului Glenarvan – ăsta-i ăla... ăsta-i Kiri-Kuki, din pricina lui s-a iscat toată dandanaua. Permiteți-mi, luminăția voastră, să-i tai gîtița cu mînuțele mele?!

– Cum să nu. Cu plăcere – răspunse binevoitor lordul – numa' repede, că ții în loc debarcarea.

Kiri-Kuki n-apucă decît să piuie o dată, că Riki îi creștă grumazul, cu o lovitură măiastră, de la o ureche la alta.

Apoi, lordul Glenarvan și cu Michel Ardanne luară cuvîntul în fața celor aliniați și lordul ținu o cuvîntare de plecare:

– Mergeți, supuneți etiop. La mine ajut, de pe corabie tras. La voi, după aia, plătit la mine pentru asta.

Și batalioanele de harapi se îmbarcă în sunetele fanfarei.

Capitolul 13. Final neașteptat

Asemeni unei perle strălucitoare, se ivi, în lumina orbitoare a zilei, insula. Corăbiile se apropiară de țărm și începură să debarce trupele înarmate ale harapilor. Riki, înflăcărat de luptă, debarcă primul și, zăngănindu-și sabia, comandă:

– Harapi viteji, după mine!

Iar harapii se avîntară în urma lui.

Apoi se petrecură următoarele: din pămîntul roditor al insulei se ridică, în întîmpinarea oaspeților nepoftiți, o forță etiopică de nedescris. Etiopii năvăleau în șiruri dese. Erau atît de mulți, încît, pentru o clipă, insula cea verde deveni roșie.

Se-nghesuiau, puzderie, din toate părțile, iar pe deasupra oceanului acesta roșu se înălța, deasă ca o perie de dinți, o pădure de lăncii și baionete. Pe ici, pe colo, presărați în mulțime, se avîntau în luptă, în calitate de comandanți, tocmai harapii care fugiseră de la ocnă. Respectivii harapi erau pictați ca mozaicul în culorile și semnele etiopilor, și-și agitau revolverele. Pe fețele lor stătea scris, în mod clar, că n-aveau ce pierde. Din gîtlejurile lor ieșea întruna urlatul comenzii de luptă:

– La baionetă!!!

Iar etiopii răspundeau cu alte urlete, care-ți înghețau sîngele în vine:

– Pe ei, cîinii dracului!!!

Cînd inamicii dădură piept, deveni clar că armata lui Riki nu este altceva decît o insuliță albă într-un ocean purpurii, clocotitor. El se desprinsese și-i înconjură pe harapi pe flancuri.

– Jur pe coarnele diavolului! – exclamă, la bordul navei amiral, M. Ardanne. N-am mai văzut așa ceva!

– Sprijiniți-i cu foc! – ordonă lordul Glenarvan, dezlipindu-se de lunetă.

Căpitanul Hatteras îi sprijini. Bubui tunul de calibru 14 țoli, iar obuzul plesni exact la contactul dintre harapi și etiopi; 25 de etiopi și 40 de harapi fură făcuți bucățele. Al doilea proiectil avu un succes mai mare: 50 de etiopi și 130 de harapi. Cel de-al treilea nu mai fu tras, căci lordul Glenarvan, care urmărea rezultatul tirului prin lunetă, îl înșfăcă pe căpitanul Hatteras de gât și-l târî de la tunuri strigînd:

– Încetați odată, lua-v-ar dracu' să vă ia! Că-i plesniți numa' pe harapi!!

În rîndurile harapilor, după primele două cadouri trimise de Hatteras, se produse panică și se auziră răcnete și strigăte de nedescris; harapii se cutremurară.

Urlă chiar și Riki-Tiki, în jurul căruia se dezlănțui un adevărat vîrtej. Din vîrtej se ivi, deodată, chipul schimonosit al unui harap de rînd. El se repezi înspre conducătorul zăpăcit și-i strigă, răgușit, cuvintele ieșindu-i pe gură o dată cu spuma:

– Care va să zică, așa, ai?! N-ajunge că ne-ai ademenit în ocne și ne-ai murat acolo șapte ani de zile!! Și-acuma, încă!! Ne-ai vîrît sub geamantane!! Din față etiopii, iar din spate, obuze în cap?! A-a-a-a!!!

Harapul, într-o clipită, scoase jungherul și-l împlîntă inspirat în Riki-Tiki, nimerind, cum nu se poate mai exact, între coasta a 5-a și a 6-a de pe partea stîngă.

– Aju... – strigă comandantul –... tor, își termină el strigătul, pe lumea cealaltă, în fața tronului Celui de sus.

– Ura-a!! Ura-a!! Pace, fraților!! – zbierară harapii năuciți, răsucindu-se în apele învîrtejite ale oștirii fără de număr a etiopilor.

– Ura-a!! – răspunseră etiopii.

Și totul se amestecă pe insulă într-un terci de nedescris.

– Șapte sute de stări febrile și o pustulă malignă!
– exclamă M. Ardanne, lipindu-și ochii de lentilele Zeiss. Să mă spînzure, dacă ăștia n-au făcut pace. Priviți, sir! Se-nfrățesc!!

– Văd – spuse cu o voce de mort lordul – aș fi curios să știu cum o să fim despăgubiți pentru pierderile pe care le-am suferit cu hrănirea acestei gloate în timpul cît au stat la ocnă?!

– Lăsați-o baltă, stimate domn – spuse deodată împăciuitor M. Ardanne – aici n-aveți ce căpăta, poate, doar, niște malarie tropicală. De fapt, vă recomand să ridicați de îndată ancora. Păzea!!! – strigă el, pe neașteptate, și se ghemui. Mașinal, lordul făcu același lucru. La timp. Asemeni unei rafale de vînt, pe deasupra capetelor lor trecu un nor strălucitor de săgeți etiopice și gloanțe harăpești.

– Trageți!! – zbieră lordul către Hatteras.

Hatteras trase, dar dădu greș. Plesnitura bubui undeva în aer, la înălțime. Armata coalizată, harapo-etioptică, răspunse cu încă un nor; de astă dată el trecu mai jos și lordul văzu cu ochii lui, cum ședea ghemuit, că șapte mateloți se prăbușiră pe dată.

– La dracu' cu expediția asta!! – strigă profeticul Ardanne. Dați-i bătaie, sir!! Au săgeți otrăvite. Dați-i bătaie dacă nu vreți să aduceți ciuma în Europa!!

– Mai trage-le una, de despărțire!! – șuieră lordul.

Renumitul cizmar-artilerist Hatteras mai trase un proiectil, undeva, într-o parte, strîmb și aiurea, și vasele ridicară ancorele. Un al treilea nor de săgeți se înfipse, inofensiv, în apă.

După o jumătate de ceas, giganții, acoperind cu fum orizontul, se retrăceau, despicînd oglinda oceanului. În șuvoiul înspumat de la pupa se

bălăceau șapte cadavre otrăvite și aruncate în mare de marinari.

Insula se înceteșă și, în curînd, dispăru linia țărmului de smarald, îmbătat de soare.

Capitolul 14. Semnal final

Noaptea, cerul tropical fu inundat de o zare incendiară ridicată deasupra Insulei Purpurii, iar vasele inundară toate stațiile radio cu comunicarea:

„Insulă bairam de dimensiuni neobișnuite stop împielitații beau votcă de cocos!!”

După aceasta, turnul Eiffel recepționează niște fulgere verzi care se recombinau, în aparate, într-o telegramă de o nerușinare nemaipomenită:

„LU’ GLENARVAN ȘI ARDANNE!

La sărbătoarea comună vă trimitem la... (indescifrabil) mama v... (indescifrabil).

CU RESPECT,

ETIOPII ȘI HARAPII”

– Închideți receptoarele, urlă Ardanne.

Turnul se stinse de îndată; se stinseră și fulgerele, iar ce s-a petrecut mai departe, nimeni nu știe.

1924

[90](#) Aluzie la cei trei sute de ani de domnie a dinastiei Romanovilor.

[91](#) Ironie la adresa lui Kerenski, șeful primului guvern după abolirea țarismului în 1917.

[92](#) Marcă de fulgi de ovăz.

[93](#) Marcă de pistol automat.

[94](#) Denumire argotică pentru obuzele de mare calibru.

SPAȚIU LOCATIV PE ROȚI

Jurnalul genialului cetățean Polosuhin

21 noiembrie.

Măi, ce ți-e și cu orașul Moscova, v-o spun fără-nconjur. Nu există locuințe. Nu există, vai de steaua mea! I-am telegrafiat nevesti-mi să mai zăbovească, să nu vină. Trei nopți am dormit la Karabuev, în vană. A fost bine, numai că picura. Și două nopți la Șuevski, pe plita de gaz. La noi, la Elabuga, ziceau – și e o mașină bună, ce dracu' –, că ies din ea nu știu ce șurubele și bucătăreasa nu-i mulțumită.

23 noiembrie.

Nu mai am pic de putere. Am schimbat banii în mărunțiș pentru amenzi și m-am urcat în A, șase ture am făcut, taxatoarea se tot ținea de capul meu: „Unde mergeți, cetățene?” – „La mama dracului merg”, zic. Chiar așa, unde merg? Niciunde. La douăsprezece și jumătate ne-am dus în parc. În parc am și înnoptat. Friguț.

24 noiembrie.

Am luat la mine niște sandvișuri, am urcat în tramvai. În tramvai e cald, am nădușit. Am luat o gustare cu taxatorii la stația Arbat. Mă căinau.

27 noiembrie.

S-a ținut de mine ca rîia de oaie – ce caut, vezi dumneata, cu primusul în tramvai? Pentru asta nu există paragraf, zic. Există paragraf ca să nu cînti, și eu nu cînt. L-am ospătat cu un ceai și mi-a dat pace.

2 decembrie.

Sîntem cinci care înnoptăm aici. Băieți simpatici. Am așternut cuverturi – e ca la clasanții.

7 decembrie.

Purțman s-a instalat cu familia... Am tras o perdea la jumătate – a femeilor – pentru nefumători. Am chituit toate geamurile. Electrica-i gratis. Dimineața am făcut așa: cum a venit taxatoarea, i-am cumpărat tot carnetul de bilete. La început s-a zăpăcit de spaimă, după aia – toate bune. Și o pornim. Cînd ajunge în stație, taxatoarea strigă: „Nu mai sînt locuri!” S-a urcat un controlor – l-a apucat groaza. Să ne fie cu iertare, îi zic, dar nu e nici o încălcare. Am plătită și călătorim. A luat gustărica de dimineață cu noi, lîngă Biserica Mîntuitorului, cafeaua am băut-o la Arbat, pe urmă am pornit-o spre Mănăstirea Patimilor.

8 decembrie.

Mi-au sosit nevasta și copilașii. Purțman s-a separat, e în nr. 27. Îmi zice că ruta asta-i place mai mult. S-a instalat pe picior mare. Și-a așternut covoare, și-a agățat tablouri de pictori renumiți. Noi, mai simplu. I-am pus un godin vatmanului – s-a nimerit să fie un flăcău simpatic, parcă-i de-al casei. Îl învață pe Petea să conducă. Altă sobiță am făcut în vagon, și a treia, pentru taxatoare – femeie simpatcă, omul nostru. Am instalat și plită. Și călătorim, deie Domnul tuturor asemenea apartamente!

11 decembrie.

Fraților! Ce ți-e și cu puterea exemplului. Ajunsesem în stația Pușkin, ies afară pe platformă, să mă spăl, mă uit – în nr. 6, dinspre Tverskaia, cotește Șuevski!... Am aflat că au mărit numărul de locatari la el în apartament, așa că a țipat la ăia că puțin îi pasă. Și s-a mutat. Lui îi convine nr. 6. Lucrează pe Measnițkaia.

12 decembrie.

Este de neînchipuit ce se petrece în Moscova. În stațiile de tramvai – urlete. Astăzi, cum călătoream noi așa spre Cistîie Prudî, am citit într-un ziar despre mine – mă numeau genial. Ne-am făcut și umblătoare. E simplă, da-i bună. Am dat o gaură-n dușumea. Dar merge și fără umblătoare. Îți vine, cobori la Arbat, îți vine, cobori la stația Patimilor.

20 decembrie.

O să ne facem brad. Am ajuns cam înghesuiți. Am de gând să mă mut în nr. 4 dublu. Da, nu există locuințe. Poza mea a fost publicată în ziarele americane.

21 decembrie.

Totul s-a dus dracului! Iacătă-ți bradul! A venit o comisie locativă centrală. S-au minunat. Și noi, zic ei, care am răscolit toată Moscova în căutare de spațiu. Și spațiul era aici...

Ne evacuează pe toți. Se mută instituții. Ne-au dat termen trei zile. În vagonul meu au instalat o secție de miliție. La Purtman – gimnaziul „Lunacearski”.

23 decembrie.

Plec îndărăt la Elabuga...

1924

TRATAT DESPRE LOCUIŢĂ

I

Să nu credeţi că am studiat Moscova anilor 1921-1924 de la o superbă distanţă. O, nu, am trăit în ea, am bătut-o în lung şi-n lat. Am urcat la aproape toate etajele şase ale clădirilor, acolo unde se instalaseră instituţiile, şi, cum nu exista absolut nici un etaj şase la care să nu fie o instituţie, toate aceste etaje mi-erău, hotărît lucru, cunoscute. O iei, de pildă, cu birja pe stradela Zlatouspensi, în vizită la Iuri Nikolaevici, şi-ţi aminteşti:

– Ia te uită ce ditai căsoiul! Dar, daţi-mi voie, eu am fost în casa asta! Am fost, pe onoarea mea! Ba ţin minte şi când. Era în februarie 1922. Ce dracu' am căutat aici? Ei, poftim. S-a întâmplat pe când lucram la un ziar particular pe probleme de comerţ industrial şi i-am cerut redactorului şef un avans. Avans redactorul nu mi-a dat, dar mi-a spus: „Du-te pe stradela Zlatouspensi, la etajul 6, camera nr.”..., daţi-mi voie, 242? sau poate 180?.. Am uitat. Nu contează... Ce mai: „Du-te şi ia aprobare de la Glavhim⁹⁵”... sau Ţentrohim⁹⁶? Am uitat! Mă rog, nu contează..., Primeşti aprobarea, îţi dau 25%”. Dacă mi-ar spune acum cineva: „Du-te şi ia aprobare”, aş răspunde: „Nu mă duc”. Nu vreau să umblu după aprobări. Nu-mi place să umblu după aprobări. Nu e specialitatea mea. Dar atunci... O, atunci era altceva. Mi-am pus smerit şapca, am luat carnetul acela stupid cu formulare pentru aprobări şi am plecat ca un lunatic. Era un ger de-a dreptul incredibil, cum chiar nu mai fusese vreodată. M-am tîrît pînă la etajul şase, am găsit camera asta, nr. 200, în cameră am găsit un chel roşcovan care, după ce m-a ascultat, nu mi-a dat aprobarea.

Că veni vorba de etajele șase. Dați-mi voie, după cât se pare, în clădirea aceasta există lifturi? Există. Există. Dar atunci, în 1922, cu lifturile puteau urca doar persoanele cu adeverință că suferă de insuficiență cardiacă. Asta, în primul rînd. Iar în al doilea – lifturile nu funcționau. Așa încît și persoanele cu insuficiență, și persoanele suficiente (între care și eu) urcau la fel, pe jos, la etajul 6.

Acum e altceva. O, acum e cu totul altceva. Am fost foarte recent în vizită la niște cunoștințe din Patriarșie Prudî. Pe cînd urcam cu voie bună, pe propriile-mi picioare, spre etajul șase, situat cam la vreo o sută de picioare deasupra nivelului mării, am văzut în casa zăbreliță a liftului atîrnînd, pe deplin luminat și nemișcat, ascensorul. Din el răzbăteau plînsul unei femei și toba unui bas masculin:

– Ar trebui împușcați, ticăloșii!

Pe scări era postat un bărbat cu înfățișare de portar; alături de el, în pantaloni pătați de ulei, mecanicul, probabil, și cîteva muieri curioase de la apartamentul 16.

– Extraordinar, zîmbea stupefiat mecanicul.

Noaptea, cînd mi-am încheiat vizita, liftul spînzura tot acolo, dar era întuneric și din el nu răzbătea nici o voce. Fără doar și poate, cei doi nefericiți, după ce au stat așa, suspendați, vreme de două săptămîni, au murit de foame.

Dumnezeu știe dacă mai există acest Țentro – sau Glavhim. Poate că acolo e acum vreun Himtred⁹⁷, sau poate-i altceva. S-ar putea ca de multă vreme să nu mai existe nici acest Him, nici roșcatul cel pleșuv, iar camerele să fi fost deja repartizate, și chiar pe locul unde cîndva trona masa cu călimară pe ea, să fie instalat acum un pian sau o canapea comodă, iar în locul omului chimic să șadă o domnișoară fermecătoare cu părul oxigenat, citind *Tarzan*⁹⁸. Totul este posibil. Atît e

de bine, că n-o să mai urc niciodată pînă acolo, nici pe jos, nici cu liftul.

Da, multe s-au schimbat sub ochii mei.

Dar unde n-am fost! Pe Measnițkaia de o sută de ori, pe Varvarka – la Camera de Comerț, pe Staraia Ploșcead – la Țentrosoiuz, am fost la Sokolniki, m-am repezit și pînă la Devicie Pole. Mă fugărea prin întreaga noastră necuprinsă și ciudată capitală o singură dorință: aceea de a-mi asigura existența. Și mi-am asigurat-o – e drept, una sărăcăcioasă, nesigură, instabilă. Mi-am asigurat-o în posturi dintre cele mai neverosimile, unele cu o durată scurtă ca tuberculoza galopantă, obținînd-o prin metode bizare, șubrede, multe dintre care acum, cînd m-am ajuns cît de cît, mi se par deja ilare. Scriam cronica de comerț industrial pentru ziar, iar noaptea compuneam foiletoane vesele, care, mie personal, îmi păreau la fel de vesele ca durerea de dinți, am înaintat o cerere la Lnotrest⁹⁹, iar într-o noapte, exasperat de untdelemnul de post, de cartofi, de ghetete găurite, am imaginat un proiect orbitor pentru o reclamă comercială luminoasă. Că acest proiect era bun e demonstrat de faptul că, atunci cînd i l-am dus spre examinare unui amic de-al meu, inginer, acesta m-a îmbrățișat, m-a sărutat și mi-a spus că rău am făcut că nu m-am dedicat ingineriei: se pare că atinsesem cu propria-mi minte înălțimea la care se află reclama ce strălucește deja în Piața Teatrului. Ce demonstrează asta? Asta demonstrează că orice om care luptă pentru propria existență este capabil de fapte strălucite.

Dar, gata cu asta! Pe cititor, desigur, nu-l interesează cum am plonjat eu în Moscova, dar povestesc toate astea cu singurul scop de a-l face să creadă că Moscova anilor '20 îmi este cunoscută pînă în cel mai mic amănunt. Am scotocit-o de-a lungul și de-a latul. Și am intenția să o descriu. Dar cînd o descriu, vreau să fiu

crezut. Dacă spun că un lucru e așa, se cheamă că așa e.

Pe viitor, cînd la Moscova vor începe să vină în vizită oaspeți de vază, voi avea o slujbă de rezervă, aceea de ghid.

II

...Hei, doresc o locuință!

(Actul II, „Bărbierul din Sevilla”)

Să ne-nțelegem o dată pentru totdeauna: locuința este piatra de temelie a existenței umane. Să considerăm axioma: fără locuință, omul nu poate exista. Acum, în completare, îi anunț pe locuitorii Berlinului, ai Parisului, ai Londrei și ai altor asemenea locuri— în Moscova nu există apartamente.

Și atunci, cum trăiesc oamenii?

Uite-așa.

Fără apartamente.

* * *

Și asta încă n-ar fi mare lucru — ultimii trei ani petrecuți la Moscova m-au convins, și cît se poate de temeinic, că moscoviții au pierdut pînă și adevăratul sens al cuvîntului „apartament” și desemnează în chip naiv cu acest cuvînt orice se nimereste. De exemplu: recent, un cunoscut de-al meu, ziarist, a primit, chiar de față cu mine, o hîrtiuță: „Se repartizează tovarășului cutare un apartament în imobilul cu nr. 7 (unde-i tipografia).” Semnătură și ștampilă rotundă, cu caractere grase.

Tovarășului cutare i s-a repartizat un apartament, și seara i-am făcut o vizită tovarășului cutare. Pe scara fără balustradă se vărsase ciorbă de varză, iar de-a curmezișul scării spînzura un cablu gros, rupt. La etajul de sus, după ce am străbătut un strat de cioburi și am trecut pe lîngă niște ferestre, jumătate din care erau bătute în scînduri, am nimerit într-un spațiu orb și

întunecos, și acolo am început să strig. Strigătului meu i-a răspuns o dungă luminoasă și, întrînd undeva, mi-am găsit amicul. Unde am intrat? Știe dracu'! Era un spațiu întunecos ca un puț de mină, departajat prin niște pereți de placaj în cinci compartimente ca niște cutii lunguiețe pentru pălării. În cutia din mijloc ședea pe pat amicul meu, alături de amic – nevastă-sa, iar alături de nevastă – fratele amicului, și acest frate, fără să se ridice de pe pat, doar întinzîndu-și brațul, desena în cărbune, pe peretele opus, portretul nevastei. Nevasta citea *Tarzan*.

Cei trei locuiau într-un receptor de telefon. Imaginați-vă voi, cei trăitori în Berlin, cum v-ați simți instalați în receptorul unui telefon. Orice șoaptă, și zgomotul unui chibrit scăpat pe podea răzbătea în toate cutiile, iar cea de față era situată chiar la mijloc.

- Manea! (din cutia din margine).
- Ce-i? (din marginea opusă).
- Ai niște zahăr? (din cea din margine).
- În Lustgarten, în centrul Berlinului, cîteva mii de muncitori au demonstrat cu steaguri roșii... (din cea vecină, din dreapta).
- Am bomboane... (din marginea opusă).
- Ești un porc! (din cea vecină, stînga).
- La șapte jumate mergem împreună!
- Șterge-i tu nasul, te rog...

După zece minute a început coșmarul: am încetat să realizez ceea ce spun eu și ceea ce nu spun eu, și auzul meu prindea idei colaterale. Chinezii, specialiști într-ale torturii, sînt de-a dreptul mici copii. O viață nu le-ar ajunge ca să descopere o asemenea metodă.

– Cum ai nimerit aici? Ho-ho-ho!.. Delegația sovietică, însoțită de cetățeni din colonia sovietică, s-a îndreptat spre mormîntul lui Karl Marx... Ce-i!? Ți-arăt eu ce! Vă mulțumesc, am băut... Cu bomboane?... Păi, dracu' să-i ia!... Porcule, porcule, porcule! Aruncă-l afară! Și

dumneavoastră, unde?... La Kyoto și Yokohama... Nu minți, nu minți, porcule, de mult văd eu!... Cum, n-are closet?

Dumnezeule! Am plecat, o clipă n-am mai stat, iar ei au rămas. Am petrecut un sfert de oră în această cutie, iar ei locuiesc acolo de 7 (șapte) luni.

Da, iubiți cetățeni, când am intrat la mine în casă am simțit pentru prima oară că totul pe lume este relativ și convențional. Mi s-a părut că locuiesc într-un palat și că lângă fiecare ușă e postat câte un lacheu pomădat, în livrea roșie, și că domnește o liniște mormîntală. Liniștea este ceva grandios, este un dar al zeilor, un rai – asta este liniștea. Și, că veni vorba, uși eu n-am decît una (ca și camere), iar ușa aceasta dă direct într-un coridor, iar vizavi, în diagonală față de ea, locuiește faimosul Vasili Ivanovici, cu faimoasa lui consoartă.

* * *

Mă jur în fața tuturor pe ce am mai sfînt că, de fiecare dată cînd mă apuc să scriu despre Moscova, chipul blestemat al lui Vasili Ivanovici răsare în fața mea, într-un ungher. Acest coșmar în veston și izmene dungate mi-a întunecat soarele. Mă izbesc cu fruntea de un perete din piatră, dar Vasili Ivanovici tot îmi șade deasupra precum un capac de sicriu.

Trebuie să înțelegeți că omul acesta poate face imposibilă viața în orice apartament, și el a făcut-o imposibilă. Toate faptele lui V. I. sînt îndreptate împotriva celor din jur și nu există în codul Republicii măcar un paragraf pe care să nu-l fi încălcat. Se cade să înjuri de mamă în gura mare? Nu se cade. Dar el înjură. Se cade să bei basamac? Nu se cade. Dar el bea. Este permis să faci scandal? Nu, nimănui nu-i este permis. Și totuși, el face scandal. Ș.a.m.d. Mare păcat că în cod nu există un paragraf care să înfiereze cîntatul la

armonică în apartament. În atenția juriștilor sovietici: îi implor să-l introducă! Așa că el cânta. Spun „cânta”, pentru că acum nu mai cântă. Să fie muștrările de conștiință cele care l-au potolit pe acest om? O, nu, excentrici din Berlin; și-a băut armonica.

Într-un cuvânt, individul este de neconceput într-o societate umană normală, și de iertat eu nu-l pot ierta, chiar avînd în vedere originea lui. Ba, din contră: tocmai avînd-o în vedere nu-l pot ierta. Raționamentul meu este următorul: el trebuie să reprezinte pentru mine, om cu origine dubioasă, un model de comportament, în nici un caz eu pentru el. Și să-mi demonstreze cineva că nu am dreptate.

* * *

Așadar, locuiesc de trei ani în același apartament cu Vasili Ivanovici și nu se știe cît voi mai locui. Poate chiar pînă la sfîrșitul zilelor mele, dar acum, după vizita la cutie, mi-e sufletul mai ușor. Nu e cazul să ridicăți mîna asupra mea, cetățeni!

Da, mi-e sufletul mai ușor. Am devenit mai răbdător și am mai multă înțelegere față de oameni.

Doctorul G., un amic de-al meu, a venit la mine săptămîna trecută, văitîndu-mi-se:

– De ce nu m-am însurat?!

Ieșită din gura lui, un notoriu și recunoscut nevastofob al Moscovei, o asemenea propoziție merita atenție.

După cum am aflat, asociația de locatari îi restrînsese spațiul. A înălțat un perete despărțitor și în spatele acestui perete a instalat un cuplu de căsătoriți. În zadar s-a zbuciumat și s-a căinat doctorul. N-a făcut nimic. Președintele o ținea una și bună:

– Dacă erați însurat, era altceva...

După trei zile, doctorul a venit la mine și mi-a spus:

– Slavă Domnului că nu m-am însurat... Tu te certă cu nevastă-ta?

– Hm... câteodată... cum să spun... am răspuns eu în doi peri, trăgînd cu coada ochiului spre nevastă-mea... îndeobşte... se mai întîmplă... vezi tu...

– Şi cine-i de vină? m-a interogat iute nevastă-mea.

– Eu, eu sînt de vină, m-am grăbit s-o asigur.

– E un coşmar! Un coşmar! Un coşmar! s-a pornit doctorul, în vreme ce-şi bea ceaiul. E un coşmar! În fiecare seară, pricepi tu, răzbate la mine unul şi acelaşi lucru: „Unde-ai fost?” – „La gara Nikolaevski” – „Minţi!” – „Ce Dumnezeu...” – „Minţi!” După un minut, iarăşi: „Unde-ai fost?” – „La gara Nikol...” – „Minţi!” După o jumătate de oră: „Unde-ai fost?” „La Ania am fost.” – „Minţi!!!”

– Amărită femeie, a spus nevastă-mea.

– Nu, eu sînt un amărit, a replicat doctorul, şi plec la Orehovo. Ducă-se dracului!

– Cine? a întrebat nevastă-mea, bănuitoare.

– Păi, asta... clinica...

* * *

Natalia Egorovna şi-a scăpat iarna asta buretele pe podea şi nu l-a mai putut smulge de acolo, pentru că deasupra mesei sînt 9 grade, iar pe podea nu există grade de nici un fel, ba chiar lipseşte unul. Minus un grad. Şi toată iarna a cîntat valsurile lui Chopin în pîslari, iar Piotr Sergheici a tocmnit o slujnică, şi după o săptămînă a dat-o afară, dar slujnica n-a plecat nicăieri. Pentru că a venit preşedintele de la administraţie şi a spus că ea (slujnica) este membru al asociaţiei de locatari şi ocupă un spaţiu şi nimeni nu are dreptul s-o atingă. Piotr Sergheici, completamente năuc, aleargă acum prin toată Moscova şi-i întrebă pe toţi: ce are de făcut? Dar de făcut oricum n-are ce face. Slujnica are-n cufăr legitimaţia unui brav

ostaș al Armatei Roșii care a luptat la Perekop¹⁰⁰ și legitimația asociației de locatari. S-a zis cu Piotr Sergheici!

Iar nu știu ce tânăr, în apartamentul căruia fusese repartizată o băbuță timpă, într-o duminică, pe când băbuța se întorcea de la liturghie, a întâmpinat-o cu spusele:

– M-am săturat de tine, babă timpă! Și a pocnit-o pe băbuță în cap cu un cântar cu arc. Și asemenea cazuri, sau cazuri asemănătoare, cunosc patru în ultimul timp. Pot să-l condamn pe tânărul acela? Nu. Categorie nu. Pentru că am sentimentul limpede că, dacă mi-ar repartiza în cameră o băbuță sau un al doilea Vasili Ivanovici, aș pune mîna pe cântarul cu arc, măcar că acasă, încă din copilărie, mi-a fost inoculată ideea că nu se cuvine în nici un caz să te înarmezi cu un cântar cu arc.

Iar Sașa a oferit 20 de cervoneți numai să i-o scoată din spațiu pe Anfisa Markovna...

La urma urmei, ajunge cu asta!

* * *

De la ce ni se trage oare o viață atît de bizară și dezagreabilă? Ni se trage de la un singur fenomen: înghesuiala. Este un fapt, în Moscova este înghesuială.

Ce-i de făcut?

Un singur lucru se poate face: să se pună în aplicare proiectul meu, iar acest proiect constă în următoarele: Moscova trebuie reconstruită.

1924

⁹⁵ Instituție centrală cu atribuții în domeniul chimiei.

⁹⁶ *Idem.*

⁹⁷ De asemenea, instituție cu profil chimic.

⁹⁸ Roman a scriitorului american E. R. Burroughs (1875-1950).

⁹⁹ Trustul inului.

¹⁰⁰ Aluzie la operațiunea militară în urma căreia, în noaptea de 11 spre 12 noiembrie 1920, trupele albgardiste conduse de Vranghel au

fost înfrînte în istmul Perekop de cele sovietice, care, la sfîrșitul
aceleiași luni, au preluat controlul asupra întregii Crimei.

SERVICIU GENERAL POLITICO-DIVIN

Comitetul județean executiv din Konotop, în conformitate cu contractul din 23 iulie 1922, încheiat cu comunitatea enoriașilor din cătunul de la halta Bahmaci, a cedat celei din urmă spre folosință pe termen nedeterminat o clădire destinată serviciului divin, construită pe un teren expropriat de la calea ferată și așezată alături de o clădire aparținând Căilor Ferate de Vest, în care funcționează Școala de căi ferate.

Ferestrele bisericii dau spre școală...

(Din dactilograma dezbaterilor judiciare.)

Într-un final, părintele-diacon de la biserica din Bahmaci, ale cărei ferestre dau spre școală, n-a mai răbdat și a păcătuit cu noaptea-n cap în ziua de Sf. Paraskeva-Peatnița și, beat-cuc, s-a apucat de săvârșirea îndatoririlor divine la altar.

– Părinte-diacon, a oftat părintele-paroh. Ce înseamnă asta? Privește-te și dumneata în oglindă: nu mă așteptam la una ca asta din partea dumitale!

– Nu mai pot, părinte-paroh, s-a văicărit părintele-diacon. M-au sleit de puteri, blestemații. M-au lăsat ner... ner... vii. Ce serviciu divin mai e și ăsta, când de-alături îți scurmă capul slovele acelea...

Diaconul a izbucnit în hohote de plîns, și lacrimi cît bobul de mazăre au prins să i se prelingă pe nas.

– ...mă credeți sau nu, dar ieri, înainte de vecernie, am răsturnat trebnicul, și-n fața ochilor mi-a răsărit, pe nepusă masă, scris cu litere de foc: „Religia este opium pentru popor”. Ptiu! Farmece diavolești. Păi, unde-o să d-ducă asta?... Nici n-apuci să bagi de seamă când începi să crezi în partidul ăsta cam... co... mu... nist. Iaca diaconul,

iaca nu mai e diaconul! Unde-i, or să-ntrebe oamenii de bine, unde-i dragul nostru diacon? Și el, diaconul... e-n iad... în focul ghenei.

– Gheenei, l-a corectat părintele-paroh.

– Tot un drac, a grăit disperat părintele-diacon, strecurîn-du-se șoldiu în stihar, ferească-mă Domnul de necuratul!

– Bei mult, a observat, prudent, părintele-paroh, de-asta ți se și năzare.

– Și asta mi se năzare? întrebă cu mînie părintele-diacon.

– Munca va fi stăpîna supremă a lumii!! răzbătu prin ferestrele deschise ale imobilului vecin.

– Eh, oftă diaconul, dădu la o parte perdeaua și profeți: Binecuvîntează, stăpîne suprem.

– Proletariatul nu are de pierdut decît lanțurile.

– Acum, și pururea și-n vecii vecilor, consimți părintele-paroh.

– Amin! încuviință corul.

Cursul de învățămînt politic începu cu intonarea energetică a Internaționalei și cu ectenia:

– Vom distruge din temelii întreaga lume a împilării! Iar apoi...

– Pace tuturor, intonă cu blîndețe parohul.

– Sufletul mi l-au scos pletosii ăia, scînci profesorul de învățămînt politic, predîndu-i ștafeta profesorului de limbă maternă, eu spun o vorbă, ei – zece!

– Las' că-i aranjez eu, se lăudă profesorul de limbă, și porunci:

– Kliukin, citește fabula.

Kliukin ieși în față, își potrivi cingătoarea și porni să citească:

– Jucăușa libelulă

Toată vara a zburdat,

Nici aminte nu a luat...

– Pe Mesia l-a-ntrupat, intonă corul în biserică.

Drept răspuns, întreaga clasă se cutremură de rîs și enoriașii chicotiră.

În clasă, elevul fruntaș Kliukin izbucni în plîns, iar în altar – părintele-paroh.

– Lasă-i în mlaștina ignoranței, chicoti uluit profesorul, pe înfundate, ajunge, Kliukin, treci la loc, ai cinci cu plus.

Părintele-paroh a purces în amvon și i-a mîhnit pe enoriași vestindu-i:

– Părintele-diacon s-a îmbolnăvit fără veste și... adicătelea... nu poate ține slujba.

Părintele-diacon cel îmbolnăvit fără veste zăcea pe altarul lateral și mormăia în delir:

– Pe cuviosul... pe Domnul nostru atotputernic... l-au schingiuit, blestemații...

– Șșșt! șuieră părintele-paroh, te mai aude careva și dăm de belea...

– Puțin îmi pasă... mormăi diaconul, n-am de pierdut.... hîc... decît lanțurile.

– Amin! îi ținu corul isonul.

* * *

Adnotare în ziarul „Gudok”: La redacție s-a primit un material, conform căruia problema coexistenței școlii și a bisericii în aceeași clădire trenează de doi ani. Rugăm instituțiile de resort să informeze cînd va lua, totuși, sfîrșit această imposibilă conviețuire?

1924

MUMIA EGIPTEANĂ

Relatarea unui Membru de Sindicat

Eram în deplasare la Leningrad împreună cu președintele comitetului nostru sindical local. Pe când ne-am sfârșit noi toate cele trebușoare, îmi spune președintele:

– Știi ce, Vasea? Hai să mergem la Casa poporului.

– Da' de ce, întreb, am uitat să rezolvăm ceva acolo?

– Sucit om mai ești, îmi răspunde președintele comitetului nostru local, la Casa poporului o să-ți însușești plăceri sănătoase și o să te odihnești, conform articolului 98 din Codul Muncii (președintele știe pe de rost toate articolele, drept care e socotit o minune a naturii).

Fie. Ne-am dus. Am plătit cum se cuvine și ne-am pus pe aplicat articolul 98. Întâi de toate am dat fuga la roata morții. O namilă de roată obișnuită, cu un băț la mijloc. Dintr-o pricină neștiută, roata asta prinde să se-nvîrtă din cale-afară de repede, zvîrlind la dracu-n praznic orice membru de sindicat care se așază pe ea. O treabă foarte hîtră, funcție de felul în care zbori. Eu m-am prăvălit, comic la culme, peste nu știu care domni-șoară și mi-am rupt pantalonii. Iar președintele și-a scrîntit foarte original un picior și i-a rupt unui cetățean bastonul de mahon, cu un înfricoșat țipăt de spaimă. Și-n plus, el zbura și-i doboră la pămînt pe toți, pentru că președintele comitetului nostru local este un ins cu mare greutate. Într-un cuvînt, când s-a prăvălit, am chitit că va trebui să ne alegem un nou președinte. Dar președintele s-a ridicat, vajnic precum statuia libertății, și, dimpotrivă, scuipa sînge cetățeanul cel cu bastonul rupt.

Apoi ne-am dus la camera magică, unde plafonul și pereții se învîrtesc. Aici au țîșnit din

mine berile „Noua Bavarie” băute cu președintele la bufet. În viața mea n-am vomitat ca-n camera asta afurisită, dar președintele a rezistat.

Cînd am ieșit, i-am spus:

– Prietene, renunț la articolul tău. Blestемate fie plăcerile astea nr. 98!

Dar el mi-a zis:

– Dacă tot am venit și-am plătit, trebuie să vezi și vestita mumie egipteană.

Și am intrat într-o încăpere. Și-a făcut apariția un tînăr scăldat într-o lumină albastră și a anunțat:

– Cetățeni, veți vedea imediat un fenomen de valoare unică – o veritabilă mumie egipteană, adusă acum 2.500 de ani. Această mumie prezice trecutul, prezentul și viitorul, în plus, răspunde la întrebări și dă sfaturi în momentele grele ale vieții și, în mod confidențial, femeilor gravide.

Toți s-au înfiorat de încîntare și spaimă și, într-adevăr, închipuiți-vă, a apărut o mumie sub forma unui cap de femeie, în jur cu slove egiptene. Eu am înlemnit de uimire cînd am văzut că mumia era cît se poate de tînără, așa cum nu poate fi un om nu de 2.500 de ani, dar nici de 100.

Tînărul a adresat invitația politicoasă:

– Puneți-i întrebări. Cît mai simple.

La care, președintele a ieșit în față și s-a interesat:

– În ce limbă s-o întreb? Că nu știu limba egipteană.

Tînărul a răspuns netulburat:

– Întrebați rusește.

Președintele și-a dres glasul și a pus întrebarea:

– Spune-mi, mumie dragă, ce ai făcut mata pînă la revoluția din februarie?

Mumia a pălit și a spus:

– Am urmat niște cursuri.

– Așa, care va să zică. Dar spune-mi, mumie dragă, ai fost trimisă în judecată în timpul puterii sovietice, și, dacă n-ai fost, de ce n-ai fost?

Mumia a prins să clipească și a amuțit.

Tînărul a strigat:

– Păi bine, cetățene, îmi chinuiești mumia pentru 15 copeici?

Dar președintele a început imediat să scoată untul din ea:

– Dar, dragă mumie, care-i poziția ta față de serviciul militar?

Mumia a izbucnit în plîns. Răspunde:

– Am fost soră de caritate.

– Dar ce-ai fi făcut dacă ai fi văzut comuniști în biserică? Și cine-i tov. Stucika? Și unde locuiește acum Karl Marx?

Tînărul își dă seama că mumia e depășită și răcnește chiar el pe chestia cu Marx:

– E mort!

Dar președintele s-a răstit:

– Nu, el trăiește în inimile proletariatului.

În acel moment, lumina s-a stins și, plîngînd în hohote, mu-mia a dispărut în infern, iar publicul l-a ovaționat pe președinte.

– Ura! Vă mulțumim pentru demascarea falsei mumii.

Și a vrut să-l salte pe brațe. Dar președintele a refuzat săltatul de onoare și am plecat din Casa poporului, iar în urma noastră venea, ovaționînd, puhoi de proletari.

1924

BIBLIOFETIERUL

Într-o stație de cale ferată, bibliotecarul din vagonul-sală de lectură este în același timp și bufetier...

(Din scrisoarea unui muncitor-correspondent)

– Pofțiți! Uitați o măsuță liberă. O acopăr la moment. Doriți o berică sau o cărticică?

– Vasea, ne-ntreabă bibliofetierul ce luăm... O cărticică sau o berică?

– Mie... un că... un căiețel și-un sandviș.

– Caiete nu ținem.

– Oh, dumneata... *votre maman*... hodoronc-tronc...

– *Je* vă rog să nu vă exprimați necuviincios.

– Pro... pro... testez!

– Adu-ne, drăguțule, bere, juma' de duzină!..

– *Abecedarul*, opera tovarășului Buharin, aveți?

– Foarte proaspăt, chiar acu' ne-a venit. Gherasim Ivanovici! Buharin – o dățică! Și juma' de duzină, blondă!

– Voblă¹⁰¹ cu icre.

– Cine a cerut voblă?

– Noi am vrea să citim ceva.

– Ce comandați?

– Păi, măcar un Gogol.

– Pentru acasă? Nu se poate. Nu dăm cărți pentru acasă. Mîncăți, pardon, citiți aci.

– Am comandat un șnițel. Mai aștept mult?

– Acușica. Pic de oboseală. A trebuit să dăm fuga-n pivniță după *Programul de la Erfurt*.

– Respectele mele!

– Urra. De-azi-dimineată sîntem aici. Citim în sănătatea dumitale!

– Bag seama, sînteți beți morți. Cu ce v-ați cherchelit în halul ăsta?

– Cu criticul Belinski¹⁰².

– În sănătatea criticului!!

– În sănătatea președintelui nostru de la cerc!
Adu-ne două exemplare de martovskoe.

– Pst! Hei! Jamboanele aici. Și pentru puștiul meu, ceva comsomolist, pentru nivel.

– Vă pot propune istoria mișcării.

– Bine, fie și mișcarea. Să citească puștiul.

– Dintre scriitori, cel mai tare mă prinde Triohgornî¹⁰³.

– Mare om. E pe toți pereții, e imprimat și pe sticle.

– Zboară-n toate părțile ca un uliu Gherasim Ivanîci al nostru.

– E binefăcătorul nostru. Să-i mulțumești pe toți, să-i servești pe toți...

– Un înger!

– Gherasim Ivanovici, un „ura” din partea unui grup de cititori.

– N-am timp, fraților... Be... citiți sănătoși.

– O să mori! Or să te-ngro-ngroape... ca și când nici n-ai fi fost pe lume...

– O să piei și n-o-s’ te mai scoli... Ma... ma... mama lor de prieteni! – Toarnă... Toarnă!..

1924

¹⁰¹ Specie de pește din Marea Caspică.

¹⁰² V. G. Belinski (1811-1848) – critic și filosof rus.

¹⁰³ Sortiment de bere.

NOUĂ METODĂ DE RĂSPÎNDIRE A CĂRȚII

Mic foileton

Knigospilka (asociația cărții) din Harkov a vîndut ca ambalaj 182 de puduri și 6 funți de cărți editate de Narkomzem în scopul răspîndirii lor la sate.

În plus, acești negustori au vîndut cu 4 ruble pudul publicația scriitorilor ucraineni „Plugul”.

Muncitor-corespondent.

În depozitul de carte nu era picior de cumpărător, iar vînzătorii adăstau abătuți în spatele tejghelei. Clinchet de clopoțel, și și-a făcut apariția un cetățean cu barbă roșcovană, răsfîrată ca un evantai.

– ’Nă ziua...

– Cu ce vă putem servi? l-a întrebat cu bucurie unul dintre vînzători.

– Am avea nevoie de opera cetățeanului Lermontov, s-a pronunțat cetățeanul, cu un ușor sughit.

– Doriți opere complete?

Cetățeanul a răspuns, după un răgaz de gîndire:

– Complete. Să fie ca la cinș’pe-douăj’ de puduri.

Vînzătorului i s-a ridicat părul măciucă.

– Nu vă fie cu supărare, dar chiar completă cîntărește vreo cinci funți, nu mai mult.

– Cunoaștem, a răspuns cetățeanul, că o cumpărăm mereu. Împachetați-mi cincizeci de exemplare. Să le care flăcăii dumitale, m-așteaptă colo camionagiul.

Vînzătorul a țîșnit în sus pe-o scară de lemn și, de la raftul cel mai din margine, a raportat cu respect:

- Din păcate, mai avem doar cinci exemplare.
- Mare păcat, se amări cumpărătorul, ce să-i faci, dă-mi-le măcar pe-alea cinci. Atunci, draguță, clădește-mi alături și istoria universală.
- Cîte exemplare? a întrebat voios vînzătorul.
- Ei, să fie la vreo sută jumate...
- De exemplare?
- De puduri.

Toți vînzătorii au ieșit de prin vizuinile lor și șeful depozitului în persoană i-a oferit cumpărătorului un scaun.

– Vasea! Raftul 15. Dă jos „Universala”, toată, așa cum e. Nu doriți broșată? Coperți de carton, stampate cu aur...

– N-avem trebuință, răspunse cumpărătorul. N-avem ce face cu broșatele. În primul rînd, noi avem trebuință de hîrtie proastă.

Vînzătorii au încremenit din nou.

– Dacă doriți proastă, își veni într-un sfîrșit în fire unul dintre ei, vă pot propune operele lui Pușkin, editate de Narkomzem.

– N-avem trebuință de Pușkin, a răspuns cetățeanul, are poze, pozele-s tari. Dar din Narkozem poți să-mi dai vreo cinci puduri, de probă.

După un timp, rafturile s-au golit și șeful în persoană i-a scris cumpărătorului chitanța. Flăcăii cărau în stradă, gîfîind, baloturile de cărți. Cumpărătorul a plătit cu cervoneți albi, foșnitori, și a spus:

- La bună vedere.
 - Nu vă supărați, l-a întrebat plin de respect șeful, sînteți, desigur, reprezentantul unui mare depozit?
 - Mare, a răspuns cu demnitate cumpărătorul, vindem scrumbii. Respectele mele.
- Și s-a îndepărtat.

1924

BOEMĂ

I. Cum să subziști cu ajutorul literaturii. Călare pe o piesă, în drum spre Tiflis

De mă va întreba cineva ce-aș merita, i-aș mărturisi, precum în fața lui Dumnezeu: merit să fiu trimis la ocnă.

De fapt, nu din cauza Tiflisului – la Tiflis n-am făcut nimic rău. Din cauza Vladikavkazului.

Îmi petreceam la Vladikavkaz ultimele zile când, iată, spectrul amenințător al foamei (ah! ce șablon... „spectrul amenințător”... De fapt, nici nu mi pasă! Și-așa, însemnările acestea n-o să vadă niciodată lumina tiparului!), cum vă spuneam, spectrul amenințător al foamei începuse să ciocăne la ușa modestei mele locuințe, obținută prin repartiție. În urma spectrului, bătu la ușă avocatul Ghenzulaev – figură luminoasă, cu mustăți tunse perie, cu chipul plin de însuflețire.

Între noi doi se înfiripă un dialog. O să reproduc, aici, stenograma:

– De ce v-ați întristat așa (întrebă Ghenzulaev)?

– Fiindcă o să dau ortul popii de foame în Vladikavkazul ăsta prăpădit al dumneavoastră...

– Așa-i. Vladikavkazul e un oraș prăpădit. Cred că pe lume nu există altul mai prăpădit. Dar de ce să dați ortul popii?

– Nu mai e nimic de făcut. Am epuizat toate posibilitățile. La redacția de arte nu mai sînt bani, iar de plătit – nu mai au de gînd. S-au terminat și introducerile pentru piese. Iar foiletonul pe care am reușit să-l public într-un ziar local... am căpătat pe el 1200 de ruble și o promisiune: că o să ajung la pușcărie dacă mai public ceva asemănător.

– De ce? (Ghenzulaev se sperie. Și este de înțeles. De vreme ce vor să mă bage la pușcărie, înseamnă că sînt dubios.)

– Pentru ironii.

– Mofturi! Habar n-au și nici nu se pricep la foiletoane. Știți ceva...

Și iată ce făcu Ghenzulaev. M-a incitat să scriu, împreună cu el, o piesă revoluționară, inspirată din viața de zi cu zi a băștinașilor. Dar, să nu-l vorbesc de rău pe Ghenzulaev. El m-a învățat, iar eu, tânăr și neexperimentat fiind, am acceptat. Ce legătură are Ghenzulaev cu compunerea piesei? Se înțelege, nici una. El însuși mi-a mărturisit că urăște sincer literatura, trezind în mine, astfel, o explozie de simpatie pentru el. Și eu urăsc literatura, mai abitir decât Ghenzulaev. Însă Ghenzulaev cunoaște la perfecție obiceiurile indigene, dacă, desigur, pot fi numite obiceiuri indigene micul dejun cu șașlık pe fundalul celor mai plicticoși munți din lume, jungherele din oțel de proastă calitate, caii jigăriți, dughenele și muzica aceea detestabilă, care-ți întoarce sufletul pe dos.

Care va să zică, așa: eu o să compun, iar Ghenzulaev va presăra, câte puțin, din acest specific local.

– Numai niște idioți o să cumpere o asemenea piesă.

– Noi sîntem idioți, dacă nu reușim să vindem această piesă.

Am scris-o în șapte zile și jumătate, irosind, astfel, o zi jumate în plus față de facerea lumii. În ciuda acestui fapt, piesa se dovedi și mai proastă decât lumea.

Tot ce pot să vă spun este că, dacă vreodată se va organiza un concurs pentru cea mai incoerentă, cea mai lipsită de har și cea mai obraznică piesă, atunci să știți că piesa noastră va lua premiul întâi (deși... dacă stau să-mi aduc aminte... ar mai fi niște piese, scrise de mine prin 1921-1924... și zău, parcă încep să mă îndoiesc...), ei, fie, nu premiul întâi, dar al doilea, sau al treilea, sigur.

Într-un cuvînt, după terminarea acestei piese mă simt stigmatizat și singura mea nădejde ar fi ca piesa asta să fi putrezit demult, în măruntaiele secției locale de cultură. Chitanța, dă-o dracului – n-are decît să rămînă. Am semnat pentru 200.000 ruble. O sută mie, o sută pentru Ghenzulaev. Piesa s-a jucat de trei ori (record), iar autorii au fost, chiar, chemați la rampă. A ieșit Ghenzulaev și a făcut plecăciuni, ducîndu-și mîna dreaptă spre clavicula stîngă. Mai ieșeam și eu și mă strîmbam, făcînd grimase, de frică să nu fiu recunoscut în fotografii (scena era pozată cu blitz-ul). Mulțumită acestor grimase, prin oraș s-a răspîndit zvonul cum că aș fi genial, dar, în același timp – nebun. Ce e mai trist este faptul că grimasele nu erau nici măcar necesare, pentru că ne fotografiase fotografu atașat și rechiziționat de teatru. De aceea, în poză nu s-a văzut nimic în afară de o pușcă, inscripția: „Trăias...” și niște dungi cețoase.

Șapte mii le-am păpat în primele două zile, iar cu restul de 93 am decis să părăsesc Vladikavkazul.

* * *

De ce, oare? De ce la Tiflis? Să mă tai dacă înțeleg de ce. Deși, parcă-mi amintesc, mi se spusese că:

- 1) la Tiflis sînt deschise toate magazinele;
- 2) la Tiflis se găsește vin;
- 3) la Tiflis este foarte cald și fructele sînt ieftine;
- 4) la Tiflis sînt multe ziare, etc.... etc....

M-am decis să plec. Așa că, înainte de toate, mi-am adunat lucrurile. Mi-am luat toată averea – plapuma, niște lenjerie și lampa de gaz.

În 1924 era altfel decît în 1921. Nu aveam voie, în nici un caz, să plec așa, pe fugă, cum vroiam eu:

mi-a venit să plec și am plecat, naiba știe unde! Pesemne, cei ce se ocupau de călătoriile cetățenilor judecau, aproximativ, în modul următor:

– Dacă fiecare o să înceapă să călătorească, atunci, unde ajungem?

De aceea, trebuia obținută o aprobare. Am făcut de îndată o cerere unde trebuie, iar la rubrica în care ești întrebat:

– Motivul plecării?

Am răspuns mîndru:

– La Tiflis, să-mi pun în scenă piesa mea revoluționară.

În tot Vladikavkazul nu exista decît un singur om care să nu mă cunoască după figură, iar acest om se dovedi a fi tocmai acel june brav, cu pistol la brîu, care ședea, ca înfîpt, la masa unde se eliberau aprobările de plecare înspre Tiflis.

Cînd mi-a venit și mie rîndul și am întins mîna după aprobarea mea, junele mi-o opri la jumătate de drum, rostind cu o voce puternică și de neclintit:

– Motivul plecării?

– Să-mi pun în scenă piesa mea revoluționară.

Atunci junele introduse aprobarea mea într-un plic, îl sigilă și ne predă, și pe mine și plicul, unui individ cu pușcă, spunînd:

– La Secția specială.

– De ce? – întrebai eu.

Însă junele nu răspunse.

Soarele foarte strălucitor (ăsta de fapt e singurul lucru bun la Vladikavkaz) mă ilumina pe întreg parcursul drumului meu pe caldarîm, avîndu-l, în stînga mea, însoțitor, pe omul cu pușca. Acesta decise să-mi facă conversație și spuse:

– Acuma o să trecem prin bazar; să nu care cumva să-ți vină-n cap să fugi. Nu mă face să păcătuiesc!

– Nici dacă m-ați ruga s-o fac, nu aș face-o, răspunsei eu cu sinceritate.

Și l-am mai servit și cu o țigară.

Fumînd prietenește, ajunserăm la secția specială. Traversînd curtea interioară, încercai la repezeală să-mi amintesc de toate infracțiunile pe care le făptuisem în viață. Ele se dovediră a fi în număr de trei:

1) În 1907, primind 2,50 ruble pentru cumpărarea manualului de fizică al lui Kraievici, am cheltuit acești bani pe cinema;

2) În 1913 m-am căsătorit, împotriva voinței mamei;

3) În 1921 am scris acest renumit foileton¹⁰⁴.

Dar piesa? Să-mi fie cu iertare, poate piesa nu e, totuși, o infracțiune? Poate dimpotrivă.

Pentru informarea persoanelor care n-au trecut pe la Secția specială: e o cameră spațioasă, cu covor pe jos, o masă de scris de dimensiuni incredibil de mari, opt aparate telefonice de construcții diferite, cu fire de culoare verde, oranj și gri, iar la masă șade un om mititel, îmbrăcat în uniformă militară, cu o înfățișare simpatică.

Prin ferestrele deschise – coroanele dese ale castanilor. Cel ce ședea la masă, zărindu-mă, vru să-și transforme înfățișarea din simpatcă în antipatică și rea, lucru care-i reuși numai pe jumătate.

Scoase din sertarul mesei o fotografie și începu să privească atent și alternativ, cînd spre fotografie, cînd spre mine.

– Ei bine, nu. Țsta nu sînt eu, mă grăbii să declar.

– Mustața poți s-o razi, zise gînditor individul cel simpatc.

– Bine, bine, dar, vă rog, priviți mai cu atenție– spusei eu – ăsta e brunet ca o cremă de ghete, și are vreo 45 de ani. Iar eu sînt blond și am 28.

– Cu părul vopsit? – întrebă, nesigur, mititelul.

– Bine, dar chelia? Și în plus, priviți mai atent nasul. Vă implor să priviți mai atent nasul.

Mititelul îmi privi, insistent, nasul. Îl cuprinse disperarea:

– Așa-i! Nu seamănă.

A urmat o pauză și în călimara cu cerneală se născu un joc de lumini din raze solare.

– Sînteți contabil?

– Doamne ferește.

Pauză. Coroanele castanilor. Tavanul de stuc. Amorași.

– Motivul călătoriei la Tiflis? Răspundeți repede, nu stați să vă gîndiți, spuse, iute și repezit, mititelul.

– Ca să-mi pun în scenă piesa mea revoluționară, răspunsei eu iute și repezit.

Mititelul căscă gura larg și făcu un pas înapoi, congestionîndu-se la față.

– Compuneți piese?

– Da. Sînt nevoit, cîteodată.

– Ia te uită! Și ați scris o piesă bună?

În tonul vocii lui era ceva care ar fi putut mișca orice inimă, numai pe-a mea, nu. Repet, merit să fiu trimis la ocnă. Ascunzîndu-mi privirile, răspunsei:

– Da, bună.

Da, da, da. Asta a fost a patra crimă pe care am făptuit-o, cea mai gravă dintre toate. Dacă-aș fi vrut să rămîn nepătat pentru Secția specială, ar fi trebuit să răspund cam așa:

– Nu. Nu este o piesă bună. E o porcărie. Pur și simplu îmi doresc, nespus de mult, să ajung la Tiflis.

Îmi priveam carîmbii cizmelor rupte și tăceam. Mi-am revenit abia cînd mititelul îmi înmîină o țigară și aprobarea mea de călătorie.

Mititelul îi spuse celui cu pușca:

– Condu-l pe scriitor afară.

* * *

Secția specială! Uită tot! Ai văzut – am recunoscut. M-am eliberat de povara a trei ani de zile. Ceea ce am făcut la Secția specială este mai

mult decât sabotaj, este contrarevoluție și infracțiune în exercițiul funcțiunii. Dar, uită tot!

II. Pururea rățăcitori

În anul 1921 se spunea că de la Vladikavkaz la Tiflis se poate ajunge ușor: închirieai un automobil la Vladikavkaz și apoi – pe șoseaua Militară Gruzină, pe unde-i nemaipomenit de frumos. Numai 210 verste. Dar în 1924, cuvântul „închiriere” suna, la Vladikavkaz, a limbă străină. Ca să ajungi la Tiflis, trebuia să procedezi astfel: îți luai plapuma și lampa de gaz, te duceai în gară și acolo aveai de umblat pe șine, printre șirurile nesfârșite de vagoane de marfă, adaptate transportului de călători. Ștergându-mă de transpirație, văzui, la linia a șaptea, un vagon deschis. Un individ în papuci de casă, cu barba răsfirată în evantai își clătea ceainicul și repeta întruna cuvântul „Baku”.

– Luați-mă și pe mine, îl rugai eu.

– Nu te iau, răspunse bărbosul.

– Vă rog frumos, vreau să-mi pun în scenă piesa mea revoluționară.

– Nu te iau.

Bărbosul ajunsese înapoi în vagon, urcând pe o scîndură, iar eu mă așezai pe plapumă lângă șinele fierbinți și-mi aprinsei o țigară. O fierbințeală vîscoasă se revărsa prin spațiile libere dintre vagoane și m-am dus să-mi potolesc setea la unul dintre robinetele de pe peron. Apoi m-am întors și iar m-am așezat și am simțit cum plapuma începuse să tresalte de parc-ar fi fost scuturată de friguri. Barba se ivi în ușa vagonului.

– Ce fel de piesă? – întrebă barba.

– Uite-o.

Desfăcui plapuma și scosei piesa.

– Matale ai scris-o? întrebă neîncrezător proprietarul vagonului.

– Cu Ghenzulaev, împreună.

– P-ăsta nu-l știu.

– Trebuie să ajung la Tiflis.

– Dacă nu se prezintă doi pasageri, atunci s-ar putea să te iau. Numa' să n-ai pretenții la prici. Să nu-ți închipui că dacă scrii piese atunci poți să te dai mare. Drumu-i lung, iar noi sîntem de la Politprosvet¹⁰⁵.

– N-o să mă dau mare – spusei eu simțind o adiere a speranței în căldura topită – pot să dorm și pe jos.

Bărbosul, așezat pe prici, spuse:

– Merinde ai?

– Am niște bani.

Bărbosul se gîndi.

– Uite care-i treaba... O să te trec la rația noastră de provizii de drum. Numa' că o să activezi. La ziarul nostru ambulant. Ce poți scrie pentru ziar?

– Orice, îl asigurai eu, punînd stăpînire pe rație și mestecînd, acum, coaja de pîine.

– Chiar și-un foileton? – întrebă el, însă pe fața lui se putea citi, clar, că mă consideră un mincinos.

– Foiletonul este specialitatea mea.

Din umbra priciului răsăriră trei fețe și o pereche de picioare. Cu toții mă priveau.

– Fiodor! Aicea este un loc liber la prici. Ticălosul ăla de Stepanov n-o să vie – glăsuiră, cu voce baritonală, picioarele – și-o să-i fac loc tovarășului foiletonist.

– Bine, fă-i loc, spuse descumpănit bărbosul Fiodor. Da' ce foileton o să scrii?

– *Pururea rătăcitori*.

– Și cum începe? – întrebă priciul. Haideți și vă cocoțați aici la noi, să beți niște ceai.

– Sună bine, *Pururea rătăcitori* – spuse Fiodor scoțîndu-și cizmele – să fi spus de la-nceput că scrii foiletoane, în loc să șezi pe șine, două ceasuri. Angajează-te la noi.

* * *

O înserare minunată și atotstăpînitoare luă locul zilei fierbinți la Vladikavkaz. Marginile înserării

sînt munții cei vineții. Dinspre ei se ridică cețurile
serii. Ca fundul unei cupe e șesul. De-a curmezișul
șesului au pornit, zăngănind, roțile. Pururea
rătăcitori. Adio, pentru vecie, Ghenzulaev. Adio
Vladikavkaz!

1925

[104](#) Referire la foiletonul *Săptămîna de culturalizare*, cu care se
deschide culegerea de față.

[105](#) Comitetul pentru învățămîntul politic.

ZĂLOGUL IUBIRII

O poveste de amor

I. Umbrele lunii

S-au stins zgomotele la stație. Pînă și gălăgioasa locomotivă de manevră și-a încetat șuierul și a adormit pe cale. Zîbind voios, luna a răsărit deasupra dumbrăvii și a inundat totul în vrăjita-i lumină verzuie. Și peste toate au prins să-și răspîndească mireasma salcîmii, te trăsnea, nu alta, și se pusese pe fluierat o privighetoare fără treabă.

Două umbre ședeau ghemuite în umbra filigranată a tufișurilor și în lumina lunii scăpărau la răstimpuri nasturii conductorului de vagon.

– Minți și iar minți, mișelule, șopti o voce de femeie, te veselești un pic cu mine și mă lași.

– Marusia, cum nu ți-e rușine? șopti o voce șuierată, fremătînd de obidă. Îți închipui că sînt eu în stare de asemenea mîrșăvie? Manea, mai curînd îmi trag un glonț în frunte decît să înșel o femeie!

– Îți tragi tu un glonț, vezi să nu, îngăimă tulburată vocea femeii. Fugi de-aici! Îți faci plăcerea, pe urmă te urci în accelerat și p-aci ți-e drumul. Mai bine dă-te mai încolo de lîngă mine!

„Se pupă, ai dracului, gîndea cu alean, în balcon, șeful de gară, om burlac. Pe-așa o lună te-ai pupa și cu un semafor.”

– Las' că știm noi, șopti o umbră, împingînd cealaltă umbră, am văzut noi de-alde ăștia. Îi dai cu vraja și la urmă eu o să bocesc c-un prunc în brațe, să-i șterg lacrimile.

– N-o să te las să bocești, Maniușa. Și dac-o fi să avem un prunc, o să-i șterg chiar eu lacrimile. Nici n-o să scîncească. Lasă-mă să-ți sărut gîtișorul. O să-i dau țîncului patru cervoneți. Sau trei.

„Ptiu, mare minunăție”, mormăi șeful de gară și plecă din balcon.

– Ce mai, du-te.

– Dă-mi gurița...
– Na-ți-o... Și dă-te mai încolo. Te-ai lipit de mine ca diavolul.

„Neînduplecată muiere, gîndea umbra, scînteindu-și nasturii. Las’că ți-o fac eu! Drace. Mi-a venit o idee... Măi, am un cap de milioane”...

– Marusia, uite ce-ți spun. Dacă nu mă crezi pe cuvînt, îți las un zălog.

– Fugi de-acî cu zălogul tău, nu mă mai chinui!

– Nu, Marusia, stai puțin. Ce crezi că-ți las – umbra tot șopotea și șopotea, începuse să-și descheie nasturii. Și ce zălog... fără el, frățioare, nici să exist nu pot. Oricum o să mă-ntorc la tine.

– Arată-mi-l...

Umbrele au șopotit încă multă vreme, ascundeau ceva. Apoi s-a așternut liniștea.

Luna i-a iscodit brusc printre pini, apoi s-a învelit rușinoasă în nori, ca o turcoaică în feregea.

Și beznă.

II. Zălogul e în cufăr

Ploua. Marusia ședea lîngă fereastră și chibzuia:

„Unde-o fi dispărut, mișelul? Oh, îmi spunea ea, inima mea. Dar nu-i nimic, petreci tu ce petreci, dar tot la mine o să vii. Fără zălog departe n-ajungi. Norocul mi-e încuiat în cufăr... Și totuși, curios lucru, pe unde-o fi el, seducătorul vieții mele?”

III. Un plan mișelesc

Seducătorul se afla în această vreme la secția de miliție.

– În ce problemă, cetățene? l-a întrebat șeful de la miliție.

Seducătorul a tușit și a prins a grăi:

– Hm... Să vedeți care-i treaba, mi s-a întîmplat o nenorocire.

– Care-i aia?

– Ceva de neînchipuit. Mi-am pierdut cartea de muncă.

– Ba-i ceva de închipuit. Li se întâmplă celor dezordonați. În ce împrejurare s-a petrecut?

– Într-o împrejurare obișnuită. Binevoiți să vedeți gaura din buzunar. Am ieșit să mă plimb puțin... Luna strălucea... I-am și spus ei...

– Care „ei”?

– Ptiu!.. M-a luat gura pe dinainte. Mă iertați. Nu-i spun nimic, dar mă uit, neiculiță – o gaură-n buzunar, și cartea de muncă – ioc!

– Dați un anunț la ziar, apoi tăiați anunțul din ziar și veniți cu el la secție. O să vă eliberăm una nouă.

– ’nțeleș, să trăiți.

IV. Scrisoarea fatală

După un timp, în ziarul „Gudok”¹⁰⁶ a apărut următorul anunț: „Pierdut carte de muncă nr. cutare, pe numele cutare. S-a anunțat la secția de miliție cutare la 8 mai 1923.”

Iar după încă un timp, la „Gudok” a sosit o scrisoare care a izbit ca un trăsnet redacția:

„Mult stimată tovarășe redactor! Totul e o minciună! Cartea de muncă nu s-a pierdut, cutare minte. Mi-a dat-o mie ca zălog al iubirii. Și acum el dă anunț la gazetă!”

V. Epilog

Cutare-și smulgea părul din cap și răcnea:

– Ce mă fac eu acum, după asemenea ocară?!

În fața lui se afla un amic, și acesta i-a spus:

– Nu știu ce sfat să-ți dau. Ai făptuit o nelegiuire față de o femeie. Acum n-ai decît să te căiești!

1925

¹⁰⁶ „Sirena”.

MADemoiselle Janna

La noi, la clubul de la st. 3, a avut loc serata clarvăzătoarei și hipnotizatoarei Janna.

A ghicit gândurile altora și a câștigat 150 de ruble pentru o seară.

Muncitor-corespondent.

Sala a amuțit. Pe scenă și-a făcut apariția o damă cu ochii vopsiți și neliniștiți, într-o rochie movulie și cu ciorapi roșii. În spatele ei venea un individ dezghețat, cu o față ca roasă de molii, cu pantaloni în dungi și cu o crizantemă la butonieră. Individul și-a rotocolit ochii la dreapta și la stînga, s-a încovoiat și i-a șoptit damei la ureche:

– În rîndul întîi, chelul ăla cu guler de hîrtie, e al doilea adjunct al șefului de gară. A cerut-o deunăzi pe una de nevastă – l-a refuzat. Niurocika. (Publicului, cu voce tare). – Prea-respectat public. Am onoarea să v-o prezint pe vestita clarvăzătoare și prezicătoare și medium *mademoiselle* Janna, din Paris și Sicilia. Ghicește trecutul, prezentul și viitorul, dar și secrete intime de familie!

Sala a-ncremenit.

(Jannei.) – Ia-ți o mutră misterioasă, proasto. (Publicului.) – Însă nu trebuie să credeți că-i vorba de vreo vrăjitorie sau de vreo minune. Nici vorbă de așa ceva, pentru că nu există minuni. (Jannei.) – Ți-am spus de o sută de ori să-ți pui brățara la serate. (Publicului.) – Totul se întemeiază exclusiv pe forțele naturii, cu aprobarea comitetului local și a comisiei pentru educație și cultură și reprezintă o vitalopatie bazată pe hipnoză, conform învățaturii fahirilor indieni, împilați de imperialismul englez. (Jannei.) – Sub lozică, lateral, aia cu poșetă, bărbatu-său o înșală în gara vecină. (Publicului.) – Dacă cineva dorește să afle adînci secrete de familie, vă rog să-mi adresați mie întrebările, iar eu i le voi transmite apoi, prin hipnoză, adormind-

o pe celebra Janna... Vă rog să luați loc, *mademoiselle*... Pe rînd, cetățeni! (Jannei.) – Unu, doi, trei – iată, vi se face somn! (Face nu știu ce gesturi cu mîinile, ai zice că vrea să i le vîre Jannei în ochi.) În fața dumneavoastră se află un exemplu extraordinar de ocultism. (Jannei.) – Adormi odată, ce te holbezi o sută de ani? (Publicului.) – Așadar, ea doarme! Vă rog...

În tăcerea mormîntală s-a ridicat adjunctul șefului, s-a împurpurat nițel, apoi a pălit și a întrebat cu voce gîtuită de spaimă:

– Care-i cel mai important eveniment din viața mea? În acest moment?

Individul (Jannei.): – Fii mai atentă la degete, toanto.

Individul și-a răsucit arătătorul sub crizantemă, apoi a închipuit din degete cîteva semne misterioase, ceea ce se traducea prin „dis-tru-să”.

– Inima dumneavoastră, a prins a grăi Janna ca în somn, cu voce lugubră, este distrusă de o femeie perfidă.

Individul a clipit aprobator. Sala a oftat, privindu-l pe nefericitul adjunct al șefului de gară.

– Cum o cheamă? întrebă răgușit refuzatul adjunct.

– En, iu, er, o, ci... învîrtea individul degetele lîngă butoniera vestonului.

– Niurocika, răspunse cu fermitate Janna.

Adjunctul șefului de gară s-a înverzit tot, s-a ridicat din loc, a privit cu jale-mprejur, a lăsat să-i scape șapca și pachetul de țigări și a plecat.

– Eu o să mă mărit? a țîșnit fără veste țipătul isteric al unei domnișoare. Spuneți-mi, scumpă *mademoiselle* Janna?

Individul a măsurat-o pe domnișoară cu ochi expert, a luat în considerație nasul plin de coșuri, părul spălăcit, spinarea cocîrjată și a închipuit lîngă crizantemă convenționala tiflă.

– Nu, n-o să vă măritați, a grăit Janna.

Sala a bubuit ca un escadron cînd trece pe pod, iar domnișoara, palidă de moarte, s-a năpustit afară.

Femeia cu poșetă s-a desprins de lozinci și s-a vîrît în Janna.

– Termină, Dașenka, a șuierat în spate o șoaptă masculină.

– Ba nu termin deloc, îți aflu eu acum toate isprăvile, i-a replicat posesoarea poșetei, și a întrebat:

– Spuneți-mi, *mademoiselle*, soțul meu mă înșală?

Individul l-a măsurat pe soț, i-a privit ochișorii tulburați, a luat în considerație rumeneala consistentă care-i cuprinsese obrajii și și-a făcut degetul cîrlig – asta însemna „da”.

– Te înșală, a oftat Janna.

– Cu cine? a întrebat cu voce rău-prevestitoare Dașenka.

„Cum dracu’ o cheamă? gîndea individul. Dă-mi, Doamne, ținare de minte... da, da, da, nevasta ăstuia... ptui, drace... mi-am amintit – Anna”.

– Dragă J... anna, spuneți, J... anna, cu cine o înșală soțul pe dumneaei?

– Cu Anna, a răspuns cu convingere Janna.

– Știam eu! a exclamat Dașenka, izbucnind în plîns. De mult știam eu! Nenorociture!

Și, rostind aceste cuvinte, și-a izbit soțul cu poșeta peste obrazul drept, bine ras.

Iar sala s-a cutremurat de un hohot năvalnic de rîs.

1925

OLANDEZUL ZBURĂTOR

Jurnalul unui bolnav

5 iulie. M-a apucat tusea. Tușesc și tușesc întruna. Toată noaptea, întruna. Ar trebui să dorm, și eu tușesc.

7 iulie. M-am programat la vizită medicală.

10 iulie. M-a ciocănit cu un ciocănel și a zis: „Hm!” Ce-o fi însemnând asta, „Hm”?

11 iulie. Mi-au făcut poză Roentgen. Tare-i frumoasă. Toată-i neagră, numai coastele-s albe.

20 iulie. Vă felicit, dragi tovarăși, am tuberculoză! Adio, lume!

30 iulie. M-au trimis la stațiune, la sanatoriul „Minte sănătoasă”. Am primit bani de deplasare pentru 200 de verste și bilet gratuit pentru vagon cu bănci necapitonate, dar cu saltele.

1 august... și cu ploșnițe. Călătoresc, peisajele sînt foarte frumoase. Ploșnițele-s mari cît libărcile.

3 august. Am ajuns în Siberia. E foarte frumoasă. Am mers călare o bucată de drum – nu mult, 293 de verste. Cumîs¹⁰⁷.

6 august. Cumîsu-mi lipsea! Mi-au zis că-i o greșeală. N-ai nici o tuberculoză. Iar mi-au făcut poze. Mi-am văzut rinichiul. Scîrbos mai e.

8 august. Așa că acum am trimitere pentru Rostov-pe-Don. Foarte frumos oraș. Iau trenul pînă la sanatoriul „Prinosul soarelui” din Kislovodsk.

12 august. Kislovodsk. Nici vorbă de așa ceva. Rinichiul n-are nici în clin, nici în mîneacă. Și mă întreabă: la ce dracu’ te-au trimis aici?

15 august. Scriu pe vapor, cică aș avea sifilis congenital (în formă latentă), așa că mă duc în Crimeea. Vărs din cauza tangajului. Să-l ia dracu’ de tratament!

22 august. Mîndru oraș ar fi Ialta, de n-ar exista medicina! Neînțeleasă știință. Aici mi-au găsit

viermi intestinali și apendicită în formă latentă. Plec cu trenul la Lipețk, în gubernia Tambov. Adio, Mare Neagră, umedă stihie!¹⁰⁸ 25 august. La Lipețk, toți se minunează. Doctorul e foarte simpatic. În ce privește viermii, a zis așa:

– Viermi sînt ăia care te-au trimis!

M-a dus la fereastră, mi s-a uitat în ochi și m-a anunțat:

– Dumneata ai insuficiență cardiacă.

Atît m-am obișnuit cu gîndul că-s putred tot, că nici măcar nu m-am speriat. Am întrebat de-a dreptul: unde să mă duc?

Am aflat că la Borjom.

Bună ziua, Caucaz!

1 septembrie. La Borjom nu m-au lăsat nici să-mi despachetez lucrurile. Nu primim reumatici, mi-au spus.

Iată-mă-s și reumatic! Puțin mai am, Doamne, tare puțin mai am de trăit pe lumea asta! Plec din nou în Siberia, la...

10 septembrie... Slăvită mare, sfînt Baikal!¹⁰⁹ Peisajele ar fi ca-n basme, numai că-i un ger năprasnic. Și doctorul din Siberia mi-a spus că-i o prostie să cutreieri stațiunile la vremea asta, cînd stă să ningă. Dumneata, zice, trebuie acum să te duci să te-ncălzești. Eu, zice, te trimit în Crimeea. Îi spun că am fost deja acolo. Mersi. Mă întreabă: unde-ai fost? Zic: la Ialta. El zice: bun, te trimit la Alupka. Mă rog, dacă-i Alupka, Alupka fie. Mie mi-e totuna, n-au decît să mă trimită și la dracu-n praznic. Mi-am cumpărat o șubă și-am plecat.

25 septembrie. La Alupka totu-i închis. Mi-au zis: du-te dumneata acasă, că, zice, te vînturi ca un vagabond prin toată Republica. Am dat naibii totul și m-am întors acasă.

1 octombrie. Și iată-mă-s acasă. Cîtă vreme am tot hălăduit, nevasta m-a înșelat. M-am dus la doctor. El, de colo: dumneata, zice, ești sănătos tun. Cum așa, întreb, atunci de ce m-au fugărit toți de colo-colo? Și-mi răspunde: a fost pur și simplu

o greșeală. Ce să-i faci, dacă-i greșeală, e greșeală.
Mîine mă duc la lucru.

Bolnavul nr. 555. Mihail.

1925

[107](#) Băutură asemănătoare cu chefirul, preparată din lapte de iapă sau de cămilă.

[108](#) Parafraza versului „Adio, slobodă stihie”, din poezia *Mării* de A. S. Pușkin.

[109](#) Vers dintr-un cîntec popular rus.

UN TIP ȘMECHER

Dacă e să dai crezare unei statistici recent întocmite de un cetățean oarecare (eu însumi am citit-o) și care informează că la fiecare o mie de oameni revin câte două genii și câte doi idioți, trebuie să recunoaștem că lăcătușul Puzîrev¹¹⁰ era, neîndoios, unul din cele două genii. Acest Puzîrev a venit o dată acasă și i-a zis consoartei:

– Deci, Maria, mijloacele mele de trai au secăt în general și în totalitate.

– Că le bei toate, nenorocitul, i-a replicat Maria. Și ce-o să-mbucăm acuma, eu și cu tine?

– Nu-ți fă tu griji, nevastă dragă, i-a răspuns solemn Puzîrev. O să-mbucăm.

Odată rostite aceste cuvinte, Puzîrev și-a mușcat buza de jos atât de vîrtos, încît din ea a pornit sîngele șiroaie. După care, genialul vampir a început să-și lingă și să-și înghită sîngele pînă la saturație, ca o căpușă.

Lăcătușul și-a pus apoi șapca pe cap și a pornit-o spre spital, la consultație la doctorul Poroșkov¹¹¹.

* * *

– Care-i problema ta, tinere? l-a întrebat Poroșkov pe Puzîrev.

– Mă pră... pădesc, cetățene doctor, i-a răspuns Puzîrev și s-a prins de tocul ușii.

– Ce-ți veni? s-a minunat doctorul. Arăți foarte bine.

– Foar... te bi... ne? Dumnezeu să vă judece pentru vorbele astea, i-a răspuns Puzîrev stins și a prins să se plece-ntr-o rînă, ca un lujer firav.

– Dar ce simți?

– De... dimi... neață... am început să vărs sînge... Mi-am zis, adio... Puzîrev... La bună vedere pe lumea ailaltă... O s-ajungi în rai, Puzîrev... Adio, zic, Maria, nevasta mea... Să nu-l pomenesci de rău pe Puzîrev!

– Verși sânge? a făcut neîncrezător doctorul și l-a prins pe Puzîrev de pîntece. Sânge? Hm... Sânge, zici? Te doare aici?

– Au! a făcut acela drept răspuns, închizîndu-și ochii. Mai am vreme să-mi scriu... testamentul?

– Tovarășe Fenațetinov¹¹², îl strigă Poroșkov pe infirmier, adu-mi o sondă gastrică, o să facem o analiză de suc gastric.

* * *

– Ce mama dracului o mai fi și asta, mormăia nedumerit Poroșkov, examinînd conținutul recipientului. Sânge! Doamne, Dumnezeu, sânge. În viața mea n-am văzut așa ceva. Cu un aspect extern atît de sănătos...

– Adio, lume, făcea Puzîrev, întins pe canapea, nu tu muncă la strung, nu tu ședințe, nu tu redactări de rezoluții...

– Nu te pierde cu firea, drăguță, îl liniștea inimosul Poroșkov.

– Dar ce blestemăție de boală am? l-a întrebat muribundul Puzîrev.

– Păi, ai un ulcer gastric de toată frumusețea. Dar nu-i nimic, poți să te faci bine – în primul rînd, stai la pat, în al doilea rînd, îți prescriu niște prafuri.

– Ce rost mai are, doctore, grăi Puzîrev, nu prăpădiți stimatele dumneavoastră medicamente pe-un lăcătuș muribund, or să aibă nevoie de ele cei vii... Mai dați-l încolo pe Puzîrev, oricum e c-un picior în groapă...

„Ce se mai perpelește de supărare flăcăul”, gîndea inimosul Poroșkov și-i picură lui Puzîrev niște valeriană.

* * *

De pe urma ulcerului său gastric de toată frumusețea Puzîrev a beneficiat de 18 r. 79 c, de scutire de muncă și de prafuri. Puzîrev a aruncat prafurile în closet și a utilizat în modul următor

cele 18 r. și 79 c.: 79 de copeici i-a dat Mariei pentru casă, iar restul de 18 ruble le-a băut...

* * *

– Iar n-avem bani, Maria dragă, a spus Puzîrev, picură-mi în ochi niște rachiu de iarba-zimbrului.

În aceeași zi, Puzîrev s-a înființat spre consult la doctorul Kaplin¹¹³ cu ochii legați. Doi infirmieri îl sprijineau de subsuori ca pe-un arhiereu. Puzîrev spunea, printre hohote de plîns:

– Adio, adio, lume! Mi-am prăpădit ochisorii din cauza strungului...

– Dar ce dracu-ai pățit? făcu doctorul Kaplin. În viața mea n-am văzut asemenea inflamație. De la ce ți se trage?

– Cred că-i ereditară, dragă doctore, și-a dat cu părerea Puzîrev printre hohote de plîns.

* * *

Pentru oftalmie, Puzîrev s-a învîrtit de 22 de ruble în cap și de niște ochelari cu rame de бага. Puzîrev a vîndut rama de бага la talcioc, iar cele 22 de ruble le-a distribuit astfel: 2 ruble i-a dat Mariei, apoi i-a luat îndărăt o rublă și jumătate, zicîndu-i că i le înapoiază seara, iar acea rublă și jumătate și pe celelalte 20 le-a băut.

* * *

Genialul Puzîrev a șterpelit nu se știe de unde cinci pachetele cu praf de cofeină și a înghițit toate cele cinci prafuri o dată, din care pricină inima a prins să-i țopăie ca un brotăcel. Puzîrev a fost transportat pe targă la policlinică, la doctorița Miksturina¹¹⁴, și doctorița a oftat:

– Cu asemenea insuficiență cardiacă, spuse Miksturina, care abia absolvise universitatea, la Moscova te-ar fi dus la clinică, și acolo studenții te-ar fi făcut bucățele. Mi-e și ciudă că o asemenea insuficiență se pierde în zadar!

* * *

Insuficientul Puzîrev a primit 48 r. și a plecat două săptămîni la Kislovodsk. A distribuit în felul următor cele 48 de ruble: 8 ruble i-a dat Mariei, iar restul de 40 le-a cheltuit pe relația cu o oarecare blondă necunoscută pe care a întîlnit-o în tren, lîngă Mineralnîie Vodî.

– Ce boală să-mi mai fac acum, chiar n-am nici o idee, își spunea în sinea lui Puzîrev, nu-mi rămîne decît să-mi aranjez un ditai buboiul la picior.

Puzîrev și-a aranjat un buboi contra sumei de 30 de copeici. S-a dus și și-a cumpărat de aceste 30 de copeici terebentină de la farmacie. Apoi a luat împrumut de la o cunoștință de-a lui, contabil, o seringă din cele cu care se injectează șoricioaică, și cu ajutorul acestei seringi și-a injectat terebentina în picior. I-a ieșit un asemenea buboi, că s-a pus pe urlat de durere chiar Puzîrev.

– Nu-i nimic, acușica jumulim pe buboiul ăsta 50 de ruble de la neghiobii ăștia de doctori, chitea Puzîrev, șontîcîind spre spital.

Dar s-a produs o catastrofă.

La spital ființa o comisie, iar în fruntea ei se afla un individ posac și antipatic, purtînd ochelari cu rame de aur.

– Hm, făcu antipaticul și-l sfredeli cu privirea pe Puzîrev prin ramele de aur, buboi, zici? Așa, deci... Scoate-ți pantalonii!

Puzîrev și-a scos pantalonii și, pînă să se dezmeticească, i-au și incizat buboiul.

– Hm, făcu antipaticul. Care va să zică, avem niște terebentină în buboiul ăsta? Îmi explici și mie cum a ajuns acolo, dragă lăcătușule?..

– De unde să știu eu, răspunse Puzîrev, simțînd cum se cascadează sub el un hău.

– Dar eu am de unde, replică ochelarii antipatici cu rame de aur.

– Nu mă nenorociți, cetățene doctor, zise Puzîrev și izbucni în lacrimi neprefăcute, nepricinuite de vreo inflamație.

* * *

Și totuși, l-au nenorocit.
Așa-i și trebuie.

1925

[110](#) De la puzîr – bășică, bulă (rus).

[111](#) De la poroșok – praf, pulbere (rus).

[112](#) De la fenațetin – fenacetină (rus).

[113](#) De la kaplea – picătură (rus).

[114](#) De la mikstura – mixtură (rus).

ENIGMA CASEI DE BANI

Mic roman polițist

I. Cei trei și Hoholkov

Ușa s-a deschis cu un scârțuit din cale-afară de neplăcut și au intrat trei inși. Primul era îmbrăcat de sus pînă jos în niște pantaloni de piele și avea o servietă, al doilea avea un *pince-nez* și o servietă, iar al treilea avea temperatură mare și, de asemenea, o servietă.

– Comisia de control, s-a recomandat troica, și a adăugat: Dacă permiteți, cu tovarășul Hoholkov, membru în comitetul local.

Hoholkov, frumosul blond, s-a săltat puțin din scaun, a pălit și a spus:

– Eu sînt Hoholkov, dar de ce?

– Ar fi de dorit să aruncăm o privire peste fondurile sindicale, a răspuns comisia, zîmbind radios.

– A, fondurile, făcu Hoholkov, înecîndu-se cu saliva. Imediat, imediat.

Hoholkov își vîrî mîna în buzunar, scoase de-acolo o cheie și o introduse în gaura cheii de la casa de bani. Cheia nu a descuiat nimic.

– Nu-i asta cheia, făcu Hoholkov, ca să vezi, m-am zăpăcit de tot urmare a supraîncărcării la locul de muncă, dragi tovarăși. Păi, asta-i cheia de la camera mea!

Hoholkov extrase o a doua cheie, dar nici aceea nu fu de mai mare folos ca prima.

– Sînt de-a dreptul cretin și neurastenic, observă Hoholkov, numai dracu' știe ce nu îngrămădesc în buzunare. Asta-i cheia de la cufărul meu.

Cu un zîmbet chinuit, Hoholkov scoase a treia cheie.

– Am o durere de cap... Asta-i cheia de la poartă, îngăimă Hoholkov.

După asta, a scos o minusculă cheiță de aur, dar nici măcar n-a încercat s-o vîre în gaura cheii, doar

a scuipat sec:

– Ptiu... cheița de la ceas...

– Caută în pantaloni, l-a sfătuit comisia de control, tropotind neliniștită pe loc, ca o troică gata s-o ia la galop.

– Nu-i în pantaloni. Ba îmi amintesc și unde mi-a picat. Azi-dimineață, când mi-am turnat ceaiul, m-am aplecat și mi-a căzut. Vin într-o clipă!

Hoholkov și-a pus la iuțea chipiul și a ieșit, repetînd:

– Așteptați puțin, tovarăși, vin într-o clipă...

II. Răvaș de la un cadavru

Tovarășii au așteptat puțin lîngă casa de bani – 23 de ore.

– Ei, drăcie! Undeva a vîrît-o el! făcea nedumerită comisia de control. Ce să-i facem, mult am așteptat, mai așteptăm puțin. Vine el într-o clipă.

Dar n-a venit. În locul lui a sosit un răvaș cu următorul conținut:

„Dragi tovarăși. Aflîndu-mă într-o criză de melancolie, am hotărît să-mi pun capăt zilelor prin sinucidere. Nu mă mai așteptați, nu ne vom mai revedea, dat fiind că nu există viața de apoi, iar trupul, adică ceea ce a fost cîndva Hoholkov, membru în comitetul local, mi-l veți găsi pe fundul rîului local, cum a spus poetul:

*Cumplit, inexpressiv cadavru,
E vînat și umflat de tot,
Un biet sărman făr' de noroc
Și-a dat cel suflet păcătos...* ¹¹⁵

Cu respect, al dv. cadavru, Hoholkov.”

III. Lăcătușul instruit

– Încearcă, i-au spus lăcătușului.

Lăcătușul și-a pus mâinile pe suprafața lăcuită, a zîmbit cu amărăciune și a remarcat:

– Este cu puțință una ca asta? Nici nu avem asemenea scule. Ar trebui chemată unitatea locală de pompieri; dar nici ea nu ar deschide-o, și mai e și ocupată: îl pescuiește pe Hoholkov cu cîngile.

– Și-acum, noi ce ne facem? a întrebat comisia de control.

– Trebuie chemat un specialist, a sfătuit-o lăcătușul.

– Unde găsim noi specialist aici? s-a minunat comisia.

– În cetatea-pușcărie, i-a răspuns lăcătușul, căci era un om instruit.

IV. Monsieur Maiorcik

– Romuald Maiorcik, s-a recomandat tînărul, un tip bine ras, de o distincție ieșită din comun, sosit în compania unui individ ponosit, înveșmîntat în cenușiu și purtînd un pistol, cu ce vă pot fi de folos?

– Încîntată, răspunse incredulă comisia de control, dar, vedeți dumneavoastră, aici e casa de bani, iar cadavrul s-a înecat în melancolie, lalolaltă cu cheia.

– Care casă? a întrebat Maiorcik.

– Cum care? Asta de-aici.

– Ha, dumneavoastră numiți asta casă de bani? Să mă iertați, a replicat Maiorcik zîmbind cu dispreț, dar asta-i o cutie antică în care ar trebui păstrați nasturii de la pantaloni. O casă de bani cu adevărat bună, dragi tovarăși, prinse grai *monsieur* Maiorcik, petrecîndu-și un pantof de lac peste celălalt și sprijinindu-se de casa de bani, a fost cea de la Metallotrest¹¹⁶, din Odessa, de la firma americană Robinsohn & Co, avea 22 de compartimente și un sertar interior pentru cambii și era calculată să reziste la incendii cu temperaturi de pînă la 1200 de grade. Și casa asta de bani, dragi tovarăși, eu și Vladislav Skribunski, alias

Fomka-de-Aur, am deschis-o în șapte minute cu un simplu cablu de 120 de volți. Cambiile le-am lăsat amintire Metallotrest-ului și trustul n-a primit un sfanț pe cambiile alea, iar noi am luat două mii și jumătate de cervoneți.

– Și unde-i acum Fomka-de Aur?

– La Moscova, răspunse *monsieur* Maiorcik și oftă, mai are două luni de ispășit. Altminteri, e sănătos, chiar s-a îngrășat, după cum se aude. Vara asta va face un turneu la Batum. Cică au trimis acolo un sistem interesant la o agenție maritimă. Nemțesc, cu pereți dublu blindati.

Comisia și-a căscat gurile, iar Maiorcik a urmat:

– Case de bani dificile sînt cele englezești, dragi tovarăși, cu triplu cifru la lacăt și cu semnalizare electrică. O chestie super. La Leningrad, Bostangioglio, alias gravorul Karapet, a operat-o în 27 de minute. Un record.

– Și ce-a găsit? a întrebat zguduită comisia.

– Cambii! a răspuns cu mîhnire Maiorcik. Era un Pișcetrest¹¹⁷. După asta au pus în ea conserve mucegăite... Ce poți lua de la ei pe cambii? Absolut nimic! Nu, dragi tovarăși, există case de bani pe care, înainte de a te apuca de ele, le admiri cîte o jumătate de oră. Și, în momentul în care pui mîna pe scule, te ia cu răcoare la lingurică. E o plăcere. Pe cînd asta ce-i? și Maiorcik lovi disprețuitor cu palma casa de bani. O oc-cară. Nici nu se face să păstrezi bani în ea, și precis că nici nu sînt aici.

– Cum adică, nu sînt? rosti comisia zguduită. Așa ceva nu se poate. În casă musai să fie opt mii patru sute de ruble.

– Mă îndoiesc, remarcă Maiorcik. Nu arată ca una care ar avea în ea opt mii patru sute.

– Cum poți spune asta numai după cum arată?

Maiorcik s-a ofensat.

– O casă de bani în care sînt bani nu arată așa. Asta de față arată cam dusă pe gînduri. Permiteți, vă rog, un ac de păr de dimensiuni obișnuite.

Au făcut rost de un ac de păr de dimensiuni obișnuite de la dactilografa comitetului local. Maiorcik s-a înarmat cu acul, și-a suflecat mânecile, s-a apropiat de casă, și-a trecut degetele pe la suturi, a îndoit acul de păr și l-a transformat într-un soi de cârlig pe care l-a vârât în gaura cheii și ușa s-a deschis lin și fără zgomot.

– Opt mii patru sute, zîmbi ironic Maiorcik, pe cînd era scos din încăpere de omul cu pistol, mai puneți-vă pofta-n cui, în asta nici opt ruble să nu ții, darămite opt mii patru sute!

V. Documentul enigmatic

Într-adevăr, acolo nici urmă de cei opt mii patru sute. Zguduita comisie sucea și răsucea în mâini un document constînd dintr-o bucată de hîrtie. Pe bucata menționată erau scrise niște cuvinte neterminate, enigmatice.

„Mar...

aur

1400 r...”

– Chemați expertul, ordonă comisia.

Expertul și-a făcut apariția și a descifrat documentul în felul următor:

– În luna martie, la data cutare... valută în aur... 1400 de ruble.

– Și-atunci, unde-s restul de șapte mii? gemu comisia.

VI. Enigma documentului a fost dezlegată

În apartamentul lui Hoholkov, în niște pantaloni vechi, s-a găsit restul documentului, și pe acest rest scria:

„... usia, scumpo, neprețuito,
ora mea, te sărut de
ori și vin neapărat astă-seară.
Al tău, Hoholkov”.

Au unit cele două bucăți de hîrtie. Și atunci, comisia a urlat:

– Și-atunci, unde-s toți cei opt mii patru sute? Unde-ai pus banii, cadavru mișel?! Și el unde-a dispărut, și de ce unitatea de pompieri nu-l poate dibui pe fundul rîului local?!

VII. O apariție bizară

Dar iată că, într-o bună noapte, comisia de control, întorcîndu-se de la o revizie de rutină, s-a ciocnit pe o ulicioară de un ins.

– Crucea-i cu noi! a zbierat comisia și a prins să meargă de-a-ndăratelea.

Și chiar avea de ce să meargă de-a-ndăratelea. În fața comisiei se afla un om care semăna cu Hoholkov ca două picături de apă. Nu era deloc învinețit, și nici umflat...

– Dați-mi voie, dar ăsta-i Hoholkov!

– Doamne ferește, nu-s eu! Doar semăn cu el, ripostă necunoscutul. Hoholkov acela s-a înecat, să și uitați de el. Numele meu de familie este Ivanov, sînt venit aici de puțină vreme. Lăsați-mă în pace.

– A, nu, dați-mi voie, dați-mi voie, spuse comisia, apucîndu-l pe Hoholkov de pulpana hainei, explică-ne, totuși: și dumneata ai o aluniță pe obrazul drept, și dumitale-ți fug ochii în toate părțile, și lui Hoholkov îi fug. Și haina ți-e aceeași, și sprîncenele-s la fel, numai chipiul ți-e altul, dar, mă rog, chipiul nu-i ceva lipit de cap. Explică-ne unde sînt cei opt mii patru sute?!

– Nu mă nenorociți, tovarăși, grăi brusc necunoscutul cu vocea lui Hoholkov și căzu în genunchi, nu m-am înecat deloc, doar am fugit, muncit de muștrări de cuget, și uitați și cheia de la casa de bani, cele opt mii patru sute nu le mai căutați, dragi tovarăși. Că nu mai sînt. Le-a înghițit mișeaua de Maruska, artistă locală, care-și face unghiile în fiecare zi. M-am rupt de mase, dragi tovarăși, dar avînd în vedere originea mea...

– Eh, tu, porc ce ești, porcule, s-a exprimat comisia de control și l-a săltat pe Hoholkov.

VIII. Final fericit

Și l-au dus la tribunal. Și l-au judecat, l-au condamnat și l-au închis în celulă cu Maiorcik. Să se învețe minte. Să nu prăpădească banii sindicali încredințați de mase, drept pentru care și închei acest roman polițist instructiv-educativ. Punct.

1926

[115](#) Citat din poezia Înecatul de A. S. Pușkin.

[116](#) Trustul metalelor.

[117](#) Trustul alimentar.

ENCEFALITA

*Dedicată tuturor redactorilor
de la revistele săptămânale*

În buzunarul din dreapta al pantalonilor aveam 9 copeici – două monede a câte 3 copeici, una de două și una de o copeică, și la fiecare pas zornăiau ca niște pinteni. Trecătorii trăgeau cu coada ochiului spre buzunar.

După toate probabilitățile, creierii încep să mi se topească. În fond, în cazul unor temperaturi tropicale, și asfaltul se topește. De ce nu li s-ar întâmpla asta și gălbejiților de creieri? Măcar că se află într-o carcasă de oase și-s acoperiți de păr și de un chipiu cu fund alb. Zac acolo, înăuntru, frumoasele emisfere cu circumvoluțiuni și tac.

Iar copeicile – zorna-zorna.

Chiar lângă cafeneaua fostă Filippov am citit următoarea consemnare scrisă pe o coală de hîrtie: „Ciorbă de varză zilnic, păstrugă în baie de aburi, prînz din două feluri de mîncare – o rublă”.

Mi-am scos din buzunar cele 9 copeici și le-am aruncat în șanț. De cele 9 copeici s-a apropiat un individ într-o uniformă marinărească ponosită, în pantaloni cu craci diferiți și încălțat într-o singură cizmă, a prezentat onorul și s-a pornit să zbiere:

– Mulțumiri din partea unui amiral al forțelor navale. Ura!

Apoi a cules monedele de aramă și a început să cînte tare, cu glas subțirel:

*Veștejitu-s-au de mu-ult
Crizantemele-n grădi-ini!..*

Trecea puhoi de lume pe lângă el, fonfăind pe mutește, de parcă așa era și normal, ca la orele 4 din zi, în plină arșiță, să cînte în Piața Tverskaia un amiral încălțat într-o singură cizmă.

Mult popor a pornit atunci în urma mea și a prins să-mi vorbească:

– Omenosule străin, dă-mi, rogu-te, și mie 9 copeici. Țsta-i un șarlatan, nici n-a slujit vreodată în marină.

– Profesore, arătați bunăvoință...

Iar un ținău ce semăna cu Cernomor¹¹⁸, atîta doar că n-avea barbă, ȝopăia în fața mea, zburînd cu un arșin deasupra trotuarului, și povestea repezit, cu voce dogită:

*La bariera din Kaluțk
Trăia tîlharul-hoț Komarov!*

Am închis ochii, să nu-l mai văd, și am început să grăiesc:

– Să zicem așa. Introducere: caniculă, mergeam așa, și apare un puștan. E un vagabond. Și, fără veste, de după colț își face apariția administratorul de la casa de copii. O personalitate luminoasă. Îl descriu. Mă rog, ziceam așa: tînăr, ochi albaștri. Ras? Mă rog, ziceam că-i ras. Sau cu barbișon. Voce baritonală. Și zice: Băiete, băiete. – Și, mai departe? Băiete, băiete, ah, băiete, băiete... „Și cu șorț” – prind glas brusc creierii îngreuiati de sub chipiu. „Cu șorț, cine?” îmi întreb eu cu mirare creierii. „Păi, tipul ăsta al tău, de la casa de copii!”

„Tîmpiților!” le-am răspuns eu creierilor.

„Tîmpit ești tu, n-ai pic de talent, mi-au replicat creierii, să vedem ce-o să înfuleci astăzi dacă nu scrii chiar în secunda asta o povestire. Grafomanule!”

Nu cu șorț, ci în halat...

„De ce să fie în halat, răspunde, cretinule?” mă admonestează creierii.

„Păi, ziceam că tocmai a desfășurat o activitate, de exemplu, tocmai a bandajat picioarele unei fete bolnave și a ieșit să-și cumpere țigări „Trest”. Și imediat poate urma descrierea unui magazin de-al Mosselprom-ului. Deci, insul zice:

– Băiete, băiete... Și, după ce spune asta (văd eu mai tîrziu ce-a spus), îl ia pe băiat de mîna și îl

duce la casa de copii. Și iată-l pe Petka (puștiului o să-i spunem Petka, băieții care degeră pe vreme de caniculă sînt întotdeauna alde Petka) ajuns la casa de copii, de-acum nu mai povestește despre Komarov, citește abecedarul. Are obrazii bucălați, și intitulam povestirea: „Petka e salvat”. Revistele agreează asemenea titluri.

„Pa-arșivă istorie, îmi bubuie de sub chipiu, mai ales că am citit-o deja undeva!”

– Taci că pier! le-am poruncit creierilor și mi-am deschis ochii.

În fața mea nu mai erau nici amiralul, nici Cernomor, și nu mai aveam nici ceasul în buzunarul pantalonilor.

Am traversat strada și m-am apropiat de un milițian care-și avîntase bastonul spre țării.

– Mi-au furat ceasul, i-am spus.

– Cine? a întrebat el.

– Nu știu, i-am răspuns.

– Atunci, s-a pierdut.

Cuvintele lui mi-au deschis pofta de-un sifon.

– Cît costă un pahar cu sifon? am întrebat-o pe femeia de la chioșc.

– 10 copeici, mi-a răspuns.

Am întrebat-o anume, ca să știu dacă trebuie să-mi pară rău de cele 9 copeici aruncate. M-a înveselit și m-a însuflețit oarecum gîndul că n-are de ce să-mi pară rău.

„Să zicem, era un milițian. Și se apropie de el un cetățean...”

„Și mai cum?” s-au informat creierii.

M-da, și zice: mi s-a șterpelit ceasul. Milițianul înșfacă revolverul și strigă: „Stai! Tu l-ai furat, ticălosule!” Fluieră. Toți fug. E prins un hoț recidivist. Cineva se prăbușește. Împușcături.

„Asta-i tot?” mă întreabă grăsunii gălbejiți, care mi s-au dilatat în cap de dogoare. „Tot.”

„Remarcabil, de-a dreptul genial, a izbucnit capul în rîs și a-nceput să-mi ticăie precum un ceas, numai că n-or să primească o asemenea

povestire, pentru că nu conține ideologie. Toate chestiile astea, adică să răcnească, să înșface revolverul, să fluiera și să fugă, le putea face și un vardist din regimul trecut. *N'est pas*¹¹⁹, tovarășe Benvenuto Cellini¹²⁰?”

Trebuie să vă spun că pseudonimul meu este Benvenuto Cellini. Mi l-am născocit în urmă cu două zile, pe o caniculă asemănătoare. Și, nu știu de ce, le-a plăcut la nebunie casieritelor de la redacție. Toate au notat „Benvenuto Cellini” în fișele de avans, alături de numele meu. De exemplu: 5 cervoneți pentru B. Cellini.

Sau, ziceam așa: era odată birjarul cu nr. 2579. Și un pasager își uită mapa cu documente importante de la Saharotrest¹²¹. Birjarul cel cinstit duce mapa la Saharotrest, industria zahărului a luat avânt, iar birjarul conștiincios a fost decorat.

„Păi, noi pe birjarul ăsta îl ținem minte, grăiesc cu exasperare creierii inflamați, încă din suplimentele de la «Niva»¹²² lui Markov. De cinci ori am dat de el acolo, cules ba cu petite, ba cu garmond, numai că pasagerul lucra atunci nu la Saharotrest, ci la Ministerul de Interne.” Gura! „Uite și redacția, să vedem ce-o să le spui. Unde-i povestirea?”

Urcînd scara șubredă, am intrat în redacție dezinvolt, fredonînd sonor:

*Beau pentru Senia
Și pentru cărămizi,
Dragă-mi mai este mie fabrica de cărămizi.*

În redacție, înverziți de arșiță în odăița ticsită, se află redactorul șef, redactorul, secretarul și alți doi pierde-vară. Dintr-o fereastră din lemn se ițește, ca la grădina zoologică, nasul ca un plisc de pasăre al casierului.

– Lasă cărămizile, face șeful, unde-i povestirea promisă?

– Închipuiți-vă ce situație grotescă, relatez eu cu un zîmbet vioi, adineaori mi s-a furat ceasul pe stradă.

Toți au amuțit.

– Mi-ați promis că astăzi îmi dați bani, am spus, și am văzut brusc în oglindă că arăt ca un câine sub tramvai.

– Nu sînt bani, mi-a replicat șeful, și după fizionomia lui mi-am dat seama că sînt bani.

– Am schița povestirii. Sucit om mai sînteți, am început eu cu voce de tenor, v-o aduc luni, pe la unu și jumătate.

– Care-i schița povestirii?

– Hm... Într-o casă trăia un poet...

Toți începură să manifeste interes. Pierde-vară își ridicară frunțile.

– Și?

– Și a murit.

– E umoristică? întrebă redactorul, încruntîndu-și sprîncenele.

– Umoristică, am răspuns, sufocîndu-mă.

– Avem deja materiale umoristice. Pentru trei numere de-acum încolo. Le-a scris Sudorov, spuse redactorul. Dă-ne ceva de aventuri.

– Am, m-am precipitat eu, cum să n-am!

– Prezintă-ne schița, se înmuie șeful.

– Chî... Un nepman s-a dus în Crimeea...

– Mai departe!

Mi-am presat creierii bolnavi de a-nceput să picure vlaga din ei și am bălmăjit:

– Păi, și niște bandiți i-au furat geamantanul.

– Cîte rînduri are?

– Trei sute. De fapt, se poate și... mai puține. Sau mai multe.

– Completează o chitanță pentru 20 de ruble, Benvenuto, spuse șeful, numai să aduci povestirea, vorbesc serios.

M-am așezat cu desfătare să scriu chitanța. Dar creierii nu participau în nici un fel la nimic. Acum erau mici, zgribuliți și prezentau, în loc de

circumvoluțiuni, crăpături negre din cauza arșiței. Muriseră.

Casierul a dat să protesteze. I-am auzit glasul strident, ca de graur:

– Nu-i dau nimic lui Cinizelli al dumneavoastră. Și-așa a pus mîna pe șaij’ de ruble.

– Dă-i, dă-i, i-a ordonat șeful.

Și casierul mi-a înmînat cu dușmănie un cervoneț foșnitor și strălucitor și un altul negricios, cu o plesnitură în mijloc.

După zece minute ședeam sub palmieri, la umbra crîșmei lui Filippov, ascuns de ochii lumii. În față mi-a fost pusă o halbă rotofeie cu bere. „Să facem un experiment, i-am vorbit eu halbei, dacă nici după bere nu revin la viață, se cheamă că ăsta-i sfîrșitul. S-au prăpădit creierii mei de pe urma scrierii de povestiri și n-or să se mai deștepte. Iar dacă-i așa, beau astea 20 de ruble și mor. Să vedem cum or să-mi ia îndărăt avansul, odată răposat.”

Gîndul ăsta m-a înveselit și am tras o dușcă. Apoi o a doua. La a treia, o putere vie a prins brusc să-mi forfotească în tîmple, vinele mi s-au dilatat, iar gălbejele chircite s-au destins în carcasa lor de oase.

– Mai trăiți?

„Mai trăim”, mi-au șoptit drept răspuns.

– Ei, și-acum, compuneți povestirea.

Între timp, s-a apropiat de mine un șchiop cu bricege. I-am cumpărat unul pe o rublă și jumătate. Apoi a venit un surdomut și mi-a vîndut două ilustrate în plic galben, cu inscripția:

„Cetățene, ajută un surdomut”.

Pe una din ilustrate era înfățișat un brad învelit în zăpadă de vată, iar pe a doua – un iepure cu urechi precum aripile de aeroplan și presărat cu mărgeluțe de sticlă. Am admirat iepurele, prin venele mele gonea sîngele înspumat de bere. În spatele ferestrelor arșița radia, asfaltul se topea. Surdomutul se postase în ușa cafenelei și-i vorbea enervat șchiopului:

– Șterge-o de-aci cu bricegele tale! Cu ce drept faci negoț la mine-n Filippov? Du-te în „Eldorado”!

– Deci, ziceam așa, am început, înflăcăându-mă, strada duduia, trece o motoretă în tril de privighetoare. Un sicriu galben cu cercevele și geamuri strălucind ca oglinda (autobuzul)...

– „Bine ți-ai mai început treaba, observă creierii mei însănătoșiți, mai cere o bere, ascute-ți creionul, toarnă mai departe... Inspirație, inspirație.”

În câteva clipe, inspirația a țîșnit de pe o estradă în sunetele unui marș de Schubert-Tausig, în bătaie de talgere, în zvon de argint.

Am scris o povestire pentru „Ilustrația” și creierii-mi cântau în sunetele marșului militar:

*„Ce zici, seniore,
Am parte de inspirație?
Care-i părerea domniei voastre?!”¹²³*

Caniculă! Caniculă!

1926

¹¹⁸ Personaj fabulos din basmele rusești.

¹¹⁹ Nu-i așa? (în original, transcriere fonetică din lb. franceză).

¹²⁰ B. Cellini (1500-1571) – sculptor, orfevru, gravor și scriitor italian.

¹²¹ Trustul zahărului.

¹²² Niva – țarină, ogor (lb. rusă).

¹²³ Arie din *Bărbierul din Sevilla* de G. Rossini.

CORRESPONDENȚELE DE AUR ALE LUI FERAPONT FERAPONTOVICI KAPORȚEV

În corespondențele lui Ferapont Ferapontovici Kaporțev (el trăiește în provincie) am corectat doar ortografia inadecvată. Într-un cuvînt, corespondențele sînt autentice.

Prima corespondență. Casa americană ignifugă

În plan statal, este cunoscută criza de locuițe, care a ajuns pînă și la noi, în Blagodatsk. Nu pot exista locuințe libere pentru că, mulțumită înaltei natalități, urmare a nepului, populația sporește într-un ritm amenințător, dar iată că renumitul nostru cooperator Pavel Feodorovici Petrov (înlocuiți-i numele cu literele Pe, Fe, Pe, altminteri iese scandal) s-a hotărît s-o scoată la capăt printr-o metodă cooperatistă. Acum, ce-i drept, omul are orizont, atîta doar că are slăbiciune pentru pliantele americane. Totul a pornit de la aceea că nevasta lui, depășind toate așteptările, a născut în loc de un copil o pereche de gemeni, fapt care l-a și împins pe Petrov spre acțiuni cooperatiste.

Cu permisiunea conducerii, el a înființat un birou cooperatist pentru construcția de locuințe, din care făceau parte N.N.L. (agronom din prima căsătorie a tatălui său) și V.A.S. (logodnicul soră-si, șeful formației corale în comisia de cultură), cu un aport fiecare de 12 cervoneți, pentru construirea unei case americane tip termolit – o noutate extraordinară pentru orașul nostru.

Închipuiți-vă mirarea locuitorilor înveterați ai orașului Blagodatsk cînd pe Novosveatska, colț cu Comuna din Paris, s-a înălțat, curat ca o ciupercă,

o clădire cu două caturi și trei apartamente cu plata în rate cu tot confortul. Aducea foarte bine cu acele clădiri din străinătate de pe ilustratele din Elveția, cu acoperiș țuguat. Lucrul cel mai de mirare era acela că numita clădire era ignifugă, ceea ce a iscat o febră constructivă și înaintarea de cereri către Comitetul executiv (acum toți și le-au retras).

Nătăraii din oraș își băteau joc de Petrov și-i propuneau să încerce casa cu ajutorul petrolului, dar acesta s-a împotrivit și, după cum s-a dovedit, degeaba a făcut-o, altfel n-ar fi umblat acum, în prag de vară, în șubă și cu un calendar în mână!

Întregul birou de construcții și-a mutat acolo copiii și toate catrafusele pe 5 aprilie (casa asta are culoarea scrumului de țigară), iar Petrov a mers pînă-ntr-acolo încît și-a tras și telefon.

Și, în prima zi de praznic, pe 19, în noaptea de Paște, vigilentul nostru corp de pompieri a fost pus în stare de alertă în urma unui anunț fatal transmis de la telefonul lui Petrov:

– Arde!!!

Salov, șeful corpului nostru de pompieri, a răspuns la telefon:

– O să fiți amendat pentru alarmă falsă și glumă pascală în stare de ebrietate. Așa ceva nu se poate.

În acel moment, Petrov, cu voce tînguitoare, a sărit cît colo de lîngă telefon, pentru că-i ardea deja cablul.

Iar cînd, urmare a vîlvătăii zărite din foișor, bravii noștri pompieri au sosit, au găsit întreaga companie americano-locativă în stradă, înfofolită în șube călduroase, iar casa ardea ca o torță, reușind să salveze inelele nevesti-si, șuba de rezervist a americanului-șef Petrov, o oală și un calendar cu file detașabile cu poza starostelui a toată Rusia. Acum urmează să înceapă procesul în cazul: „incendiul de la casa ignifugă”. După părerea mea, asta-i o neghiobie! Și nici nu se va încheia în vreun fel, pentru că Salov a descoperit

că a fost vorba despre autoaprinderea unor cabluri în podul casei.

Iată, deci, cum la noi, în provincie, toate se petrec la modul uimitor. Să fi fost la Moscova, sigur nu lua foc.

Correspondent *Kaporțev*.

A doua corespondență. Falsul Dmitri Lunacearski

(Din provincie, de la Kaporțev)

La renumita noastră întreprindere din Blagodatsk avem un secretar ieșit din rînd. Noi așa îl și socotim, pe picior de plecare.

Desigur, locul lui nu e-n Blagodatsk, ci la Moscova, în cel mai rău caz, la Leningrad. Mai ales că zicea că are relații.

Și-a agățat deasupra capului niște inscripții: „Strîngerile de mîna transmit infecția”, „Dacă vii la un om ocupat, nu-l deranja”, „Strict interzise convorbirile telefonice cu persoane străine” și, colac peste pupăză, și-a instalat un grilaj precum cel de la monumentul nostru închinat lui Karl Liebknecht și astfel s-a rupt fățiș de mase.

Oricui încearcă să deschidă gura printre gratii, îi spune unul și același lucru: „mai pe scurt!” Mai pe scurt. Mai pe scurt. Croncăne acolo ca un corb pe cracă.

Într-o bună zi, apare lîngă grilaj un tînăr. Foarte bine îmbrăcat, în palton-raglan. Roșcovan. Mustăcioară. Papion. Apucă un scaun, se așază. Secretarul îi terminase de croncănit pe toți de la grilaj și-i zice:

– Dumneata în ce problemă, tovarășe? Mai pe scurt!

Acela îi răspunde:

– Lăsați, tovarășe, aștept. Sînteți ocupat.

Are o voce minunată, de om intelectual.

Acesta își încruntă sprâncenele și zice:

– Nu, spune, mai pe scurt.

Acela răspunde:

– Vedeți dumneavoastră, tovarășe, am fost numit aici.

Acesta își înalță sprâncenele:

– Cum te numești?

Acela:

– Lunacearski.

Ce modest a tușit tânărul. Om bine crescut.

– Lunacearski.

Acesta a deschis atunci grilajul, a ieșit, zice:

– Pofțiți aici, vă rog (deja nu mai spune „mai pe scurt”), și întreabă:

– Să mă iertați (observați: „să mă iertați”),
sînteți cumva rudă cu Anatoli Vasilievici¹²⁴?

Și acela:

– Asta n-are importanță. Sînt fratele lui.

E bună asta, „n-are importanță”! La naiba cu grilajul. Un scaun.

– Fumați? Luați loc. Permiteți să aflu în ce funcție?

Și acela:

– De administrator.

Bravos.

Administratorul nostru tocmai fusese chemat la Moscova pentru a da explicații în legătură cu moara cu aburi, și acum noi știm că vom avea un altul.

Ce s-a petrecut în acel moment cu secretarul nostru și cu toți ceilalți e greu pînă și de descris – atît era de mare entuziasmul. S-a aflat că lui Dmitri Vasilievici i-au fost furate toate documentele cînd s-o pornească în călătorie către noi, iar banii – în tren, chiar lîngă Krasnozemsck, iar de acolo a ajuns pînă la noi, la Blagodatsk, cu o căruță care transporta manufactură. Important este că, zice, să vezi nostimadă, i s-a furat și geamantanul cu lenjerie. Pe toți i-a unit entuziasmul că pot da o mîină de ajutor.

Și iată lista carieriștilor noștri:

- 1) Secretarul a dat, rîzînd, 8 cervoneți.
- 2) Casierul – 3 cervoneți.
- 3) Șeful serviciului personal – 2 cervoneți, săpun, prosop, cearșaf și brici (nu și le-a recuperat).
- 4) Contabilul – 42 de ruble și trei pachete de țigări „Posolskie”.
- 5) În afară de aceasta, pentru fratele lui Lunacearski s-au făcut formele în vederea unui avans de 50 de ruble în contul salariului.

Și au plecat să viziteze întreprinderile și să ia sarcinile în primire. Omul s-a vădit a fi din cale-afară de bine crescut, primea petițiile și pe toate scria: „A se rezolva”.

Secretarul parcă-l avea pe dracu-n el, nu umbla, zbură ca fulgul. A propus imediat să se trimită o telegramă la Moscova în legătură cu documentele, dar oaspetele din capitală a găsit o soluție mai bună: „Eu, zice, oricum plec numaidecît să inspectez județul, ajung și la Krasnozemsck, iar acolo rezolv eu personal totul, la firul direct”.

Toți s-au minunat de viteza fenomenală a energiei sale. Avem o singură mașină la Blagodatsk, după cum vă este cunoscut, și cu mașina asta Dmitri Vasilievici s-a dus la firul direct (în acest scop: secretarul i-a dat o pătură și doi funți de salam, pîine albă și, drept surpriză, i-a pus și o sticlă de rachiu englezesc).

Pînă la Krasnozemsck sînt trei ceasuri de mers cu mașina. Să zicem, încă o oră la firul direct, înapoi – trei ore. Mașina s-a întors la 11 seara, șoferul era beat și zicea că Dmitri Vasilievici a rămas să înnopteze la președintele de-acolo și a dat dispoziție să i se trimită mașina mîine, la ora 3 după-amiază. Mîine au trimis mașina. Se întoarce, Dmitri Vasilievici – ioc. Nimeni nu poate pricepe ce s-a întîmplat. De data asta, secretarul în

persoană – țupa-n mașină și – spre Krasnozemsck. Se întoarce a doua zi dimineață, parcă-i ninge și-i plouă și nu privește pe nimeni în ochi. Noi nu pricepem nimic. Contabilul a presimțit ceva în legătură cu cele 42 de ruble și l-a întrebat cu voce tremurată:

– Dar unde-i Dmitri Vasilievici? Nu cumva s-a îmbolnăvit?

Acesta și-a mușcat deodată o buză și:

– Lăsați-mă-n pace, tovarășe Prokudin! A trîntit ușa și a plecat.

Noi, la șofer. Acesta rînjește mulțumit de sine. Se vădește că totul este curată vrăjitorie. La președintele din Krasnozemsck n-a înnoptat nici un Dmitri Vasilievici. Secretarul a întrebat pe firul direct dacă n-a vorbit de acolo Lunacearski – ăia au crezut că și-a ieșit din minți și mai multe nu. Secretarul s-a repezit chiar și la gară, a întrebat dacă n-a fost văzut un tînăr cu o pătură. Au spus că a fost văzut în trenul accelerat. Numai cravata era altfel.

Noi eram de-a dreptul îngroziți. Asta-i vrăjitorie. Să juri că o nălucă ar fi bîntuit orașul nostru.

Casierul îl întreabă fără veste pe șofer:

– Nu cumva cravata era verde?

– Chiar așa.

Atunci, brusc, casierul zice:

– Recunosc deschis, măgarul de mine, în afară de ăia 3 cervoneți i-am împrumutat și o cravată de mătase.

În acel moment, am oftat și ne-am dumirit că a fost vorba de un impostor. I-a pedepsit pe lingăii noștri cu 222 de ruble. Asta dacă nu punem la socoteală lucrurile și gustările.

Așa-ți trebuie, „mai pe scurt”.

Correspondentul dumneavoastră, *Kaporțev*.

A treia corespondență. Vankin-neghiobul

Minunat e Niprul pe vreme frumoasă¹²⁵, dar încă mai minunat este faimosul activist sindical al secolului 20, Vankin Isidor, care s-a lipit de clubul nostru muncitoresc ca scaiul de oaie.

Nici cel mai mic nimic nu se petrece în viața noastră fără ca Vankin să-și vîre coada.

Noi, de ce să nu recunoaștem, am tot sperat c-or să-l ia la centru, dar, desigur, pe Vankin nu-l poți ține la centru.

A avut loc, iată, un eveniment. Într-o bună zi, au născut simultan două muncitoare de la fabrica noastră, Maria și Daria, și amîndouă au născut fete, atîta doar că a Mariei era roșcovană, iar a Dariei era obișnuită. Minunat. Comitetul nostru pe uzină este foarte energic și de aceea a luat hotărîrea să le boteze în stil octombrist și pe una, și pe cealaltă.

Dar e clar și limpede: nimic nu putea trece de Vankin. Și-a făcut imediat apariția și le-a propus fericitelor mame niște nume pentru micuțele lor: Barrikada și Bebelina. Drept pentru care pe prima urma s-o cheme Barrikada Anempodistova, iar pe cea de-a doua, simplu, Bebelina Ivanna, ceea ce ambele mame au refuzat cu bocete, ba chiar au vrut să-și ia pruncii îndărăt.

Atunci, Vankin le-a schimbat numele cu alte două: Messalina și Pestelina, și doar președintele comitetului pe uzină l-a pus la punct, explicîndu-i că numele Messalina nu există, că ăsta-i un film care rulează la cinematograf.

Vankin fusese, în sfîrșit, pus cu botul pe labe. Vankin s-a potolit și, prin eforturi comune, au fost alese două nume frumoase: Roza și Klara¹²⁶.

– O să fie o bomboană de botez, spunea președintele nostru, frecîndu-și mîinile bătătorite, numai Vankin să nu-și vîre coada.

La clubul ce poartă numele tov. Lunacearski s-a strîns popor cîta frunză și iarbă, ardeau toate becurile, luceau lozincile. Și fericitele mame

tronau pe scenă cu micuțele în plăpumioare-plic, legându-le cu voioșie.

Au fost anunțate numele și președintele a întrebat dacă dorește cineva să ia cuvântul și, de bună seamă, a luat cuvântul mîndrețea noastră de Vankin. Zice:

– Dat fiind și luînd în cosiderare, dragi tovarăși, că acești doi sugaci muncitorești au primit numele Roza și Klara, propun să cinstim memoria iubiților noștri luptători printr-un marș funebru. Muzica!

Și dirijorul nostru, șeful secției muzicale, a început să cînte cu glas de stentor: „Căzut-ați jertfă”. Toți s-au ridicat în picioare, cuprinși de înfricoșată tulburare, și în timpul ăsta spațiul înconjurător a vuit fără veste de bocetele mamei nr. 2, Daria, ca urmare a faptului că micuța ei Rozocika își dăduse obștescul sfîrșit în brațele ei.

Vă spun, a fost o scenă! Prima mamă a apucat doar să-i spună lui Vankin:

– Îți mulțumesc, porcule, și s-a repezit, cu plăpumioară cu tot, la popă, iar acela a botezat fetița nu Klara, ci Maria, în cinstea mamei.

Toate elementele bătrîne rămase în sală i-au organizat lui Vankin o așa sărbătorire octombristă, că acela cu chiu, cu vai a apucat s-o ia la picior prin ieșirea din spate a clubului.

Iar eminenta noastră femeie-doctor Ol-Mih. Dinamit a explicat zadarnic adunării că fetița a murit din cauza unei boli de nebiruit la vîrsta ei fragedă, și că avea deja 39 de grade, și că ar fi murit oricum ar fi fost botezată – nimeni nu mai asculta nimic. Și toți au plecat încredințați că a ucis-o pe loc Vankin cu marșul lui funebru.

Iată, deci, se mai petrec și asemenea întîmplări pe scumpele și îndepărtatele noastre meleaguri...

Cu respect, *Kaporțev*.

A patra corespondență. Pojarov¹²⁷,
șeful corpului de pompieri

Vă rog prea-plecat, tovarășe literat, ca pe șeful corpului nostru de pompieri, pojarov (numele e scris cu literă mică. – M. B.) să-l descrieți cât mai frumos și să-i faceți și desen.

Era odată la noi, la stația N. a Căilor ferate sovietice din Baltica, cetățeanul Pojarov, șeful corpului de pompieri. Și era acest pojarov, acest renumit pojarov, bravul șef al corpului nostru de pompieri, leit Hercules.

Mai întâi de toate, șefului corpului de pompieri i-a cășunat pe godinele provizorii de fier din absolut toate instituțiile și pe toate le-a făcut una cu pământul, așa încât feroviarilor noștri, tovarășii-cetățeni, frați și surori, au degerat ca ploșnițele.

Și s-a năpustit Pojarov, cu cască pe cap ca un cavaler din Evul Mediu, și asupra clubului nostru și a vrut să-l radă de pe fața pământului, zbiera că tot clubul e anti-incendiu. În bătaia împotriva lui Pojarov a intrat și comitetul nostru local, ni s-a alăturat și, preț de șapte ședințe, a luptat cu acela care voia să distrugă viața noastră de zi cu zi la fel de vajnic ca în bătaia de la Perekop. În privința clubului, cei de la comitetul local l-au pus cu botul pe labe pe Pojarov, dar în ce privește biblioteca, Pojarov a asaltat-o cu făclii, a distrus definitiv orice idee de godin, din care motiv tovarășul Buharin, cu abecedarul lui și cu Lev Tolstoi al lui cu tot, s-a acoperit de gheață și populația a încetat să mai vină la bibliotecă, acum și-n vecii vecilor. Amin. Amin.

Instruiește-te, dacă ai unde!

Dar cetățeanul-pompier-șef încă nu-și dovedise îndeajuns devotamentul față de octombrie! Când a avut loc aniversarea, el, ca să-i aducă cinstire, s-a înălțat în grad în curtea pompierilor, în sunet de fanfară. Și a demontat mașina de pompieri, toată, pînă la ultimul șurub. Iar acum n-are cine s-o adune la loc și, în caz de incendiu, o să ardem pur și simplu, nu încape discuție. Iacătă de ce cinstire a avut parte aniversarea!

Dar cel mai bine a sudat șeful pompierilor casa de bani unde țineam economiile. A luat din ea un cervoneț și a plecat – pe ce rută, nu se știe! Se spune că Pojarov ar fi luat-o spre gara X de lângă Moscova. Halal să vă fie, frați de lângă Moscova, țineți-l voi acolo sănătoși!

Am dus o viață incendiară fix două luni, apoi s-a așternut liniștea deplină, cu ger la Polul Nord. Alege-s-ar praful de Pojarov, dar cervonețul să-l pună îndărăt sub lacătul casei noastre ignifuge de bani.

Numele meu de familie, Kaporțev, să nu-l puneți, tipăriți pur și simplu sub semnătura „Magnet”, și pe el creionați-l cât mai sarcastic.

Notă:

Dragă Magnet, mai sarcastic decât l-ai făcut dumneata pe șeful corpului vostru de pompieri eu nu știu să-l fac.

1924-1925

[124](#) A. V. Lunacearski (1875-1933), între 1917-1929 a fost comisar al poporului pe probleme de învățământ și cultură.

[125](#) Fragment din nuvela lui N. V. Gogol, *Fioroasa răzbunare*.

[126](#) De la Rosa Luxemburg (1871-1919) și Klara Zetkin (1857-1933), militante ale mișcării muncitorești germane și internaționale.

[127](#) De la *pojar* – incendiu (lb. rusă).

AM UCIS

Doctorul Iașvin schiță un zîmbet strîmb și bizar și întrebă:

– Pot să rup fila din calendar? Este fix ora 12, deci sîntem deja în data de doi.

– Vă rog, vă rog, am răspuns.

Iașvin prinse cu degetele sale delicate și albe un colțișor și rupse cu băgare de seamă fila de deasupra. Sub ea s-a ivit mica filă din hîrtie de doi bani, pe care erau înscrise cifra „22” și cuvîntul „marți”. Dar ceva cu totul special îl interesa pe Iașvin la fila aceea cenușie. Își miji ochii, o scrută cu atenție, apoi își ridică privirea și și-o aținti undeva în depărtare, din care fapt am dedus că are viziunea unei imagini enigmatice, doar lui accesibilă, undeva dincolo de pereții odăii mele, poate chiar hăt în afara Moscovei nocturne, în pîcla amenințătoare a gerului de februarie.

„Ce-o fi descoperit acolo?” cugetam, privindu-l pe doctor cu coada ochiului. Insul îmi trezise dintotdeauna interesul. Înfățișarea lui exterioară nu prea corespundea profesiei sale. Cei care nu-l cunoșteau îl luau întotdeauna drept actor. În pofida părului negru, avea pielea foarte albă, și asta îi conferea o anume frumusețe și, într-un fel, îl evidenția printre ceilalți oameni. Era foarte bine ras, se îmbrăca foarte îngrijit, îi plăcea grozav să meargă la teatru, iar cînd povestea ceva despre teatru, o făcea cu mult simț estetic și cu tîlc. Se deosebea de toți șefii noștri de secție – și acum, cînd se afla la mine în vizită – mai ales prin încălțările sale. Eram cinci inși în odaie, și patru dintre noi purtam bocanci ieftini din piele de box, cu vîrfuri pueril rotunjite, în vreme ce doctorul Iașvin purta pantofi de lac cu vîrf ascuțit și ghetre galbene. Altminteri, trebuie să spun că exagerata cochetărie a lui Iașvin nu producea niciodată o impresie chiar dezagreabilă și, ca să-i dau cezarului ce-i al cezarului, era un medic foarte

bun. Un tip curajos, norocos și, lucru esențial, apucînd să și citească, în pofida vizionărilor asidue ale *Walkiriei* și ale *Bărbierului din Sevilla*.

Firește, nu încălțările erau problema, ci altceva: tipul mă interesa din pricina unei însușiri aparte – om îndeobște tăcut și, fără îndoială, retras, devenea în anumite ocazii un excelent narator. Vorbea foarte calm, fără înflorituri, fără curențele poticneli și fără acel behăit „mnia-a”, și întotdeauna aborda teme interesante. În acele momente, reticentul doctor-filfizon parcă lua foc, doar arareori schița cu mîna lui dreaptă, albă, gesturi scurte și ritmice, de parcă ar fi marcat în văzduh, cu mici jaloane, povestirea, nu zîmbea niciodată dacă povestea ceva hazliu, iar comparațiile lui erau uneori atît de reușite și de pitorești, încît, ascultîndu-l, mă rodea întotdeauna unul și același gînd: „Ești un medic foarte bun, și totuși nu ți-ai urmat adevărata cale, trebuia să devii scriitor și numai scriitor...”

Chiar și acum m-a străfulgerat acest gînd, deși Iașvin nu spusese nimic, doar își mijise ochii privind cifra „2”, apoi spre zări neștiute.

„Ce-o fi descoperit acolo? E doar o reproducere, ce naiba.” M-am aplecat peste umărul lui și am văzut o poză absolut neinteresantă. Înfățișa un cal cu o constituție disproporționată, cu greabăn athletic, iar alături de el – un motor și explicația: „Puterea comparativă a unui cal (1 putere) și cea a motorului (500 de cai putere)”.

– Toate astea-s prostii, tovarăși, am început eu să perorez, urmînd discuția anterioară, sînt vulgarități. Au tăbărît, ai dracului, pe medici ca pe hoituri, mai ales pe noi, chirurgii. Gîndiți-vă numai: face de 100 de ori operație de apendicită, și a o suta una oară îi moare bolnavul pe masa de operație. Și ce, el l-a dat gata?

– Sigur or să spună că el l-a dat gata, replică doctorul Hins.

– Iar dacă-i vorba de o femeie, bărbatu-său vine la clinică și zvîrle cu scaunul după tine, a

confirmat cu hotărîre doctorul Plonski, și chiar a zîmbit, și am zîmbit și noi, măcar că, în fond, era prea puțin nostimă ideea cu zvîrlitul scaunelor prin clinică.

– Nu pot să sufăr, am continuat eu, cuvintele de falsă pocăință, de genul: „Eu l-am ucis, oh, eu l-am ucis”. Nimeni nu ucide pe nimeni, și chiar dacă moare, cînd e pe mîinile noastre, pe bolnav îl ucide o întîmplare nefericită. La urma urmei, e chiar ridicol! Crima nu este un atribut al profesiei noastre. Ce dracu’!! Eu numesc crimă lichidarea unui om cu premeditare, mă rog, în cel mai rău caz – cu dorința de a-l ucide. Un chirurg cu pistol în mînă – să zicem c-aș putea înțelege asta. Dar încă n-am întîlnit în viața mea un asemenea chirurg și mă îndoiesc că voi întîlni vreodată.

Doctorul Iașvin și-a întors brusc capul spre mine și am observat că privirea îi devenise grea, și a spus:

– La dispoziția dumatăle.

Spunînd acestea, arătă cu degetul spre propria-i cravată și schiță iarăși un zîmbet strîmb, dar nu cu ochii, ci din colțul gurii.

L-am privit cu toții uluiți.

– Adică? l-am întrebat.

– Eu am ucis, mă lămuri Iașvin.

– Cînd? am întrebat fîstîcit.

Iașvin arătă spre cifra „2” și răspunse:

– Închipuiți-vă ce coincidență. Cînd ați început să discutați despre moarte, m-am uitat la calendar și am văzut că sîntem în 2. De fapt, și așa, în fiecare an îmi amintesc noaptea aceea. Vedeți dumneavoastră, exact acum șapte ani, în exact aceeași noapte, și... Iașvin își scoase ceasul negru, îl privi, ...da, la aproape această oră, în noaptea de 1 spre 2 februarie, l-am ucis.

– Pe pacient? întreabă Hins.

– Da, pe pacient.

– Dar nu premeditat? întrebai eu.

– Ba da, premeditat, răspunse Iașvin.

– A, pricep, făcu printre dinți scepticul Plonski, avea probabil cancer, urma o moarte chinuitoare, și dumneata i-ai administrat o doză înzecită de morfină...

– Nu, morfina chiar n-are nici o legătură, răspunse Iașvin, și nici n-a fost vorba de vreun cancer. Geruia, țin minte, erau 15 grade sub zero, stele... Doamne, ce stele sînt în Ucraina. Sînt de aproape șapte ani la Moscova, și totuși mi-e dor de patrie. Mi se strînge inima, îmi doresc uneori dureros de mult să urc în tren... să plec într-acolo. Să revăd povîrnișurile troienite de zăpadă. Niprul... Nu există pe lume oraș mai frumos decît Kievul.

Iașvin își vîrî în portmoneu fila de calendar, se așeză în fotoliu și continuă:

– Viforos oraș, viforoase vremuri... și mi-a fost dat să văd lucruri cumplite, pe care voi, moscoviții, nu le-ați văzut. S-a întîmplat asta în 1919, chiar pe 1 februarie. Se înserase deja, era ora 6 după-amiază. Amurgul acela m-a găsit făcînd ceva bizar. Pe masa din cabinetul meu arde lampa, în cameră e cald și plăcut, iar eu sînt așezat pe dușumea, plecat asupra unei valijoare, îndes în ea tot felul de fleacuri și șoptesc unul și același lucru:

– Să fug, să fug...

Tot îndes și scot din valijoară o cămașă... Nu încape, blestemata. Era o valijoară mică, de mîină, izmenele ocupaseră o grămadă de loc, plus cartușul de țigări, stetoscopul. Toate astea burdușiseră valijoara pînă la refuz. Arunc cămașa, ciulesc urechile. Cercevelele de la ferestre sînt chituite, sunetele răzbat înfundat, dar răzbat. Undeva departe, departe, se aude, prelung și grav – bu-u... hu-u... Artilerie grea. Or să înceteze bubuiturile, apoi atmosfera se va calma. Mă uit pe geam – locuiam pe o stradă în pantă, chiar pe povîrnișul Alekseevski, vedeam de acolo întregul Podol. Dinspre Nipru coboară noaptea, învăluie casele, iar luminile se aprind treptat în lăntișoare,

șiraguri... Și iar un bubuit. Și, de fiecare dată când bubuie dincolo de Nipru, șoptesc:

– Dă-i, dă-i, mai dă-i.

Ce se-ntîmpla: la ora aceea, întregul oraș știa că Petliura îl va părăsi dintr-un moment în altul. Dacă nu în noaptea aceea, în următoarea. De dincolo de Nipru înaintau spre oraș – și, după cum se zvonea, în număr uriaș – bolșevicii și, trebuie să recunosc, întregul oraș îi aștepta nu doar cu nerăbdare, ci, aș spune, chiar cu entuziasm. Și asta pentru că grozăviile săvârșite în Kiev de oastea lui Petliura în această lună de popas în oraș fuseseră inimaginabile. Pogromurile se țineau lanț, zilnic ucideau pe cîte cineva, dînd prioritate evreilor, desigur. Rechiziționau întruna cîte ceva, prin oraș goneau automobile în care erau indivizi purtînd pe cap cușme împodobite cu cocarde roșii, iar în ultimele zile tunurile din depărtare nu tăcuseră măcar un ceas. Zi și noapte. Totul era într-un fel de așteptare, privirile tuturor erau tăioase, neliniștite. Și, nu mai departe de ieri, chiar sub fereastra mea zăcuseră jumătate de zi, în zăpadă, două cadavre. Unul era înveșmîntat într-o manta cenușie, celălalt – într-o salopetă neagră, dar cizme n-avea nici unul. Iar oamenii cînd se smuceau îndărăt, cînd se adunau buluc, îi priveau, și niște muieri cu capul descoperit s-au ițit sub un portal, și-au îndreptat amenințător pumnii spre cer și au strigat:

– Las' că vedeți voi. Vin ei, bolșevicii, vin ei.

Respingătoare și jalnică era priveliștea celor doi, uciși nu se știe de ce. Așa încît, într-un final, am început și eu să-i aștept pe bolșevici. Și erau tot mai aproape. Zările se sting, în depărtare tunurile mormăie ca din pîntecele pămîntului.

Așadar...

Așadar, lampa răspîndește o lumină plăcută, dar în același timp neliniștită, sînt singur-singurel în apartament, cărțile sînt risipite peste tot (ideea e că, în tot acest talmeș-balmeș, nutream visul

smintit să mă pregătesc pentru grad), iar eu – plecat asupra valijoarei.

S-a întâmplat, trebuie să vă spun, că evenimentele au dat iama în apartamentul meu, m-au scos de păr din el și m-au târît afară, și totul s-a risipit ca un coșmar cumplit de hidos. În acel amurg mă întorsesem de la periferie, de la un spital muncitoresc, unde conduceam secția de obstetrică. Și am găsit în ușa un plic cu un dezagrabil aspect cazon. L-am desfăcut chiar acolo, pe palier, am citit ce scria pe peticul de hîrtie din plic și m-am așezat direct pe o treaptă. Pe hîrtiuță era bătut la mașină, cu litere vineții:

„Prin conținutul aiastei...”

Pe scurt, tradus în limba rusă:

„Prin prezenta vi se propune ca în termen de 2 ore să vă prezentați la direcția sanitară pentru a primi numirea în...”

Care va să zică, asta venea cam așa: această armată strălucită, care lăsa în urma ei cadavre pe stradă, tătucul Petliura, pogromuri, și eu în această companie, cu o cruce roșie pe mîneacă. Am reflectat – de altfel, nu mai mult de un minut – acolo, pe scară. Am sărit apoi ca din arc, am intrat în casă și și-a făcut apariția în scenă valijoara. Planul mi s-a copt rapid în minte. Iau din apartament ceva lenjerie și fug la periferie, la un amic felcer, un tip cu aspect melancolic și cu predispoziții net bolșevice. Stau la el pînă-l alungă pe Petliura. Și dacă n-or să-l alunge? Poate că acești multașteptați bolșevici nu sînt decît o legendă? Unde sînteți, tunuri? Au amuțit. Ba nu, mormăie din nou...

Am zvîrlit înciudat cămașa, am închis lăcățelul valijoarei, mi-am vîrît în buzunar Browning-ul și încărcătorul de rezervă, mi-am îmbrăcat mantaua cu brasarda de cruce roșie pe mîneacă, am privit melancolic împrejur, am stins lampa și am ajuns pe bîjbîite în antreu, printre umbre crepusculare, am aprins acolo lumina, mi-am luat gluga și am deschis ușa spre palier.

Și, fără veste, au pășit în antreu, tușind, doi indivizi cu carabine scurte de artilerie agățate pe umeri.

Unul din ei avea pintoni, celălalt nu avea, amîndoi aveau pe cap papahă¹²⁸ cu cocarde verzi, care li se bălăbăneau fudul pe obraji.

Mi-a stat inima-n loc.

– Doftoru’ Iașvin? m-a chestionat primul cavalerist.

– Da, eu sînt, am răspuns cu voce surdă.

– Mergi cu noi, a spus primul.

– Ce înseamnă asta? am întrebat, venindu-mi puțin în fire.

– Sabotaj, iaca ște-i, mi-a răspuns cel care-și zornăia pintonii și mi-a aruncat o privire veselă și vicleană, doftorii nu vor mobilizare, de-așeia or răspunde după lege.

Vestibulul s-a întunecat, s-a trîntit ușa, scara... strada...

– Și unde mă duceți? am întrebat și am atins cu tandrețe tocul rece, dințat din buzunarul pantalonilor.

– La regimentu’ unu cavalerie, mi-a răspuns pintonatul.

– De ce?

– Ia de ște? Te-am numit doftor la noi.

– Cine-i comandantul regimentului?

– Colonel Lașcenko, a răspuns primul cu anume mîndrie, și pintonii îi zornăiau ritmic în stînga mea.

„Tîmpit ce sînt, gîndeam eu, mă apucase visarea lîngă valijoară. Pentru niște izmene... Numai cu cinci minute dacă plecam mai devreme...”

Peste oraș spînzura de-acum o boltă neagră, înghețată, și pe ea se iviseră stelele cînd am ajuns la o casă cu curte. În spatele ferestrelor împodobite cu arabescuri de gheață ardea lumina electrică. M-au introdus, zornăindu-și pintonii, într-o odaie goală, prăfuită, luminată orbitor de un bec puternic sub o lăea de sticlă spartă, de culoarea opalului.

Într-un colț se ȋtea botul unei puști-mitralieră și mi-au atras atenția niște dîre roșietice și roșii în acel colț, lîngă mitralieră, acolo unde spînzura, toată numai zdrențe, o tapiserie scumpă.

„Dar ăsta-i sînge”, am gîndit cu o strîngere neplăcută de inimă.

– Pane colonel, a spus încet pintenatul, am adusă ră doftoru’.

– E jidan? a țipat fără veste de undeva o voce uscată și răgușită.

Ușa, acoperită de tapiseria cu ciobănițe, s-a deschis fără zgomot și în odaie a năvălit un bărbat..

Purta o manta impozantă și cizme cu pinteni. Era încins strîns peste mijloc cu un brîu căzăcesc din plăcuțe argintii de tinichea, iar pe-o coapsă, sabia, tot căzăcească, fulgera scînteii în strălucirea luminii electrice. Purta pe cap o cușmă din blană de miel, cu cocarde aurii, încrucișate. Ochii sașii aveau o privire ostilă, morbidă, stranie, parcă țopăiau în ei niște mingiuci negre.. Avea fața spuzită de ciupituri de vărsat, iar mustățile negre, tunse scurt, îi tremurau nervos.

– Nu, nu-i jidan, a răspuns cavaleristul.

Atunci, individul a făcut un salt spre mine și m-a privit în ochi.

– Nu ești jidan, mi-a spus el cu puternic accent ucrainean, într-o limbă stîlciată – un amestec de cuvinte rusești și ucrainene –, dar nu ești mai bun ca jidanii. Cum s-or sfîrși luptele, te trimit la tribunalul militar. O să fii împușcat pentru sabotaj. Să nu-l scapi din ochi! i-a poruncit cavaleristului. Și dă-i doftorului un cal.

Stăteam în picioare, tăceam și presupun că eram palid. Apoi totul a dispărut din nou, ca un vis tulbure. Cineva, în colț, se tînguia:

– Aibi milă, pane colonele...

Am zărit ca prin ceață o bărbuță zgîlțuită de tremur, o manta soldățească ferfenițită. În jurul ei se perindau chipuri de cavaleriști.

– Dezertor? îngîănă de-acum cunoscuta voce horcăită, ptiu, jigodie.

Am văzut cum colonelul, cu buzele zvîcnindu-i, a scos din toc un pistol elegant, închis la culoare, și l-a pocnit cu mînerul în față pe omul acela jerpelit. Acela se zvîrcolea în ungher, a început să se înece cu propriul sînge, a căzut în genunchi. Din ochi lacrimile-i curgeau șiroaie...

Apoi, orașul alb, acoperit de promoroacă a dispărut și pe malul încremenitului, negurosului și enigmaticului Nipru s-a așternut un drum străjuit de copaci, iar pe drum se prelingea ca un șarpe regimentul unu cavalerie.

În coada lui zuruiau la răstimpuri chesoanele regimentului. Se legănau vergelele negre ale puștilor. Se ițeau glugi ascuțite, acoperite de chiciură. Călăream pe o șa rece, îmi mișcam din cînd în cînd în cizme degetele chinuite de o durere mocnită, respiram prin deschizătura glugii tivită de un strat tot mai gros de chiciură, făcută țurturi, simțeam valijoara, legată la oblîncul șeii, apăsîndu-mi șodul stîng. Escorta, care nu mă părăsea o clipă, călărea tăcută alături de mine. Parcă și pe dinăuntru înghețasem, așa cum îmi înghețaseră picioarele. Cînd și cînd îmi dădeam capul pe spate, priveam pe cer stelele mari, și-n urechi îmi răsuna, de parcă mi s-ar fi lipit de ele, și doar arareori înceta, țipătul acelui dezertor. Colonelul Leșcenko poruncise să fie bătut cu vergeaua de la armă, și l-au bătut acolo, în acea casă.

Depărtările neguroase acum amuțiseră și mă gîndeam cu posacă amărăciune că bolșevicii au fost probabil respinși. Soarta mea era disperată. Mergeam înainte, spre Slobodka, acolo urmau să se oprească și să păzească podul de peste Nipru. Dacă luptele încetează și nu-i mai sînt absolut necesar, colonelul Leșcenko o să mă judece. La gîndul ăsta încremeneam și priveam tandru și trist către stele. În acele vremuri cumplite nu era greu

să-ți imaginezi care va fi sentința pentru vina de a nu fi avut dorința să te prezinți în termen de două ore. Soartă barbară a unui om cu diplomă...

Peste două ore, totul s-a schimbat iarăși, ca într-un caleidoscop. Dispăruse drumul neguros. M-am pomenit într-o odaie albă, cu stucaturi pe pereți. Pe masa din lemn erau un felinar, un codru de pîine și o trusă medicală cu conținutul răvășit. Picioarele mi se dezmortiseră, m-am încălzit, pentru că în godinul negru dănuia un foc purpuriu. Din cînd în cînd intrau cavaleriști și îi tratam. Cei mai mulți aveau degerături. Își scoteau cizmele, își desfășurau obielele, se chirceau lîngă foc. În cameră stăruia un miros acru de sudoare, mahorcă și iod. Uneori rămîneam singur. Escorta mă mai lăsa. „Să fug”, și, din cînd în cînd, crăpam ușa, priveam și vedeam o scară luminată de o lumînare de stearină ce picura, chipuri de oameni, puști. Toată casa era ticsită de oameni, era greu să fugi. Mă aflam chiar în centrul acestui stat-major. De la ușă mă întorceam la masă, mă așezam neputincios, îmi culcam capul în mîini și ciuleam urechile. Privind-mi ceasul, am observat că la fiecare cinci minute răzbătea de jos, de sub podea, un țipăt strident. Știam deja foarte bine despre ce e vorba. Acolo era bătut cineva cu vergeaua puștii. Țipătul se transforma uneori în ceva ce amintea răcnetul înăbușit al leului, alteori în rugi fierbinți și tînguiri duioase – cel puțin așa răzbătea prin dușumea, ai fi zis că discută intim cu un prieten –, iar alteori țîșnea pătrunzător, ca al unui înjunghiat.

– De ce le faceți asta? l-am întrebat pe un oștean de-al lui Petliura, care-și întinsese, dîrdîind, mîinile spre foc. Ținea piciorul desculț pe un taburet, iar eu îi ungeam cu o alifie albă rana pricinuită de rosături la degetul mare, învinețit. Mi-a răspuns:

– Am pus mîna pe o organizație din Slobodka. Comuniști și jidani. Colonelul îi interoghează.

Am amuțit. Când a plecat, mi-am pus gluga pe cap și sunetele s-au auzit mai înfundat. Am petrecut astfel vreun sfert de oră, și din acea toropeală, în care vedeam stăruitor, cu ochii închiși, fața ciupită de vărsat sub fireturile aurite, m-a trezit glasul escortei:

– Te cheamă pan colonel.

M-am ridicat, mi-am scos gluga sub privirile uimite ale escortei și am pornit în urma unui cavalerist. Am coborât scara pînă la etajul de dedesubt și am intrat într-o încăpere albă. Aici, la lumina unui felinar, l-am văzut pe colonelul Leșcenko.

Era dezbrăcat pînă la brîu și ședea zgribulit pe un taburet, strîngînd la piept un tifon îmbibat cu sînge. Lîngă el, un flăcău dezorientat se frămînta pe loc, zăngănindu-și pintenii.

– Lepădătură, îi strecură colonelul, apoi mi s-a adresat mie: Hai, pane doftore, pansează-mă. Pleacă, băiete, îi porunci flăcăului, și acesta porni zuruind spre ușă. În clădire era liniște. Chiar în acel moment însă, cercevelele au tresăltat. Colonelul a privit cu coada ochiului spre fereastra neagră, eu, la fel. „Tunuri”, mi-am zis, am oftat spasmodic și l-am întrebat:

– Cu ce a fost făcută rana?

– Cu un briceag, a răspuns posac colonelul.

– Cine?

– Nu-i treaba dumitale, mi-a replicat cu un dispreț rece, încărcat de ură, și a adăugat: Ehehei, pane doftore, n-o să-ți fie moale.

Brusc, m-a fulgerat un gînd: „Careva n-a mai suportat torturile, s-a aruncat asupra lui și l-a rănit. Doar asta se putea întîmpla...”

– Dați la o parte tifonul, am spus, plecîndu-mă spre pieptul lui năpădit de păr negru. N-a apucat să-și dezlipească șomoilogul de tifon însîngerat, că de după ușă s-au auzit tropăituri, zarvă și o voce necioplită zbierînd:

– Stai, stai, dracu' să te ia, stai, încotro...

Ușa s-a smucit în lături și înăuntru a năvălit o femeie cu părul vîlvoi. Avea un chip uscățiv și, așa mi se părea mie, chiar vesel. Mai târziu, mult timp după aceea, am aflat că excitarea excesivă poate declanșa manifestări dintre cele mai bizare. Un braț cenușiu a vrut să prindă femeia de broboadă, dar ea s-a smucit.

– Las-o, băiete, las-o, porunci colonelul și brațul dispăru.

Femeia și-a ațintit privirea asupra colonelului dezbrăcat și a rostit cu o voce uscată, fără lacrimi:

– De ce mi-ai împușcat bărbatul?

– De ce-a trebuit, de-aia l-am și-mpușcat, i-a răspuns colonelul și s-a schimonosit de durere. Șomoilogul de tifon se înroșea tot mai intens sub degetele lui.

Ea a surîs într-un anume fel, care m-a făcut să nu-mi mai pot dezlipi privirea de ochii ei. Nu mai văzusem asemenea ochi. Ea s-a întors spre mine și mi-a spus:

– Iar dumneata ești doctor! ...

Mi-a împuns cu un deget crucea roșie de pe mîneacă și a clătinat din cap.

– Vai, vai, a urmat ea, și ochii-i ardeau, vai, vai. Cît ești de ticălos... ai învățat la universitate, și stai cu otreapa asta... Ești de partea lor și le faci pansamente?! Păi ăsta izbește și iar izbește omul în față. Pînă-și iese din minți... Și dumneata îi faci pansamente? ...

Am văzut negru înaintea ochilor, mă năpădisese și greața, și am simțit că acela este momentul în care încep cele mai cumplite și mai uimitoare evenimente din nefericita mea viață de medic.

– Cu mine vorbiți? am întrebat și am simțit că tremur. Cu mine? ... Păi, știți, eu...

Dar ea n-a vrut să mă asculte, s-a întors către colonel și l-a scuipat drept în față. Acela a sărit din loc, a zbierat:

– Băieți! ...

Cînd aceștia au dat buzna înăuntru, le-a spus furios:

– Trageți-i douăzeci și cinci de vergele.

Ea n-a scos un cuvînt, ei au tîrît-o afară de subsuori, iar colonelul a închis ușa, i-a pus cîrligul, apoi s-a lăsat pe taburet și a aruncat cît colo șomoilogul de tifon. Dintr-o mică tăietură îi picura sînge. Colonelul a șters saliva care-i atîrna pe mustața dreaptă.

– Cu vergeaua, o femeie? l-am întrebat cu o voce care-mi era total străină.

În ochi i s-a aprins mînia.

– Ehe-he... a spus, și m-a privit feroce. Acum văd eu ce pasăre mi-au adus pe post de doftor...

.....

Unul din gloanțe i l-am vîrît, probabil, în gură, pentru că țin minte că s-a clătinat pe taburet și i-a năpădit sîngele pe gură, imediat după aceea a pornit în șuvoaie pe piept și pe pîntece, apoi ochii i s-au stins, din negri au devenit lăptoși, după care s-a prăbușit pe podea. Îmi amintesc că, în timp ce trăgeam, mi-era frică să nu încurc numărătoarea și să nu dau drumul pe țeavă și ultimului cartuș, al șaptelea. „Iată, deci, și moartea mea...”, gîndeam eu, iar fumul Browning-ului mirosea foarte plăcut. Nici n-a apucat bine să trosnească ușa că eu m-am și năpustit spre fereastră, am spart geamul cu picioarele. Am sărit – soarta m-a răsfățat un pic – într-o curte dosnică, am luat-o la fugă pe lîngă niște stive de lemne pînă într-o străduță întunecoasă. Sigur m-ar fi prins, dar am sărit din întîmplare în surpătura dintre două ziduri aproape lipite unul de altul, și am stat acolo, în văgăuna aceea, ca într-o peșteră, pe-o cărămidă, cîteva ore. Tropoteau pe lîngă mine călăreții, îi auzeam. Străduța ducea spre Nipru și ei au rătăcit îndelung pe lîngă rîu, mă căutau. Din văgăuna mea vedeam o stea, nu știu de ce cred că era Marte. Am avut impresia că au făcut-o țandări. Explodase primul proiectil, acoperind steaua. Toată noaptea a bubuit

și a duduie dinspre Slobodka, iar eu stăteam în nișa aceea, pe-o cărămidă, tăceam mîlc și mă gîndeam la gradul meu științific, și dacă a murit femeia aceea sub loviturile vergelei. Iar cînd totul s-a liniștit, se luminase puțin de ziuă, și eu am ieșit din văgăună, nemaiputînd suporta chinul – îmi degeraseră picioarele. Slobodka murise, totul amuțise, stelele păliseră. Cînd m-am apropiat de pod, dispăruseră cu desăvîrșire, de parcă nici n-ar fi existat vreodată, și colonelul Leșcenko, și regimentul de cavalerie... Doar bălegar pe drumeagul bătătorit... Și am bătut de unul singur tot drumul spre Kiev și am intrat în oraș cînd se luminase de-a binelea. M-a întîmpinat o patrulă ciudată, aveau pe cap niște căciuli cu apărătoare pentru urechi.

M-au oprit, mi-au cerut actele.

Le-am spus:

– Sînt doctorul Iașvin. Fug de oamenii lui Petliura. Ei unde sînt acum?

Mi-au spus:

– Au plecat azi-noapte. Acum în Kiev e un comitet revoluționar.

Văd că una din patrule mă privește în ochi, apoi dă cumva compătimator din mînă și-mi spune:

– Du-te acasă, doctore.

Și m-am dus.

* * *

După un moment de tăcere, l-am întrebat pe Iașvin:

– A murit? L-ați ucis sau doar l-ați rănit?

Iașvin mi-a răspuns, cu micul lui zîmbet bizar:

– O, fiți liniștit. L-am ucis. Aveți încredere în experiența mea de chirurg.

1926

[128](#) Papahă – căciulă caucaziană din blană mișoasă.

MORFINA

I

Oamenii înțelepți au constatat de multă vreme că fericirea e precum sănătatea – o ai, nici n-o bagi în seamă. Dar anii trec – și ce mai pomenesci fericirea asta, o, ce-o mai pomenesci! În ce mă privește, am realizat acum că, personal, am fost fericit în iarna anului 1917. Memorabil, vijelios, năvalnic an!

Vijelia care se stîrnise m-a înhățat din zbor ca pe-un petic de ziar și m-a purtat dintr-o circumscripție uitată de lume într-o capitală de județ. Ca să vezi, mare scofală, capitală de județ!

Dar dacă a petrecut cineva, ca mine, iarna îngropat în nămeți, iar vara – în păduri aspre și sărace un an și jumătate, fără să se dezlipească măcar o zi de acele locuri, dacă cineva a rupt banderola unui ziar de săptămîna trecută cu inima bătîndu-i ca unui îndrăgostit fericit cînd desface plicul azuriu, dacă, pentru o naștere, cineva a bătut cale de 18 verste în sănii înșirate una după alta, vreau să cred că acel cineva mă va înțelege.

Lampa cu petrol este obiectul cel mai intim, dar eu prefer electricitatea!

Și iată, le-am revăzut, am revăzut seducătoarele beculuțe electrice! Strada principală a orașelului, bine bătătorită de săniile țăranilor, stradă pe care, încîntîndu-ți privirea, erau agățate o firmă cu niște cizme, un covrig auriu, chipul unui tînăr cu ochi porcini și insolenți și cu o freză absolut nefirească, ceea ce însemna că în spatele ușilor de sticlă își are sediul un Basilio local, care, pentru 30 de copeici, se încumeta să te bărbierească la orice oră, mai puțin în zilele de sărbătoare, care abundă în patria mea.

Și în ziua de azi mă trec fiorii cînd îmi amintesc șervetele lui Basilio, șervete care te obligau să revezi insistent, cu ochii minții, pagina aceea din manualul german despre bolile de piele, în care era

reprodus cu edificatoare claritate un șancru tare pe bărbia nu știu cărui cetățean.

Dar nici chiar șervetele acestea nu-mi vor umbri amintirile.

La intersecție era postat un milițian în carne și oase, în vitrina prăfuită se zăreau confuz niște table de fier cu șiruri dese de prăjituri cu cremă roșietică, în piațetă era așternut fîn proaspăt și oamenii mergeau pe jos sau în vehicule și stăteau de vorbă, la chioșc se vindeau ziare moscovite din ajun, care publicau știri cutremurătoare, șuierau a chemare, în apropiere, trenurile de Moscova. Într-un cuvânt, civilizație, Babilon, Nevski Prospekt.

Despre spital, ce să mai vorbim. Secție chirurgicală, de terapie, de boli infecțioase, maternitate. Spitalul avea sală de operații, în care strălucea un sterilizator, sclipeau argintii robinetele, mesele descopereau privirii ingenioase labe, roțițe dințate, șuruburi. Spitalul avea un medic-șef, trei șefi de secție (în afară de mine). Avea felceri, moașe, infirmiere, farmacie și laborator. Laborator, închipuiți-vă! Cu microscop Zeiss, cu minunatul miros de vopsele.

Am tresăltat și-am înlemnit, impresiile mă copleșiseră. Au trecut multe zile pînă m-am obișnuit cu ideea că, în amurgul zilelor de decembrie, imobilele cu un cat ale spitalului erau inundate, ca la comandă, de lumina electrică.

Eram orbit. Apa se zbuciuma și clocotea în cuve, iar termometrele din lemn, pătate în ultimul hal, plonjau și înotau în ele. Dinspre secția pediatrie-boli infecțioase răzbăteau toată ziua gemete, se auzea un scîncet subțirel și tînguitor, un gîlgîit răgușit...

Infirmierele alergau, goneau de colo-colo...

O mare povară mi s-a luat de pe suflet. Nu mai purtam asupra-mi fatala răspundere pentru tot ce se-ntîmplă pe lume. Nu eram eu responsabil de hernia strangulată și n-am tresărit cînd a sosit o sanie transportînd o femeie cu fătul în poziție

transversală, nu mă mai interesau pleuritele purulente care necesitau intervenții chirurgicale. Mă simțeam pentru prima oară ca un om cu un volum limitat de responsabilități. O naștere? Poftiți, acolo – clădirea aceea scundă, uitați – fereastra din margine, cea cu perdeлуță de tifon alb. Găsiți acolo medicul-mamoș, un tip simpatic și gras, cu mustăcioară roșcovană și chel. E treaba lui. Cîrmiți sania spre fereastra cu tifon! Fractură cu complicații – la chirurgul-șef. Pneumonie? Secția terapie, la Pavel Vladimirovici.

O, sublim angrenaj al unui mare spital, care funcționează ca pe roate, ca uns! Ca un șurub nou, fabricat după o matrice anume – așa am intrat eu în acest angrenaj și am primit secția de pediatrie. Și difteria, și scarlatina m-au înghițit, mi-au mîncat zilele. Dar numai zilele. Am început să dorm noaptea, pentru că nu mai auzeam sub ferestre ciocănitul acela nocturn de rău augur, care mă putea sălta din pat și mîna în beznă, spre pericol și inevitabil. Seara am început să citesc (în primul rînd, firește, despre difterie și scarlatină, apoi însă, nu știu de ce, cu un ciudat interes, Fenimore Cooper) și am apreciat la justa valoare și becul de deasupra mesei, și cărbunașii pămîntii din tava samovarului, și ceaiul care se răcea, și somnul, după un an și jumătate de nesomn...

Iată, astfel am fost eu fericit în iarna anului 1917, după ce am fost transferat într-un oraș reședință de județ dintr-o circumscripție viforoasă, uitată de lume.

II

A trecut ca-n zbor prima lună, după ea – a doua și a treia, a trecut anul 1917 și a zburat și februarie 1918. Mă obișnuisem cu noul meu statut și, încetul cu încetul, începusem să-mi uit îndepărtata circumscripție. Mi s-au șters din amintire lampa verde cu petrol sfîrîtor, singurătatea, nămeții... Nerecunoscător ce sînt! Mi-am uitat postul de

avangardă unde am luptat cu bolile de unul singur, fără nici un fel de sprijin, depășind, precum eroul lui Fenimore Cooper, cele mai neobișnuite situații.

Ce-i drept, uneori, cînd mă întindeam pe pat cu dulcele gînd că voi adormi cît ai clipi, cîteva crîmpeie îmi străfulgerau conștiința deja cuprinsă de întuneric. Flăcăruia verde, clipirea felinarului, un scîrțîit de sanie... un geamăt scurt, apoi bezna, urletul surd al viscolului peste cîmpii... Apoi, toate astea se duceau de-a dura, se prăvăleau pieziș...

„Interesant, cine-o fi acum acolo în locul meu?... că doar cineva trebuie să fie... Vreun medic tînăr, ca mine... ce să-i faci, eu mi-am dat obolul. Februarie, martie, aprilie... să zicem și mai... și gata, termin stagiul. Deci, pe la sfîrșitul lui mai mă despart de mărețul meu oraș și mă întorc la Moscova. Iar dacă revoluția mă va purta pe aripile ei – va trebui, poate, să călătoresc din nou, în nici un caz însă, cît voi trăi, nu-mi voi revedea circumscripția... Niciodată... Capitala... Clinica... Asfalt, lumini...”

Astfel gîndeam.

„...Și totuși, e bine că am petrecut o vreme la circumscripție... Sînt acum un om curajos... Nu mă tem... Ce n-am tratat?! Chiar așa! Ei?... Boli psihice n-am tratat... Deși... pardon, dați-mi voie... Păi agronomul bea de stinge... Și l-am tratat, chiar cu destul succes... Delirium tremens... Cum adică, asta nu-i boală psihică? Ar trebui să citești psihiatria. Dar, gata cu asta. Oricum, după aceea, la Moscova... Acum însă, în primul rînd, bolile copilăriei... și iar bolile copilăriei... și mai ales această muncă silnică la rețetarul pediatric... La dracu’!... Dacă un puști are 10 ani, să zicem, ce doză de piramidon îi prescrii? 0,1 sau 0,15?... Am uitat. Dar dacă are trei ani?... Numai boli de copii... nimic altceva... Gata cu înnebunitoarele situații neprevăzute! Adio, circumscripția mea!... Și de ce oare circumscripția asta îmi tot revine astă-seară în minte? Lumina

verde... Doar mi-am încheiat pe viață socotelile cu ea... Gata, ajunge... Să dorm...”

* * *

– Aveți o scrisoare. Au adus-o cu o ocazie...

– Dă-o-ncoace.

Infirmiera stătea în picioare la mine-n anticameră. Paltonul, cu gulerul năpîrlit, și-l aruncase peste halatul alb, șampilat. Pe plicul albastru, din hîrtie de proastă calitate, se topea zăpada.

– Ești de serviciu astăzi în camera de gardă?

– Da.

– Nu e nimeni?

– Nu, e pustiu.

– Dahă... (căscatul îmi rupea fălcile și din cauza asta rosteam îngălat cuvintele), dahă vine hineva... mă anunți ahici... mă culc...

– Bine. Po's' plec?

– Da, da, du-te.

A plecat. Ușa a scîrțîit strident, iar eu am lipăit cu papucii spre dormitor, rupînd cu degetele în drum, neglijent și strîmb, plicul.

În plic era un formular lunguiet cu ștampila sinilie a circumscripției mele, a spitalului meu... Neuitatul formular...

Am surîs.

„Interesant... toată seara m-am gîndit la circumscripție, și uite-o, a venit chiar ea să-mi amintească ... Presentiment...”

Sub ștampilă era scrisă cu creion chimic o rețetă. Cuvinte latinești ilizibile, șterse...

– Nu pricep nimic... Încîlcită rețetă..., am mormăit și mi-am ațintit privirea asupra cuvîntului „*morphini...*” „Ce-o fi ciudat în rețeta asta?... A, da, soluție în concentrație de patru la sută! Cine prescrie soluție de morfină în concentrație de patru la sută?!”

Am întors formularul pe partea cealaltă și mi-a pierit căscatul. Pe dosul hîrtiei erau așternute cu

cerneală, cu un scris șovăielnic și lăbărțat, următoarele:

„11 februarie 1918.

Scumpe collega!

Să mă iertați că Vă scriu pe un petic de hîrtie. N-am o coală la îndemîină. Am o boală foarte gravă și urîță. N-are cine să mă ajute, și nici eu nu vreau să apelez la altcineva în afară de Dumneavoastră.

Sînt de două luni în fosta Dumneavoastră circumscripție, știu că acum sînteți în oraș, relativ aproape de mine.

În numele prieteniei noastre din anii studenției, Vă rog să veniți la mine cît mai urgent. Măcar pentru o zi. Iar dacă Dumneavoastră îmi Veți spune că nu mai am nici o șansă, Vă voi crede... Poate, totuși, mai pot fi salvat?.. Va licări pentru mine speranța? Vă rog să nu dezvăluiți nimănui conținutul acestei scrisori.”

– Maria! Du-te imediat la camera de gardă și cheamă-mi-o pe infirmiera de serviciu... cum o cheamă?.. Mă rog, am uitat. În sfîrșit, care mi-a adus adineauri scrisoarea. Fuga!

– Acușica.

Peste cîteva minute, infirmiera se afla în fața mea, iar zăpada i se topea pe pisica năpîrlită care-i servise drept material pentru guler.

– Cine-a adus scrisoarea?

– Nu știu. Unul cu barbă. E cooperador. Zicea că a trecut prin oraș.

– Hm... bine, du-te. Ba nu, stai. Îi scriu imediat un bilet medicului-șef, i-l duci și-mi aduci și răspunsul.

Biletul meu către medicul-șef:

„13 februarie 1918.

Stimate Pavel Illarionovici. Chiar acum am primit o scrisoare de la un coleg de-al meu de universitate, doctorul Poleakov. Este medic în fosta mea circumscripție de la Gorelovo, e absolut singur. Se pare că e grav bolnav. Dacă-mi permiteți, voi preda mâine secția pentru o zi doctorului Rodovici și plec la Poleakov. E neajutorat omul.

Cu respect,
dr. B o m g a r d.”

Biletul de răspuns al medicului-șef:

„Stimate Vladimir Mihailovici, du-te.

P e r o v.”

Mi-am petrecut seara plecat asupra Mersului trenurilor. La Gorelovo puteam ajunge în felul următor: plecam a doua zi la ora două cu trenul poștal de Moscova, mergeam cu el 30 de verste, coboram la halta N., iar de acolo ajungeam cu sania, după 20 de verste, la spitalul din Gorelovo.

Dacă am noroc, ajung la Gorelovo mâine noapte, gîndeam eu, întins pe pat. Dar ce boală o avea? Tifos, pneumonie? Nici una, nici alta... În cazul ăsta, mi-ar fi scris simplu: „Am contactat o pneumonie”. Dar scrisoarea asta-i confuză, sună chiar un pic fals... „Am o boală gravă... urîță...” Ce boală? Sifilis? Da, sifilis, precis. E îngrozit... ascunde chestia asta... se teme... Dar ar fi

interesant de știut cu ce cai ajung eu de la haltă la Gorelovo? Oh, tu, loc uitat de lume!

Scrisoarea de pe dosul formularului zăcea pe noptieră în cercul de lumină răspîndit de veioză, iar alături de ea – scrumiera ticsită de chiștoace, tovarășa tracasantelor mele insomnii. Mă tot zvîrcoleam în așternutul mototolit și simțeam o ciudă născîndu-mi-se în suflet. Scrisoarea începuse să mă agaseze.

Chiar așa: dacă nu e în fază critică și are, să zicem, sifilis, de ce nu vine el încoace? De ce să alerg eu într-un suflet, prin viscol, la el? Asta-i bună, ce, o să-l vindec eu de lues într-o singură seară? Sau de cancer esofagian? Ei aș, care cancer! E cu doi ani mai tînăr ca mine. Are 25 de ani... „Boală gravă...” Sarcom? E o scrisoare stupidă, isterică. Genul de scrisoare care-i poate pricinui adresantului o migrenă... Uite-o, s-a și instalat. Îți strînge vinișoara de pe tîmplă... Te trezești, care va să zică, dimineața, de la vinișoară îți lunecă-n sus, spre moalele capului, îți ferecă jumătate de scăfîrlie, iar pe seară o să-nghiți piramidon cu cofeină. Dar la ce ajută piramidonul în sanie? Trebuie să-i cer felcerului șuba lui de deplasare, altfel îngheț mîine în paltonașul meu... Ce-o fi avînd?... „Va licări speranța...”, în romane s-o fi scriind așa, în nici un caz însă în scrisorile serioase ale medicilor! ... „Să dorm, să dorm... Să nu mă mai gîndesc la asta. Mîine totul se va lămuri... Mîine.”

Am răsucit comutatorul și bezna s-a așternut instantaneu peste odaia mea... Să dorm... Vinișoara mă doare... Dar n-am dreptul să mă supăr pe el pentru o scrisoare stupidă dacă nu știu încă despre ce e vorba. Suferă omul în felul lui și-i scrie altuia. Mă rog, așa cum știe, așa cum se pricepe... Și ar fi nedemn ca, din pricina unei migrene, a unei stări de neliniște, să-l condamn, fie și mental. Poate că scrisoarea asta nu-i nici falsă, și nici romantică. Pe el, pe Serioja Poleakov, nu l-am

văzut de doi ani, dar mi-l amintesc perfect. A fost întotdeauna un tip de bun-simț... Da. Înseamnă că i s-a întâmplat o nenorocire... Și vinișoara parcă m-a mai lăsat...

Am un vis, probabil. În ce constă mecanismul viselor?... Am citit la fiziologie... dar e o chestiune confuză... nu înțeleg ce este visul... cum adorm celulele cerebrale?! Nu înțeleg, v-o spun în secret. Dar, nu știu de ce, am convingerea că însuși autorul fiziologiei nu e ferm convins... O teorie valorează cât alta... Iacătă-l colo, în picioare, pe Serioja Poleakov, e îmbrăcat în tunică verde cu nasturi aurii, e plecat asupra mesei zincate, pe masă e un cadavru...

Hm, mda... păi, ăsta-i doar un vis...

III

Cioc, cioc... Bum, bum, bum... Ihî... Cine? Cine? Ce?... Uf, bate cineva la ușă, of, la dracu', bate la ușă... Unde sînt? Ce-i cu mine? ... Ce s-a-ntîmplat? A, da, sînt la mine-n pat... De ce sînt trezit? E dreptul lor, pentru că sînt de gardă. Treziți-vă, doctore Bomgard. Maria a început să-mi bată la ușă, să-i deschid. Cît e ceasul? Douăsprezece și jumătate... Noaptea. Am dormit, care va să zică, doar o oră. Cum stau cu migrena? E prezentă. Aici e!

Cineva bătea ușurel la ușă.

– Ce s-a-ntîmplat?

Am întredeschis ușa spre sufragerie. Chipul infirmierei mă privea din întuneric și mi-am dat brusc seama că ochii îi sînt dilatați, tulburați.

– Pe cine-au adus?

– Pe medicul de la circumscripția Gorelovo, mi-a răspuns tare infirmiera, cu voce răgușită, s-a împușcat.

– Pe Po-lea-kov? Nu se poate. Pe Poleakov?!

– Nu-i știu numele.

– Uite ce e... Vin acum, acum... Dumneata dă fuga la medicul-șef, trezește-l în secunda asta.

Spune-i că-l chem de urgență la camera de gardă.

Infirmiera s-a făcut nevăzută – și pata albă a dispărut și ea.

Peste două minute, în cerdac, un viscol cîinos, sec și șfichiuitor m-a plesnit peste obraji, mi-a umflat pulpanele paltonului și mi-a înghețat trupul înfricoșat.

La ferestrele camerei de gardă ardea văpaie o lumină albă și tremurătoare. În norul de zăpadă din cerdac m-am ciocnit de medicul-șef, care se precipita în aceeași direcție.

– Omul tău? Poleakov? – m-a întrebat chirurgul, tușind.

– Nu înțeleg nimic. Se pare că el e, am răspuns, și am intrat amîndoi în camera de gardă.

De pe bancă s-a ridicat în întâmpinarea noastră o femeie îmbrobodită. Ochi cunoscuți m-au privit, plînși, de sub broboada cafenie. Am recunoscut-o pe Maria Vlasievna, moașa de la Gorelovo, ajutorul meu de nădejde în timpul nașterilor de la spitalul din Gorelovo.

– Poleakov? – am întrebat-o.

– Da, mi-a răspuns Maria Vlasievna, ce nenorocire, doctore, tot drumul am tremurat s-ajungem la timp...

– Cînd s-a întîmplat?

– Azi-dimineață, bîigui Maria Vlasievna, a venit în fugă paznicul, zice... „s-a auzit o împușcătură la doctor în apartament...”

Sub becul care revărsa o lumină dezgustătoare, pîlpîitoare, zăcea doctorul Poleakov și, cînd mi-a căzut privirea pe tălpile fără viață, ca un bloc de gheață, ale pîslarilor, mi-a sărit, ca întotdeauna, inima din loc.

Îi scosese răciula, descoperindu-i părul ud, lipit șuvițe. Mîinile mele, mîinile infirmierei, mîinile Mariei Vlasievna se agitau grăbite deasupra lui Poleakov și de sub palton a ieșit la iveală un tifon alb pe care se lăbărtau pete galben-roșietice. Pieptul i se ridica ușor. I-am pipăit pulsul

și am tresărit, pulsul îmi dispărea sub degete, se întindea și se rupea ca un firicel cu nodulețe dese și fragile. Mîna chirurgului pornise deja spre umărul lui, apucase între două degete o ciupitură din trupul palid, ca să-i injecteze camfor. În acel moment, rănitul și-a dezlipit buzele, pe ele s-a ivit o dîră de spuză rozalie de sînge și, abia mișcîndu-și buzele vinete, a rostit cu voce surdă, slabă:

– Lăsați încolo camforul. La dracu’.

– Taci, i-a răspuns chirurgul și i-a injectat sub piele uleiul gălbui.

– Probabil e atins pericardul, a șoptit Maria Vlasievna, apoi și-a încleștat mîinile de marginea mesei și a început să privească pleoapele nemărginite ale rănitului (avea ochii închiși). Umbre cenușiu-violacee, ca umbrele asfințitului, prinseră contur tot mai limpede în scobiturile de lîngă aripile nasului și o sudoare măruntă, ca mercurul, acoperi precum roua umbrele acelea.

– Cu ce revolver? întrebă chirurgul și obrazul îi zvîcni.

– Browning, șopti Maria Vlasievna.

– O-of, ricană brusc chirurgul, cu mînie și ciudă parcă. Și deodată se îndepărtă, dînd din mînă.

M-am întors speriat spre el, nu înțelegeam. O altă pereche de ochi luceau în spatele meu. Se apropiase de noi încă un doctor.

Poleakov începu fără veste să-și frămînte buzele ca un om adormit care încearcă să alunge o muscă lipicioasă, apoi falca de jos începu să i se miște de parcă s-ar fi înecat cu un cocoloș și ar fi vrut să-l înghită. Ah, cel care a văzut dezgustătoarele răni provocate de pușcă sau revolver cunosc bine mișcarea asta! Maria Vlasievna se crispă dureros, oftă.

– Doctorul Bomgard... rosti Poleakov abia deslușit.

– Sînt aici, am șoptit, și vocea-mi suna tandră chiar lîngă buzele lui.

– Vă las caietul... vorbi Poleakov cu voce tot mai răgușită și mai stinsă.

În acel moment, și-a deschis ochii și privirea i s-a îndreptat spre tavanul posomorât, pierdut în umbră al camerei de gardă. Dinlăuntrul lor prinseră a se revărsa, ca o lumină, pupilele întunecate, albul ochilor îi deveni parcă străveziu, albăstriu. Privirile i s-au ațintit spre tării, apoi i s-au încețoșat și și-au pierdut acea splendoare efemeră.

Medicul Poleakov murise.

* * *

E noapte. Zorii sînt aproape. Becul luminează foarte puternic pentru că orașul doarme și e mult curent electric. Totul în jur tace, iar trupul lui Poleakov e în capelă. E noapte.

Pe masă, în fața ochilor mei inflamați de atîta citit, stă un plic deschis și un bilețel. Pe el scrie:

„Scumpe tovarășe!

Nu Vă voi aștepta. Nu mai vreau să mă vindec. Nu am nici o șansă. Și nici să mă chinuiesc nu vreau. Am încercat destul. Îi avertizez pe ceilalți: fiți atenți cu cristalele albe în soluție de 25 la sută. Am avut prea mare încredere în ele și m-au dus la pierzanie. Vă dăruiesc jurnalul meu. Întotdeauna mi-ați părut un om cu fire iscoditoare și amator de documente umane. Dacă Vă interesează, citiți fișa bolii mele.

Adio. Al Dumneavoastră, S. P o l e a k o v.”

Un post-scriptum cu litere de-o șchioapă:

„Vă rog, nu învinuiți pe nimeni de moartea mea.

Doctor S e r g h e i P o l e a k o v.

13 februarie 1918”

Alături de scrisoarea sinucigaşului adăsta un caiet obișnuit, cu coperti negre de mușama. Filele primei jumătăți a jurnalului erau rupte. Jumătatea rămasă cuprindea scurte însemnări, scrise la început cu creionul sau cu tocul, cu o grafie mărunță și clară, sfârșitul caietului fiind scris cu creion chimic și cu creion roșu gros, cu o grafie neglijentă, cu un scris săltăreț și cu multe cuvinte prescurtate.

IV

Anul...7¹²⁹. 20 ianuarie.

...și sînt foarte bucuros. Slavă Domnului, tot răul spre bine. Nu pot să văd oameni, de altfel, aici nu voi vedea nici un fel de oameni, în afară de bolnavi și de țărani. Dar aceștia nu-mi vor zgîndări în nici un fel rana, nu-i așa? Între noi fie vorba, nici ceilalți nu au primit repartiții mai de soi, sînt toți prin circumscripții de zemstvă. Toată promoția mea, cei care nu au fost chemați sub arme (rezerviștii voluntari din al doilea contingent, promoția 1916), s-a răspîndit prin zemstve. De fapt, asta nu interesează pe nimeni. Dintre amici, știu doar de Ivanov și de Bomgard. Ivanov a ales gubernia Arhanghelsk (chestiune de gust), iar Bomgard, după cum mi-a spus infirmiera, e într-o circumscripție ca a mea, într-un loc uitat de lume, la Gorelovo, la trei județe depărtare de mine. Am vrut să-i scriu, dar m-am răzgîndit. Nu vreau să văd și să aud oameni.

21 ianuarie.

Viscol. Nimic.

25 ianuarie.

Ce asfințit limpede. Migrenin – soluție de antipyrina coffeina și ac. citric.

Pulbere de 0,1... Se poate și de 1,0?... Se poate.

3 februarie.

Astăzi am primit ziarele de săptămîna trecută. Nu m-am apucat să le citesc, dar am avut totuși chef să-mi arunc o privire pe rubrica teatrală. *Aida* s-a jucat săptămîna trecută. Așadar, ea a urcat acolo, pe podiumul înălțat pe scenă, și a cîntat: «Iubitul meu prieten, vino la mine...»

Are o voce ieșită din comun, și cît e de ciudat că o asemenea voce limpede, colosală i-a fost hărăzită unei ființe cu suflet meschin, întunecat...

(aici se întrerupe, lipsesc două sau trei pagini.)

...firește, așa ceva e nedemn de tine, doctore Poleakov. Ca un puști de gimnaziu – te năpustești prosteste cu sudălmi de mahala asupra unei femei pentru că te-a părăsit! Nu vrea să trăiască cu tine – pleacă. Și gata. E atît de simplu totul, în fond. O cîntăreață de operă s-a măritat cu un tînăr medic, a trăit cu el și a plecat.

S-o omor? S-o omor? Ah, ce stupid e totul, ce zadarnic. Nici o speranță!

Nu vreau să mă gîndesc la asta. Nu vreau...

11 februarie.

Viscol și iar viscol... O să mă-nzăpezesc! Seri de-a rîndul sînt singur, singur. Aprind lampa și stau. Măcar ziua mai văd oameni. Muncesc mecanic. M-am obișnuit cu munca. Nu-i chiar atît de cumplită cum credeam. Altminteri, mi-a fost de mare folos experiența spitalicească din timpul războiului. N-am venit totuși aici total ignorant.

Astăzi am operat pentru prima oară o femeie cu făt în poziție transversală.

Deci, sîntem îngropați aici, în zăpezi, trei inși: eu, Anna Kirillovna – infirmier-mamoș – și felcerul. Felcerul e însurat. Cei doi (personal felc.) locuiesc în aripa anexă a clădirii. Eu locuiesc singur.

15 februarie.

Azi-noapte s-a petrecut ceva interesant. Tocmai mă pregăteam de culcare, când m-a apucat brusc o durere în regiunea stomacului. Dar ce durere! O sudoare rece îmi năpădise fruntea. Și totuși, medicina noastră este o știință îndoielnică, trebuie să constat asta. De unde pînă unde unui om care nu are absolut nici o afecțiune stomacală sau intestinală (apend., de ex.), cu un ficat și o pereche de rinichi minunați, ale cărui intestine funcționează absolut normal, îi pot apărea noaptea niște dureri atroce, din cauza cărora începe să se zvîrcolească în pat?

Am răzbit gemînd pînă la bucătărie, unde înnoptează bucătăreasa cu bărbatul ei, Vlas. L-am trimis pe Vlas după Anna Kirillovna. Ea a venit la mine în noaptea aceea și a fost nevoită să-mi facă o injecție cu morfină. Spunea că mă-nverzisem de tot. De la ce mi s-o fi tras?

Felcerul nostru nu-mi place. E un tip ursuz, în schimb, Anna Kirillovna e o persoană foarte drăguță și civilizată. Stau și mă mir cum poate o femeie încă tînără să trăiască în deplină singurătate în acest mormînt de zăpadă. Soțul ei e prizonier la nemți.

Nu pot să nu-i aduc un elogiu celui care a extras pentru prima oară morfină din capsulele de mac. A fost un adevărat binefăcător al umanității. Durerile mi-au dispărut după șapte minute de la injecție. Interesant: durerile mă invadaseră pe de-a-ntregul, fără să-mi lase măcar o pauză, încît realmente mă sufocam, parcă cineva îmi înfipsea și-mi răsucea în stomac o rangă incandescentă. La patru minute după injecție am început să percep caracterul ondulatoriu al durerii.

Ar fi foarte bine dacă medicul ar avea posibilitatea să experimenteze pe sine multe dintre medicamente. Cu totul altfel ar înțelege acțiunea acestora. După injecție, pentru prima oară în ultimele luni am dormit bine și profund, fără să mă gîndesc la ea, la cea care m-a înșelat.

16 februarie.

Astăzi, Anna Kirillovna m-a întrebat, în camera de gardă, cum mă simt și mi-a spus că pentru prima oară în ultima vreme nu sînt ursuz.

– Chiar sînt ursuz?

– Foarte, mi-a răspuns cu convingere și a adăugat că se miră că sînt mereu tăcut.

– Așa mi-e felul.

Dar asta-i o minciună. Eram un tip foarte optimist înaintea dramei mele familiale.

Amurgul se lasă devreme. Sînt singur în apartament. Seara și-a făcut iar apariția durerea, dar nu acută, era doar umbra durerii din ajun, undeva, după coșul pieptului. De teama unei recidive a crizei din ajun, mi-am injectat eu însumi în coapsă un centigram.

Durerea a dispărut instantaneu. Bine că mi-a lăsat Anna Kirillovna fiola.

18.

Patru injecții nu-s o nenorocire.

25 februarie.

Ciudată mai e această Anna Kirillovna! Pur și simplu parcă nu eu sînt medicul, 1½ seringă morph. Da.

1 martie.

Fii atent, doctore Poleakov!

Prostii.

* * *

Amurg.

Sînt deja șase luni de cînd gîndul nu mi-a mai zburat la femeia care m-a înșelat. Motivul muzical din partitura lui Amneris m-a părăsit. Sînt foarte mîndru de asta. Sînt bărbat.

* * *

Anna K. a devenit soția mea de taină. Nici nu se putea altfel. Sîntem întemnițați pe o insulă pustie.

* * *

Zăpada s-a transformat, parcă-i mai cenușie. Nu mai sînt gerurile acelea cumplite, dar cînd și cînd se mai iscă vifornițe...

* * *

Primul minut: o senzație de atingere pe gît. Atingerea devine caldă și se propagă. În cel de-al doilea minut te străbate brusc un val rece la lingurică, după care se produce o neobișnuită limpezire a gîndurilor și o explozie a puterii de muncă. Încetează absolut orice senzație neplăcută. Este punctul culminant de manifestare a forței spirituale umane. Și dacă nu m-ar fi pervertit studiile medicale, aș spune că un om poate munci normal numai după o injecție cu morfină. Chiar așa: la ce mai e bun un individ dacă și cea mai banală nevralgie îl poate scoate cu totul din circuit!

* * *

Anna K. se teme. Am liniștit-o, i-am spus că m-am distins din copilărie printr-o uriașă putere a voinței.

2 martie.

Se zvonește că s-ar fi petrecut ceva grandios. Se zice că Nikolai al II-lea¹³⁰ ar fi fost răsturnat.

* * *

Mă culc foarte devreme. La ora nouă. Și am un somn dulce.

10 martie.

Acolo are loc o revoluție. Zilele sînt mai lungi, amurgurile sînt parcă mai azurii.

N-am avut niciodată asemenea visuri în zori. Sînt visuri duble.

Visul principal este, aș putea spune, din sticlă. E transparent.

Deci – văd o lampă cu lumină lugubră, din ea radiază un mănunchi multicolor de flăcărui. Amneris cântă, unduind o pană verde. Orchestra, absolut divină, cântă neobișnuit de sonor. De altfel, nu pot reda asta în cuvinte. Pe scurt, într-un vis normal, muzica nu are sonor... (normal? E și asta o problemă, care vis este normal! De fapt, glumesc...) nu are sonor, dar în visul meu ea sună absolut celest. Și important e că la propria-mi dorință pot da muzica mai tare sau mai încet. Mi-aduc aminte că în *Război și pace* este descrisă o scenă în care Petea Rostov, pe jumătate treaz, a trăit o senzație aidoma. Remarcabil scriitor, Lev Tolstoi!

Și acum, despre transparență; deci, prin culorile strălucitoare ale Aidei pătrund, cât se poate de real, marginea biroului meu, vizibilă din ușa cabinetului, lampa, dușumelele lustruite, și se aud, răzbind prin talazul orchestrei de la Bolșoi Teatr, pași limpezi, tropotind plăcut, ca niște castaniete în surdina.

Înseamnă că e ora opt, este Anna K., vine să mă trezească și să-mi spună ce se întâmplă în sala de așteptare.

Ea nu pricepe că nu e nevoie să fiu trezit, că aud totul și pot să discut cu ea.

Ieri am făcut următorul experiment:

A n n a. – Serghei Vasilievici...

E u. – Te ascult... (muzica-i încet – «mai tare»).

Muzica – acord măreț.

Re-diez...

A n n a. – Sînt înregistrați douăzeci de oameni.

A m n e r i s (cîntă).

De fapt, asta nu poate fi redat în cuvinte.

Sînt oare nocive aceste vise? O, nu. Din ele mă trezesc puternic și curajos. Și muncesc zdravăn. Mi s-a redeșteptat și interesul, care înainte îmi lipsea. Nici nu e de mirare, toate gîndurile-mi erau concentrate asupra fostei mele soții.

Acum sînt liniștit.

Sînt liniştit.

19 martie.

Azi-noapte m-am certat cu Anna K.

– Nu-ţi mai prepar soluţia.

Am încercat să o înduplec:

– Prostii, Annusia. Ce, sînt copil mic?

– N-o mai prepar. Te distrugi.

– Mă rog, cum vrei. Înţelege, am o durere în piept!

– Tratează-te.

– Unde?

– Pleacă în concediu. Morfina nu tratează. (Apoi, după o clipă de gîndire, a adăugat.) Nu-mi pot ierta că ţi-am preparat a doua fiolă.

– Ei, asta-i, doar nu-s morfinoman?

– Ba da, eşti pe cale să devii morfinoman!

– Deci, nu te duci?

– Nu.

În acel moment mi-am descoperit pentru prima dată dezagreabila capacitate de a mă înfuria şi, mai ales, de a zbiera la oameni cînd nu am dreptate.

De fapt, asta nu s-a petrecut dintr-o dată. M-am dus în dormitor. Am privit. Abia de mai era o picătură pe fundul fiolei. Am tras-o în seringă – s-a umplut pe sfert. Am zvîrlit seringă cît colo, mai s-o sparg, şi m-a apucat dîrdîiala. Am cules-o cu grijă, am examinat-o – nu avea nici o fisură. Am întîrziat în dormitor vreo 20 de minute. Cînd am ieşit, ea dispăruse.

Plecuse.

* * *

Închipuiţi-vă, n-am rezistat, m-am dus la ea. Am bătut în geamul luminat de la clădirea anexă. A ieşit în pridvor îmbrobodindu-se. O noapte calmă, calmă. Zăpadă afînată. De undeva, de departe, din ţării, adia a primăvară.

– Anna Kirillovna, fii bună, dă-mi cheile de la farmacie.

Ea mi-a șoptit:

– Nu ți le dau.

– Tovarășă, fiți bună, dați-mi cheile de la farmacie. Vă vorbesc în calitate de medic.

Văd în penumbră: chipul i se schimbase, pălise foarte tare, iar ochii i se adânciseră, i se prăvăliseră, se înneguraseră. Și mi-a răspuns cu o voce la auzul căreia în suflet a început să-mi fremete mila.

Dar în aceeași clipă mînia m-a invadat din nou.

Ea:

– De ce, de ce vorbești așa? Ah, Serghei Vasilievici, tare mi-e milă de dumneata.

Și-a scos mîinile de sub broboadă și am văzut că avea cheile la ea. Așadar, venise la mine și mi le luase.

Eu (grobian):

– Dă-mi cheile!

I le-am smuls din mînă.

Am pornit spre clădirea alburie a spitalului călcînd peste podețele putrezite, care săltau la fiecare pas.

Sufletul îmi clocotea de turbare mai ales pentru că n-aveam nici cea mai vagă idee despre modul în care se prepară o soluție de morfină pentru injecții subcutanate. Asta-i bună, sînt medic, nu infirmieră!

Mergeam și dîrdîiam.

Ce-aud: în spatele meu pășea ea, ca un cîine credincios. Duiosia mi-a încolțit iarăși în suflet, dar mi-am înăbușit-o. M-am răsucit spre ea și am întrebat-o cu un rînjit:

– O faci sau nu?

Ea a dat din mînă ca un condamnat la moarte, «tot una-i», adică, și mi-a răspuns abia auzit:

– Hai să ți-o fac...

...Peste o oră eram într-o stare normală. Firește, i-am cerut iertare pentru grosolănia mea absurdă. Nu știam nici eu ce mă apucase. Pe vremuri eram un bărbat politicos.

La scuzele mele ea a reacționat într-un mod bizar. S-a lăsat în genunchi, mi-a apucat strâns mâinile într-ale ei și mi-a spus:

– Nu mă supăr pe dumneata. Nu. De-acum știu că ești pierdut. Știu asta. Și mă blestem pentru injecția pe care ți-am făcut-o atunci.

Am liniștit-o cum m-am priceput, încredințînd-o că ea oricum n-are nici un amestec în treaba asta, că numai eu sînt răspunzător de faptele mele. I-am promis că de a doua zi încep la modul serios să mă dezobișnuiesc, micșorînd doza.

– Cît ți-ai injectat acum? <...>

– Nu-ți face griji!

...La drept vorbind, îi înțeleg neliniștea. Într-adevăr, Morphinum hydrochloricum e o substanță cumplită, obișnuința se instalează foarte repede. Dar un mic nărav nu înseamnă morfinomanie, nu-i așa?...

...La urma urmei, femeia aceasta este singurul om care-mi este cu adevărat credincios. În fond, ea ar fi trebuit să fie soția mea. Pe aceea am uitat-o Și totuși, morfinei trebuie să-i mulțumesc pentru asta...

8 aprilie 1917.

E un chin.

9 aprilie.

Primăvara-i îngrozitoare.

* * *

Diavol în fiolă. Cocaina e diavolul din fiolă.

Acțiunea ei e următoarea:

Cînd o injectezi <...> se instalează aproape instantaneu o stare de seninătate, care se transformă imediat în extaz și beatitudine. Dar asta durează doar un minut, două. Apoi, totul dispare fără urmă, ca și cum n-ar fi fost. Te cuprind durerea, spaima, întunericul. Primăvara-ți duduie, păsări negre zboară de pe o creangă despuiată pe

alta, în depărtare pădurea se avîntă spre tării ca o perie cu țepi despicați și negri, iar în spatele ei scapără, cuprinzînd un sfert din bolta cerească, primul asfințit al primăverii.

Măsor cu pasul camera mare, singuratică și pustie a apartamentului meu de medic, în diagonală, de la ușă la fereastră, de la fereastră la ușă. Cîte asemenea plimbări pot face? Cincisprezece sau șaisprezece, nu mai multe. După care simt nevoia să mă întorc în dormitor. Pe o bucată de tifon zac, alături, seringă și fiola. Le înșfac. Și, după ce-mi mînjesc neglijent cu iod coapsa ciuruită de înțepături, îmi înfig acul în piele. Nu simt nici o durere. O, din contră: savurez anticipat euforia care mă va cuprinde dintr-o clipă în alta. Iat-o. O recunosc după faptul că sunetele armonicii la care cîntă în pridvor Vlas, paznicul, bucuros de venirea primăverii, sunetele sparte, răgușite ale armonicii, care-mi parvin în surdina prin sticla ferestrelor, devin voci angelice, iar bașii grosolani sloboziți de burduful înfoiat vibrează ca un cor celest. Încă o clipă și, odată ajunsă în sînge, cocaina, conform unei legi secrete, neprezentate de nici o farmacologie, se metamorfozează în ceva nou. Știu: este o mixtură între diavol și sîngele meu. Vlas se pleacă-n cerdac, și eu îl urăsc, iar asfințitul, vuind cu z bucium, îmi pîrjolește măruntaiele. Și tot așa, de cîteva ori la rînd în cursul serii, pînă voi înțelege că sînt intoxicat. Inima prinde să-mi bată atît de violent, încît o simt în brațe, în tîmple... apoi se prăvălește în abis, și sînt momente în care cred că doctorul Poleakov nu va reveni la viață...

13 aprilie.

Eu, nefericitul doctor Poleakov, care în februarie anul curent m-am îmbolnăvit de morfinomanie, îi previn pe toți cei care îmi vor împărtăși soarta să nu încerce să înlocuiască morfina cu cocaina. Cocaina este otrava cea mai spurcată și mai

perfidă. Ieri, Anna abia m-a pus pe picioare cu camfor, iar astăzi sînt aproape un cadavru...

6 mai 1917.

De mult n-am mai pus mîna pe acest jurnal. Și e păcat. De fapt, nu-i un jurnal, ci o fișă a bolii, iar eu am, se pare, o atracție profesională față de singurul meu prieten pe lume (dacă n-o punem la socoteală pe îndurerata mea prietenă, Anna, care plînge adesea).

Așadar, dacă tot e să fac o fișă a bolii, iată: îmi injectez morfină de două ori în 24 de ore <...>

* * *

Însemnările mele anterioare sînt oarecum isterice. Nu e nimic atît de înfricoșător. Asta nu-mi influențează cu nimic capacitatea de muncă. Din contră, întreaga zi trăiesc din injecția de noaptea trecută. Mă descurc perfect cu operațiile, acord o atenție ireproșabilă rețetelor și garantez cu onoarea-mi de medic că morfinomania mea nu a pricinuit vreun rău pacienților. Sper că nici nu va pricinui. Altceva mă obsedează. Am tot timpul impresia că cineva îmi va descoperi viciul. Și mi-e greu să simt în spatele meu, în sala de operații, privirea apăsătoare, sfredelitoare a felcerului.

Prostii! Nu bănuiește. Nimic nu mă trădează. Pupilele mă pot trăda numai seara, iar seara n-am niciodată de-a face cu el.

Am acoperit deficitul enorm de morfină din farmacia noastră făcînd un drum la județ. Dar și acolo mi-a fost dat să trăiesc momente dezagreabile. Șeful depozitului mi-a luat bonul de comandă în care solicitam, precaut, și tot felul de fleacuri, precum cofeina, din care aveam cît cuprinde, și zice:

– 40 de grame de morfină?

Realizez că-mi ascund privirea ca un școlar. Simt că roșesc.

El:

– Nu avem o asemenea cantitate. Vă dau zece grame.

Într-adevăr, nu avea omul, dar mie mi se părea că mi-a pătruns taina, că mă pipăie și mă sfredelește cu privirea, și mă frământam, și mă zbuciumam.

Nu, pupilele, doar pupilele sînt periculoase, de aceea mi-am impus o regulă: nu dau ochi cu lume seara. De fapt, nu găsești loc mai potrivit pentru așa ceva decît circumscripția mea, de peste jumătate de an nu văd decît bolnavi. Și nu le arde lor de mine.

18 mai.

Noapte înăbușitoare. Vine furtuna. În depărtare, în spatele pădurii, crește și se umflă un burdihan negru. Uite, a și pîlpîit o lumină firavă și neliniștită. Vine furtuna.

Am în fața ochilor o carte în care se scriu următoarele despre renunțarea la morfină:

«...mare neliniște, stare de melancolie anxioasă, irascibilitate, scăderea memoriei, uneori halucinații și un ușor grad de întunecare temporară a conștiinței...»

Halucinații nu am avut, dar în ceea ce privește restul, pot spune: – o, palide, formale cuvinte, care nu spun nimic!

«Stare de melancolie»!...

Nu, eu, cel care m-am îmbolnăvit de boala asta cumplită, îi conjur pe medici să manifeste mai multă compasiune față de pacienții lor. Nu «starea de melancolie», ci moartea lentă pune stăpînire pe morfinoman dacă-l privezi doar o oră sau două de morfina lui. Aerul nu are consistență, nu poate fi înghițit... și nu e în corp celulă, cît de infimă, care să nu sufere de sete... Sete de ce? Asta nu poate fi nici definit, nici explicat. Într-un cuvînt, individul nu mai există. Este scos din circuit. Un cadavru este cel care se mișcă, lîncezește, suferă. Nu vrea

nimic, nu se gîndește la nimic, doar la morfină. Morfină!

Moartea prin însetare este o moarte paradiziacă, o moarte fericită în comparație cu setea de morfină. Probabil așa soarbe un om îngropat de viu ultimele bule minuscule de aer din mormînt, sfișiindu-și cu unghiile pielea de pe piept. Așa geme și se zvîrcolește pe rug ereticul cînd primele limbi de foc îi ling tălpile...

Moartea – o moarte vitregă, lentă...

Iată ce ascund aceste cuvinte profesionale, «stare de melancolie».

* * *

Nu mai rezist. Drept care adineauri mi-am făcut injecția. Un suspin. Încă un suspin.

Mi-e mai bine. Acum... acum... ușoara senzație de răcoare mentolată la lingurică...

<...> Asta-mi ajunge pînă la miezul nopții...

* * *

O prostie. Însemnările astea sînt o prostie. Nu e chiar așa de înfricoșător. Mai devreme sau mai tîrziu o să mă las... Dar acum, să dorm, să dorm.

Lupta asta stupidă cu morfina nu face decît să mă tortureze și să mă slăbească.

(În continuare, din caiet sînt rupte douăzeci și două de pagini.)

...lui

...esc voma la ora 4 și 30 de minute.

Cînd o să-mi fie mai bine o să descriu groaznicele mele impresii.

14 noiembrie 1917.

Deci, după ce-am fugit de la clinica doctorului... (numele este șters cu grijă) din Moscova, sînt din nou acasă. Toarnă o ploaie deasă ca un pled, care-mi ascunde lumea. Să mi-o ascundă. Nu am nevoie de ea, așa cum nici de mine nu are nimeni nevoie pe lume. Canonada și revoluția le-am trăit chiar la clinică. Dar ideea de a

abandona hoștește tratamentul mi s-a copt încă înainte de a începe luptele de stradă din Moscova. Îi sînt recunoscător morfinei, a făcut din mine un om curajos. Nici o luptă nu mi se pare înfricoșătoare. La urma urmei, ce poate înfricoșa un om care se gîndește la un singur lucru – la minunatele cristale divine. Cînd infirmiera, totalmente terorizată de canonada artileriei...

(aici e o pagină lipsă.)

...upt această pagină pentru ca nimeni să nu citească descrierea rușinoasă a felului în care un om cu diplomă a fugit hoștește și și-a furat propriul costum.

Ei, costum!

Am pus mîna pe halatul de spital. Nu de asta-mi ardea atunci. A doua zi, după ce mi-am făcut injecția, mi-am revenit și m-am întors la doctorul N. M-a întîmpinat cu compasiune, dar în spatele compasiunii lui întrezăream totuși disprețul. Și asta n-avea nici un rost. Doar e psihiatru și trebuie să știe că nu mă pot controla întotdeauna. Sînt bolnav. De ce să mă disprețuiască? I-am înapoiat halatul.

Mi-a spus:

– Mulțumesc, și a adăugat: ce ai de gînd să faci acum?

I-am răspuns vioi (în acel moment eram într-o stare euforică):

– Am hotărît să mă întorc în pustietatea mea, mai ales că mi s-a terminat și concediul. Vă sînt foarte recunoscător pentru ajutor, mă simt considerabil mai bine. Voi continua tratamentul la mine.

Mi-a răspuns astfel:

– Nu te simți deloc mai bine. Zău așa, e chiar ridicol să-mi spui asta mie. E destul să-ți privesc pupilele. Cu cine crezi că stai de vorbă? ...

– Eu, profesore, nu pot să renunț dintr-o dată... mai ales acum, cînd se petrec evenimentele astea... canonada m-a exasperat la culme.

– Canonada a încetat. A venit o nouă putere. Internează-te din nou.

Mi-am amintit pe loc totul: coridoarele reci... pereții goi, zugrăviți în ulei... și eu, tîrîndu-mă ca un ciîne cu laba ruptă... aștept ceva... Ce? O baie fierbinte? ... O injecție mititică, de 0,05 morfină. O doză care, ce-i drept, nu te lasă să mori... numai că... toată durerea persistă ca o povară, ca și pînă acum... Noptile goale, bluza pe care mi-o sfîșiam, implorînd să fiu lăsat să plec?..

Nu. Nu. Ați descoperit morfina, ați extras-o din capsulele uscate și sfărîmate ale acelei plante divine, găsiți dară și metoda de a trata fără chinuri! Am clătinat îndărătnic din cap. În acel moment, el s-a săltat ușor din scaun, iar eu m-am năpustit brusc, speriat, către ușă. Mi s-a părut că vrea să încuie ușa în spatele meu și să mă rețină cu forța în clinică...

Profesorul s-a îmbujorat.

– Eu nu sînt temnicher, mi-a spus destul de iritat, iar clinica mea nu-i închisoarea Butîrki. Stai liniștit. Te-ai lăudat acum două săptămîni că ești absolut normal. De altfel... și mi-a imitat expresiv gestul de spaimă, nu te voi reține.

– Dați-mi înapoi declarația, profesore. Vă implor, și pînă și vocea îmi tremura, tînguitoare.

– Poftim.

A țacănit o cheie la birou și mi-a dat declarația (despre faptul că mă angajez să parcurg întregul ciclu de tratament și că pot fi reținut la clinică ș.a.m.d., mă rog, după tipic).

Am luat declarația cu mîna tremurîndă și am ascuns-o, îngîînînd:

– Vă mulțumesc.

Apoi m-am ridicat de pe scaun să plec.

Și am plecat.

– Doctore Poleakov! am auzit în urma mea. M-am răsucit, păstrîndu-mi mîna pe clanță. Ascultă, a rostit el, încearcă să te răzgîndești. Înțelege că oricum o să ajungi într-o clinică de psihiatrie, mă

rog, ceva mai târziu... Și vei fi într-o stare infinit mai gravă. Eu m-am purtat totuși față de dumneata ca față de un medic. Atunci însă vei veni aici într-o stare de totală prăbușire sufletească. De fapt, dumneata, tinere, nici n-ai mai avea dreptul să practici medicina și, zău așa, e o crimă să nu fie preveniți cei de la circumscripția dumatăle.

Am tresărit și am simțit cu pregnanță că mi-a pierit culoarea din obraji (deși oricum nu aveam așa ceva aproape deloc).

– Vă implor, profesore, am rostit cu glas surd, nu spuneți nimănui nimic. Voi fi dat afară din serviciu... Mă vor bârbi în fața pacienților... De ce vreți să-mi faceți una ca asta?

– Pleacă, mi-a strigat el înclădat. N-o să spun nimic. Oricum or să te trimită îndărăt...

Am plecat și, jur, tot drumul am tremurat de durere și rușine... De ce oare? ...

* * *

E foarte simplu. Ah, prietene, credinciosul meu jurnal. Tu nu mă vei trăda, nu-i așa? Nu e vorba de costum, ci de faptul că am furat morfină din clinică. Trei cubulețe de cristal și 10 grame de soluție 1%.

Dar nu doar asta mă interesează, ci și altceva. Cheia dulapului se ițea din gaura ei. Dar dacă n-ar fi fost acolo? Aș fi spart dulapul? Ei? Sincer?

L-aș fi spart.

Așadar, doctore Poleakov, ești un hoț. O să am timp să rup pagina asta.

Iar în ce privește practicarea medicinei, profesorul a exagerat. Da, sînt un degenerat. E cît se poate de adevărat. Personalitatea mea morală a început să se descompună. Dar de lucrat pot lucra, nici unui pacient de-al meu nu-i pot pricinui vreun rău sau aduce vreun prejudiciu.

* * *

Da, de ce am furat? Foarte simplu. Mi-am zis că în timpul luptelor de stradă și în tot talmeș-

balmeșul revoluției nu voi avea de unde să-mi procur morfină. Dar când totul s-a liniștit, am mai găsit la o farmacie de la periferie – <...> de soluție – ceva ineficace și searbăd pentru mine. <...> Ba am fost nevoit să mă și umilesc. Farmacistul mi-a cerut parafa, m-a examinat posac și suspicios. În schimb, a doua zi, după ce mi-am venit în fire, am primit fără nici o problemă de la altă farmacie <...> – am scris un formular pentru spital (am trecut, printre altele, firește, cofeină și aspirină). La urma urmei, de ce trebuie să mă ascund, să mă tem? Chiar așa, ce, scrie pe fruntea mea că sînt morfinoman? Și-n fond, pe cine privește asta?

* * *

Este, într-adevăr, grandioasă decăderea? Aduc mărturie aceste însemnări. Sînt cam dezlîinate, dar eu nu sînt scriitor! Conțin însemnările astea idei smintite? După părerea mea, am un raționament perfect normal.

* * *

Morfinomanul are o fericire pe care nimeni nu i-o poate lua: posibilitatea de a-și trăi viața în deplină singurătate. Iar singurătatea înseamnă idei esențiale, pline de tîlc, înseamnă meditație, înțelepciune...

Noaptea se scurge întunecoasă și tăcută. Undeva, în depărtare – pădurea desfrunzită, după ea e rîul, e frig, e toamnă. Departe, hăt departe e vijelioasa și zgribulita Moscova. Nici de ea nu-mi mai arde, n-am nevoie de nimic, n-am chef de nimic.

Arzi, flăcăruie, în lampa mea, arzi domol, vreau să mă odihnesc după aventura mea moscovită, vreau s-o uit.

Și am uitat-o.

Am uitat.

18 noiembrie.

Înghețuri ușoare. S-a zvîntat puțin. Am ieșit, am luat-o pe cărăruie, spre rîu, pentru că nu respir aproape niciodată aer curat.

Decăderea personalității ca decăderea, totuși, încerc să mă abțin. De exemplu, azi-dimineață nu mi-am făcut injecția. <...> Mi-e milă de Anna. Fiecare nou procent o ucide. Mi-e milă de ea. Ah, ce om!

Da... Așa... deci... cînd mi s-a făcut rău, am hotărît să mă chinuiesc totuși (dac-ar putea profesorul N să-și admire opera), să renunț la injecție, și am pornit-o spre rîu.

Cîtă pustietate. Nici un sunet, nici un foșnet. Încă nu coborîse amurgul, dar se pitea pe undeva, luneca prin smîrcuri, printre movilițe, printre buturugi... Iar eu mă tîram sprijinit într-un toiag (să spun drept, am cam slăbit în ultimul timp).

Dar iată, dinspre rîu, pe povîrniș, zboară iute spre mine, fără să-și miște piciorușele sub fusta pestriță, înfoiată ca un clopot, o băbuță cu părul galben... În prima clipă n-am înțeles și nici măcar nu m-am speriat. O băbuță ca toate băbuțele. Dar, ciudat – de ce-o fi ieșit băbuța pe frigul ăsta cu capul gol și doar cu o bluziță pe ea?.. Și-apoi, de unde-a apărut băbuța asta? La noi, la Levkovo, cînd se termină consultațiile, pleacă și ultimele sãanii ale țaranilor și zece verste-mprejur nu-i țiipenie de om. Numai pîclă, smîrcuri, păduri! Și, brusc, o sudoare rece a început să mi se prelingă pe spinare – am înțeles! Bătrînica nu alerga, ci pur și simplu z b u r a fără să atingă pămîntul. Păi, e de bine asta? Dar nu asta mi-a smuls un țiipăt de groază, ci faptul că băbuța avea în mîini o furcă. De ce m-oi fi speriat în halul ăsta? De ce? Am căzut într-un genunchi cu brațele întinse înainte, ascunzîndu-mă, să n-o văd, apoi m-am răsucit și am luat-o șchiopătînd la goană spre casă ca spre un sălaș al izbăvirii, dorindu-mi doar să nu-mi plesnească inima, să mă refugiez cît mai repede în

odăile mele calde, s-o văd pe Anna cea vie... și morfina...

Am ajuns tot într-o fugă.

* * *

Prostii. Simple halucinații. O halucinație accidentală.

19 noiembrie.

Vomit. Asta nu-i bine.

Discuția mea cu Anna din noaptea de 21.

A n n a. – Felcerul știe.

E u. – Zău? Puțin îmi pasă. Fleacuri.

A n n a. – Dacă nu te duci în oraș, mă spînzur. M-auzi? Privește-ți mâinile, privește-ți-le.

E u. – Îmi tremură puțin. Asta nu mă împiedică să lucrez câtuși de puțin.

A n n a. – Uită-te și tu – sînt transparente. Numai piele și os... Privește-ți chipul... Ascultă, Serioja, du-te, te implor, du-te...

E u. – Și tu?

A n n a. – Du-te. Du-te. Te distrugi.

E u. – Ei, asta-i exagerat spus. Dar, într-adevăr, nici eu nu înțeleg, de ce oi fi slăbit așa rapid? Nu-i nici un an de cînd sînt bolnav. Probabil asta mi-e constituția.

A n n a (cu tristețe). – Ce te mai poate readuce la viață? Poate acea soție-Amneris a ta?

E u. – O, nu. Liniștește-te. Îi mulțumesc morfinei, m-a vindecat de ea.

A n n a. – Ah, Doamne, ce să mă fac? ...

* * *

Credeam că numai în romane există femei ca Anna. Dacă mă voi pune vreodată pe picioare, îmi voi uni pe vecie soarta cu a ei. Numai să nu se întoarcă cel din Germania.

27 decembrie.

De mult n-am mai pus mîna pe caiet. Sînt înfofolit, caii așteaptă. Bomgard a plecat de la

circumscripția din Gorelovo, m-au trimis pe mine în locul lui. La circa mea vine o doctoriță.

Anna e aici... Va veni pe la mine...

Chiar dacă sînt 30 de verste.

* * *

Noi doi am decis ferm ca de la 1 ianuarie să-mi iau concediu medical o lună și să mă duc la Moscova, la profesor. Voi semna iarăși o declarație și timp de o lună voi îndura în clinica lui chinuri neomeneste.

Adio, Levkovo. La revedere, Anna.

Anul 1918 Ianuarie.

Nu m-am dus. Nu mă pot despărți de micul meu idol, cristalele solubile.

Aș muri în timpul tratamentului.

Și tot mai des mă bate gîndul că nici n-am nevoie să mă tratez.

15 ianuarie.

Vomă azi-dimineață.

Trei seringi cu soluție de patru la sută seara.

Trei seringi cu soluție de patru la sută noaptea.

16 ianuarie.

Zi de operații, trebuie să mă abțin teribil – de noaptea pînă la șase seara. Spre seară – cea mai cumplită perioadă a zilei – auzeam deja deslușit în apartament o voce monotonă și amenințătoare, repetînd:

– Serghei Vasilievici. Serghei Vasilievici.

După injecție, totul a dispărut instantaneu.

17 ianuarie.

E viscol – nu avem consultații. În orele de abstenență am citit un manual de psihiatrie care mi-a produs o impresie copleșitoare. Sînt terminat, nu am nici o șansă.

În timpul abstenenței mă sperie orice foșnet, detest oamenii. Mă tem de ei. În perioadele de euforie îi iubesc pe toți, dar prefer singurătatea.

* * *

Aici trebuie să fiu vigilent – mai lucrează la circumscripția asta un felcer și două infirmiere. Trebuie să fiu foarte atent să nu mă trădez. Dar sînt de-acum versat și nu mă voi trăda. Nimeni nu va afla nimic atîta vreme cît am rezerva mea de morfină. Îmi prepar singur soluția sau îi trimit din timp Annei rețeta. Ea a făcut o dată o tentativă (stîngace) de a înlocui soluția de cinci la sută cu una de doi la sută. Mi-a adus chiar ea soluția, venind de la Levkovo prin ger și viscol.

Din cauza asta ne-am certat urît noaptea. Am convins-o să nu mai facă așa ceva. Am anunțat personalul de aici că sînt bolnav. Mi-am stors îndelung creierii să-mi inventez o boală. Am spus că am reumatism la membrele inferioare și neurastenii acută. Le-am pus în vedere că plec în februarie în concediu la Moscova, să mă tratez. Altfel, treaba merge foarte bine. La muncă nu fac nici un rabat. Evit doar să operez în zilele în care am stările acelea de vomă violentă cu spasme. Așa că am fost nevoit să-mi pun și diagnosticul de catar stomacal. Of, prea multe boli pentru un singur om!

Personalul de-aici e îngăduitor și mai că mă expediază cu forța în concediu.

* * *

Aspect extern: slab, palid – paloare ca de ceară.

Am făcut o baie și cu un drum mi-am măsurat greutatea pe cîntarul spitalului. Anul trecut cîntăream 4 puduri, acum am 3 puduri și 15 funți. M-am speriat cînd am văzut cît arată acul cîntarului, apoi însă mi-a trecut.

Pe antebrațe am veșnic furuncule, la fel și pe coapse. Nu mă pricep să-mi prepar steril soluția, în

plus, de trei ori am folosit seringi nesterilizate, eram foarte grăbit înainte de plecarea trenului.

Asta-i inadmisibil.

18 ianuarie.

Am avut următoarea halucinație: aștept să apară la ferestrele mele întunecate nu știu ce oameni livizi. Este insuportabil. N-am decît o jaluzeă. Am luat pînză de tifon din spital și mi-am agățat-o la ferestre. N-am putut inventa o justificare a cererii.

Of, la dracu'! La urma urmei, de ce trebuie să inventez cîte-o justificare pentru fiecare gest pe care-l fac? Ăsta-i calvar pur și simplu, nu viață!

* * *

Oare-mi exprim coerent gîndurile? Eu cred că da.

Viața? Ce ridicol!

19 ianuarie.

Astăzi, în farmacie, în pauza dintre orele de consultații, pe cînd ne odihneam și stăteam la o țigară, felcerul, tot amestecînd niște prafuri, a povestit (nu știu de ce îl umfla rîsul) cum o infirmieră-morfinomană, neavînd posibilitatea să-și procure morfină, dădea pe gît cîte-o juma' de păhărel cu tinctură de opium. Nu știam cum să-mi ascund privirile în timpul acestei istorisiri chinuitoare. Ce e de rîs în asta? Îl detest. Ce e de rîs în asta? Ce?

Am ieșit tiptil din farmacie.

«Ce găsiți voi de rîs la boala asta? ... »

Dar m-am stăpînit, m-am stăpîni...

Cînd ești în situația mea nu se face să fii prea arogant cu ceilalți.

Eh, felcerul. E la fel de hain ca toți psihiatrii ăștia care nu pot să ajute un bolnav cu nimic, cu nimic, cu nimic.

* * *

Paragrafele anterioare sînt scrise în timpul abstenenței și conțin multe afirmații neîntemeiate.

1 februarie.

A venit Anna. E palidă, bolnavă. Am dat-o gata. Am dat-o gata. Da, mare păcat am pe suflet.

I-am jurat că mă duc la jumătatea lui februarie.

* * *

O să-mi țin jurămîntul?

* * *

Da. O să mi-l țin.

Dacă voi mai fi în viață.

3 februarie.

Deci, o colină. Înghețată și nesfîrșită precum aceea pe care era tras cu sania Kay, din poveștile copilăriei. Ultimul meu zbor pe colina asta, știu ce mă așteaptă jos. Ah, Anna, mare nenorocire te paște-n curînd dacă m-ai iubit...

11 februarie.

Iată ce-am hotărît. Îi scriu lui Bomgard. De ce tocmai lui? Pentru că el nu e psihiatru, pentru că e tînăr și mi-a fost coleg de universitate. E sănătos, puternic, dar are o fire blîndă, dacă nu mă-nșel. Mi-l amintesc. Poate că el găs... poate aflu la el înțelegere. Găsește el ceva. Să mă ducă el la Moscova. Eu nu pot să merg la el. Am primit deja concediu. Zac. Nu mă duc la spital.

L-am cam bodogănit pe felcer. Cum că a rîs... Nu contează. Mi-a făcut o vizită... Mi-a propus să mă examineze.

L-am refuzat. Și pentru refuz îmi trebuie un pretext? Nu vreau să mai născocesc pretexte.

I-am trimis lui Bomgard un bilet.

* * *

Oameni buni! Nu mă ajută nimeni?

Am devenit patetic. Dacă ar citi cineva asta, ar crede că e fals. Dar nu va citi nimeni.

* * *

Înainte de a-i scrie lui Bomgard, mi-am amintit totul. Mi-a revenit limpede în minte mai ales gara din Moscova, în noiembrie, când am fugit din spital. Cumplită seară. Mi-am injectat la closet morfina furată... Ce chin. Îmi băteau în ușa, mugeau voci de fier, mă înjurau că ocup locul prea mult timp, și mâinile-mi zvîcneau, zvîcnea și cârligul de la ușa, cât pe ce s-o smulgă din țîțîni...

De atunci am furunculele.

Am plîns azi-noapte, amintindu-mi asta.

12, noaptea.

Iar am plîns. De unde pînă unde mă apucă noaptea asemenea slăbiciune și jale?

1918, 13 februarie, în zori, la Gorelovo

Pot să mă felicit: de paisprezece ore nu mi-am făcut injecție! Paisprezece! Este o cifră inimaginabilă. Zorii se ivesc, tulburi și alburii. Acum voi fi sănătos pe de-a-ntregul?

Hai să gîndim matur. N-am nevoie de Bomgard și n-am nevoie de nimeni. Ar fi o bătaie de joc să-mi prelungesc viața fie și cu un singur minut. Asemenea viață – nu, imposibil. Iar medicamentul mi-e la-ndemîna. Cum de n-am înțeles asta mai demult?

Deci, să trecem la treabă. Nu datorez nimănui nimic. M-am distrus doar pe mine. Și pe Anna. Ce pot să fac?

Timpu' o va vindeca, așa cînta Amneris. Pentru ea, firește, e simplu și ușor.

Caietul i-l las lui Bomgard. Asta-i tot..."

V

În zorii zilei de 14 februarie 1918 am citit, într-un orășel îndepărtat, aceste însemnări aparținând doctorului Serghei Poleakov. Și sînt așternute integral aici, fără cea mai mică modificare. Nu sînt psihiatru, nu pot afirma cu convingere – sînt instructive, sînt utile?

După părerea mea, sînt utile.

Acum, după zece ani, compasiunea și spaima pe care mi le-au trezit atunci aceste însemnări s-au șters. E ceva firesc, dar, recitind aceste însemnări acum, cînd trupul lui Poleakov a putrezit de mult, iar amintirile mele despre el au dispărut cu totul, mi s-a redeșteptat interesul pentru ele. Poate sînt, totuși, de folos? Iau asupra-mi curajul de a răspunde afirmativ. Anna K. a murit în 1922, de tifos exantematic, la aceeași circumscripție la care lucrase. Amneris – prima soție a lui Poleakov – e în străinătate. Și nu se mai întoarce.

Pot oare încredința tiparului niște însemnări ce mi-au fost dăruite?

Pot. Le tipăresc. Doctor Bomgard.

Anul 1927. Toamna

[129](#) Fără îndoială, 1917 – Dr. Bomgard.

[130](#) Nikolai al II-lea (1868-1918), ultimul împărat rus. Îndepărtat de la putere de revoluția din februarie 1917, a abdicat la 2 martie 1917. A fost împușcat la 17 iulie 1918, la Ekaterinburg, din dispoziția Sovietului regional Ural.

Table of Contents

PREFAȚĂ	7
SĂPTĂMÎNA DE CULTURALIZARE	33
O ȘEDINȚĂ DE SPIRITISM	40
MOSCOVA ROȘIE	49
CAPITALA ÎN BLOCNOTES	55
COROANA ROȘIE	74
CUPA VIETII	81
CÎTĂ FRUNZĂ ȘI IARBĂ	87
SPECTACOL ÎN BENEFICIUL LORDULUI CURZON	97
GÎNDAC	103
NOTE DE CĂLĂTORIE	112
CAZUL KOMAROV	116
ORAȘUL KIEV	124
LACUL DE RACHIU	137
O EXISTENȚĂ PREȚIOASĂ	145
CHANSON D'ÉTÉ	148
O ZI DIN VIAȚA NOASTRĂ	154
PSALM	162
ORAȘUL AURIU	168
FOCUL HANULUI	188
INSULA PURPURIE	212
SPAȚIU LOCATIV PE ROȚI	231
TRATAT DESPRE LOCUINȚĂ	235
SERVICIU GENERAL POLITICO-DIVIN	245
MUMIA EGIPTEANĂ	248
BIBLIOFETIERUL	251

NOUĂ METODĂ DE RĂSPÎNDIRE A CĂRȚII	253
BOEMĂ	255
ZĂLOGUL IUBIRII	264
MADEMOISELLE JANNA	267
OLANDEZUL ZBURĂTOR	270
UN TIP ȘMECHER	273
ENIGMA CASEI DE BANI	278
ENCEFALITA	285
CORRESPONDENȚELE DE AUR ALE LUI FERAPONT FERAPONTOVICI KAPORȚEV	292
AM UCIS	302
MORFINA	316